

TRIANON, 1920—PÁRIZS, 1947

Közép-Európa szétválása

(okok, következmények)

A DUNATÁJ A XIX. SZÁZAD ELEJÉN

Kovács Ernő

TRIANON

1920

PÁRIZS

1947

A szerző kiadása
TORONTO
1986

© Minden jog a szerzőé
Dr. Kovács Ernő
Toronto, Kanada

Címlapot tervezte:
Leszkovsky Zoltán

Tartalom jegyzék

1. Magyarország az első világháborúban / 7
2. A trianoni béke előzményei / 28
3. A diktátum következményei / 51
4. Magyarország a két háború között / 68
5. Hazánk a II. világháborúban / 87
6. Lehull a vasfüggöny. Párizsi béke / 120
7. Szovjet megszállás alatt / 137
8. Trianon! nem, nem, soha! / 153
9. Magyarország II. világháborús veszteségei / 157
10. Harcoljunk a román nemzeti-kommunizmus ellen / 161

I. FEJEZET

Magyarország az első Világháborúban.

Az első világháború magyar szemmel (emlékezés, gondolatok) — ez volt Julier vezérkari alezredes könyvének a címe. Nagy érdeklődéssel olvastam a harmincas évek derekán, megjelenése idején, de amelyet sajnos az emigrációban felhajtanom nem sikerült. Tártyam az, hogy saját szempontunkból vázoljam a nagy háborút, melynek kitörése ez év nyarán ért a hetvenedik fordulóba, de sorsunkat azóta is irányítja és annak következményeként vagyunk sokan bujdosásban.

Három és fél éves voltam, amikor Magyarország mozgósított. Kint állottam a kapunk előtt Irénke nénémmel Székelykeresztúron, szülővároskámiban, a „Vasúti Vendéglő”-vel szemben és úgy emlékszem a sötétkék egyenruhás sokadalom láttán izgatottan mutogattam és tudattam nővéremmel: „Ferenc Jóska katonája”. Hogy ez a cs. és kir. („k.u.k.”) közösökre vonatkozott-e, vagy a 82. székely gyalogezred behívottjaira, azt ma már nem tudom. Egy biztos, hogy 1914 nyarától kezdve 1918 őszéig, a román megszállásig, csak katonásdit játszottunk Lengyel Bandi barátommal: fakarddal vágtuk, aprítottuk kertjükben az övig érő csípős csalánt, az ellenséget.

Bandinak két sokkal idősebb bátyját mozgósították: Árpád hamarosan meghalt az orosz fronton szerzett betegségben. Lengyel Laci híres hadipilóta lett és később, a huszas években, hajnali mulatságként a szegedi Tisza-híd alatt többször átrepülve

végül is az egyik pillérnek ütközött és utasával Dr. Boros József kórházi sebészfőorvossal együtt szörnyet halt. Emléktábla örökítette meg nevüket az Eifel-tervezte híd egyik lábán, amint azt szegedi medikus koromban magam is láttam. Hogy megvan-e még a „felszabadulás” után, ki tudja? Dr. Boros árvája, Jóska. kollégám és versenytársam volt gátfutásban a szegedi egyetem színeiben. Ezeket azért említem, hogy milyen kicsi volt a magyar glóbusz, meg érzékeltetni akarom, hogy milyen korai háborús. sőt repülő emlékeim voltak Bandin keresztül. aki osztálytársam volt tíz éven át (és később a légierőknél szolgált velem együtt a II. Világháború alatt.) Lengyel László hadi cselekedeteiről, légiharciról, lupingjairól már kisiskolás korban, szinte elsőkézbeli értesüléseink voltak.

A személyes ízű bevezetés után térjünk rá a világháború okaira és előzményeire. Az ok nem Ferenc Ferdinánd trónörökös és felesége gróf Kotek Zsófia meggyilkolása volt Bosznia-Hercegovina fővárosában Sarajevóban, az ott tartott hadgyakorlatok alkalmával (amit igazi k. und k. „tapintattal” a legnagyobb szerb nemzeti ünnepen, a rigómezei csata jubileumán tartottak). Ez a véres bűntény csak ürügy volt az ellentétes nagyhatalmi érdekek diktálta fegyverkezési versenyben a nyílt összeütközés kirobbantására, mely a két szembenálló tábor (a Központi Hatalmak és az Antant — Entente Cordiale) szerződési kötelezettségei folytán, világháborúvá szélesedett.

Ezek az érdekek: angol-német kereskedelmi és ipari vetélkedés, imperializmus, vagyis uralomvágy, gyarmatosítás, terjeszkedés, tengeri hatalom, európai egyeduralom (hegemónia) kérdéseinek vegyületéből állottak. Érzelmi velejárók (ma úgy mondanók propaganda célok), francia reváns az 1870-es sedáni vereségért, Elzász-Lotharingia elvesztéséért. a nemzetiségek panaszai (az Osztrák-Magyar Monarchiában, Poroszországban), irredenta mozgalmak, területi követelések, új nemzeti államok kialakítására; a „Drang nach Osten” és pángermánizmus (Keletre törekvés és minden német egyesítése) az oroszok nagypéteri álma, melegtengerre, Dardanellák és Konstantinápoly megszerzése; pánszlávizmus, az összes szláv népek összefogása „Szent-Oroszországban” a cár jogara alatt.

Magyarországnak, a magyarságnak nem volt érdeke ez a háború. Hogy részt vett és helyt állott benne, a legnagyobb áldozatot, terhet és a legsúlyosabb következményeket viselte, annak végzetes történelmi és politikai okai voltak. Vizsgáljuk meg tehát az előzményeket.

Az 1867-es „Kiegyezés” csak látszólag oldotta meg a magyarság közjogi problémáit. Valójában mégjobban hozzákötötte államunkat az osztrák Habsburg birodalomhoz, mert külügy, hadügy és pénzügy, e három kardinális állami működés közössége, *csak látszat-önállóságot adott Magyarországnak*. Hozzá láncolta államunkat egy rozszant, minden ízében elavult pseudonagyhatalomhoz, igazából már centrifugális erők vonzásában élő nemzetiségek ötvözetéhez. Továbbá az *1868-as horvát-magyar kiegyezés* Horvát-Szlavóniának is csak hasonló közjogi helyzetet teremtett velünk szemben, mint amilyen elégtelen viszonyunk volt Ausztriával, de megmérgezte a két nép *ezeréves sorsközösségét, a Frangepánok, Zrinyiek örökségét*. Igazi megbékélés helyett állandó torzszalkodást hozott. Az Unió (Egyesülés) Erdéllyel, megszüntette a „Kis Haza” történelmi regionális kormányzatát, amelyen belül a román-kérdés Kossuth elvei alapján korszerűen rendezhető lett volna. Ezek voltak a Kiegyezés csapdái, melyek 1914 végzetes nyarán egyszerre nyilvánvalóvá váltak, amikor Princip golyói leterítették F.F. főherceget, a magyarság önálló államiségének legnagyobb ellenségét. *Új 1848-49 nélkül nem léphetett volna ki Magyarország abból a hajóból, mely az örvényfelé vitte.*

Vázoljuk még röviden az ország politikai és társadalmi helyzetét, hogy az elkövetkezendőket megérthessük. Legnagyobb politikusunk, Kossuth Lajos, levonta a szabadságharc tanulságait, de kívül rekedt a magyar-életen, épp úgy mint a kor katonahőse: Görgey Artur. A Kiegyezés hibáit látók, a „közjogi ellenzék” szeme Turin felé nézett, ahol a volt kormányzó számkivettségben élt. Kossuth a 49-es alapon állott, önálló, szabad és független Magyarországot akart. Így hívei és magyarországi pártja, csak névleg voltak negyvennyolcasok. Saját honvédség, magyar vezényleti nyelv és vezérlés teljesítése elhúzódott, főleg az agg uralkodó ellenállása miatt; éppen ezért a közös hadsereg

erősítése, modernizálása nemzeti ellenállásba ütközött (lásd „véderő tüntetések” az egyetemi ifjúság lelkes részvételével).

Bosznia-Hercegovina bekebelezése (1908, amit Tisza István ellenzett, mondván nincs szükség a szláv lakosság növelésére), óriási elkeseredést szült Szerbiában az O-M Monarchia ellen. Oroszország pedig öntötte az olajat a tűzre pénzzel, fegyverrel, vezérkari tanáccsal és megindult a merényletek, terror cselekedetek sorozata. A magyartöbbségű vidékiek, Alföld, Székelyföld, stb. Kossuth-pártiak voltak, míg a nemzetiségiek általában a kormánnyal szövetkeztek. A választási törvény kezdetleges, nyíltválasztásos volt és kizárta a nép nagyrészét. A nagybirtok és nagytőke teljhatalmú volt és sok idegen érdek fűződött hozzá; a növekvő munkás és proletár tömegek (amelyek elmagyarosították nagyvárosainkat!) nem kaptak magyar vezetőket, frissen beolvadt, vagy látszólag-asszimilált vezérek ágáltak az élen.

A földkérdés megoldatlansága miatt évente százezrek vándoroltak ki Amerikába. A székelyek az önálló és öncélú román királyságba, a Regátba. A háború kitörése előtti 15 évben közel másfél millió ember hagyta el hazánk földjét. „A kivándorlás a társadalmi feszültséget levezette, de egyben a nemzet későbbi tragédiájának nem utolsó oka lett. A világháború végső döntésénél hiányzott az a hét kemény hadtest...” írja v. Málnási Ödön, „Magyarország őszinte történetében”(II. kiadás, 1959. München).

Végül, de nem utolsó sorban az idegen nemzetiségekkel való bánásmód, a kor európai divatja szerint a tyúkszemre hágó sovíniszta politika volt. Eredményre nem vezetett, csak elkeseredést szült, bár messze elmaradt attól, ahogy Anglia kezelte az íreket, vagy a poroszok a lengyeleket!

Legsúlyosabb problémához vehetjük még a gazdasági bajokat: az önálló vámterület hiányát, tarifa és kereskedelmi háború az osztrákokkal, szerbekkel, románokkal. Társadalmi ellentéteket, a közműveltség alacsony fokát, írástudatlanságot; a természetlen közbjogi harcokat; a Tiszák uralmát négy évre megszakító nemzeti ellenzék, a „Koalíció” csődjét, egészséges átfogó reform-politika és telepítés hiányát, hogy tisztán lássuk Magyarország belső helyzetét a világháború kitörése idején.

Katonai szempontból sem festhetünk kedvezőbb, biztatóbb képet a „fegyveres béke” korából. A végre felállított Honvédség, felszerelés, szervezés és vezetés tekintetében a közös (császári és királyi) hadsereg mellé volt rendelve, mindenben. Magasabb hadvezető, hadsereg parancsnok, régi Habsburg recept szerint, nem lehetett „rebellis” magyar öntudatú főtiszt! Ezen a gyakorlaton nem enyhít az sem, hogy gr. Gyulay-Edelsheim és Benedek osztrák hadvezérek lettek, a Habsburg-ház hűségére esküdtek fel. Utóbbit bűnbakként áldozták fel az 1866-os vereségért, a főhercegi dilettánsokkal szemben és haláláig hallgatnia kellett, nem védhette meg katonabecsületét. Conrád von Hötzendorf, Potiorek, Arz, stb. idegen főparancsnokok vezérlik a legnagyobb terhet viselő magyar katonaságot, vért, életet nem kímélve. A vezérkarban egy, vagy két kézen meg lehet számolni a magyar tiszteket, pláne tábornokokat. Tagjai főleg osztrákok, csehek, szlovénok, horvátok és románok voltak a háború kitöréséig, magyarok csak elvétve.

A háborús-párt készült a Szerbiával való leszámolásra. Hötzendorf Konrád vezérkari főnök memorandumai ismertek, melyekben „preventív-háború megindítását indítványozta, 1908-tól kezdve úgyszólván évente; legutóbb a Balkán-háborúk idején, melyekből Szerbia győztesen és önértetben erősen meggyarapodva került ki (1912-1913). A megelőző-hadműveleteknek az erkölcsi ódiumon kívül az Olaszországgal fentálló szövetségi viszony volt a legfőbb akadálya, mint azt majd később látni fogjuk.

A világhelyzetben azonban még előbb döntő változások történtek. II. Vilmos császár menesztette Bismarck birodalmi kancellárt, aki a hagyományos „nagyfrigyesi” porosz külpolitika tételeit követte: barátság Keleten (Oroszország), szabad kéz Nyugat irányában (Franciaország). Következménye az 1884-es francia-orosz szerződés: majd Németország nagyarányú flotta-fejlesztési programja és gyarmat-politikája az angol-francia szövetséget „eredményezte” (1904), mely rövidesen kiterjedt Oroszországra is (1907). Ezzel Németország bekerítése megtörtént.

A körön belül az id. Andrássy Gyula közös külügyminiszter és utódja által létrehozott Hármasszövetség (Németország, Olaszország, és az Osztrák-Magyar Monarchia állott (1879, 1882). *Két fegyveres tábor nézett farkasszemet egymással az Antant és a Hármasszövetség.* Utóbbihoz a mi szempontunkból nagyon fontos kisebb államok Románia, Törökország, végül Bulgária csatlakoztak és továbbiakban mint a Központi Hatalmak laza szövetségesei futnak a belső körön. *Az őket körülvevő gyűrűben az 1903-as királyválság* (Obránovicsek kiirtása, a Karagyorgyevicsek trónrakerülése) az oroszbarát radikális párt választási győzelme, *az addigi osztrák befolyást megszüntette Szerbiában.* Helyét Oroszország foglalta el és ezzel Szerbia az Antant érdek-szférájába, erkölcsi és katonai védettségsébe került. Ez volt nagy vonásokban Magyarország világpolitikai helyzete a fegyveres-béke utolsó idejében.

Málnási szavaival fejezzük be a háborúelőtti korszak jellemzését: „A bécsi diplomaták két nemzedék alatt elvesztették rugalmasságukat és Magyarország a közeledő világháborút a nemzetegységet megakadályozó struktúális összetételben, elintézetlen létkérdésekkel érte meg. Amikor Princip golyója Ferenc Ferdinándot és hitvesét leterítette, beteljesedésnek indult az evangéliumi igazság: Ha vak vezet vakot, mind ketten verembe esnek. (Máté 15.14).

Gr. Tisza István a magyar miniszterelnök, tisztában volt a Monarchia katonai gyengeségével és óva intette Bécsset attól, hogy teljesíthetetlen feltételeket szabjanak Szerbiának. Ezt annál is inkább, mivel az olasz szövetséges csak minket ért támadás esetén volt köteles mellettünk hadbalépni. Románia, a szövetség másik gyenge pontja pedig mindenben az olasz példát utánozta. Tisza bölcs tanácsát nem követte a külügyminiszter, Szerbia pedig a jegyzék követeléseinek csak egy részét volt hajlandó elfogadni. Felsőjogait érintő pontjait orosz biztatásra — visszautasította. Ez várható volt, hisz a trónörökös pár halálát szerb és orosz ügynökök, vezérkari tisztek tervezték és vitelezték ki. Kettős cél lebegett előttük:

Az egyik politikai: eltenni láb alól a szláv —, főleg csehbarát főherceget, aki a Monarchia reformját, egy szláv állam kiharosítá-

sával a kettős királyság (dualizmus) helyett hármas birodalom (trializmus) létesítésével kívánta megoldani. Ezzel elejét kívánta venni a pánszláv törekvéseknek. Szándékai sem a szerb, sem az orosz naciolanista és imperialista terveknek nem kedveztek volna.

A másik ok katonai volt: Oroszország a Monarchia haderejét kívánta megtörni, hogy Közép-Európán át a Balkánra törjön és Nagy Péter politikai végrendelete alapján, Konstantinápoly elfoglalásával kijusson a Földközi-tengerre. Ennek a vágyott terjeszkedésnek állott útjában a Monarchia és főleg a Kárpátok és Duna mentén Magyarország és Románia.

A Monarchia jegyzékét visszautasító Szerbia ellen mozgósító és hadatüzenő osztrák-magyar kettős királyság a háború kezdés vádjába esett. Ezt a végzetes lépést ellenezte Tisza Isván. A tanácsban, a közös pénzügyminiszter br. Burián támogatásával Itália kielégítését ajánlotta Dél-Tirol olasztöbbségi délírésének (Trident, Trento) átadásával: „mert különben az olaszok ellenünk lépnének hadba s akkor kérhetjük a békét, mert a háborút elveszítjük”. A többség Tisza javaslata ellen foglalt állást, de nem Conrad von Hötzendorf a vezérkari főnök; bár a magyar miniszterelnök ellenlábasa volt, pártolta — mondván —, hogy győzelem esetén úgyis vissza lehet venni azt, amit most kényszerből adunk oda.

Tisza hat napig ellenezte a háborút, a hadüzenet és a háború kezdés felelősségét nem volt hajlandó saját és Magyarország nyakába varrni. Ezért hiúsította meg Conrad lerohanási tervét, aki mindjárt a merénylet után támadást akart indítani Szerbia ellen, hogy a hadművelleti kezdeményezés saját kezébe kerüljön. Máiig sincs teljesen tisztázva, hogy a Tisza ellenállása miért szünt meg és egyezett bele a hadüzenetbe? Talán II. Vilmos és a német vezérkar biztatása, nyomása, vagy az olaszokkal kecsegtető titkos tárgyalásai derűlátóbbá tették? Tény, hogy beleegyezett a haderő mozgósításába és így a Monarchia 1914. július 27-én hadat üzent Szerbiának és ezzel a lavina elindult — mozgósítások és kölcsönös hadüzenetek formájában.

Mivel háborús hangulat nem volt Magyarországon, a bulvársajtó busás kormánypénzek árán, veszett uszításba kezdett.

Sikerült is háborús hisztériát teremteni. Még sokan emlékszünk a „Megállj, megállj kutya Szerbia, Nem lesz tied Hercegovina, Mert a magyar nem enged” stb. stb. stílusú, mondvacsinált, „hazafias” felbúzdulásra, mesterségesen felcsigázott lelkesedésre, a főváros (és vidék) újmagyar bértollnokainak bűnös felelőtlenségével felszított szalmatűzre. Avagy az aggastyán király kiáltványára „Népeimhez”, hogy „Mindent meggondoltam, mindent megfontoltam”!? És Vilmos császár magabiztos üzenetére, hogy „mire a levelek lehullanak, vége a győztes háborúnak”.

És még négyszer eljött az ősz, mire vége lett a nagy világegésnek, mely nem a legszerencsésebb jelek között indult magyar szempontból. Conrád nagyszabású terveit kisebb képességű hadsereg parancsnokok nem tudták a harcmezőn megvalósítani. Potiorek, aki a szerbiai támadást vezette elakadt a nagy véráldozattal keresztül vitt offenzíváival. Északon és észak-keleten a kezdeményezés orosz kézben volt, Przemysl erődítményének kétszeri körülvételével és a kozák előőrsök Máramarosba való betöréséig. A przemysli erődítmény hősi védelmét külön ki kell emelnünk, mert nagyrészt magyar katonaság és parancsnok (Tamássy altábornagy) tartották a kicéhezett erődöt és itt esett fogságba és halt meg orosz fogolytáborban Gyóni Géza a „Csak egy éjszakára” megrázó háborús vers költője.

Ugyanebben az időben észak-keleten két orosz hadsereg, egymással versengve tört előre Kelet-Poroszországban, hatalmas térnyeréssel. *Diplomáciailag pedig 1914. szeptember 30.-án, titkos szerződéssel Erdély és Kelet-Magyarország egy részét Romániának ígérte az orosz kormány, ha semlegességét feladva az Antant oldalán beavatkozik a háborúba.* Ez és a másik „szövetésünk”, Itáliával szőtt haditerveket, a cári csapatok és az olasz hadsereg együttműködésére; Bécs térségében való találkozásuk a Monarchia sorsát volt megpecsételő. A nyugati fronton az első Marne-i csatát, hatnapos francia visszavonulás után, a Schliffen-terv tétova alkalmazása miatt (Falkenhayn VKF hibájából) és Joffre tbk. francia hadseregparancsnok stratégiai géniuszának gyümölcseként, elvesztették a németek. (Ez, egyes hadtörténészek szerint a világháború elvesztését jelentette?!).

Azonban a kelet-poroszországi válság is megoldódott, rész-

ben az orosz hadseregearancsnokok féltékenykedése, másrészt a már nyugdíjból reaktivált Hindenburg tbk. régi hadműveleti tervei és VKF-je, Ludendorff hadászati zsenialitásával végrehajtott mazuri csatában, a Tannenbergi Győzelemmel. *Német közreműködéssel a szerbiai csorba is ki lett köszörülve.* Ebből az időből származik a klasszikussá vált jelentés (a VKF sajtó tájékoztatása) „Lemberg elesett, de ezzel szemben áll Belgrád bevétele”, amelyet és hasonlókat aztán a „Kávéházi Konrádok” szállóigékké tettek. A bizonytalan déli szövetségesünkkel, Itáliával tovább folytak nyílt és titkos tárgyalások a Vatikánon át, meg a Tisza ügynöke útján Giolitti szocialista vezér, volt miniszterelnökkel. Ugyankor azonban Londonban, az Antanttal tárgyaltak az olaszok. *Bár a Monarchiától végül már vér nélkül megkaphatták volna területi igényeik legnagyobb részét, ehelyett a szövetségi hűséget és semlegességet felrúgva, az Antant oldalára állott Itália. 1915. április 28.-án aláírták a londoni titkos szerződést, melyben Dél-Tirolt, Dalmáciát nekik ígérték a Monarchia megtámadása fejében.*

Ennek a beavatkozásnak két nagy szócsöve volt a háborúellenes pártokkal és a közvéleménnyel szemben. Az egyik *Gabriele d'Annunzio* a népszerű nagy hazafi, író, költő és pilóta, aki majd Bécs fölé repül, bombázva azt röpcéduláival. A másik *Benito Mussolini*, volt szocialista forradalmár, francia pénzzel támogatott újságjával a: „Giornale d'Italia”-val”. *1915. május 5-én megtörtént az olasz hadüzenet és megindult, helyesebben megkezdődött az itáliai háború; állóharcok a legnehezebb hegyi terepeken, talán a világháború legvéresebb csatái.* Azonban Olaszország saját szempontjából a legrosszabb pillanatot választotta ki a hadbalépésre: épp a „Gorlicei Áttörés” idejét, amikor a Monarchia csapatai Conrád tervei alapján, pergőtűzes támadással áttörték az orosz frontot és ezzel egyelőre elhárult az orosz vesztély Magyarország felől. A szerbiai hadjárat is befejeződött. A szerb hadsereg maradványait a Szövetségesek hajóhada szinte zavartalanul átszállította Durazzóból Korfu szigetére, ahová a szerb királyi család is menekült. Érdekes fejlemény, hogy itt, a reménytelennek látszó helyzetben Pasic miniszterelnök perbe fogadta (valami összeesküvés címén?) a hírhedt „Apis” ezredet,

a sarajevói merénylet tervezőjét és kivégeztette, hogy ezzel a szerb háborús bűnösség koronatanúját eltüntessék.

Az orosz fronton elért sikerek, a szerbiai győzelem Magyarország határait megtisztították a közvetlen támadás veszélyétől: ez lett volna az alkalom a Központi Hatalmak számára a megegyezéses békekötésre, vagy ha Németország erre nem hajlandó, a Monarchia különbékéjére! A rugalmatlan osztrák (magyar?) diplomácia és a francia politikusok makacssága miatt (jusqu'au bout'', „a végsőkig'' folytatni a háborút) nem sikerült. Franciaország reménykedett, hogy a Központi Hatalmak hátában fekvő Románia beavatkozásával és egyidejű orosz támadással a több fronton harcoló Monarchiát megtörik. Az olaszokkal karöltve elfoglalják, leválasztják a német szövetségből és a magára maradó Németországot legyőzik. A Bukarestben 1916 nyarán folytatott titkos tárgyalásokat aláírva augusztus 28-án Románia hadat üzent a Hármas Szövetségnek. Az Antant Hatalmakkal kötött „bukaresti szerződés'' a románoknak ígérte Erdélyt, a Párciumot (Debrecentől hat kilométerig) és a Bánátot, amelyre a szerbek is igényt tartottak. Az 5. cikkely kötelezte a szövetséges feleket, hogy nem kötnek különbékét! Bár az egyezményt már augusztus 17-én aláírták, Románia óvatosabb volt mint Olaszország. Csak a nagy orosz támadás, a Brussilov-offenzíva kezdeti sikerei után, amikor Csernovic, Bukovina fővárosa a cári csapatok kezére került és román földön állva Erdélyt fenyegették, határozták el magukat az Antant oldalára és nem reflektáltak a Központi Hatalmak által felajánlott Bukovinára!

Végre, élvén a Szövetségesek nagy csatája (Verdun) által lekötött német hadsereg távollétével nyújtott alkalommal és Erdély védtelen állapotával, az Antant sürgetésére augusztus 27-én este átadták a hadüzenetet a bécsi román követ útján és azon éjjel három oszlopban megindultak a magyar határokon át. Tisza jóslata valósággá vált — az olasz példát mindenben követte Románia.

Az ellenlökés megsemmisítő volt. A verduni csatához időzített román orvtámadás véres fiaskóban végződött. A magyar kormány a hadműveleti terület polgári kiürítését rendelte el és hajtotta végre. Öt éves gyermek voltam, amikor a szép nyári reggelen

nővérem azzal ébresztett fel, hogy „menekülünk”! Nem értettem meg, hogy az mit jelent, de érezhettem a hangulatból valamit, mert sírvafakadtam. Édesapám jött és kijelentette anyámnak, mindent itt hagyni, „csak hat csinos pakkot csinálj”. Székelykeresztúrról szekérral érkezünk Héjjásfalvára (hogy hány „csinos pakkal”, arra nem emlékszem), öt testvéremmel és szüleimmel. És szerencsénkre a brassó-budapesti fővonal menekülőkkel zsúfolt marha- és személy-vagonos vonataira nem bírtunk felkaspaszkodni. Megpihentünk az üres református papilakban. A lelkész (nagybátyám) és családja már elmenekültek.

Azon a délutánon láttam életemben először repülőgépet és abban a pillanatban a szomszéd kertből puska lövés, majd kiabálás, káromkodás hangzott: kiderült a tiszt szidalmaiból, hogy az egyik baka „öntevékenyen” kezdte lőni manlicherével az „ellenségnek” vélt saját, vagy német pilótát. Estére már megint a szülővároskánkban voltunk, a családi házban — állatkáink legnagyobb öröme. Teheneinket aztán bátyáim felhajtották Segesvárra, ahol a katonai hatóságok fölvasárolták. Disznóinkat levágattuk, búzáinkat a padlásra rejtettük és vártuk a szerelvényt, amely pár nap múlva személykocsikban nyugatra vitte Udvarhely vármegye tisztviselőit és más menekülőket.

Húgom két hónapos pólyás volt, Vera néném, a legidősebb testvér, Erzsébetvároson ült fel a vonatunkra nevelő szüleivel együtt. Ez az utolsó kiürítő vonat volt megyénkbeli, szeptember 10-én indultunk. Az utazás előtti valamelyik éjjel vörös fezes bosnyák lovas szakasz pihent meg házunk előtt. Mentek felderíteni. És azt hiszem, hogy Segesvárnál, vagy még nyugatabbra kék lámpás német kórházvonatot láttunk vesztegelni. A német hadseregek felvonulása folyamatban volt.

Mi szerencsések voltunk, szüleim védőszárnya alatt, aránylag kényelmesen értünk a célvárosba, Szolnokra. Özvegy nagynéném Eliza, mint annyian, tehénszekéren menekült, magával vive öreg oláh béresét is. Román falukon áthaladva, egy-egy szájas fáta, vagy asszony büszkén nyelvelte, hogy „csak szaladjatok, mert Nagy-Románia lesz itt rövidesen”.

Közben Falkenhayn, volt VKF, bajor hegyivadásaival egyik német hadsereg és Mackensen tábornagy parancsnoksága alatt

Első világháborús öreg népfelkelő.

AZ ELSŐ
VILÁGHÁBORÚ
(1914—1918)

egy másik, meg magyar seregtestek, több csatában (a brassói, szentpáli, a hosszúfalui stb.) megverték a románokat, kik a bekerítés elől csak sürgős visszavonulással térhettek ki. Tehát mozgóháború, majd üldözés következett és négy hónapra a csalárd betörés után a főváros, *Bukarest* is elesett.

Már nagybacska diákkoromban, román idő alatt, gimnáziumunk iskolai kirándulásán Dicsőszentmártonban, Sándor Béla volt huszárezredes családjánál szállásoltak el. Az öregúr harsogó hangon, mintha most is csapatait vezényelné, büszkén mutatott a falon függő, nagyított fényképre: „Látod, itt, amint huszáraim élén bevonulok Bukarestbe”. (1916. december 6.)

A romániai hadjárat volt a Központi Hatalmak egyik legsikeresebb fegyverténye. A román kormány Jasiba (Jászváros) menekül, a megvert és üldözött hadserege csak januárban bír megkapaszkodni a Szeretnél, észak-keleti Moldova felső csücskén, orosz segítséggel. Bár júniusban Avarescu tbk. kis taktikai sikert tudott elkönyvelni Marasestnél, (innét a homeroszi jelző történelmükben, „a marasesti győző”) Románia sorsa meg volt pecsételve: 16 hónappal orvtámadásuk után kénytelenek voltak fegyverszünetet kérni Focsániban (1917. december 9). A nagy téli kárpáti csatákban (Uzsok. stb.) az oroszok támadása megtört a magyarországi és magyar ezredek hősiességén. A harcok szörnyűségeiről fogalmat ad, hogy a Szurmay parancsnoksága alatti csapataink párnapos vesztesége a -40 fokos hidegben százezer sebesült, halott és eltűnt.

Az 1917-es júniusi polgári forradalommal felkerülő új orosz kormány, Kerensky miniszterelnökkel az élen, a háború folytatása mellett foglal állást. Támadásuk azonban kezdeti sikerek után összeomlik. A német ellen-offenzíva eléri Rigát. Ősszel már Lenin kerül uralomra. *Bolsevik forradalmának sikerét békeígéretével érte el, ezért azonnal fegyvernyugvást köt a Központi Hatalmak hadvezetőségével és megindultak a béketárgyalások Brest-Litovszkban, melyet, bár feltételei súlyosak, egy kínos közbizonyosság után, alá is írnak (1917. december 12).* Ezzel a leghatalmasabb ellenség kivált a világháborúból, az orosz veszély elmúlt Magyarország felől, foglyaink hazatérhettek. Szerződésbe iktatták „a népek önrendelkezési jogát” (az orosz forradalmárok 1905 óta

hangoztatott követelését) és annak alapján felszabadították a Balti Államokat, Kelet-Lengyelországot és leválasztották Oroszországból Ukrajnát, Besarábiát és a Don-vidékét.

Míg ezek történtek északon az olaszországi hadszíntéren nem sok előrehaladás történt. Természetes védővonalakban mereven állott a front. A Doberdón, 11 Isonzo-csatában, a Tagliamento vízében, a Monte Cristallo szikláin, Asiagó fennsíkján, Gorizia (Görz) karsztjain, rettenetes anyag-csatákban omlott Magyarország és Ausztria fiainak a vére. *Mint az orosz harctereken, a csehek kivételével, minden nemzetiség helytállott a legvéresebb harcokban.* A mohamedán bosnyákok különösen vitéz, jó bajtársaknak bizonyultak. De ugyanúgy a szlovákok, erdélyi románok és a horvátok. A csehek, ahol lehetett megadták magukat. A vezérkar tele volt cseh tisztekkel, akik haditerveikben nem kímélték a magyar vért. *A Monarchia hadviselésében Magyarország, a magyarság arányszámán messze túl kivette a részét katonában és termékekben.*

Végre az orosz frontról fölszabadult 32 német és magyar hadosztállal súlypontot képezve, sikerült 1917 augusztusában, a XII. Isonzo Csatában az olasz frontot áttörni Caporettonál. A német hadseregpáncsnok megelégedett a 120 km térnyeréssel, foglyokkal és hadizsákmánnyal; a fejvesztetten menekülő II. Olasz Hadsereg üldözése és megsemmisítése elmaradt. Végül is a Piave folyónál, angol-francia segítséggel sikerült megállítani a visszaozónló, fegyverüket eldobó katonákat a legdrágóbb rendszabályokkal és új frontot kialakítani. *E napok voltak a legválságosabbak a háborús Olaszországban.* A Pó-síkságra kitörni készülő ellenség fenyegetésére a törpe király, II. Victor Emánuel lemondásra készült öccse, a daliás aostai herceg, hadsereg-parancsnok javára és különbékét akart kötni a Központi Hatalmakkal.

Végül is az arcvonal megszilárdulásával a politikai krízis is megszűnt. Más oldalról is indultak béke kísérletek. Amerika elnöke W. Wilson megpróbálta a szembenálló harcoló felek békítését. Sikertelen kezdeményezése után az Egyesült Államok kormánya menthetetlenül sodródott a beavatkozás felé, az Antant oldalán. *A cél Anglia és Franciaország megmentése a fenyegető katonai vereségtől, ürügy pedig a korlátlan tengeralattjáró*

háború. A Monarchia államfője IV. Károly király magánúton kezdett különbéke kísérlete, indiszkréciók és kétbalkezes melléfogások miatt nem sikerült. (A franciák megkeményedett derekán is múlt, akik már számítottak az USA beavatkozására). *Minden-
esetre a Központi Hatalmak a második ellenséges országgal,
Romániával is békét kötöttek, 1918. május 7-én, Bukarestben.*

Azonban, e siker dacára, a szerbiai hadjárat idején Szaloniki elfoglalásának tervét, Conrád VKF követelését, a német vezérkar ellenzése miatt elvetették. Az ott létesített Antant-hídfőt még Románia megverése után sem számolták föl, mely állandó növekedésével, francia erőkkal és vezetéssel fokozódó nyomást gyakorolt a bolgár hadseregre. Az angolok (Churchill unszolására) megkísérelték törökországi (Gallipoli) partraszállásukat, amit azonban Kemál pasa csúfos kudarcba fullasztott. Egy USA gőzös elsüllyesztése miatt az Amerikai Egyesült Államok is hadat üzent Németországnak és fegyvertársainak. Kívüle még tizenhárom kisebb hatalom követte a nagyok uszályát, de az USA beavatkozása háborúdöntő volt. *Nem utolsó sorban Wilson elnök tizennégy pontból álló háború utáni béketervei végezték el a lelki lefegyverzés munkáját.* A déli hadszíntéren a Monarchia utolsó nagy támadása, a „piávei offenzíva” a két hadsereg parancsnokainak (Boroevic és Conrád) vetélkedése, féltékenysége folytán *nem összevont erőkkal történt, hanem kétfelé osztott csapatokkal.* Eredménye: kudarc, sok magyar fiú szörnyű halála a megáradt Piáve véres hullámaiban.

Otthon, Magyarországon a király lemondatta Tisza Istvánt a miniszterelnökségről 1917 nyarán. *De még másfél évig nem az antant-barát, függetlenségi párti gr. Károlyi Mihályt bízta meg kormányalakítással, hanem másokkal kísérletezett az utolsó napig.* Viszont ugyanaz a király a wilsoni pontokban bízva a Monarchiát nemzeti államok szövetségévé, a hadsereget pedig a különböző nemzetiségek szerint kívánta átalakítani. Az átszervezés zűrzavarában az olaszok váratlanul általános támadásba kezdenek és a már csak ímmel-ámmal harcoló, hazafelé tekintő osztrák-magyar hadseregek ellen „*történelmük legnagyobb győzelmét*” (Vittorio Veneto”) érik el 1918. október 28. körül.

Megkezdődik a csapatok visszaözönlése, hadifogság előli kitérése; a magyar gyalogezredek követelik hazavitelüket. A balkáni francia hadsereg áttörte a bulgár arcvonalat és Belgrád felé menetel. E tulerővel szemben Kövess tábornagnak csak tizenhárom hadosztálya áll. *A háttérben óriási az elkeseredés, a nyomorúság.* A király késlekedik; az Est-lapok (amelyek a fő háborús uszítók voltak 1914-ben) versenyt izgatnak a forradalomra a Népszavával és az orosz fogolytáborokból hazaküldött szovjet ügynökök „Vörös Újságja”-val. *Október 25-én megalakul függetlenségi, radikális-párti és szocdem résztvevőkkel a Nemzeti Tanács, melyhez a rendőrség, tisztviselők, intézmények sorra csatlakoznak.* Károly király még habozik, de nem úgy a pesti utca és október végén (a lánchídi összecsapást leszámítva), szinte vérnélkül győz az ún. „őszirózsás forradalom”, mire a király Bécsből, távbeszélőn kinevezi Károlyi Mihályt magy. kir. miniszterelnökké, *1918. október 31-én.*

Az új kormány tagjai a király megbízottja („homo regius”), József főherceg kezébe teszik le az esküt. *A pacifista kormány hadügyminisztere, Linder Béla, hazaküldi a katonákat, megbízottjait Pádovába, ahol az olasz főparancsnokkal Diaz marsallal fegyverszünetet kötnek (1918. november 3).* Ezzel látszólag befejeződött az önálló Magyarország és a volt Monarchia számára a világháború aránylag kedvező feltételek mellett. Ugyanis a Diaz-féle szerződés a magyar határok és közigazgatás épségben tartását biztosította a békekötésig, csapataink Magyarországra való visszavonása mellett. Ez volt az első olasz baráti gesztus a fronton helytállásával becsületet szerzett magyarság felé, melyet később még több követett; úgy látszott, mintha az események a derűlátókat igazolnák és Magyarország az olasz érdekkörbe kerülve bizakodón nézhet a jövőbe. De hátra volt még a fekete leves.

Az Antant, sőt a kimondottan franciabarát Károlyi Mihályt és kormányát maguk a franciák döfték le, tették lehetetlenné. A balkáni hadsereg Franchet d'Esperay tbk. parancsnoksága alatt Magyarország kapujába, Belgrádba ért. Ugyanakkor a német katonaság folytatta visszavonulását Romániából és *Mackensen tábornagy* Nagyváradra helyezte főhadiszállását. A magyar kormány küldöttsége Károlyival az élén Belgrádban tisztelgett a

francia főparancsnoknál (november 6) és ekkor hidegzuhanyként veszi tudomásul, hogy az olaszokkal megkötött fegyvernyugvási szerződés érvénytelen. A Beszterce—Maros—Szabadka vonalig köteles Magyarország területeit átadni a „társult hatalmak” (Szerbia, Románia) hadseregeinek, a Felvidéket pedig a „cseh légióknak”. *A magyar katonaságot le kellett szerelni, a németeket lefegyverezni és internálni Mackensen főparancsnokkal együtt.*

Az utóbbi rendelkezések a francia főparancsnok azon ambíciójából fakadtak, hogy a még folyó német háborúban Mackensen csapatai ne vehessenek részt, de ő (F. d'E. tbk) Magyarországon át Berlin felé törve adja meg a német hadseregeknek a kegyelemdőfést. E vágyának azonban a nyugati fronton beállott fegyverszünet (november 8) végetvetett. *Maradt tehát a magyarokkal való hatalmaskodás számára, amelyben aztán kiélte magát.* Károlyi a súlyos és megalázó feltételekkel visszatér Budapestre és miután a minisztertanács kénytelen volt elfogadni azt, ideiglenes megoldásként, a békekötésig, Belgrádban aláírják a közben (1918. november 16-án) köztársasággá kikiáltott Magyarország és az Antant közötti fegyverszüneti szerződést.

Ha az ország és a kormány azt hitte, hogy most pillanatnyi nyugalomban összeszedheti magát, tévedett. A francia/antant szövetségesek fegyveres előnyomulása lassan, de állandóan haladt előre, bár a románokat a zászlóaljnyi „Székelyhadosztály” a Marosnál feltartóztatta és a csehek ellen bevetett, Olaszországból hazatérő, két hadosztály visszaverte azokat és Pozsonyt is magyarkézben tartotta. *A kétség és remény közt ingadozó, rettenetes helyzetben lévő, menekültekkel telítődő országnak a hírhedt Vyx-jegyzék töltötte csordultáig a méregpoharat.* Ez a francia ezredes a párizsi szövetséges-közi bizottság utasítására 1919. március 20-án a demarkációs vonal újabb száz kilométerrel való előhozatalát rendelte el, az ország területi integritásának további sérelmével; *ennek nyilvánvaló célja a békekonferencia előtt befejezett tények elé állítani a világot, hogy Trianonban csak Magyarország felosztásának szankcionálása maradjon hátra.*

Károlyi, már mint köztársasági elnök és a Berinkey-kormány nem volt hajlandó a történelmi Magyarország területi megcsonkításába belemenni. Ebben a reménytelen helyzetben következett

be a szocdem-kommunista egyesült puccs és a Tanácsköztársaság kikiáltása (1919. március 23), mely mostmár Keletről várta a segítséget Nyugat igazságtalanságaival szemben. Ebben sok nemzeti érzésű magyar is reménykedett. Megint csak katonapolitikával foglalkozva megemlíthetjük, hogy *a cseheknek megüzent háború és a felvidéki hadjárat, az újjászervezett ún. „Vörös Hadseregnek” nagy és népszerű sikert hozott. Stromfeld vk.-ezredes hsg.-parancsnok és Julier vk. őrnagy, VKF vezetésével tönkrevérték a cseheket és Eperjesig, a történelmi határokig üldözték őket.* A magyar harcierények utolsó nagy fegyverténye, a Felvidék visszafoglalása, az Antant dühös tiltakozását váltotta ki, mely ismétlődött június 20-án azzal, hogy a Felvidék kiürítése ellenében a román hadsereg is visszavonul a Tiszától keletre. Ez utóbbi nem történt meg, tehát az Antant nyilvánvalóan hazudott!

A katonák ellenzése dacára Kun Béla engedett és erős ellenforradalmi hangulatban vonultak ki a csapatok a visszafoglalt ősi földről. E hangulatnak volt köszönhető, hogy a románok kiverését célzó „tiszai offenzíva” hadműveleti terveit elárulták és annak kudarca után a Proletár Diktatúra összeomlott, idegencélű vezetői elmenekültek *1919. augusztus elsején.*

Miután sem Károlyi, sem Kun Béla nem volt hajlandó egy országcsonkító békébe belemenni, az Antant törekvése az volt, hogy a románok kimenetele után egységes, stabil kormány alakuljon. *Mikor ez megtörtént és az államfő kérdése is megoldódott Horthy ellentengernagy kormányzóvá választása után, Magyarországot meghívták a párizskörnyéki béketárgyalásokra.*

A magyarság minden fronton helytállott a nem maga kereste háborúban, amelybe az osztrák-német szövetség sodorta. Bakáink, huszáraink, tűzérein, repülőink, minden fegyvernemünk páratlan hősiessége, mely északon és délen megállította az ellenség tömegtámadásait és távoltartotta az idegen hadakat a hazaszent földjétől, ma már történelem. Irodalmi vetületét olvashatjuk legnagyobb íróinknál, költőinknél. Móricz Zsigmond egykorú elbeszéléseiből, Tamási Áron háború utáni novelláiban, Veres Péter „Számadásában”, Zilahy Lajos „Két Fogolyban”,

Tersánszky Józsi Jenő háborús regényeiben. *A harctereken, vagy a belső fronton való helytállás azonban nem menti azt a sajnálatos tényről, hogy amikor saját határainkat kellett volna védenünk a román ortvámadáستól, a vezetés hibájából Erdély katonailag üresen állott.* Ennek a kétségbeejtő helyzetnek szorongó hangulatát tükrözi, minden beszédnél megfogóbban Reményik Sándor egykorú verse: „Hogy is volt?”

*Lidércel álmodik a nagyhavas,
A füledt éj a hegy nyakába ül,
Közel-távol egy lélek, annyi se,
Csupán a fenyők állnak őrszemül.*

*Alszik a tornyokban a vészharang,
Riadtan csak virágok kelyhe cseng,
Riadtan csak a patak vize fut,
Ezer átkot morogva odalent.*

*Vadul muzsikál hegy-völgyön a szél,
Zenélve masíroz be a halál,
Erőszak tűz-vas, mind vígan jöhet,
Jöhet, egy ország tárva-nyitva áll.*

*Haragtól, gőgtől rezzen most a táj,
A föld most mintha megvonaglana,
Most gázol át a szent határon
Az első ellenséges katona.*

(1916. augusztus 29)

A székely falu süllyedésének, a menekülésnek és az egész magyar életnek megrázó expresszionista képét festi Szabó Dezső „Az Elsodort Falu”-jában, mely a legnagyobb nemzeti süllyedés napjaiban, a Tanács Köztársaság vége felé jelenik meg. Bűneink, hibáink mellett a jövő útját is megmutatja: vissza a néphez!

Katonáink vitézsége, helytállása nem kendőzheti el a vezetés és az egész nemzet hibáit. Azt a történelmi tényről, hogy nem saját-célú háborúban kivérezve, a hátország nyomorba és elégedetlen-

ségbe döntve, akkor „nem akartunk katonát látni”, amikor az ország földjére léptek az előbb megvert ellenség szedett-vedett hadseregei.

Tisza Istvánt meggyilkolták és a sokat szidott, de mégis a kor legnagyobb formátumú államférfia olyan úrt hagyott maga után, melyet utódai nem tudtak betölteni. *Ady*, aki másfél évtizedig harcolt ellene a legélesebb szavakkal, amit a nyomdafesték és a hadi cenzúra kibírt, sírva fakad a Tisza-gyilkosság hírére. *Szabó Dezső*, aki mint fiatal tanár nyílt levelet intéz a nagyhatalmú miniszterelnökhöz a pedagógusok nyomoráról, mondván, hogy „üres hassal nem lehet Himnuszt énekelni”, megrázó nekrológban búcsúzik a tragikus ellenféltől. *A nemzet a pacifizmus és a sorscsapásba való belenyugvás, a megadás és a remény végletei között ingadozott, mint Ady életének utolsó versével így rögzíti ezt az általános hangulatot:*

Üdvözet a győzőnek

*Ne tapossatok rajta nagyon,
Ne tiporjatok rajta nagyon,
Vér-vesztes, szegény szép szívünkön,
Ki, íme, száguldani akar.*

*Baljóslatú, bús nép a magyar.
Forradalomban élt s ránk hozták
Gyógyítónak a Háborút, a Rémet
Sírjukban is megátkozott gazok.*

*Tompán zúgnak a kaszárnyáink,
Óh, mennyi vérrel emlékezők,
Óh, szörnyű gyászoló kripták
Ravatal előttetek, ravatal.*

*Mi voltunk a földnek bolondja,
Elhasznált szegény magyarok,
És most jöjjetek, győztesek:
Üdvözet a győzőnek.*

Két történelmi tény bizonyítja, hogy lett volna helye és ideje egy végső katoná-politikai ellenállásnak, de annak magyar vezére hiányzott. Kemál pasa megfordította az antant-török békediktátum sérelmes rendelkezéseit hadseregével és reformjaival. Ugyanezt a „fait accompli”-t, kész tényeket kellett és lehetett volna megteremtenie a magyarságnak, de nekünk nem volt Kemál pasánk! A Károlyi-kormány alatt létesült Székely Hadosztály halogató harcai és a komün alatti nemzeti kétségbeesés diktálta, ősi magyar virtussal, világháborús frontkatonákkal és önkéntesekkel véghez vitt felvidéki hadjárat, majd a tiszai offenzíva kezdeti sikerei pedig azt bizonyítják, hogy a környező országok csapataival szemben, még félkézzel is megvédehettük volna történelmi határainkat. Azokon belül pedig azonnali reformokkal, a nemzetiségi kérdést és a földreformot megoldva, már 1918 végén, megfelelő képviseléssel, bizván mehettünk volna békekonferenciára.

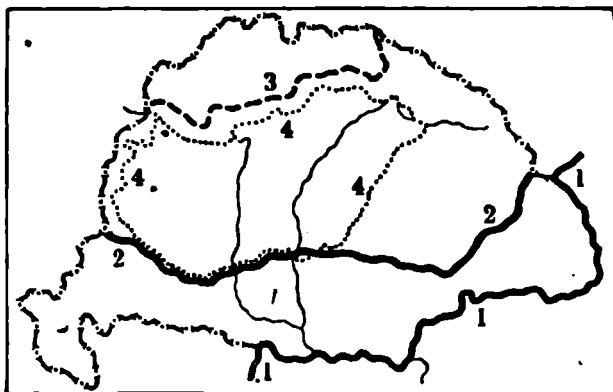
Erre gondolhatott a halálosan beteg sirályszavú Ady Endre fentidézett, döbbenetes utolsó költeményében. Ehelyett belerohantunk szovjetügynökök és idegen célú szocdem vezetők együttes államcsínye folytán a bolsevik rémuralomba, az Európát fenyegető Vörös-Oroszország előőrseként. Ezen az óriási történelmi narancshéjon csúszott el utolsó lehetőségünk egy tisztességes békére. Az erősen anti-kommunista francia katonai körök nagy szovjetelleni intervenciós terveikben, Romániának megbocsájtva a bukaresti különbékét, rábízták a Tanács Köztársaság megsemmisítését. A folytatás, az Oroszország elleni hadjárat, a főfészek elpusztítása azonban, amit nagy antant-erőkkel terveztek és amelyben Romániának nagy szerepet szántak, elmaradt. A szovjet rezsim megszilárdulhatott és pár év múlva már fegyvert adnak el nekik a nyugati nagykapitalisták.

Magyarország hétszáz ezer hősi halottal, sebesülttel, hadifogollyal, özvegyek, árvák, földönfutók százazeivel, négyéves gazdasági kizsákmányoltságával, háborús újjgazdagjaival, megszálló idegen hadseregek által kirabolva, négyrésztre szakítva, történelmi területének kétharmadát elveszítve, ötmillió őslakós magyart kisebbségi sorban hagyva —, az első világháború legnagyobb áldozata!

A tengernyi vér- és életáldozat, az anyagi és erkölcsi nyomorúság sok-sok negatívuma mellett az *egyetlen pozitívum*, amiért legjobbjaink hiába küzdöttek századok óta, az *önálló, független és szabad Magyarország*, ha csonkán, ha bénán, megszületett az I. Világháború vérzivatarában. Hogy miként élt ezzel a kis magyar állam, annak vizsgálata a következő fejezetek tárgya.

Amikor a kézirat nyomásra kész volt kaptam meg brazíliai honfitársamtól, v. V. K. Julier Ferenc: 1914—1918 A Világháború Magyar Szemmel c. klasszikus munkát. Utolsó fejezete „Magyarország embervesztése”, ebből idézek: „A háború végén a 96 népfőlkelő zászlóaljából már csak 41 volt meg, a 160 hadtáppászólóaljból csak 65 maradt meg... Magyarország végeredményben a világháborúban közel 3.800.000 katonát adott. A veszteség: Elesettekben és elhaltakban 661.000 fő (17%). Sebesültekben 743.000 fő (20%). Fogoly 734.000 fő (19%). Összesen 2.138.000 fő (56%)”!

DEMARKÁCIÓS VONALAK MAGYARORSZÁGON 1918/19-BEN

1. Diaz-féle vonal — 2. Franchet d'Esperay demarkációs vonala — 3. Hodzsa cseh vonala — 4. A trianoni országhatár

A trianoni béke előzményei

Véleményem szerint az I. világháború elvesztése nem ok, hanem ürügy és alkalom volt Magyarország megcsonkítására. *Ezt alátámasztja az a tény, hogy a Monarchia felosztása nem volt az Antant bevallott hadicéljai között, egészen 1918 tavaszáig.* Ez alól kivétel a cári Oroszország, melynek legfőbb törekvése volt és szószerint hangoztatta ezt a háború kezdetétől. Ám az 1917 októberétől forradalmak lázában élő nagyhatalom kivált a világháború küzdőteréből, sőt, mint Szovjet Köztársaság fegyverszünetet, majd pedig különbékét kötött a központi hatalmakkal (1917. december 12.). Amikor Wilson, az USA elnöke megválasztása után felszólította a háborúzó feleket céljaik megfogalmazására, a Monarchia és benne a történelmi Magyarország megsemmisítése nem szerepelt a szövetséges és társult hatalmak ágendáján! Ehhez vehetjük még a IV. Károly császár és király botrányba fulladt különbéke kísérletét, melyben a francia partnerek a középeurópai helyzet, a „status quo” minimális változtatását igényelték. *Végül később, a „wilsoni pontok” publikálása, de főleg az, hogy a háborút eldöntő amerikai elnök a békekonzferenciára indulásával kijelenti, hogy az USA nem ismeri el a titkos szerződések kötelező voltát bizonyítja, hogy egészen 1919 tavaszáig nem történt megmásíthatatlan döntés Magyarország ügyében.* A békekötés cseppfolyós állapotban lévén, ügyünk eldőlhetett volna akár nekünk kedvező irányba is, ha bizonyos események nem

következnek be! A tényleges okok mélyebben fekvők, gyökerei messzire nyúlnak. *Legnagyobb nemzeti tragédiánk a hatvanhét évvel ezelőtti ránk szabott trianoni büntető béke. Előzményeit nemzeti számadás és okulásból vizsgáljuk. És az orvos szellemében, aki nem azért nyúl a sebbe, mert jólesik neki turkálni benne, hanem mert segíteni szeretne.*

Okok — előzmények — következmények

Miként az ó-görög szomorújáték hőse saját vétkei és a sors hatalma ellen küzdve bukik el, egy nemzet történelmi létében sem minden a végzet, hanem az emberi tényezők is főszerepet visznek. Így egy nép, a nemzet, a vezetők és a vezérkar tehetetlensége, határozatlansága, vaksága, gyávasága vagy vakmerősége folytán elszalasztott alkalmak és jóvátehetetlen idült mulasztások. *Fátum a mi esetünkben a Kárpát-Dunatáj, amelyben egy évezreden át „élünk-halunk kellett”. És főleg védekeznünk minden oldalról fenyegető veszedelmekkel szemben. Ebből következett népünk, nemzetünk biológiai állományának végzetes minőségi és mennyiségi csökkenése, mely részben sors, részben emberi hiba. Bizony sokszor magunk alatt vágtuk a fát, mint azt az alábbiakban kifejtjük.*

Az egyik súlyos ok, mely Magyarországot érdeke elleni és a nemzet által egyáltalán nem kívánt háborúba sodorta, *közjogi*, alkotmány-politikai természetű. Ausztriával és a Habsburg-házzal való 1867-es „*kiegyezés*” Magyarországnak csak látszat-önállóságot adott. Közös külügy-, hadügy- és pénzügy, az önálló állami létnek alapvető háromsága, megszabta azt a fatális utat, mely a világháborúhoz vezetett, mert Ausztriához, ehhez a mozaik birodalomhoz és ál-nagyhatalomhoz voltunk láncolva. Amit támasznak képzeltek a kiegyezés magyar tervezői, végül is béklyónak bizonyult. Id. gróf Andrássy Gyula, az első „közös” külügyér kovácsolta össze Bismarck kancellárral az alapot, (1879). A Hármasszövetséget utóda gr. Kálnoki Gyula 1882-ben („Három Király Szövetségnek” is hívták, Németország, Olaszország és a Monarchia miatt). Ehhez egy év múlva a taljánoknál is bizonytalanabb szövetséges, Románia is csatlakozott. Ez a szer-

zódés, a *Monarchia sorsát a német birodalomhoz kötötte, de Bismarck szellemében, barátságot tartott Oroszországgal is*. Ám a „vaskancellár” bukásával (1890) és a német ipari, kereskedelmi, tengerészeti, katonai fejlődéssel, valamint gyarmati terjeszkedéssel francia-orosz (1894), francia-angol (1904), angol-orosz (1907) versenytársainak szövetségét hozta létre. („Entente Cordiale” — Antant) Ezzel Németország bekerítése megtörtént, de a fegyverkezési láz folytatódott, hogy Franciaország revánsot vegyen Sedánért, az 1870-es vereségért, Elzász-Lotharingia elvesztéséért.

A „fegyveres béke” idejében minden nagyhatalom csak a szikrát várta, mely a felgyült feszültséget felrobbantja és a nyílt ellenségeskedést kiváltja. A kiegyezés a nemzet nagyrészét nem elégtette ki. A magyarság szeme a „Turini Remetén”, a száműzött *Kossuth Lajoson* függött. Az ő tanácsára alakult a Negyvennyolcas Függetlenségi Párt, mely azonban intenciója szerint inkább negyvenkilences, vagyis *a teljes önállóság és függetlenség* benem-vallott alapján állott. Ettől kezdve a magyar politikai arénában, a parlamenti csaták, választási harcok, 67 és 48 közti közjogi síkon zajlottak, elhanyagolva a többi életfontos kérdések korszerű megoldását. Utóbbiakból három végzetesnek bizonyult, és pedig a földreform, a szociális kérdés és a nemzetiségi probléma.

A földreform kérdése

A háború előtti Magyarország lakosságának (Horvát-Szlavónia nélkül) több, mint 62%-a őstermelő. Am ezeknek egy kis része nagybirtokos, többsége pedig kisparaszt, vagy nincstelen béres és napszámos. Az Eszterházy hercegek (385.278 hold), a Schönborn hercegek (223.676 hold, volt Rákóczi-birtok!) Habsburg Frigyes főherceg (182.000 hold) Coburg Fülöp herceg (168.000 hold) felső határ alatt „szerénykedtek” s a Pálffyak, Károlyiak, Festeticsek, Andrásnyak, Pallavicinik stb. (45-90.000 holddal!). *A legtöbb ezekből hitbizomány, tehát védett, feloszthatatlan, kötött birtok*. De az egyedül üdvözítő egyház sem maradt nagyon hátra a magyar földön való osztozkodásban.

A nagyváradai püspökségnek (akivel később Ady Endre hírlapi csatáját vívta és háromnapos börtönbüntetést kapott) 187.000 holdat birtokol 1885-ben, míg az egri káptalan „csak” 116.000-et. Ezek csak a legnagyobbak. Az agrár nincstelenek, a népfölösleg földhöz juttatása, letelepítése, a magyarság megerősödését jelentette volna. Mégis megbuktattak minden földreform javaslatot, és így *Darányi Ignác* földművelésügyi miniszter szerény telepítési akcióját és nagyobb szabású terveit is (1904-1909). Amikor 1910-ben lemondani kényszerült, a háború kitörése előtt azt írta: „Végzetes lépés volt az eddig követett telepítési politika leállítására. Végzetes volt, mert veszteni való időnk nincsen.” *Maradt tehát a szegény magyar parasztságnak a legtöbbször hitelben vásárolt hajójegy — Amerikába. A múlt század utolsó évtizedétől van valamelyes adatunk a kivándorlás méreteiről. Ezek szerint 1914-ig kereken másfél millió emberünk hagyta el a szülőföldjét és vándorolt az Egyesült Államok „ígéretföldjére”. (Csak az utolsó 15 évben 400.000, amire Málnási megjegyzi: Hét kemény hadtest, amely hiányzott, amikor a hazát kellett védeni — lásd „A magyar nemzet őszinte története”, 126. old.) Ady Endre a magyar sors vátesze úgy hívta a kivándorlókat „a menekülő forradalom”. Az uralmi réteg, kevés kivétellel, bűnös nemtörődomséggel vette tudomásul a magyarság e pótolhatatlan vérvesztését. Sőt, olyan cinikus hangok is voltak, hogy amennyi ki-megy délen, ugyanannyi jön be északon. Mintha összehasonlítható kategóriákról, minőségekről lett volna szó. Csak Erdélyből 200.000-en vándoroltak Amerikába és legalább annyi székely Romániába, a Regátba. Ugyanabban a korszakban a nagyszebeni román bank, az Albina 162 fiókot létesített és a háború kitöréséig kb. 400.000 holdat juttatott román parasztok kezére a magyar nagybirtokokból (lásd Tokaji László: „Eladó ország”, 1912 és Kovács Imre: „Kivándorlás”. Bpest, 1938.)*

A szociális kérdés

A fejlődő munkásság sem járt jobban vezetés dolgában. *A magyar intelligencia történelmi felelőssége, hogy nem állt proletár testvéreinek az élére, éppen úgy, mint parasztjainknak sem.*

Hagyta, hogy idegen, frissen asszimilált vagy éppen bevándorolt munkásvezérek, saját emelkedésük érdekében, a nemzeti hagyományok és célokkal ellentétes irányba vigyék őket. Pedig ezek a növekvő munkás tömegek magyarosították meg a fővárost és a nagy vidéki centrumokat, de elismerés helyett az „alkotmány sáncaiból” kizárattak. *Erősen korlátozott választási törvény és a kortézia kizárta a magyar tömegeket a nemzeti politikából részben azért, mert 48-as pártiak, részben mert szegények voltak.* Ugyanakkor a nemzetiségek, legtöbbször kormánypárti listán, paktummal, népképviselőhöz jutottak. (Igy lett a Székelyudvarhely „a világ vége”, mert Ugron Gábor Függetlenségi Pártjának a központja volt; Csik és Háromszék megyékkel az összekötése soha nem lett vasutal kiépítve, ma sincs. A Brassó—Budapest fővonal elkerülte, csak egy kis szárnyvasut köti össze vele Segesvártól.) A hivatalnok osztály az uralkodó réteg kiszolgálója volt. *A népből jött kevés utánpótlás* talán az erdélyiek kivételével, ahol szegényebb volt a mágnásság és több falusi elem a középosztályban — *megtagadta származását, és hasonult a többi biciklistához.*

A nemzetiségek

A kormányzat a szociális kérdést ugyanúgy, mint a nemzetiségi kérdést is, csak rendészeti, közigazgatási ügynek tekintette és hatalmi szóval, rendőrrel, csendőrrel akarta megoldani. A Deák-Eötvös szerkesztette nemzetiségi törvény (1868) liberális szellemű volt. Teljes emberi, egyéni és testületi jogokat biztosított a más nyelvű „politikai személy”-nek, *de sohasem lett végrehajtva.* Macartney, korunk legnagyobb középeurópai szakértője az angol történetirodalomban, mondja, hogy *„végrehajtás esetén nem következett volna be Magyarország felosztása”* eltúlzott nemzetiségi panaszok ürügyén (1. Macartney: Hungary and her successors, 1937.). E törvény születési gyöngesége az volt, hogy a nemzetiségek képviselői sem tették magukévá, sőt ellenezték. *Itt már nemcsak „más nyelven beszélő magyar állampolgárokról” kell tárgyalni, hanem az 1848 körül öntudatra ébredt népcsoportokról.* Meg a századvég és kezdet politikai áramlatairól, a nacionalizmus túlkapasáiról, amit a francia miniszter *Chauvin*

nevével „sovinizmusként” ismerünk. *Mindazonáltal a fenti brit szerző is megállapítja, hogy a nemzetiségeinkkel való bánásmód soha nem érte el azt a fokot, amilyen keményen az angolok bántak az írekkel, vagy a poroszok a lengyelekkel!* (Lásd: idézett művet.) Ezekhez jön még a határaink mentén alakult önálló és öncélú új országok irredenta politikája, mely területi egyesülést kívánt az idegen felségjog alatt élő nemzettestvéreivel.

A koreszmék legkártékonyabbjai: a „revans” *Sedánért* és Elzász-Lotharingia visszafoglalása a németektől (ez szülte Bismarck menesztése után a francia-orosz szövetséget) a „pán-szlávizmus” (minden szláv egyesítése egy államban, a cáratyuska jogara alatt). Ez utóbbi ábrándnak legnagyobb akadálya éppen Magyarország (és Románia?!), amely a déli és északi szláv törzsek között gátat képez. Ezért jött létre a Hármas Szövetség (és főleg a Monarchia és Németország katonai szerződése), és ezért volt Szerbia az oroszok mindenre kész eszköze céljaik elérésében. A „dáko-románizmus” eszméje minden románok egyesülése, mely a két oláh fejedelemség egygyékapcsolása (1859), majd a független Románia megteremtése óta (1878) megszállotta a Regát (és Erdély?!) szellemi berkeit és áthullámzott az akkor még nyitott „baráti” határokon. A „pángermánizmus”; minden német egyesítése egy birodalomban, melyet nemcsak Lüeger, Bécs nacionalista polgármestere, hanem az osztrák szocik is magukévá tettek. Ez egyelőre aránylag gyöngye áramlat, mely aztán a világháború alatt erősödik és utána tör elemi erővel felszínre.

Mi a magyar mulasztás, vagy tehetetlenség ebben a kérdésben? *Föltétlenül az, hogy a kiegyezés után eltértünk a súlyos kossuthi tapasztalatokból leszűrt ideológiától: vagyis a társnemzetek egyenlőként való elismerésétől.* Azok minden emberi jogainak törvénybe iktatásával és tiszteletben tartásával Magyarország jövőjét biztosíthattuk volna. Jászi Oszkár azt mondta, hogy a kiegyezés kiszolgáltatta a nemzetiségeket a magyar államnak, illetve az uralkodó lemondott régebbi védő szerepéről (O. Jászi: *The dissolution of the Habsburg Monarchy*, vagy „Magyar kálvária — magyar feltámadás, München, Auróra KK, 1969.). Ez azonban csak féligazság, mert a modern királyságban ez nem az

államfő feladata. *A magyar politikusok felejtették el Kossuth-Szemere nemzetiségi törvényét* (törölték a Corpus Jurisból). Ennek alapján megbékülhettek volna a Habsburgok által félrevezetett és végeredményben becsapott, kiábrándult nemzetiségekkel. *Itt van a tragédia gyökere.* A kiegyezés után rövidesen az egész világ tele lesz a „magyarok által elnyomott népcsoportok” jogos és jogtalan panaszaival, amit aztán az ellenséges szövetséges tábor felhasznál propaganda céljaira.

De nemcsak a 67-es kormányzataink (a Tiszák, Bánffy, stb.), hanem a sok hajcihő és megalkuvások után uralomra került Függetlenségi Párt, illetve a „koalíció” (1906-10) sem valósította meg a kossuthi nemzetiségi elgondolásokat. Pedig a horvátok keresték az együttműködés útját (lásd Supillo, „A fiumei nyilatkozat” 1905, stb.). De a többiek is, hisz nem egy román és szlovák képviselő került be a parlamentbe 48-as, vagy koalíciós listán. Ehelyett Kossuth Ferenc (Lajos gyenge gyermeke) kereskedelmi miniszter, a horvátokat vérig sértette „vasuti törvényével” (a magyar nyelvet kötelezővé tette a horvátországi vonalakon!). *Apponyi Albert* kultuszminiszter jószándékú, nagyvonalú iskolatörvénye pedig felborzolta a különböző nacionalizmusokat, mert az államsegélyt csak a magyar nyelv részleges tanításához kötötte a nemzetiségek egyházi iskoláiban. *Ez a tyukszemrehágó nemzetiségi politika eredményt alig ért el a magyarítás, az asszimiláció terén, de annál több ellenséget szerzett.* A világ visszhangzott az ausztriai és a magyarországi kisebbségek panaszaitól. Seton-Watson Angliában, prof. Henry Denis Franciaországban, Masaryk Prágában, a bécsi Reichsratban, később Amerikában tekintélyt és nyilvánosságot adtak a felnagyított panaszoknak. *A valóság azonban, mint mondtuk az volt, hogy egy nemtörődöm, liberális rezsim uralkodott a békeévekben, amikor még segíteni lehetett volna, mely saját népével sem bánt megfelelően, vagy jobban, mint a nemzetiségekkel.* Valójában nem volt túl korrupt rendszer, a sajtó és közszabadságok, vagy igazságszolgáltatás tekintetében. Például Lukács László miniszterelnöknek le kellett mondania, amikor a bíróság felmentette az őt panamával megvádoló, általa bepanaszolt képviselőt — ami elképzelhetetlen volt későbbi magyar kormányok alatt, napjainkig.

Vagy gr. Khuen-Héderváry, akinek szintén távoznia kellett a kormányelnöki székből, a parlamentben leleplezett megvesztegetési botránya miatt. *Ebben a liberális érában a sajtó is sokkal szabadabban működhetett, mint a későbbi korokban.* Azonban a modern élet egyik fő közlési eszköze, a lapok, újságok, gyökértelen, frissen asszimiláltak fellegvára lett. A mély magyarságból feltörő, kritikus, harcos fiatalok csak ezeknek, és a pesti szalonok álforradalmárainak, kékharisnyáinak támogatásával kaphattak nyilvánosságot, a Rákosi Jenők minden újat eltipró sovinizmusával szemben. Mint később (két évtized múlva!) — írja Milotay a változatlan helyzetről, hogy a magyar tehetségek csak a baloldal meritőhálójába kerülhettek a vezető körök közönye, értetlensége vagy ellenségeskedése miatt. *Hiányzott a magyar öntudat, az igazi magyarságtudat a kor vezetőségéből* — írja szintén később Féja Géza. És ezt nem lehetett szájhazafisággal pótolni — mondom én —, vagy csak bizonyos ideig lehet, amíg szélcsend van. Az elmondottakból leszűrhető, hogy *Magyarország teljesen megoszlott társadalommal ment neki a történelmi viharok, mely aztán alapjaiban rázta meg évezredek államiságát.*

A világháború

Ferenc Ferdinánd trónörökös szándéka renoválni az elavult Monarchiát és azt osztrák-magyar-szláv-román egyesült királysággá alakítani át (dualizmus helyett „trializmus,„) tetszetős elgondolás volt. Főleg több nemzetiségi politikus, mint pl. a szlovák Hodzsa, a román Popoviciu, vagy a magyar Kristóffy támogatásával találkozott. *De a főherceg magyar-gyűlölete, Tiszával való antagonizmusa viszonzásra talált és így trialista terveit erőszak nélkül nem vihette volna keresztül.* Magyarország tehát új 1848/49 elé nézett volna Ferenc Ferdinánd uralkodásával. A siker lehetősége azonban megpecsételte a trónörökös sorsát: a Monarchia modernizálási tervét, mely valószínűleg megerősítette volna azt, nem nézte tétlenül a szerb-orosz titkos szolgálat. Halálos ítéletét a „Fekete Kéz” fejének, „Ápis” csendőr parancsnoknak az ügynökei hajtották végre. Ami az első merénylőnek nem

sikerült Szarajevo főterén, azt az oldalúton, a hídnál várakozó szerb diák, Gavriilo Princip revolvergolyói végezték el, meggyilkolva az osztrák—magyar Monarchia trónörökösét és párját, Kotek Zsófia grófnőt. Hogy Oroszország mennyire készült a háborúra, annak egy érdekes példáját említhetem. Sauerbruch, a „tüdősebész atyja” fiatalon Németországból svájci egyetemi katedrára kerül 1910-ben. Rövidesen orosz „diplomátát” kellett megopernálnia, titokban. Műtét előtt a paciens kijelentette: „*Az én feladatom Németország megsemmisítése.*” *A titokzatos beteg Sasonov volt, Oroszország külügyminisztere!* (Sauerbruch: *Das war mein Leben.*) És hogy milyen aktívan követték Szentpétervárott ezt a célt, annak tanúja az orosz-román titkos szerződés, mely Erdélyt odaígéri Romániának, ha az Antant oldalán beavatkozik a háborúba (1914. szeptember 30.). Románia azonban óvatos és egyelőre semleges marad. A magyar államférfiak, elsősorban Tisza István miniszterelnök háborús felelőssége ma teljesen tisztázott. *Tisza ellenezte azt, hogy túl szigorú, teljesíthetetlen követeléseket szabjanak Szerbiának.*

Amikor az osztrák álláspont győzött és a szerbek visszautasították a Monarchia ultimátumának főbb pontjait, Tisza ellenezte a hadüzenetet. Sajnos csak egy hétig, utána kisebbségben maradván az ötös tanácsban, feladta háborúellenes álláspontját, mindmáig ismeretlen okokból. A tanácskozások folyamán ajánlotta, hogy az olaszok területi igényeit elégítsék ki Trento (Trident, Dél-Tirol vegyeslakosságú része) átadásával, mert különben Itália ellenünk fordul s „akkor azonnal kérhetjük a békét, mert a háborút elveszítjük”. Azt is megjósolta a magyar miniszterelnök, hogy „Románia mindenben követni fogja az olasz példát”. Mindezen figyelmeztetések dacára a hadüzenet megtörtént (1914. július 27.). Ezt követték a kölcsönös mozgósítások, hadüzenetek, a világháború kitörése. Bekövetkezett az, amitől Bismarck ügyessége sokáig megkímélte Németországot, *a két frontos háború.* Itália semleges maradt, mert a Hármasszövetség szerint csak védelmi háború esetén köteles közbelépni s itt a Monarchia volt a támadó fél. Romániának hasonló volt a helyzete. Az olaszok kétfelé tárgyalnak és végül is megkötik a londoni titkos szerződést (1915. április 28.), mely Dalmáciát, Triesztet és Dél-Tirolt a Brennerig nekik igéri és

rövidesen hadat üzennek a volt szövetségesnek. Mint Tisza megígérte, a románok követték az olasz példát. 1916. augusztus 17-én az Antant megbízottjaival aláírták a *bukaresti titkos szerződést*, amely Magyarország testéből oly nagy darabot ígért a románoknak, hogy a határ Debrecen és Szeged közelében lett volna.

A katonai együttműködést külön egyezménybe foglalták és *Románia kötelezte magát, hogy nem köt külön békét az ellenséggel*. Mindenféle biztosítékok birtokában, az Antant sürgetésére végre *augusztus 27-én* hadat üzent Románia a központi hatalmaknak és a következő napon csapatai átlépték az erdélyi határt, három helyen. Orvtámadásuk balul ütött ki, mert már 1917 decemberében kénytelenek fegyverszünetet kérni, súlyos vereségük és országuk majdnem teljes megszállása után, majd *1918. május 7-én megkötött bukaresti békével Románia kiválik a világháborúból*. Ezzel tulajdonképpen megszegte az Antanttal kötött titkos megegyezését, és ügylátszott, hogy eljátszotta területi igényeit Magyarországgal szemben. Másrészt e béke unikum volt abból a szempontból, hogy a vesztes Románia megkapta a központi hatalmaktól az orosz forradalom alatt megszállott *Beszarábiát*. Szovjet-Oroszország a brest-litovski békével már előbb elhagyta az Antant táborát. Ennek a békének érdekessége, hogy a „*népek önrendelkezési elvét*”, amelyet orosz bolsevik teoretikusok már 1905 óta hirdettek, először kodifikálta. Kelet-Lengyelország, a balti államok leválasztása Oroszországról, még elfogadható feltételek lettek volna Trockij fődelegátusnak, de Ukrajna, Beszarábia, a Don és Donyec vidékének, népeinek „önállósítása”, „német patronátus” alatt, és más súlyos gazdasági terhek vállalását megtagadva, inkább a fegyverszünetet mondták föl. Az azonnali német támadás Rigáig vitte előre a frontot, Szentpétervárt fenyegetve. Lenin pedig hivatkozva arra, hogy ő békét ígért az orosz népnek, azért támogatták az októberi forradalmat, szigorúan utasította Trockijt a szerződés aláírására. Ez meg is történt (1917. december 12.) A kelet-európai hadszíntéren győztes központi hatalmak most nagy erővel súlypontot képeztek és a XII. Isonzo csatában, *Caporettónál* áttörték az olasz frontot. A sok német hadosztály támogatásával és vezetésével véghezvitt offenzívát csak 120 km mélységben bírták megállítani a Piáve folyónál, angol-francia segítséggel. Ezzel az olasz krízis, mely

esetleg különbékével végződhetett volna megoldódott, Itália nagy presztizs vesztesével antant-szövetségesei előtt.

A színpad mögött folyó háború

Az emigráns csehek, románok és délszlávok még 1915-ben összejöttek Seton-Watson vendégeként Londonban és egy jegyzékben átnyújtották területi követeléseiket, térképekkel felszerelve, az angol külügyminisztériumnak. Ezek „csodálatos módon” egyeznek a későbbi országcsonkításokkal! A „poor little Serbia” mellett feltűnik az angol-amerikai propagandában a „csehszlovák” nemzet (??) és annak hirdetői, Masaryk és titkára Benes. Előbbi osztrák útlevéllal jár-kezel a világban a háború kitörése után és 1918 elején megjelenik a már hadviselő USA-ban is! Létrehozza az amerikai cseh és szlovák bevándoroltak között a hírhedt „Pittsburghi Egyezményt”, mely teljes önkormányzatot ígér a Magyarországra testéből kiharósított Felvidéknek az új államban, „Csehszlovákiában”. Ez egy fontos alapokmány, amelyre való gyakori hivatkozással szédítették Benesék a szövetségesek bizottságát, majd később a békekonferenciát. Ugyanez folyt Párizsban, Londonban, Rómában és nem volt senki, aki felszólaljon ellenük. Károlyi Mihály gr. az ellenzék prominens alakja éppen amerikai körúton van a boszniai gyilkosság idején. Hanyatt-homlok hajózik vissza kíséretével (Kunfi, Friedrich, stb.). A hadüzenet napjaiban érkezik Párizsba, ahol háziőrizetbe veszik. De miután úgyszólván minden fontos francia politikust ismer, Poincaréval és másokkal tárgyal, becsület-szóra hazaengedik azzal, hogy nem harcol franciák ellen. Engedik eltávozni Spanyolországon át. Hazaérkezve kifogásolja az ellenzék háború melletti lojális nyilatkozatát, de ő maga is kimegy a frontra Galiciába, egy kis időre. Igyekszik a vérmes reményeket és győzelmi mámort mérsékelni parlamenti fölszólalásaiban. Támogatja elvben — amikor kitudódik — IV. Károly király titkos különbékékísérleteit és maga is kiutazik Svájcba engedéllyel, érdeklődni francia megbízottakkal beszélni. Ezért, bár a király tudtával történt, itthon hazaárulónak kiálják ki és a német hadsereg kémelhárító tisztjének kezdeményezésére vizsgálat indul ellene. A Parlament

kifogásolja ezt és a kormány leállíttatja a vizsgálatot. Magyarország sok katonája oroszországi fogolytáborokban éri meg a bolsevik forradalmat. A brest-litovski béke után megkezdődik lassú hazatérésük. *Lenin visszaadja a német vezérkarnak a kölcsönt, akik lepecsételt vasuti kocsiban küldték haza forradalmat csinálni.* Bizalmasát Kohn-Kun Bélát pénzzel és tanácsokkal küldi vissza Magyarország és Közép-Európa bolsevizálására. Hasonló ügynökök indultak a többi környező országok felé. Kun első útja hazatérése után rögtön Bécsbe vezetett, ahol elvtársaival tervezgetett. Még ezt megelőzőleg a belpolitikai események legfontosabbja Tisza lemondása volt. A régi követelmény, az általános titkos választási törvény Vázsonyi igazságügyi miniszter bábáskodásával, erősen megszorítva, de végre megszületett. Egyelőre csak elméleti jelentőségű, mert a világháború miatt nincs házfelosztás és választás. Az országban nagy az elkeseredés a hadisereg huzavonája, visszaélések, erőszakoskodások, hadiszállítók duskálása, csalásai (papírbakancsok!), a pesti „dolce vita” miatt. A hátszág nyomorához súlyosbító körülmény a front-katonák szenvedése, 400 ezer hősi halottunk, millió sebesült, rokkant és hadifogoly, a csehek árulásai, majd a szökevényekből, elfogottakból Antant segítséggel létesített cseh légió, melyek a fogolytáborokat nyomorgatják, terrorizálják Oroszországban. *Károly király 1918 október végén az osztrák birodalmat államszövetséggé, föderációvá kívánja átalakítani és a hadsereget nemzetiségekre tagosítja, amely megadja a felbomláshoz az utolsó lökést.* A legtöbb véráldozatot adó magyar csapatok elkeseredése állandóan növekszik a rossz hazai hírek miatt. A balkáni Antant hadsereg áttöri a bolgár frontot; fegyverszünet Bulgáriával, nyitva az út Szerbia felé. *Románia német megszálló hatóságai kiutazási engedélyt adnak Take Ionescu antant-barát volt miniszterelnöknek, aki kétszáz tagú küldöttséggel Párizsba utazik a vesztesre álló román ügyeket rendbehozni.*

Az összeomlás

A Monarchia hadseregeinek utolsó nagy támadása, a „piávei offenzíva” összeomlik, megindul a felbomlás. Tiszta magyar és vegyes ezredek megtagadják az engedelmességet, követelik hazavi-

telüket. Pécselt a cseh ezredek zendülését fegyverrel kell leverni. *A katonaszökevények, a „zöld káder”, a frontlógósok és a háború kezdetén uszító aszfalt-sajtó féktelen lázítása meghozza gyümölcsét.* Október 25-én (egyhónapos huzavona után!) megalakul Pesten a Nemzeti Tanács. Az átszervezés zűrzavarában lévő, fegyverszünetet kért hadsereget általános olasz támadás éri („Vittorio Veneto”-i győzelem) és szétszórja. Az offenzíva alatt és után megkezdődik maradék csapataink visszaözlése. *A király késlekedik levonni a konzekvenciákat, vagyis antantbarát politikust bízni meg kormányalakítással. Végül az „őszirózsás forradalom” október 30-án szinte vér nélkül, gr. Károlyi Mihályt és kormányát, a Nemzeti Tanács tagjait juttatta uralomra.* Következő nap IV. Károly telefonon adja meg Bécsből Károlyi kinevezését és ő minisztereivel együtt leteszi az esküt a királyt képviselő József főherceg kezébe. Magyarország megbizottjai is megjelennek az olasz főhadiszálláson és Diaz marsallal megkötik a fegyverszünetet Pádovában (1918. november 3.) Az olasz rokonszenv első megnyilvánulásaként Magyarországgal szemben, a feltételek kedvezők voltak számunkra. Hadseregünk visszavonulhat a történelmi határokig, magyar közigazgatás marad az egész országban a békekötésig.

Úgy látszott, hogy a bábóru befereződött Magyarország részére. A vértelen átállítással, az előnyös fegyvernyugvási szerződéssel, az új, antantbarát és pacifista kormány, az általános titkos választójog alkalmazásával neki kezdhet a nemzeti sorskérdések, a földreform és a nemzetiségi problémák megoldásának. Azonban az elkövetkezendő szerencsétlen események végzetesen és véglegesen Trianon felé sodorták a nemzetet. Ugyanis a világháborúnak még nem volt vége! A nyugati fronton még folytak a harcok. *Viszont a párizsi csehszlovák bizottság elismerése után (1918 március) most a magyar határon feltűnt cseh légiót is elismerte az Antant hadviselő félnek.* A balkáni szövetséges hadsereg, francia, szenegál és szerb részlegekkel, Franchet d'Esperay tábornok főparancsnoksága alatt elérte Belgrádot és tervei szerint Budapest-Bécs-Berlin irányba kellett volna előretörnie. Közben a Balkánról és Romániából visszavonuló német hadak parancsnoka Mackensen tábornagy főhadiszállását Nagyváradon

ütötte fel. Az új magyar kormány delegációja hajóval Belgrádba utazott tisztelegni az ország határára érkező Antant haderő fejénél. A magyar katona történetével a világháborús becsületével ismerős francia főtiszt megdöbbsent a szedett-vedett küldöttség láttán. Ekkor hangzottak el a megvető szavak: „Êtes vous tombés si bas” („Hát ennyire süllyedtek!”) S a továbbiakban, mint Károlyi elmondja „a győztes katona pózában” leckéztette őket. Rákóczi-ról, Kossuth-ról tisztelettel szólt és még a vele szemben felvonult Kövess Herman tábornokról is voltak elismerő szavai, csak kevésnek találta annak 13 hadosztályát az ő erejével szemben és felállításukat hibásnak. *Ekkor érte a jószándékú, de hiszékeny és naív Károlyit életének talán legnagyobb meglepetése: az olaszokkal létrehozott fegyverszünet nem érvényes; újat kell kötniök vele, a teljhatalmú antant-parancsnokkal, sokkal súlyosabb feltételekkel.*

A magyar katonaságot és karhatalmat vissza kell vonni a Beszterce-Maros-Szabadka vonalra. A kiürített országrészekben a magyar közigazgatás megszűnik és átveszik a szövetséges hatalmak szervei. *Ez a demarkációs vonal nem esik egybe a békekonferencia által megszabandó végleges határokkal, tehát — mint kissé enyhébben folytatta a francia főtiszt — Károlyinak az antant-barátnak minden reménye meg van arra, hogy Párizsban méltányosak legyenek!?* A magyar hadsereg békeállományra szerel le, minden hadicselekmény megszűnik az okmány aláírása után, *de a kormány köteles Mackensen hadseregét is lefegyverezni és internálni, az agg fővezérrel együtt.* Az Antantnak, ha a szükség úgy kíváná joga van az egész ország megszállására, és mint fenyegetően befejezte: „A társult hatalmak hadseregeit a tenyeremen tartom és jaj maguknak, ha megmozdulnak”. Károlyi válasza végén kérte, hogy jelenthesse kormányának a közölt feltételeket és visszautazott Budapestre. Románia pedig hadat üzent Németországnak és folytatta előnyomulását a védtelen Erdélyben, mint új hadviselő fél. A magyar minisztertanács nagy vita után elfogadta a súlyos feltételeket és november 9-én aláírták a „végleges” fegyverszünetet, mely úgylátszott, hogy végre békességet hoz a sokat szenvedett országnak. *Valójában most érkezett ezeréves államunk a trianoni út utolsó előtti állomá-*

sához. A jószándékot, jóhiszeműséget és hazafiságot (szemben a két háború közti hivatalos felfogással) nem vitatjuk el Károlyi Mihálytól. A békességre való vágy is érthető négyéves, idegen érdekekért küzdő, vért és életet áldozó kis magyarokban. *Am a gyengeség megbocsáthatatlan a vezetésben, amikor a haza váltságban van, történelmének legnagyobb próbája előtt áll.*

A meggyilkolt Tisza István megüresedett helyét nem volt aki betöltse. Málnásival, a modern magyar történezzsel mondhatjuk: „Nincs népszerű, fajmagyar hadvezér, aki a hazaözönlő magyar csapatok megfelelő hányadát presztízssével megszervezhethné és úgy az ország védelmét, mint a reformok megvalósítását biztosítaná.” Szerbia, Doberdó, a Karsztok, Isonzó. Galícia, Románia, sőt Törökország földjét, Verdun erődjét öntözték vérükkel katonáink, de *amikor határainkat kellett volna megvédeni, amikor végre célja lett volna a háborúnknak, a hadügyminiszter destruktív szólamára: „Nem akarok katonát látni — lefegyverezve szétszéledtek.* Kivétel a hirtelen felállított brigád, amely később *Székely Hadosztály* néven, zászlóaljnyi erővel is még félévig védte a Maros vonalát, az Erdélyt előzőnlő román hadsereggel szemben. Meg az iglói géppuskások, akik megállítják a cseh légiót, míg az új hadügyminiszter, Bartha Albert ezredes az olasz frontról rendezetten hazaérkező két hadosztály bevetésével visszanyomja őket és új demarkációs vonalban egyezik meg Hodzsával, mely Pozsonyt is magyar kézen hagyta. *Ezek veszedelmes precedensek.* Először is mutatják, hogy a magyar katona meg tudja védeni a hazai rögöt, ha a vezetés alkalmat ad neki. Másodszor, helyi, méltányos megegyezés jöhet létre az együtt élő nemzetiségekkel, ha magukra hagyják őket a külországi (cseh) izgatók. De Benes szaladt rögtön a szövetséges bizottsághoz Párizsba, Foch marsallhoz, s a többi francia katonához, meg politikushoz megvétóztatni a *Hodzsá-Bartha* megegyezést. *Tehát az antant-barát Károlyi kormányt maguk a szövetségesek, és első-sorban a franciák tették lehetetlenné.* Ugyanis november 9-én a német fegyverszünettel nyugaton is véget ért a háború. Ezzel a „gall kakas” Franchet d’Esperay tábornok „napoleoni” álmai szertefoszlottak. De nem a magyar kormány iránt táplált előítéletei.

Károlyi tulajdonképpen semmi nemzetközi elismerést, antant támogatást nem kap, inkább csak nehezítik amúgy is súlyos helyzetét. Nincs pártszervezete, sem neki, sem a többi polgári politikusnak, kénytelenek a szocdemekre támaszkodni, akik ellenzik a földreformot, az „ellenforradalmi” érzésű parasztság földhözjuttatását. Ez nehezíti a közellátást, amit az idegen megszállók által kiüldözött menekülők tízezrei (a későbbi „vagonlakók”) még súlyosabbá tesznek. *A nemzetiségekkel sem boldogul Jászi, most már nemzetiségi miniszterként, bár messzemenő engedelmeyeket tesz.* A szlovákok „turócszentmártoni határozatukat” átirták a pesti forradalom hírére és a csehekkel való egyesülés mellett döntöttek tízévi próbaidőre! A románokkal folytatott tárgyalásait kénytelen volt megszakítani Jászi, amikor a román királyi hadsereg új betörésének hírére Mániu kijelentette, hogy az erdélyi románok Nagy-Romániát akarnak. November 16-án a király lemond, utána kikiáltják a köztársaságot, Károlyi elnökségével. És ebben a szörnyű káoszban gátlástalanul folyt és mind erősebben, moszkvai pénzzel, a kommunista agitáció. A tél fokozta a nehézségeket és az ellenséges gyűrű mindjobban szűkítette az ország területét. Károlyi önként felajánlja parádi birtokát felosztásra, de a földreform törvény is megszületik Buza Barna földművelési minisztersége alatt. Hosszú huzavona után elkezdődhet a földosztás. Nemcsak a kommunisták szervezkednek. A Károlyi-rezsim alatt alakul Gömbös Gyula vk. százados kezdeményezésére a MOVE (Magyar Országos Véderő Egylet) és ÉME (Ébredő Magyarok Egyesülete) „nemzeti és szociális” alapon. Szervekedik Friedrich István (régii Károlyi-párti, együtt voltak Amerikában), aki nagy szerepet visz majd egy év múlva: Festetich Sándor gróf, hadügyi államtitkár (később népszerű képviselő és Meskó Zoltánnal az első szélsőjobboldali párt alapítója). De Károlyiék baráti köréhez tartozik gr. Teleki Pál is, a későbbi politikai garnitúrák állandó tagja. Jellemző, hogy mindjárt a forradalom után József főherceg és fia fölkeresik Károlyit azzal, hogy tanácsolja-e nekik Alcsutira változtatását, aki azonban lebeszélt ebbeli szándékukról. Végre a Berinkey-kormány erélyesen lép fel moszkvai ügynökök lázítása ellen és letartóztatják Kun Bélát és vezérkarát. Ezen aktus közben egészséges paraszti ösztö-

nükre hallgatva, a rendőrök összeverik Lenin bizalmasát: Kun elvtársat, mire a pesti sajtó kórusban melléje áll és Kunfi szocdem miniszter erélyesen tiltakozik a rendőri brutalitás ellen. *A kormány a koalíciós partnerek egyenetlenkedése miatt tehetetlen.* Károlyi katonai tanácsadói erélyes megoldást ajánlanak, de ő polgárháborútól, vérontástól irtózva, erre nem hajlandó. Végül is a franciák adják meg az új rezsimnek a kegyelemdőfést. Vyx ezredes, a szövetséges bizottság megbizottja, 1919. március 17-én Budapestre érkezik. Kezdetben tisztességes álláspontot képvisel. Hodzsát összeszidja a csehek fegyverszünet-sértése és támadó magatartása miatt, ajánlja, hogy vonuljanak vissza. De fokozatosan áthangolódik, talán párizsi nyomásra, talán mert látja a helyzet cseppfolyósságát, a magyar kormány erélytelenségét. *Március 20-án a Szövetséges Bizottság utasítására Vyx ezredes jegyzéket adott át a magyar kormánynak, melyben követelte továbbbi területek kiürítéset, 100 km-re visszavonni a demarkációs vonalakat, szűkebbre szorítva a még szabad Magyarország területét.* A halálos sebre szépségtapaszként megint a rendelkezés ideiglenességét hangsúlyozza a Vyx-jegyzék, amelyen a békekonferencia még változtathat. Ez az otromba orvtámadás még a hiszékeny, reménykedő Károlynak is kinyitotta a szemét. Nem hajlandó Magyarország integritását se időlegesen, se véglegesen feladni és ezért az államfői tisztségről le akar mondani. Elérkezünk a magyar tragédia utolsó előtti, de legdöntőbb, legvégzetesebb felvonásához.

A szocialista-kommunista államcsíny

Károlyi zsákutcába került. A franciák után most a szocik is hátba döfik. Megegyeznek a lefogott bolsevista vezetőkkel: a gyűjtőfogházban aláírják az „egységokmányt” és mint Károlyi elmondja memoárjaiban, a hatalmat átadó kiáltványra ráhamisítják az ő nevét, kikiáltják a Tanácsköztársaságot, a proletárok diktatúráját (1919. március 23.). Valójában Kun Béla és társai kerülnek az élre, egyetlen magyar munkás Garbai Sándor személye csak cégére az új rezsimnek (elkeseredve, később franciaországi emigrációjában ő is hátatfordít a kommunizmusnak).

Nagy a riadalom Párizsban, félő, hogy forradalmak borítják lángba Közép-, sőt Nyugat-Európát is. Jellemző a szovjet részvételére Sauerbruch esete, aki ebben az időben Münchenben volt sebészprofesszor és az ottani forradalmi tanács börtönébe kerül. Szerencséjére az Oroszországból kiküldött politruk, aki kommunista emigráns diákkorában paciense volt, felismeri és megmenti az életét. De a történet igazolja, hogy a Szovjet ügynökei nemcsak Magyarországon működtek.) Kun Béláék első dolga volt a földreform visszacsinálása és a paraszt, meg más „ellenforradalmárok” megsemmisítése. A régi politikusok közül Apponyit házában rejtegette Károlyi; végül azonban a feleségével együtt maga is titokban elhagyta a vörös terrorba esett országot. Az Antant több figyelmet mutatott Kun Béláék irányába, mint az előző rendszerrel szemben. Smuts tábornokot (Dél-Afrika későbbi elnöke) küldte tárgyalni, különböző ígéretekkel. Ám rövidesen francia katonai és politikai körök az intervenció mellett döntöttek. Nagyszébenben Foch, Pétain marsalok és más francia főtiszték jelenlétében tartott handitanácson Románia megbízást kapott a Tanácsköztársaság megsemmisítésére.

A csehek, francia katonai tanácsadókkal ellátva szintén megindultak, a szerbek hasonlóan. A kormány az ellenállást határozta el és az ország közvéleménye támogatta ebben. Megjelentek a hatásos plakátok (most nem a szállóigévé vált „Sötétben bujkáló ellenforradalmár reszkess!”-re gondolok, hanem a „Fegyverbe” és a „Lépj be a Vörös Hadseregbe”, melyeknek meg is volt a fogatija; a megalázott és kétségbeejtett nemzet volt frontharcosai, tisztjei, „vezérkárolyai”, fiatal önkéntesei jelentkeztek az újjá szervezett katonaságba, és hadat üzenve a cseheknek, Stromfeld vk. ezredes parancsnoksága alatt kiverték őket a Felvidékről az országhatárig, Eperjesig. Kassára virágosan, nemzeti színek alatt vonultak be győztes bakáink. Politikai húzás-ként megalakították a magyarokkal szövetséges „Szlovenszkoí Tanácsköztársaságot”, a szlovákok első önálló államát. Ám Párizsból jött a tiltakozó Antant-jegyzék, követelve a visszafoglalt országrész azonnali kiürítését. Erre nem volt nagy hajlandóság, különösen a katonák részéről. Csak a második demarsra (június 20, mely szankciókkal fenyegetett, de kiürítésre kilátásba

helyezte a románok kivonulását a Tiszától keletre), Stromfeld és mások ellenzése dacára, a visszafoglalt Észak-Magyarország feladására adott parancsot hosszas vita után a kormány. *A csapatok ellenforradalmi hangulatban jöttek vissza a vérrel visszaszerzett ősi magyar tartományból.* A ludovikás ifjak fegyveres ellenforradalmát leverték ugyan (a tömeg-kivégzést Romanelli olasz ezredes megakadályozta), de a Julier vk. alezredes parancsnoksága alatt megindult tiszai offenzívát, mely a románok kiverésével végződhetett volna, elárulták és a kudarc végetvet a dicstelen proletárdiktatúrának. Augusztus 1-én, megint Romanelli közbenjárásával elhagyta Magyarországot Bécs irányába. A román hadsereg pedig bevonult Budapestre, ahol a Peidl-kormány, a Tanácsköztársaság szociáldemokrata jogutódja fogadta. Azonban rövidesen újabb államcsíny következett. Friedrich István, aki az októberi napokban Károlyi államtitkára volt, román támogatással, illetve jóváhagyással eltávolította *Peidlt* a miniszterelnöki székből és az újból megtalált József főherceg kezébe letette az esküt, mint kormányfő, minisztereivel együtt. A Friedrich-kormány nevét a puccson kívül egy igen érdekes kezdeményezés tette emlékezetessé: *a román-magyar perszónalunió terve, vagyis egyesült királyság, Ferdinánd román király alatt.* Ezt az angol diplomácia megakadályozta, az erdélyi magyarok máig tartó szenvedéseinek a következményével. A szinte minden szuverénitást nélkülöző, megszállott Magyarországnak most három kormánya volt: a szegedi Ábrahám-kormány, a pesti Friedrich-és talán a legbefolyásosabb, a bécsi gr. Bethlen István volt képviselő, erdélyi politikus, főleg arisztokratákból álló, jó antant kapcsolatokkal rendelkező csoportja. A román megszállás alatt megindultak a tárgyalások egységes kormány alakítására. Ebben főleg Teleki Pál szorgoskodott. *Az Antant, nem egészen önzetlen kívánsága is egy stabil kormány volt, hogy legyen aki a békeszerződést aláírja.* Karhatalmat a Gömbös által szervezett *Nemzeti Hadsereg* jelenti, mely Horthy Miklós fővezérsége alatt megindul a meg nem szállt Dunántúlra. Végre többszöri sürgetésre, majd Antant ultimátumra, kivonulnak a románok a fővárosból a Tiszáig, *kirabolva, kifosztva minden helységet, vidéket, ahol megfordultak.* Horthy ünnepélye-

sen bevonul Budapestre, ahol 1919 novemberében kormányzóvá választják a Nemzetgyűlésben, élethossziglani időre. (A pártok vezetőivel először tíz évben egyeztek meg, amit közvetlen a választás előtt az ő követelésére megváltoztattak.) Az 1917-ben megszületett általános titkos választás alapján létrejött Csonka-Parlament (a Tiszántúl még román megszállás alatt lévén) és az új kormány Simonyi-Sémadám miniszterelnökkel „elnyeri” az Antant misszió és a főmegbízott elismerését, amely alapján *a versaillesi Szövetséges Bizottság meghívja Magyarországot képviselőit a békekonferenciára*. A kormány kinevezi a küldöttséget, mely élén gr. Apponyi Albert fődelegátussal, a minden világnyelvet tökéletesen beszélő politikussal, volt miniszterrel elindul Trianonba, átvenni, megtárgyalni a békefeltételeket. *Ezzel az aktussal rálépett a nemzet a Golgotára vezető útra.*

Összegezés

A béketárgyalások szégyenletes körülményei, pontjainak eszetenül gyilkos rendelkezései kívül esnek jelen tanulmányunk keretein. Azonban rövid összefoglalás helyénvaló és szükséges *legnagyobb nemzeti tragédiánk* előzményei, illetve okai vizsgálatában, meg a történelmi tanulságok levonásában. *Az I. világháború elvesztése ürügyet és alkalmat adott a győzteseknek Magyarországot megcsonkítására*. A tényleges katonai foglalásnak a törvénytesség látszatát kívánták adni Trianonban. Alkalmat azzal adott Magyarország, hogy az 1867-es kiegyezéssel végzetesen összekötötte sorsát Ausztriával: csak látszat-önállóság birtokában, korlátozott cselekvési szabadságát a nagyhatalmi érdekek konfliktusában és szerződéses guzsában, nem érvényesíthette!

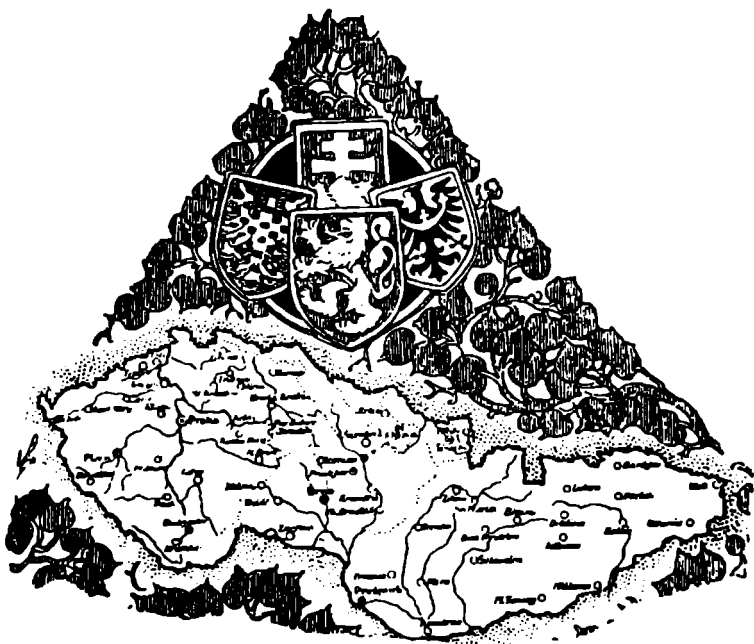
Mint Rudolf, a tragikus sorsú magyar trónörökös megjósolta; a német katonai szövetség az Osztrák-Magyar Monarchiát világháborúba fogja sodorni, mely a birodalom és államforma végét fogja jelenteni. Prófécijája beteljesedett, mert négy császárság semmisült meg, lett köztársaság és a győztesek benyújtották a

számlát. Magyarországnak tehát nem volt érdeke ez a háború, sem nemzeti célja. *Teljesen megosztott társadalommal lépett sorompóba és a katonai vereséggel sorskérdéseinek megoldatlansága elemi súllyal jelentkezett.* Mégis azt kell mondanunk, hogy a történelmi Magyarországnak meg voltak a lehetőségei arra, hogy a világégést túlélje: például Itália kielégítése 1914-ben, mint Tisza ajánlotta és amely titkos tárgyalásai alapján még 1915 április elejéig majdnem sikerült is neki. *Károlyi Mihály és társainak az Egyesült Államokban kellett volna maradniok, ahol Wilson elnököt kedvező irányba befolyásolhatták volna; vagy Franciaországban, ahol a portástól az államfőig kitűnő ismeretségei voltak. Angliában hasonlóképpen; ellensúlyozhatták volna a magyar nemzet elleni hajszát.* Am abban a korban aljas dolognak számított a lojalitás megszegése, ellenkormány alakítása, ami két étized múlva a lelki hadviselés rutinmódszere lett. *Különbéke, melynek sikere 1915-ben Olaszország beavatkozása előtt, vagy talán még utána is, amikor határainkat nem fenyegette ellenség, Magyarország épségét biztosíthatta volna.* Hogy ez a háborús ötfogatban (magyar miniszterelnök, osztrák miniszterelnök, közös hadügyminiszter, közös külügyminiszter), keresztülvihető lett volna, az kissé kétséges. *De ismerve Tisza István rettegett tekintélyét osztrák körökben, ha ő akarta volna, talán sikerült volna!?* Amikor később, 1917-ben Károly király próbálkozott (Tisza tudta nélkül, annak lemondása után) már elkésett. Amerika hadbalépésével a franciák dereka megkeményedett és a nemzetiségek már nem voltak kielégíthetők egyszerű autonómiával. *Horvát-Szlavónia és Csehország önállóságának helyreállítása, nemzeti királyságként a Monarchia kebelében, egy-egy Habsburg-főherceg fején a hagyományos Zvonimir-, illetve a Vencel-koronával, megoldotta volna a Monarchia strukturális válságát.* Főleg, ha a Lajtán innen és túl a kiegyezés szerkezetén is változtatnak. Nem a magyar-ellenes triálizmusban, mint azt a meggyilkolt trónörökös Ferenc Ferdinánd és az ő „Belvedere-köre” tervezte. *Wilson kijelentése a népek önrendelkezéséről, népszavazással, de főleg, hogy semmiféle titkos szerződést nem ismer el Amerika, nagy reményeket ébresztett, de lohasztott is, az egész világban.* Utóbbi az olasz, román és szerbeknek adott ígéretek elejtését jelentette

volna, ha az USA a békekötésnél ugyanúgy érvényesült volna, mint a báború eldöntésénél. Viszont az olasz diplomáciát is Magyarország ellen ingerelte és nemzetiségeink túlzott, területi követeléseinek támogatására ösztönözte.

Ám a *régóta esedékes, de rosszul időzített magyar forradalommal és az egyetlen nagyformátumú államférfi, Tisza meggyilkolásával indult el a végkifejlet.* Az olaszokkal kötött fegyverszünet módot adott a magyar csapatok rendezett visszavonulására, és a határok biztosítására. Ukrajnából két lovas-hadosztályunk *Jánky Kocsárd* tábornok alatt harc készen vonult vissza Erdélyen keresztül és a parancsnok a kormány intézkedésére hajlandó lett volna kirakodni ott és a „kis hazát” megvédeni. Kövess tábornok balkáni hadseregéről már szoltunk. *Károlyiék a franciáknál bizton remélhettek erkölcsi és politikai támogatást, az antantbarát, őszinte, de káros békevágyban szenvedő miniszterelnök személye folytán.* Egyiket sem kapták meg. Külpolitikailag a franciák vágták be az útját és lehetetlen katonai intézkedéseikkel megakadályozták megerősödését. A nemzetiségeknek őszinte és kedvező ajánlatokat tettek Károlyi és Jászi, majd szlovák- és külön rutén-autonómia törvényt hoztak. *A szocdemek ellenállása vontatottá tette a földreformot, ami a parasztságot, a világ legjobb katonáit, egy emberként Károlyi mellé állította volna.* De a Vyxjegyzék és az azt követő szociáldemokrata árulás (súlyos precedens a jövőre!) volt az, amely a lejtőre került ezeréves magyar államnak az utolsó lökést adta meg a szakadék előtt. Ezzel Lenin árnya vetül Közép-Európára és a Párizsban ülésöző szövetségesekre. *Ez lovaggá ütötte a bukaresti békével kegyvesztett Romániát és ő lett a bolsevisták elleni intervenció sarkpontja.* A szövetséges és társult hatalmak nem ismerték el se a Brest-Litovsk-i, sem a bukaresti békéket, kivéve Beszarábia kihalását Oroszország testéből! *Viszont a Wilson által elítélt titkos szerződéseknek szereztek érvényt, melyek úgy szabdalták Magyarország testét, mint a római zsoldosok Krisztus palástját.* Baklövéseik, melyekkel két évtizedre kijelölték Közép-Európa sorsát és képét, új háború csírái lettek. Még a román-magyar egyesült királyságba és megbékélésbe sem mentek bele, mert akkor a szerbeknek nem szállíthatták volna az előre nekik ígért Bánát felét!

Nemzeti tragédiánk, mint az antik szomorújátékban, a sorssal való viaskodás; de az abban lévő emberi elem gyengesége, hibája és vétké miatt bukik el. *Nem lehet csak a sorsot okolni, vagy egy vezért felelőssé tenni és legyilkolni. Egy réteget elítélni. Itt egy egész nemzetnek, minden fiának és lányának szigorú önvizsgálatot kell tartania és levonnia a tanulságokat.* Se Károlyi, de még Kun Béla sem volt hajlandó Magyarország épségének megcsorbításába belemenni. 1919 után újjáalakuló államunk vezetésére hárult az a súlyos és dísztelen feladat, hogy a békét aláírja és a kirabolt, négyfelé vágott országot talpra állítsa. De ez már új fejezet népünk történetében és külön tanulmány tárgya.

Nagy-Csehország térképe, amelyet a csehek a világháború folyamán a kassai hadapródiskolába csempészttek.

A diktátum következményei

A románok kivonulása után az Antant megbízottak egy szélesebb alapú kormányt szerettek volna látni Budapesten, hogy a béketárgyalásokba bekapcsolódhassék Magyarország. *Apponyi Albert gróf* elvállalta volna egy nemzeti koncentrációs kabinetben a miniszterelnökséget; ezt azonban a Keresztény Párt féltékenysége megakadályozta. Ezzel a nagylátókürű, tapasztalt és haladó szellemű államférfi helyett egy középszerű politikus, *Simonyi-Sémadám* lett a miniszterelnök. Apponyit viszont felkérték a magyar béke delegáció vezetésére. A művelt, öt világnyelven beszélő, impozáns megjelenésű volt közoktatási miniszter mellett a küldöttségben volt gr. Teleki Pál, nemzetközi tekintélyű földrajztudós, néprajzi térképeivel fölszerelve, gr. Bánffy Miklós külügyminiszter, más szakemberek, meg diplomaták. Végre 1920 januárjában elindulhattak Versaillesbe, a béketárgyalások színhelyére. A franciák a vendégjogot megcsúfolva, mint közönséges bűnözőket kezelték a magyar kiküldötteket. Szállásukon valóságos háziőrizetben voltak. Nem érintkezhetek a különböző delegációkkal, politikusokkal, nem folytathattak se hivatalos, se magántárgyalásokat. Ez a brentuszi szellem „vae victis” („Jaj a legyőzötteknek”) előre sejtette, hogy mi következik. Mégis a további fejlemények még a rossz sejtelmekre is rádupláztak. Nem kellett sokat tárgyalniok, még ha lehetett volna is. A békefeltételek, hála a csehek, szerbek, románok évek óta folyó szorgos

kodásának és az Antant ígéreteinek, indolenciájának s a franciák bosszúvágyának, készen voltak. Versailles egyik kastélyában, *Trianon* nagy-szalonjában történt a tervezet átnyújtása kiküldötteinknek. A magyar delegációt az Antant és társult hatalmak tanácsa elé idézték és jegyzékben tudatták velük a békefeltételeket, melyekhez hozzá sem szólhattak. Egyszerűen utasították őket, hogy továbbítsák a békediktátum szövegét a magyar kormányhoz. Békeküldöttségünk szerepe tehát teljesen meddő volt, mert a tárgyalásokon egyáltalán nem vehettek aktív részt és csak a végső ülésen szólhatott a fődelegátus. Apponyi egyórási, nemes pátoszú hatalmas beszéde, melyben népszavazást kért a vitatott országrészekben, megmozgatta az angol, olasz, dél-afrikai és dél-amerikai képviselők szívét, de nem a „Tigrisét”. Clemenceau vehemensen és sikerrel ellenezte a népszavazások elrendelését. Különösen Nitti olasz külügyminiszter kiállása Magyarország mellett említendő, mint a későbbi barátság előfutára. Sajnos tételét, hogy nem Magyarország, hanem a *Monarchia* felelősége volt a háború elindítása — nem fogadták el a győztesek. Ezért és a szláv veszély miatt ellenzi a történelmi határok megváltoztatását. *Különösen Dél-Magyarország egy részének (Vajdaság, Bánát) Szerbiához csatolását. Ezt Itália érdekei ellen valónak, francia-szláv bekerítésnek ítélte Nitti.* De az olasz delegációnak nem volt elég tekintélye, hogy világos felismeréseit érvényesíteni bírja, a „három nagy”, különösen Franciaország ellenében. *A győztesek jegyzéke, amit a magyar békeküldöttség továbbított kormányának, egész borzalmában feltárta a büntető diktátum rendelkezéseit. Ez, egy történelmünkben soha nem tapasztalt nemzeti katasztrófa elkerülhetetlenségét hozta a magyarság tudomására.*

A trianon békeparancs országcsönkítése

A történelmi Magyarország testét *hétfelé* vágta a győztesek hóhérbárdja: államunk 282.870 négyzetkilométernyi területéből (Horvát-Szlavónia nélkül) Romániának ítélték Erdélyt és a Pár-ciumot, vagyis 103.093 négyzetkilométert, 5,257.467 lakossal. Vagyis nagyobb területet, mint a megmaradó Csonka-Magyarország (92.963 négyzetkilométer, 7,615.117 lakossal!!!)

Az újonnan létesítendő Szerb-Horvát-Szlovén (SHS) királyság részére kiharítottak 63.092 négyzetkilométert Dél-Magyarország testéből, 4.131.249 lakossal. A hasonlóan új államképződmény, Csehszlovákia kapott 61.633 négyzetkilométert, az egész történelmi Felvidéket, de délen a Dunáig kikerekítve és Kárpátalját Máramarosig, hogy közös határa legyen Romániával, 3.517.568 főt kitevő népességgel. Ausztria, dicső „sógorunk” 4.020 négyzetkilométert 261.618 lakossal. Lengyelország is igényelt 589 négyzetkilométert, 23.662 lakossal és végül Olaszország magának követelte Magyarország egyetlen tengeri kikötőjét, Fiumét (Fiumei Kormányzóság), 21 négyzetkilométert 49.806 lakóval. (Az esztelen gazdasági rendelkezéseket, melyekkel nemcsak Magyarországot, hanem Közép-Európát is megnyomorították, függelékben részletezzük.)

Mivel azonban a béketervezet az „elnyomott magyarországi nemzetiségek felszabadítása” elv alapján készült, (de a bresztli-tovszki béke és Wilson pontjaiban megígért önrendelkezési jog semmibevételével) vizsgáljuk meg közelebbről ezt a kérdést is. A csehek alá került Észak-Magyarországban 3 millió 567 ezer ember: ebből 1 millió magyar, 1,702.000 szlovák, a többi rutén, német, stb. Ha még a szudéta németeket és Szilázia meg Teschen vegyes nemzetiségű lakóit is felsoroljuk, a csehek abszolút kisebbségként uralkodtak az új mozaikállam népein. *Ebből is a legkirívóbb a Csallóköz 95%-os magyar többsége, melyet stratégiai és gazdasági szempontok* (Budapest sakkbantartása a cseh ágyúk árnyékában, dunai kikötők, stb.) *de nem a nemzetiségi elv alapján ítélték Csehszlovákiának!* Még súlyosabb az európai történelemben ismert és fontos szerepet játszott Erdély elválasztása Magyarországtól (a „Tigris” és Tardieu szerint: „Ezeréves birtoklás még nem jelent tulajdonjogot”?)! Ám csak 2,800.000 román áll a mérleg egyik serpenyőjében szemben 2 és fél millió más nemzetbelivel, köztük az államalapító kétmilliónyi magyarsággal! És más megoldás eszükbe sem jutott Európa akkori urainak és parancsolóinak; pedig a nagyvárosi háborúban leledző Jon Bratiánu román miniszterelnök még a záradékul beszerkesztett „kisebbség-védelmi rendelkezést” sem akarta aláírni. Úgy kellett rákényszerítenie, az Antantnak s ez már rossz jel volt az

erdélyi magyarok számára. Hasonlóképpen a Délvidéken: 1 millió szerbet „szabadítottak fel”. Közel 3 millió más nemzetiséget (köztük 600.000 *őslakó magyart*) vittek át egy balkáni nemzetiség erőszakuralma alá, mely mint a többi „utódállam”, húsz év múlva, az első történelmi viharra összeomlik. Nyugat-Magyarország elcsatolása Ausztriához egyik legfájóbb pontja modern történelmünknek, mert együtt vesztettünk és közvéleményünk hullarablásnak ítélte a volt szövetséges nemtelen cselekedetét. Amint később látni fogjuk, nem is ment olyan simán a 232.000 német elcsatolása, több mint félmillió más nemzetiséggel együtt, köztük *50 ezer magyarral*, akiknek kb. 60 évig, nem is volt politikai képvisellete Ausztriában!

Íme, ez volt a jegyzék lényege, melyet mint a győztesek békeparancsát, a magyar delegáció Budapestre vitt. *Illetve még valamit, a hírhedt Millerand-féle kísérőlevelet.* Apponyi nagyhatalmú végszavai után *Smuts tábornok*, a Délafrikai Unió elnöke indítványozta, hogy a wilsoni ígéretek alapján tartanak népszavazást az elcsatolásra ítélt magyar országrészekben. Bár ezt az indítványt a tanács leszavazta, a győztesek félve attól, hogy Magyarország kormánya megtagadhatja a szörnyűséges békediktátum aláírását, Millerand francia köztársasági elnök levelével cselhez folyamodtak. Ebben megcsillagtatták *a békeszerződés felülvizsgálásának a lehetőségét*, mely a Népszövetség állandó bizottságának feladata lett volna. Az ősz Apponyi nem volt hajlandó a békeparancs aláírására és lemondott a küldöttség vezetéséről. De a kormány tagjai sem voltak hajlandók ennek az ódiumnak vállalni és végül sorshúzás útján *Dr. Benárd Ágoston népjóléti minisztert dobta ki a „szerencse” és ő egész életében (1945 után a kommunisták börtönében is) kesergett e kettős sorscsapás miatt. Az aláírás megtörtént 1920. június 4-én a Versailles-i királyi palota Nagy-Trianon nevű kastélyának dísztermében.* Innen a trianoni béke neve, melynek dátuma izzó sütővassal beégetett gyásznap nemzetünk tudatában. *Ez modern történelmünk gyászos választóvonalá; minden következő nagy esemény szülőnyja, úgy egyesek, mint a magyar nemzet életében.* Felmerült és azóta is kísért a gondolat, hogy meg kellett volna tagadni az aláírását? A kivérett, kirabolt ország nem túlságosan

reprezentatív kormánya ezt a kétségbeesett lépést nem kockáztatta. Ehelyett a képviselőház a békediktátum ratifikálását választotta. *Annál is inkább, mivel Apponyi, a legnevesebb, legtekintélyesebb politikus is bizonyos revíziós lehetőségeket látott a Millerand levélben.* (Az Antant csalárdsága jóval később derült ki: az tudnillik, hogy az aláírás után két héttel, június 22-én, már titkos utasítást küldött ki a Nagykövetek Tanácsa Versailles-ből a határmegállapító bizottságainak Budapestre, hogy semmi módosításba nem mehetnek bele!).

Sajnos, nem emelte a revízió eshetőségeit az a Magyarország-ellenes sajtókampány, mely a törvényes és az önkényes megtorlások (az ún. „fehér terror”) megrovására, sokszor eltúlozva folyt, főleg a baloldali világlapokban. Végül a „különítményesek” esztelen cselekedete, a Népszava szerkesztőinek, (Somogyi és Bacsó) meggyilkolása a szociáldemokraták kiválását vonta maga után a koalíciós kormányból, meg a magyar politikai arénából; egyben a munkás internacionálé Trianon-ellenes magatartásának megváltozását. Mindezek dacára, már az aláírást követő hónapokban úgy látszott, hogy hirtelen rámosolyog a szerencse e balsorsverte népre és az elidegenített országrészek talán teljességükben visszatérnek.

A lengyel—orosz háború annyira megijesztette a franciákat, hogy fűt-fát ígértek, ha egy magyar hadsereg (100.000 ember) nagy mennyiségű hadianyaggal megsegíti Lengyelországot. A szovjet három hadseregcsoporttal tört Varsó felé az 1920. június 5-én indított nagy támadásával. Most a francia vezérkar hirtelen felfedezte, hogy csak a magyarok avatkozhatnak be döntő módon a nehéz hadihelyzetbe: Paleéologue a francia külügyminisztérium képviselőjeként, katonai szakértőkkel Budapesten tárgyalt és gyors beavatkozás esetén a békeszerződés gyökeres revízióját, a történelmi határok visszaállítását helyezték kilátásba. A magyar kormány kész lett volna fegyveres akcióra, de a pánszláv, illetve a szovjet-szimpatizáns Csehszlovákia nem volt hajlandó eleget tenni a francia kívánságoknak, hogy magyar csapatokat engedjen át „területén” Lengyelországba. Sőt, még a hadianyagot is leállította Kassán. Az osztrák baloldal is tiltakozott a magyar hadsereg felállítására, és vasutas-sztrájkjal hátráltatta

a francia lőszerszállítmányokat. Közben magyar katonai és „ellenforradalmi” körök a német vezérkar képviselőivel (Bauer vk. ezredes) is titkos tárgyalásokat folytattak a csehek és mások elleni fegyveres akcióról, amit bizonyosan nem néztek jó szemmel Párizsban.

Az idő telt, a magyar hadbalépés elmaradt, csak muníció küldésre szorítkozott Románián át. Megtörtént a „varsói csoda”, Weygand tábornok, a francia vezérkar kiküldöttének hadműveleti zsenije és Pilsudsky (a világháborúban a központi hatalmak oldalán harcoló Lengyel Légiónak feje) hadászati tehetsége, vitéz katonáival három napos csatában (1920. augusztus 13-16.) megállította és megverte a Vörös Hadsereget, melyhez még a szovjet hadseregparancsnokok (Tuchacsevsky, Trockij, Sztálin) közti kicsinyes féltékenykedés is hozzájárult (mint a cári Rennenkampff és társai 1914-ben Kelet-Poroszországban). *Ezzel a sorskínálta nagy revíziós lehetőség kútba esett.* Benes kidobta kormányából a kommunista minisztereket és megkötötte a csehszlovák szerződéseket, *melyekkel a felosztott és lefegyverzett Magyarország bekerítése teljessé vált.* A francia politika pedig a lengyel krízis elmúltával elfordult tőlünk. Magunkra maradtunk!

További elszalasztott alkalmak a csonka-hazában

Legelőször is a közjogi kérdés megoldásának kétértelműségét említhetjük. A királyság intézményét visszaállította az általános, titkos választással létrejött Nemzetgyűlés. De nem töltötte be a trónt: helyette élethossziglani kormányzás jött létre. Tehát tiszta víz helyett se köztársaság, se királyság, hanem két, vagy háromértelműség, melynek hosszúlejárásban előnytelen hatása lett az országra. Ilyen volt például a két királypuccs. Vagyis a gyenge, hiszékeny volt-császár és király, IV. Károly visszatérési kísérletei. A francia diplomácia homályos biztatásaira, ambíciózus feleségére és rossz tanácsadóira hallgatva 1921 március végén, Almássy László világháborús pilóta vezette sportrepülőn, titokban leszáll a Dunántúlon, egyik arisztokrata hívének birtokán. Onnét *Teleki Pál* miniszterelnök kíséretében Budapestre autóznak. A várban alkudozik Horthyval, hercegséget, arany

gyapjú-rendet ígér a kormányzónak a trón átadásáért. Végre sikerül rábeszélniök (a csehek, szerbek és románok tiltakozása és csatazaja közepette) a volt uralkodót, hogy elhagyja az országot. *Eredmény: Benes az egy éve fennálló cseh—jugoszláv egyezménybe bevonja Romániát is: létrejön a „Kis-Antant”, a három állam katonai szövetsége a magyar restaurációs és revíziós törekvések ellen. Ezután a kaland után következik a „nyugatmagyarországi fölkelés” néven ismert kétségbeesett kísérlet. A Prónay- és más különítmények részvételével az Ausztriának ítélt „Burgenlandot” visszafoglalták és kikiáltották az önálló „Lajtabánságot”, felajánlva azt Magyarország védelme alá. Végül is az olasz diplomácia jószolgálati segítségével létrejött „Velencei Egyezmény” értelmében a magyarok „visszaadják” Nyugat-Magyarországot az osztrákoknak; kivéve Sopront és környékét, ahol népszavazás dönt a hovatartozásról. A nemzetközi ellenőrzés alatt lebonyolított népszavazás Magyarország javára dönt el; felvetve és nyitvahagyva azt a kérdést, hogy mi történt volna, ha a wilsoni elvek alapján megkérdezték volna a lakosságot a többi elcsatolt országrészeinken is? Azóta ismerjük Tardieu jellemző megállapítását: „Választanunk kellett népszavazások szervezése, vagy Csehszlovákia megteremtése között!” (André Tardieu: „La Paix”, 1933). Mások azonban nem ezt a következtetést vonták le a lezajlott eseményekből. Így a jóhiszemű, de tájékozatlan Károly és Zita. A soproni népszavazás másnapján legitimista biztatásra megindult a reá felesküdt csapatokkal, hogy fegyveresen szerezze vissza a magyar trónt. *Budaörsnél az egyetemi zászlóaljok véres csatában állítják meg, majd fogolyként Keszthelyre internálják, ahonnan Madeira szigetére távozik családjával. Szerencsétlen vállalkozása majdnem végveszélybe sodorta a kisantant mozgósítások fenyegetésében élő, megkínzott országot.* A nemzetgyűlés válasza a Habsburg-ház tagjainak kizárása a magyar királyság örökléséből végre ezt a kérdést — reméljük — végérvényesen rendezte!*

A trianoni békeszerződés ratifikálása a Képviselőház gyűlésén történt és „1921. XXX. tc.” néven került a magyar törvénytarba. Bevezetésében hangsúlyozza, hogy „kényszerítő körülmények” hozták létre, a kormány pedig a békediktátum alá-

írását és elfogadásra beterveztését az országgyűlés elé „*hazaáruló cselekedetnek*” tekintette és ezért lemondott. De nemcsak legkegyetlenebbül büntetett vesztes, hanem a győztes USA törvényhozó testületei sem ismerték el a trianoni békeszerződést: a Szenátus nem ratifikálta, úgy, hogy a State Department megbízottja, Mr. Grant-Smith külön szerződést dolgozott ki a magyar külügyérrel gr. Bánffy Miklóssal, amelyet 1920. augusztus 29-én írtak alá és a következő évben emelt törvényerőre az országgyűlés. *A különbéke szövegéből teljes egészében hiányoztak a trianoni határrendelkezések!* Ez az amerikai gesztus azonban nem tette jóvá Wilson elnök ártalmas szereplését; elveinek megtagadását, a franciák előtti kapitulálását, Magyarország cserbenhagyását, majd gyáva visszavonulását Európából. Hasonlóképpen az angol miniszterelnök, Lloyd George késői felismerései sem értek semmit Magyarország szempontjából. *A szörnyű ítéletet végrehajtották rajtunk kíméletlenül.*

A röviden vázolt embertelen, igazságtalan és *esztelen* béke rendelkezéseit a nemzet közvéleménye elejétől fogva elvetette. Megszületett a jelszó Trianon nevéből: „Nem, nem, soha”; nem nyugodhatunk bele a trianoni sorsba. És e fogadalom égisze alatt megindult Magyarország újjáépítése.

A rend helyreáll. A „konszolidálás” időszaka

Végre béke volt, de háború, forradalmak, ám legfőképp a román hadsereg által kifosztott maradék ország tönk szélén állott. A gazdasági nehézségeket fokozták a Párizs-környéki békeszerződések által létesített, 16.000 kilométeres vámhatárok és sorompók mögé zárkózó ellenséges „utódállamok”. A pénzügyi válság tetézte a gazdasági nehézségeket. A váltópénz, (korona) teljesen elértéktelenedett. Addig soha nem látott inflációban az árak milliókkal emelkedtek naponta. A termelő parasztság, mely nem volt hajlandó a kommunista rezsim „fehér pénzét” elfogadni a régi „kék bankók” helyett, most szinte az ősi-cserekereskedelemre szorítkozott. Ehhez járult még a Párizs környéki békeszerződések által elrendelt jóvátétel fizetés, azon címen, hogy a központi hatalmak felelősek a háború kitoréréért (!). Ebből Németországra 20 millió aranymárka esett, mely összeget 1920-

ban további 56 milliárd dollárral emeltek. Magyarország jóvátételi kötelezettsége hasonló arányban volt megállapítva, 210 millió arany frank ami csak fokozta a gazdasági válságot. Végül az 1918 óta állandóan özönlő kiüldözött, vagy önként menekülő magyarok, a négy égtáj felől a csonka hazában keresték az oltalmat és szabadságot, melyet ősi szülőföldjükön nem kaptak meg. A háború utáni nagy lakásínség miatt évekig rozzant vasuti kocsikban húzódtak meg családostól szegények. A vagonlakók nyomorával csak a városi proletárok és a falusi nincstelenek vetekedhettek. A szociális és gazdasági problémákat fokozta a rengeteg kis- és nagytisztviselő, állami alkalmazott menekülése az elszakított országrészekről. Ezek elhelyezése a trianoni Magyarország állami gépezetében erkölcsi kötelessége volt az új rendszernek, de egészségtelenül duzzasztotta fel a köztisztviselők számát. Ugyanakkor két „menekült” egyetem intézeteinek és tanszemélyzetének elhelyezése is megtörtént. A pozsonyi Pécsre, a kolozsvári Szegedre került. Utóbbi még háború előtti óhaját teljesítette a nagy alföldi városnak, de kegyeletből és propagandából megtartotta eredeti nevét („Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem”, sportegyesülete például: „KEAC”, vagyis „Kolozsvári Egyetemi Athletikai Club” volt mindaddig, amíg visszatérhetett Erdély ősi fővárosába, 1940-ben.

Nem kérdés, hogy műveltséget és művelődést nem lehet anyagiakkal mérni. Am bírni sem az összezsugorodott ország kaotikus politikai és gazdasági helyzetében. Az utóbbi illusztrálására meg kell említenünk, hogy valójában költségvetés nélkül gazdálkodtak első pénzügyeink, mert nem is volt mivel, vagy miből. Amikor végre Hegedűs Lóránt személyében tehetséges, nagy koncepciójú szakértő került a miniszteri székbe, a nemzeti élet gyökeréig ható közgazdasági terveit nem bírja a kabinettel elfogadtatni. *Ő vagyonsválságot ajánlott, hogy saját gazdasági erőnkéből állhassunk talpra és az országot hitelképessé tehessük.* A mozgó tőkét és földbirtokot oly módon adózta meg, hogy ötévi jövedelmüket kötelesek az államkasszába befizetni. Azonban Hegedűs javaslatait részben elgáncsolják, részben a befolyt összeget nem az államtartozások csökkentésére, hanem a pillanatnyi szükségletek fedezésére fordítják. Emiatt a korona katasztró-

fális zuhanását saját erővel megállítani nem bírván, Hegedűs lemond. A Bethlen-kormány — miután Magyarország 1923-ban belép a Népszövetségbe, a szanálást a londoni pénzpiacon felvett 250 milliós aranykorona kölcsönnel végzi el. Ezzel az óriási kamatterhes kölcsönnel a költségvetési hiányokat betömik, végleges büdzsét szavaztatnak meg a parlamenttel és megindul az államháztartás „rendbetétele”. Az új pénzügyminiszter pedig a Rotschild-csoport legnagyobb magyarországi bankjának az elnöke lesz. A szanálás és a konszolidáció nagy áldozata Hegedűs mellett, de tragikus formában Nagyatádi Szabó István (a Kisgazda Párt elnöke, aki az általános, titkos választáson abszolút többséget szerzett, de az államfő nem őt, hanem gróf Bethlen Istvánt bízta meg kormányalakítással). Hamis vádak miatt lemond a földművelési miniszterségről és néhány nap múlva meghal, máig sem tisztázott körülmények között. Ilyen fejlemények után nem marad se személyi, se anyagi akadálya Bethlen évtizedes kormányzásának, uralmának. Mint háttéri zene ehhez, a határokon minden irányból áthallatszott a leigázott, kisebbségi sorsban gyötört magyarság panasza és a rabtartó Kis-Antant fegyvercsörgetése.

A Bethlen-korszak, avagy az Egységes Párt egyeduralma

„Én nem hízelkedhetem, édes nemzetem...”

Zrínyi Miklós

Kezdődött magával a kormányban szereplő pártok fúziójával. Ezzel az egységes párttal megszűnt Nagyatádi bázisa, az agrár-demokrata Kisgazda Párt. Folytatódott Bethlen további manőverével, az új választási törvénnyel. Az oly sokáig követelt és végre, a háború utolsó előtti évében megszületett általános, titkos választási törvényt alaposan megnyírbálták. Csak nagyobb városokban maradt meg a titkos szavazás, vidéken nem és ezt még megtette a nyílt ajánlási rendszer, mely már a képviselő jelöltek nyilvános jelölésével kiszolgáltatta a választókat a közigazgatás közegeinek. Az elkövetkezendő korszakban, egész a II. világháború végéig, minden választás hatalmas többséget biztosít a mindenkori kormánynak és gyenge, tehetetlen, úgyszólván csak

megtúrt ellenzéket. Ennek egyik jellemző példája Bethlen paktuma a szocialistákkal. A „gazda”, hogy visszacsalogassa a munkáspártot a Parlamentbe (a konszolidáció látszatának emelése végett, főleg külföld felé), bizonyos számú szocdem képviselő választását „garantálta”, ha ennek fejében pártjuk lemond az agrár lakosság, főleg a mezőgazdasági munkásság szervezéséről.

A Bethlen kormánynak tehát, hátában az erős parlamenti többséggel, minden lehetősége meg volt arra, hogy életfontos reformokkal korszerű mintaállamot építsen fel. A legfontosabb azonban hiányzott: új szellemiség. Nemzeti újjászületés helyett visszafordult minden a régi kerékvágásba. Ferencjózsefi kor elevenedett meg a Várban, a Sándor palotában, pedig ez már legalább ötven évvel azelőtt anakronizmus volt Nyugaton. Az új határokkal, törvényekkel védett fináncőke uralmát biztosítandó hármasság lépett az arisztokráciával és az egyházzal. Ez a politikai szent házasság hatalmát keresztény nemzetiszűnű jelszavakkal, megadusztált választójoggal, mamut kormánypárti országgyűléssel, testére szabott törvényekkel, bírósággal és a közigazgatás fegyvereivel biztosította. *Nem csoda tehát, ha ilyen uralmi rendszerben elsikkadt a legnagyobb nemzetpolitikai kérdésünk, a földreform és telepítés megoldása.* Csak látszat földosztás és házhely juttatás történt (950.000 hold), mivel a nagybirtokok képviselői ott voltak a kormányban, országgyűlésben, az időközben visszaállított Felsőházban. Mint tudjuk, a „szentnek is maga felé hajlik a keze”. Viszont, hogy itt nem szentek voltak, azt megtudjuk Horthy kormányzó 1938-as rádiószózatából, amikor nem átalították szájába adni, hogy „nem csinálhatunk földreformot, mivel csak nyolcmillió hold föld van és nyolcmillió lakos”! De nem volt más a hozzáállásuk a szociális kérdésekhez sem. Így például a társadalmi biztosításból a legjobban rászoruló réteget az agrárproletárokat „felejtették ki”. Nem csoda tehát, hogy a nagy pénzömléskor, a Népszövetség engedélyével és ügyködésével felvett külföldi kölcsönök nagy konjunktúrájával felpeszdült „népjóléti minisztérium” feje, Vass József, kénytelen volt öngyilkosságot elkövetni, a kabinetjében történt sikkasztások, panamák, visszaélések miatt.

A kommunista államcsínyt és rémuralmat követő konzervatív

hangulat magyarázza, de nem menti azt a reakciós irányzatot, mely az egész magyar munkásságot kollektíve felelőssé tette a történelemért. Megbélyegzésük és bűnbakkénti feláldozásuk nemcsak igazságtalanság, de balgaság is volt és megakadályozta a parancsolóan szükséges társadalmi megbékülést. Hasonlóképpen a parasztság elidegenítése is elkezdődött a földreform leállításával, visszakoztatásával, kozmetikai kezelésével; a legmagyarabb réteg kiszorítása az Országházból, egy-két kormányparti kortes „díszparaszt” kivételével, nyilvánvalóan mutatta népképviselési rendszerünk csődjét; ugyanis a közel 60 százalékot kitevő társadalmi réteg kedvét és lehetőségét elvették a politikától. Ez volt a lélektani helyzet, amit nem ismert fel, vagy nem akart tudomásul venni a kormányzó rendszer s ez a cselekvésre alkalmas légkör nem tért vissza soha többé. A nemzetet ért nagy lelki megrázkódtatásból igazán újszellemű vezetés és vezetettek megszületése elmaradt és az önálló, öncélú Magyarország politikája formalizmusba siklott ki.

A kultuszminiszter (gr. Klébelsberg Kunó, akit egyszerűen „Klébi” néven emlegettek) a „kultúrfölény” és „neonacionalizmus” szép jelszavai mellett meghagyta a kiegyezés korában, Eötvös József és Trefort akkor korszerű népoktatási nívóját, ahelyett, hogy a modern nyolcosztályos alapfokú iskolázást vezetette volna be. A felsőoktatás fejlesztése, tudományos intézetek külföldi magyar akadémiák létesítése, a menekült egyetemünk elhelyezése és felszerelése, ösztöndíjak (pl. száz erdélyi diák tanítása, ellátása a pécsi egyetemen ingyen), és a többi mind dicséretes cselekedet volt, de ugyanakkor szomorú állapotban maradt az eldugott falvak és tanyákban a népoktatás, a tanítók helyzetéről nem is beszélve. Mindezen súlyos társadalmi és gazdasági problémákat még komplikáltabbá tette a *zsidó-kérdés*, illetve annak látszólagos megoldhatatlansága. Ez kétségkívül nem mondva csinált probléma, hanem valóságos volt és nemcsak a megcsonkított országban, de a túlnyomóan agrárnépességű, vékony polgári réteggel rendelkező Közép- és Kelet-Európában. Magyarországon a közelmúlt forradalma és szociálkommunista államcsínyben, terrorban tapasztalt zsidó túlsúly miatt (Kun Béla rezsimjének fejesei között csak „diszgjóként” volt egy magyar

munkás, Garbai Sándor) a néphangulat teljesen ellenük fordult. Ennek eredményeképpen törvénytelen cselekedetek is történtek az (igaztalanul) kollektíven megbélyegzett zsidóság ellen. A külföldre menekült oktobristák és kommunisták mosdatlanszájú sajtóhadjárata, amit a világlapok is átvettek, csak olaj volt a tűzre. A törvényesség visszatéréseivel az országgyűlés foglalkozott a zsidókérdéssel, de nem hozott intézményes megnyugtató megoldást, csak az úgynevezett „*numerus clausus*”, vagyis elrendelte, hogy az egyetemi felvételeknél az izraelita vallásúak országos számarányuk szerint (5%) jöhetnek tekintetbe. Ezzel egyik fél sem volt megelégedve. A népszövetségi kölcsön felvétele előtt Genfben tárgyalásra tűzték ki a magyarországi zsidók panaszát a demokratikusan meghozott „zárt szám” törvény ellen; mire a Bethlen-kormány kultuszminisztere, Klebelsberg Genfben ígéretet tett, hogy a *numerus clausus* enyhíteni fogják. Tették is, a magyar diákság háborgása között, évente megismételt tüntetése mellett; *amikor is a kormány rendőrök kardlapjaival rótták le a hálóját a magyar egyetemi polgároknak, akik a Horthy-rendszer életükkel és vérükkel mentették meg Budaörsnél a Károly-puccsal szemben.* Nemcsak egy elégtelen törvényről, hanem egy nagy elvi kérdésről és demokratikus jogról volt szó; *a zsidó kisebbség túlzott gazdasági és társadalmi térfoglalásáról*, aminek csak kis felületét érintette a sérelmezett törvénycikk. Mégis elég volt ahhoz, hogy polarizáljon és a zsidóság mozgósítsa nemzetközi nagyágyúit. Egyúttal rámutasson arra, hogy vezetőségünk mennyire nem vonta le Trianon előzményeinek tragikus következményeiből a tanulságokat, a követendő irányelveket.

A nemzetiségi kérdés Csonka-Magyarországon

Zsidó kisebbséget említettünk, de egyáltalán Csonka-Magyarországnak nem volt érvényes, korszerű kisebbségi törvénye (ma sincs!). Kossuth—Szemere 1849-es szegedi pontjait kiiktatták a törvénytárunkból. A teljesen liberális Deák—Eötvös-féle Nemzetiségi Törvényt szintén nem hajtották végre. Károlyi—Jászi nemzetiségi miniszteriumának és alkotmányainak elméleti jelentősége volt csupán; a történészek átléptek rajtuk. Csak Trianon

árnyékában tervezett az új miniszter Bleyer Jakab professzor egy nagyvonalú új, nemzetiségi törvényt (M. 4044/M.E. kormányrendelet, 1919. aug. 21.) és új szlovák alkotmány-tervezetet (1920. jan. 7.).

Dacára ezeknek, a történelmi Magyarország felosztása bekövetkezett Trianonban és erre az egymást követő kormányok hagyták a korszerű rendelkezéseket kimúltni. Bethlen ígéretett, de alantasai nem hajtották végre sem az iskolatörvényt, sem az anyanyelv-használati rendelkezéseket. A kormány, mely a magyar kisebbségi panaszokat dicséretreméltóan képviselte a Népszövetség fórumán, saját határain belül a teljes asszimiláció politikáját követte. Ez a zsidóságnál nem volt probléma, nem számított nemzeti kisebbségnek, de a megkissebbített Magyarország népességének 1.8%-át kitevő szlovákoknál és főleg a 6.0%-nyi németségénél ez rossz vért szült. A forszírozott névmagyarosítás csak fokozta az ellentéteket. Ez annál is sajnálatosabb, mivel a honi németség két főreprezentánsa Grátz Gusztáv (volt külügyminiszter) és Bleyer Jakab (a budapesti egyetem tanára), mindketten hűséges állampolgáraink voltak, nem irredenták. (Kormányaink rövidlátó politikájának súlyos következményeire később még rámutatunk.)

Zárjuk le jelen vizsgálatainkat azzal, hogy ismét elsikkadt egy nagy, jövőt építő alkalom; a testvériesülés ünnepe elmaradt. Ebben pedig nem akadályozott a békeszerződés, az ordas utódállamok, senki nem korlátozhatta volna vezetőinket, csak ultrakonzervatív mentalitásuk. Minden reformtörekvést, ellenzéki magatartást, jogos és építő bírálatot a kommunizmus vádjával szereltek le. Az „állami és a társadalmi rend felforgatása” ellen hozott törvény (1921. III. t.c.) volt az a pajzs, melynek védelmében a kormány teljhatalmat gyakorolt és a demokrácia álarca alatt a politikai fejlődést megakasztotta. Jellemző erre a „neobarokk” korszakra Bethlen István nyilatkozata, hogy „a magyar nép nem érett még az általános, titkos választójogra”?!), vagy hogy az különben is „ugrás a sötétbe”! István „gazda” azonban elfeledkezett arról, hogy itt már a magyar nemzet végre megszerzett vívmányáról volt szó (1917), amit ő visszacsinált. Továbbá, hogy a környező országokban, a románok alá került Erdélyben, a

csehek alá dobott Felvidéken ezen jog alapján szavaztak még a magyar kisebbségek is (általánosan és titkosan, csak az urnát lopták el utána a román csendőrök, tele a Magyar Pártra leadott szavazatokkal fiatalkoromban Székelyföldön).

Beszéljünk még a honvédség szervezetéről. Mivel a békeparancs erősen korlátozta úgy a katonaság létszámát, mint fegyvereit, ütőképes hadsereg felállításáról nem lehetett szó. Keretek, felduzzasztott rendőrség, csendőrség, lövészegyletek (MOVE) vitorlázó-, majd sportrepülés (Horthy Miklós Repülő Alap), lovas- és más sportok voltak a szervezetek, melyek helyettesítették vagy kiegészítették a véderő képzést. Ilyen céllal állították fel a levante intézményt, melynek célja katonai előképzés volt és az egyetemek, főiskolák keretében nemzetvédelmi órák (utóbbi azonban nem lett következetesen megvalósítva). Tisztek nevelése katona reáliskolákon történt; végső fokon a Ludovika Akadémián, erősen hazafias szellemben és azzal a tudattal, hogy végső fokon a magyar honvédség feladata az elveszett országrészek visszafoglalása. Főtisztok képzése a Hadiakadémián történt, illetve kezdetben sok magasrangú katonát vettek át az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregének törzstiszti és tábournoki karából, még ha nem is voltak magyar eredetűek.

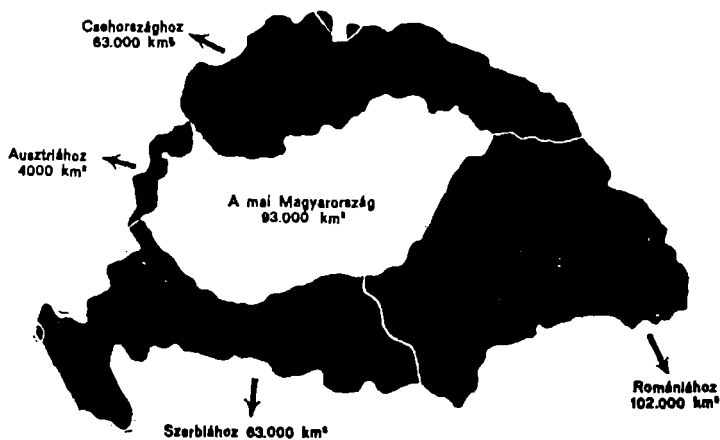
Az 1918-19-es harcokból a Székely Hadosztály nagyrésze beolvadt a Nemzeti Hadseregbe még Szegeden, míg a győzelmes felvidéki hadjárat vezérkarából csak kevesen folytatták pályafutásukat az új honvédségben. A békeszerződés pontjainak betartását Antant katonai misszió ellenőrizte és az első évtized hadügyminisztériumainak főfeladatai közé tartozott az ezzel való viaskodás és a jövő nagy haderőnek tervezése. A katonai erények megbecsülésének szép példája lett volna a Vitézi Szék intézménye, mely az első világháború hőseinek örökölhető vitézi címet és birtokot adományozott. „De mit jelentettek a szép elvek a gyakorlatban? A 11.000 vitéz közül 2500 számára csekély 11.000 hold ingyenes földet és 38.000 hold OFB földet. Elmaradt a vitézi birtokokból széles határövezet létesítése. Nincs magyar dobrovoljac-övezet. Csak a 4.8 millió hold nagybirtok maradt épen...” (Málnási, 1959, 265. oldal)

A revízió ügye

A Bethlen kormány az ország külpolitikájának tengelyébe a békeszerződések revíziójának követelését állította. Ebben mondhatni az egész nemzet közvéleménye mögötte állott. Az ország hangulatát két jelszó fejezte ki legjobban: a „nem, nem, soha” és a „mindent vissza”! Az első fogadalom azt jelentette, hogy a Trianonban ránk zúdított igazságtalanságba sem a vezetők, sem a vezetettek nem nyugszanak bele és nem felejtjük el azt! A második jelszó követelésünk maximumát jelentette, vagyis a történelmi jog alapján igényeltük vissza elvett országrészeinket és népét. Ezen gondolatok és érzések forrongtak az emberekben és ezeket tartotta izzásban a sajtó, az irredenta versek, dalok, ünnepélyek; utóbbiak a magyar Hiszekeggyel fejeződve be („Hiszek Magyarország föltámadásában!”). Ezt a hangulatot állandóan ébren tartotta a határokon áthallatszó nemzettestvéreink panasza, menekültjeink, a kiutasítottak odisszeája és kálváriája. A honfi bú és nemzeti fájdalom azonban nemcsak az ország, hanem a kormány, a vezetés szemét is elhomályosította. Nem a revízió és a kisebbségi kérdés nemzetközi fórumok elé vitele volt a baj; ez a magyar kormány kötelessége volt! (Ezt nyomatékosan aláhúzza a mai rezsim ellentétes viselkedése, a közömbösség és a hallgatás, amit joggal nemzetárulásnak tart a határokon kívül szorult magyarság.) A baj ott volt, hogy a nagy ország-újjáépítési lázban a megnyomorított, de független Magyarország kormánya nem ismerte fel (vagy nem bírta megválasztani?) a helyes, a célhoz vezető utat. Az alternatívák egyikéről a (hibás) belpolitikáról már szólottunk. Viszont a fegyveres revízió lehetősége kútbaesett a lengyelek győzelmével a varsói csatában és a nyugat-magyarországi fölkelés részletsikerével (soproni népszavazás). Német–magyar vezérkari beszélgetések Csehország megtámadására, a Felvidék visszafoglalására csak tervezgetések maradtak (a visszatért szlovák hadifoglyok együtt tartása például magyarországi táborokban, 1920-ban, ezt a célt szolgálta volna.

Harmadik alternatíva az *utóldállamokkal való megegyezés* szintén járhatatlan útnak számított sokáig Trianon után; bár a szerbek felé nyitást kíséreltek meg már 1926-ban (Horthy

mohácsi beszéde). Az angol külügyminisztérium szóvivője még az évtized végén is azt a „bölcös” tanácsot adta a magyar külképviseleteknek, hogy „agree on their terms” („egyezzenek meg velük az ő feltételeik alapján”)?! De a Kis-Antanték magasan — és úgy gondolták — erősen ülnek a lovon. „Nem volt veszélytudatuk”, nekik sem — mint Csoóri mondja a magyarságról. *A Bethlen kormánynak maradt tehát a kielégítetlenek (olaszok) és a legyőzött sorstársak tábora (németek, stb.), mert a győztesek elzárkóztak az esztelen és igazságtalan békeszerződések módosításától.* Kormányunk azonban nemcsak hangoztatta, hanem el is hitte, hogy békésen is meg lehet változtatni az erőszakos országcsönkítást: azt, hogy valaki visszaadna tisztán csak lelkiismereti okokból valamit, amit a törvényesség látszatával bitorol, arra nincs példa a történelemben. *A békés revíziónak előfeltételei: a magyarországi helyzet vonzóbbá tétele az idegen nemzetiségek számára és szabad megnyilatkozás biztosítása; (népszavazás nemzetközi ellenőrzéssel) nem történt meg.* Egyetlen lehetőségnek az látszott, kivárni a kedvező időket, arra felkészülni és visszavenni erővel azt, amit igazságtalanul elvettek tőlünk. A régi irredenta mondás: „Mindig gondolni rá, de soha nem beszélni róla” helyett nálunk a hangos hazafiság szólamai uralkodtak el a nemzeten, mely csak fokozta kisebbségi sorsba került testvéreink szenvedéseit, hóhérolását. A következő évtized majd megmutatja, hogy vetésünk hogyan érett be.

Magyarország a két háború között

Ha bíráltuk is a vezetés hibáit, mulasztásait, tekintetbe vettük kezdeti vagy krónikus nehézségeit. Bethlen, nagy hibái dacára úgy fog a történelem évkönyveiben szerepelni, mint aki az ellenségek gyűrűjébe zárt, teljesen elszigetelt kis-Magyarországot izoláltságából kivette. Észrevette a Diaz-fegyverszünettel, Nitti párizsi, Romanelli budapesti működésével és a velencei szerződés folytán megnyilvánuló olasz rokonszenvet. Megragadta Itália felénk nyúló kezét, mely különösen Mussolini uralomrajutása után, barátot keresett Jugoszlávia hátában, és az első nagyhatalom volt, mely nyíltan hangoztatta a trianoni igazságtalanságokat. Gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok kiépítése után sor került az olasz-magyar barátsági szerződés aláírására Rómában (1927). Ezzel a volt ellenséges Antant-hatalmak közül ugyan a leggyengébb állott mellénk, de támogatta revíziós törekvéseinket, kulturális és gazdasági cserénket, sőt titkos fegyverkezésünket is. *Külpolitikai elszigeteltségünket az olasz barátság szüntette meg és adott valamelyes biztonságérzetet az ellenséges, fegyvercsörgető Kis-Antanttal szemben.* Ausztriával is fokozatosan javult kezdeti rosszviszonyunk és élénkültek a németekkel, lengyelekkel és bolgárokkal hagyományos kapcsolataink. Ebből a legfőbb politikai hasznunk egyelőre az volt, hogy mindezek velünk szembenálló államok hátában helyezkedtek el és nem tartoztak az ellenünk szövetkezett Kis-Antant táborába. A magyar külpolitika

támogatta a horvát és főleg a szlovák disszidenseket (az emigrált Jedlicskát és a hazaárulási perbe fogott Tuka Béla volt pozsonyi professzort. Sajnos a cseh börtönbe zárt és ott megvakult, erősen magyarbarát Tuka családját nem támogatták hathatósan Bethlenék, amit a csalódott szlovák politikus, nem birt elfelejteni később!). Bár Angliával a hivatalos kapcsolatok csak inkább langyosak voltak, *lord Rothermere* lapjaiban (nem tekintélyes, de annál elterjedtebb *Daily Mail*, stb.) sikraszállott Magyarország mellett és Trianon ellen. A szegény, kisemmizett, elszigetelt magyarság meghatott hálával fogadta ezeket a legnagyobb nyelvtérületen megjelent híreket. Talán túlságos optimizmussal és szinte a hisztériáig menő lelkesedéssel ünnepelte a lordot és felmerült még az a bizarr gondolat is, hogy fiával töltsék be az üres magyar trónt. Európa legerősebb államával, hatalmának delelőjén álló Franciaországgal sem javult diplomáciai viszonyunk (és ezt a hírhedt frankhamisítás esete és pöre is késleltette). Szellemi síkon azonban a magyar ösztöndíjas központ a párizsi Rue Lacepède-en, mint a későbbi Collégium Hungaricum előfutára, valamint francia egyetemi tanárok, akadémikusok kiállása a magyar ügy mellett, biztató jelenségeknek számítottak; de kormányzatunk nem bírt eredményesen megküzdeni a ferdítések cseh és román nagymestereivel, a franciák kedvenceivel.

A Kis-Antant államokkal való viszony formailag civilizált és a diplomácia követelményeinek megfelelően alakult. A mai korban, a II. világháború utáni „szocialista” elzárkózás szinte teljesen ismeretlen volt a trianoni béke aláírása után.

Bethlen nagy személyes diadalának tartották egyesek az „optáns pör” megnyerését a nemzetközi bírósági fórumon, mely az utódállamokban kisajátított nagybirtokok tulajdonosainak kártalanítását célozta. Mások csak igazolva látták magyarországi földreform törekvéseiket, mivel nagyon kevés magyar parasztnak juttattak valamit is a románok, csehek és szerbek a felosztott nagybirtokokból. Viszont igaztalan az a vád, hogy csak az optánsok anyagi érdekeit védte a Bethlen-kormány. A magyar kisebbségek védelmét az ősz gr. Apponyi Albert képviselte a Népszövetségben, fölényes nyelvtudással, ékesszólással és nemzetközi tekintéllyel, haláláig. *Bethlen István és a kormány elévülhetetlen*

érdeme tehát, hogy Magyarország mesterséges elszigetelésének végetvetett, a trianoni igazságtalanságot világgá kürtölte és ki-sebbségi sorban kinlódó nemzettestvéreink védelmét kötelelő-szerűen vállalta. Ha ez a mérleg könnyebb serpenyőjét jelentette, amit a súlyosabb belpolitikai eredménytelenség lehúzott, az nem vitás. Ám igazságtalanság, amit egyes otthoni történészek állítanak hogy a vázolt külpolitika és revíziós propaganda csak porhintés volt a nemzet szemébe, hogy az életfontos reformokról elterelje a figyelmet.

A korszak magyar szellemi élete

Kétségtelenül Ady magyar szellemi forradalma, bár ő eltávozott a halott századokkal, folytatódott. A sajátos műveltségünk mélységeit tárták föl Bartók és Kodály, amikor a huszonegyedik órában megmentették ősi zenekultúránk javát. Meg kell mondanunk a ma otthon hangoztatott véleményekkel szemben, hogy Kodály és Bartók gyűjtése, alkotásai és tanításai már a háború utáni első évtizedben célba értek. Az Ady-generáció legnagyobbjai, Móricz, Juhász Gyula, Kosztolányi, Babits kis megtorpanás után folytatták hivatásukat. A harc még folyt Ady teljes elismeréséért, de amint a nagy halott megjósolta: „Ifjú szívekben élek és mindég tovább”, beteljesedett. A hirtelen kisarjadó erdélyi magyar irodalom lírikusai bátran vallották Reményikkel, hogy „hangunk az Adyé”, és a nagy író, Erdély fiatal református püspöke Makkai Sándor eldöntötte az irodalmi pört a maradiakkal szemben „A magyar fa sorsa” című mélyenszántó tanulmányában. Mindazonáltal az első trianoni évtized legnagyobb hatású alkotása Szabó Dezső „Elsodort falu”-ja volt, mely a kommün utolsó heteiben jelent meg. Ez a hatalmas sodrású mű a magyar élet minden nagy problémáját megmutatja a világháború és forradalmak forgatagában; de megoldását is meghirdeti: „vissza a paraszthoz”, a faluba, a földhöz. *Sajnos politikai valóság nem lehetett eszméiből; részben a zseni antiszociális tulajdonságai miatt, részben a kis pecsenyesütők által megvalósított „keresztény-kurzus” folytán (amit Szabó Dezső „görénykurzus” néven emleget később), ami homlokegyenest ellentétes irányt adott az államügyeknek.*

Hatása alól azonban nem bírta kivonni magát senkisé, vagy vele, vagy ellene foglalt állást. Szinte azt mondhatjuk, hogy a következő évtized vezető írói, magyar intellektueljei, és politikusai, az új generáció Szabó Dezső vetéséből érett be. A képzőművészetek is virágzásnak indultak és a sajtóban erős tisztulás volt észlelhető, új nemzeti alapítású lapokkal és könyvkiadókkal. Állandó színházak és opera csak továbbra is Budapest és egy-két nagyobb vidéki város kiváltsága. Kisebb helyekre csak a vándorszínészek jutnak. Egyáltalán a szellemi és egyéb „vízfej” jellemzi történelmi nagyvárosaitól (Kolozsvár, Temesvár, Kassa, Pozsony, stb.) megfosztott Magyarországot; úgyszólván minden fontos tevékenység Budapest székesfővárosban összpontosult. Fenyegetett a szellemi csonkulás veszélye. A merev politikai rendszer csonkalelkű magyarokat termelt.

A gazdasági világválság. Bethlen bukása

Az 1929-ben kitört gazdasági krízis elsöpörte az örökösnek tetsző miniszterelnököt és kormányát. Bethlen lemondása előtt pénzügyminiszterünk a londoni pénzpiacon még 5 millió font kölcsönt vesz fel éppen az angol pénz értékének 30%-os csökkenése előtt. A felelőtlen gazdaságpolitikának következtében költségvetésünk 1429 millió pengőre emelkedett az 1926-os évtől kezdve; tehát jóval nagyobb volt, mint a békebeli Nagy-Magyarorszáé. A Bethlen-kormány utolsó évében a kiadások összege 3 milliárd pengővel haladta meg az előirányzott összeget. Ebben 600 millióról jórészt tudomása sem volt a parlamentnek! A túlméretezettség volt az államháztartás legnagyobb betegsége: országgyűlés 245 képviselővel; a kis országnak több tisztviselője volt, mint a Trianon-előttinek! Nemcsak menekültek duzzasztották föl a közigazgatást, hanem új, személyekhez kreált állások és bürokrácia elmaradt ésszerűsítése, modernizálása. A nemzeti jövedelem felét közterhek nyelik el. Ez a fejenkénti adóterhet a békebeli 89 pengőről 141-re csigázza. *De míg a mezőgazdasági termelés adóterhe 44%, a nagyiparé 17%, ami csak növelte az amúgy is erősen nyitott agrárállót.* A túlzott iparosodással 256 kartell diktálta az árakat: a textilgyártmányok ára 1913—1933 között

30—113 %-kal emelkedett, a gabona ára ugyanakkor 68— 81 %-kal csökkent! A kormány a banktőke számára korlátlan nyereségi lehetőséget biztosított, hogy az, ennek fejében a nagybirtokos rendszert támogassa. A nagy tőke (97%-ban idegen befolyás alatt) felfalta a kistőkéseket és a nagybankok érdekkörükbe vonták a gyárakat, vállalatokat. Korlátlan urai lettek a magyar gazdasági életnek. A banktőke túlsúlyát a válságban eladósodott agrártársadalom helyzete tovább fokozta. A dobra került birtokok száma megduplázódott. Ez a helyzet kirívóvá tette a magyarság legsúlyosabb problémáját, a földkérdést.

A régi bűnös mulasztásokról beszéltünk már Trianon előzményeinél. A békeparancs után 7 millió hold földet osztottak ki az utódállamokban a magyar nagybirtokokból, főleg más nemzetbelieknek! De vezetőink nem tanultak ebből. 1920-ban a szovjet-lengyel háború idején hirtelen összezsapott törvénnyel látszatföldreformot hirdetnek meg, mert a parasztságból kell verbuválniok a lengyelek megsegítésére esetleg beavatkozó hadsereget. A veszély elmúltával a nagybirtok csak 6%-nyi területe került kiosztásra (410 ezer egyén között 940.000 hold!) érintetlenül hagyva 4.8 millió holdat. Így a trianoni Magyarország vezetett tovább Európában latifundiumok terén; benne 3.7 millió nincstelen agrárproletár, mint kirívó ellentét. Az erkölcsi ódiumnál azonban még súlyosabbak a politikai és gazdasági tények: a nagybirtokos és nagytőkés réteg a lakosság 0.6%-át teszi ki és a nemzeti jövedelem 20%-át élvezzi; 295 milliommossal szemben közel 4 millió agrárproletár áll. Utóbbiaknak még szavazati joguk sincs és ha van, nyílt választáson szavaznak; az előbbieket a visszakonzolidált feudálkapitalizmusban a hatalom részesei (ha nem irányítói?), annak minden előnyével. A nagybankok minden kormányban megtalálták a személyes kapcsolatot. A „kereszténykurzus” nagyobb dicsőségére 1919-től „három miniszterelnök, két kereskedelemügyi, egy pénzügy, egy külügy és egy igazságügyminiszter állott a Rotschild-csoport magyarországi tőkehitbizományaival közvetlen személyi kapcsolatban” (Málnási, 157. old.).

Íme, nagy vonatkozásokban a Bethlen évtized mérlege s ezt az anyagi és erkölcsi csődöt, elkeseredést, forradalmi hangulatot örökítette át utódaira a miniszterelnöki székhelyen.

Szándékosan beszéltem keveset a panamákról, visszaélésekről, erkölcstelenségekről, színtalpak mögötti játékokról, pletykákról. Elismertem, hogy a 400 évi küzdelem után végre önálló Magyarországnak sok mindent kellett előlről kezdenie, újjáépíteni vagy alapítani, létesíteni (pl. végre saját nemzeti bankot, külügyminisztériumot és szolgálatot, saját új hadsereget, stb.). *De Bethlen legnagyobb politikai bűne a Nagyatádi Szabó István és a Kisgazdapárt kiiktatása volt, súlyosbítva az általános, titkos választójog megszüntetésével.* Ezzel a húszas években megakadályozta egy népi Magyarország kibontakozását; új reformkort, mely nagy nemzeti problémáink megoldásával kiegyensúlyozott, erős államot és megelégedett népet, nemzetet vezetett volna a vészterhes jövőbe.

Új kormányok, de a régi rendszer

Bethlen megbukott, de az Egységes Párt maradt, és ő maga is a kulisszák mögött, mint a kormányzó főtanácsadója döntő befolyást gyakorolt az állam ügyeire, egészen 1944 őszéig. Gróf Károlyi Gyula ó-konzervatív nagybirtokos, az 1919-es aradi ellenkormány feje kapott megbízást új kabinet alakítására. Tiszta-kezű és jószándékú ember volt, de a bizalmi és gazdasági válsággal nem bírt megbirkózni. Bevezette a takarékoskosságot, próbált költségvetés szerinti szigorú gazdálkodást. Példaadása, hogy a miniszteri luxus-autóját leállítva, gyalog menjen hivatalába. nem volt megfelelő gyógymód egy ilyen súlyos betegségben. Szanálási kísérletek derülnek ki elődjének sokszor törvénytelen, büdzsén kívüli költségei, melynek folytán 1931-ben az államadósság 4300 millió pengőre rúgott! A munkanélküliség tovább nőtt és az év mélypontot ér el kis és nagybirtokosok, üzletek, vállalatok ezreinek csődjével, fizetésektelenségével. Ugyanakkor a spekulánsok, tőzsérek, síberek, devizacsalók, a nyomor vámszedői félmilliárd pengőt csempésznek ki Luxemburg és Svájc bankjainak páncélszekrényébe. A válság az igazságszolgáltatást is a legsúlyosabb feladatok elé állította: „a bíróságokra hárított közigazgatási teendők a tulajdonképpeni

jogszolgáltatást kezdik kiszorítani az igazságszolgáltatás hajlékaiból” (Málnási, 170. old.).

Az ország erkölcsi állapotáról pedig hallgassuk meg a kir. főügyész jelentését 1930-ból: „Soha annyi gyűlölködés, pártoskodás, visszavonás, személyek, pártok, osztályok, felekezetek között, mint akkor, amikor a legnagyobb egyetértésre lett volna szükség”. *Nemcsak a pártbürokrácia, de az egész adminisztráció légyeres térben lebeg a nép fölött.* Semmi lelki kapcsolata nincs az ország népességének abszolút többségét (66%) jelentő kétkezi dolgozókkal. Rend van, de az elsősorban népünk önfegyelmét és nagy béketűrését dicséri. Károlyi Imre, a haladó szellemű főúr (a „Hangya”, stb. szövetkezeti mozgalmak harcosa) igaz hazafi mondja: „Vannak olyan együgyű emberek, akik azt állítják, hogy egész néptömegek nyomorúságából fakadó elkeseredést egy civilizált államban karhatalommal el lehet nyomni... Ha a mai állapot állandósul, az államfenntartó elemek állandóan csökkenni fognak, mindig nő azoknak a száma, akik egy más világtrendtől várják boldogulásukat”. A puritán gr. Károlyi Gyula és kormánya nem tudott a föléje tornyosuló feladatokkal (és a kulisszák mögött dolgozó ellentétes erővel) megbirkózni. Ebben származása, mentalitása is gátolta. Szinte forradalmi helyzetben, általános elkeseredés közepette adta vissza lemondását Horthy kormánynak (akivel különben családi kapcsolatban állott), és vonult félre a politikai arénából, egy évi sziszifuszi, vagy inkább Don Quijote-i küzdelem után.

Helyette *Gömbös Gyula* lett a miniszterelnök 1932 októberében. *Egyéni és egyben a nemzet tragédiája az volt, hogy nem bírta keresztül vinni meghirdetett és kétségtelenül átértett reformjait.* Közel másfél évtizedes tekervényes úton jutott hatalomhoz. Ő, aki már 1918-ban nemzeti és szociális átalakulást hirdetett az októberi forradalom alatt Budapesten, 1919-ben Horthyt segítette uralomra Szegeden, hogy végül is az ellenzék pacsoraiban kössön ki a Bethlen-érában. Majd revideálva elveit, átment a kormánypártba, mely rövidesen hadügyi államtitkársággal jutalmazta. Nagy dinamikával látott hozzá a hadsereg fejlesztéséhez és mihelyt alkalom nyílt rá, felfegyverzéséhez. Tevékenységével nemcsak a honvédség szeretetét és háláját vívta ki, hanem

széleskörű népszerűsége tett szert. Kinevezése várakozással és reménnyel töltötte el a nemzet nagy részét. Reform tervei (a „95 pont”) azonban alarmírozták a Horthy köré és mögé búvó tényleges uralmi réteget, az egyházi és világi nagybirtokosok megpénzmagnások frigyét. Megindult a fúrás-faragás, csűrész-csavarás, nyíltan a sajtóban, parlamentben, titokban a színpalak mögött a „láthatatlan kormány” köreiből. A földreformot ellenző Kállay Miklós földművelésügyi minisztert, Horthy bizalmi emberét rövid úton el kellett távolítania Gömbösnek a kabinetből. Az ó-konzervatív csoport parlamenti lázadását, Bethlennel az élen, azok kiválása követte a kormánypártból (ekkor adta nekik Gömbös és a kormánysajtó a „csáklyás” nevet, ha jólemlékszem „öreg orvhalászok rozsdás csáklyájukkal” stb. Az eredeti szöveg sajnos nem áll rendelkezésemre. Ma reakciónak mondhatnók, ha az otthoni bérsajtó nem csépelte volna el ezt a szót.)

Úgy tetszett, hogy a csáklyásoktól szabadulva valóra válhatnak évszázados álmok és jelen követelések. Már a nemzeti oldalon is meglátták és Oláh Gyurka, akkor fiatal újságíró riportokban feltárta, a „népieket” megelőzve (A falu szegénye, 1927, Magyar Szemle, majd könyvben: Három millió koldus”, Miskolc, 1928) a magyar nép, főleg a nincstelenek elesettségét, vérlázítóan elhanyagolt állapotát. Erről írt a korszak vezető publicistája Milotay István is („Az ismeretlen Magyarország”, Budapest, 1930). Az elmúlt évtized legjelentősebb nemzetpolitikai alakulata a Bartha Miklós Társaság előadásai, ankétjai, kiadványai tárgyalták a magyar sorskérdéseket. De az agitációs, publicisztikus, irodalmi megnyilatkozásokon túl, amit Szabó Dezső és Móricz Zsigmond nyomában jelentkező népi írók és falukutatók kezdenek, Matolcsy Mátyás fellépése jelenti a legnagyobb nemzeti problémánk, a föld és népe kérdésének tudományos és politikai síkon való fölmérését, megközelítését. Matolcsy nagykátai középbirtokos család sarja, már egyetemipolgár korától foglalkozik a problémával. 1934-ben jelenik meg „Az új földreform munkaterve” címen elgondolása, vagyis több, mint 3 millió katasztrális hold kisajátítása és kiosztása. A Gömbös-verbuválta Reform Nemzedékhez tartozott és így került a Parlamentbe, Németh Imrével, Makkai Jánossal, Oláh Györggyel és más fiatalokkal 1935-ben. Ő

karolta fel az akkor még ismeretlen diák Kovács Imrét és vitte magával, amikor Gömbös megbízásából a Pallavicini-birtokon uralkodó panaszokat vizsgálta ki. Ebből az országjárásból született meg a „Néma forradalom” (Budapest, 1937), mely egyszerűben országosan ismertté tette Kovács Imre nevét. Gömbös jószándékát és viszonylagos hajlékonyságát mutatta Zilahy Lajos által kezdeményezett találkozója a népi írókkal (1935. április 16-án). Zilahy villájában megjelentek a miniszterelnökön kívül a meghívott Móricz Zsigmond, Féja Géza, Illyés Gyula, Németh László, Szabó Lőrinc, Tamási Áron és Kovács Imre, és a már említett fiatal képviselők. Eltekintve attól, hogy ez volt az első író — kormányfő találkozás a magyar demokrácia történetében, a „mérkőzés” talán döntetlenül végződött. Felcsillant egy biztató reménysugár, reformok lehetősége, de az is nyilvánvaló lett, hogy sokkal nagyobb erők játékáról van szó, melyek ellentétes irányban dolgoznak. A baloldali, polgári és más körök sajtója a megjelent magyar írók „árulásáról” cikkezett és megindult a népi és „urbánus” vita teljes hevességében. Zilahy látta meg legjobban a reális helyzetet. „Egy látható és egy láthatatlan kormány... A láthatatlan kormány a papi birtok, a nagytőke és a világi nagybirtok hármasszövetsége... Vele szemben áll a látható kormány, amelyről egyelőre annyit tudunk, hogy a reformokat akarja... a két kormány birkózása az elmúlt hónapokban a szemünk előtt folyt le és voltak pillanatok, amikor a „láthatatlan kormány” Gömbös Gyulát majdnem térdre kényszerítette” (Z. L.: „Nyílt kártyákkal”, 1935. április 21, Pesti Napló).

Pedig Gömbös az ellenzéki pártokkal is kereste az együttműködést. Eckhardt Tibort, volt fajvédő-tagtársát és barátját, a Kisgazdapárt elnökét kinevezte Apponyi örökébe, hol a népszövetségi fórumon a szerb király meggyilkolásának alkalmával Magyarország védelmét kellett ellátnia. Ez ügyben, baráti támogatást biztosítandó, Gömbös először Varsóba, majd Rómába és Bécsbe utazott. A meglátogatott kormányfők barátságukról biztosították Magyarországot és végeredményben a genfi tárgyalások tisztázták teljes büntelenségünket a macedon-horvát terrorcselekedetben. Ám sem külföldi események, sem a változatlan revíziós propaganda nem fődőzte el a belpolitikai és gazdasági

nehézségeket. A válság csak lassan enyhült és még 1934 és 37 között is átlag 7500 birtokot árvereztek el. *A radikális földreform pedig késett, főleg a Felsőház — hol többségben nagybirtokosok ültek — gátló magatartása következtében.* De a szociológusok és szépírók egy másik nagy problémának, a pusztuló magyarságnak, az egykének okát is a nagybirtokban, gyógyítását pedig a földosztásban látták. A falukutatók felmérték a nép helyzetét és rádöbentették olvasóikat a magyar valóságra (Szabó Zoltán: „A tardi helyzet”), de csak ketten értették meg igazán, *hogy itt csak politikai megoldás az egyetlen gyors segítség, mert a történelem nem ad további időhaladékot.* Éspedig Matolcsy Mátyás és Zilahy Lajos. Az elkövetkező események a kormányt visszaközörszóra kényszerítik és *nincs olyan politikai szervezet, az ellenzékét beleértve, mely kiharcolná a reformok megvalósítását.* Gömbös és Kánya külpolitikai húzásai jobban sikerültek. Még 1933 nyarán megszilárdítják az olasz, majd a német barátságot és gazdasági viszonyt. De Kánya külügyminiszter párizsi útja és Gömbös látogatása a törököknél (tudomásom szerint az első magyar kormányfő Kossuth óta) nem járt eredménnyel: a francia-orosz közeledés és diplomácia létrehozta a Balkán Szövetséget (1934), éllel támaszunk Itália ellen, mely ezekben az években állott tekintélye csúcán. Az új alakulat összefogása a Kis-Antanttal azonban nem sikerült, majd Bulgária kiválása (a titkos területi garanciák miatt, melyek a bolgár revíziós vágyak ellen operáltak), blokkot tetszhalálra kárhoztatták. Ez magyar szempontból szerencsés fordulat volt, mert a Kis-Antant politikája és érzelmei irányunkban változatlanok voltak, dacára az egyre súlyosbodó középeurópai helyzetnek. Ausztriában a szélsőbaloldali forradalmat fegyverrel verte le Dollfuss kancellár, de a nagy-német külső és belső fenyegetéssel szemben egyelőre az olasz—magyar—osztrák kölcsönös konzultatív egyezmény („Római jegyzőkönyvek”) védelme alá helyezkedett. *Ez a szerződés Gömbösnek, Kányának és a fiatal magyar diplomáciának nagy sikere volt és védőpajzs a vészterhes új évben.*

1934 a politikai gyilkosságok éve volt.

Határainkhoz közel és távol, de államunkat érintő tragikus események sorozata. Dollfuss meggyilkolása után az olasz hadse-

reg felvonulása az osztrák határra és időleges olasz—francia—angol megértés megakadályozza a fegyveres konfliktust és az 1919 óta fenyegető „Anschluss” (Ausztria—Németország egyesülését, amit pángermánok már a múlt század végétől hirdetnek és Hitler eltökélt szándéka). A diktátorként uralkodó Sándor szerb király és a Szovjetet európai politikába és a népszövetségbe bevonó, Kis-Antant erősítő, „kollektív biztonságot” és Németország bekerítését munkáló francia külügyér Barthou meggyilkolása Marseillesben macedon és horvát terroristák által, már Magyarországot is érintették. A szerbek, saját Sarajevo-komplexumuk megszállottjaiként azzal vádaskodtak, hogy a magyar kormány keze is benne volt az összeesküvésben. Ezért rögtön megtorlásokba, sőt katonai lépésekbe kezdtek magyarjaink és országunk ellen. Mint aztán kiderült, a Népszövetségben Eckhárdt fődelegátusunk briliáns védelme folytán, hogy csak egyszerű menedékjogot élveztek horvát politikai menekültek átmenetileg Magyarországon: jugoszláv követelésre, távozásukat megkönynyítendő, hatóságaink útlevelet adtak nekik.

Az ellenséges sajtó- és diplomáciai hadjáratot végül is — Mussoliniék, a francia-olasz közeledés titkos tárgyalásai szerelték le. Végeredményben az ő kezük sokkal jobban benne volt az ügyben, mivel Itália adott menedéket és támogatást az emigráns horvátok vezetőinek. Magyarország tehát nagyobb presztizsvesztés nélkül megúszta ezt a csúnya ügyet, sőt bizonyos előnyt is könyvelhetett el. Egyik, hogy Gömbös leváltotta több tehetetlen tábornokát a szerb krízis után; *másik a nagyobb horderejű eredmény, hogy legélesebb fénybe került Trianon esztelensége, a szerb imperializmus és ezekkel szemben a magyarság békés, nem terrorista küzdelme elszakított területeiért, népéért.* Gömbösnek kiállása Ausztria függetlensége mellett folytatódott az új kancellárral, Schuschniggal is. Sőt, Gömbös, aki Hitlerrel is barátságos kapcsolatban állott, épp úgy, mint Mussolinivel, próbálta a Führert hármuk egységébe behozni, hogy azt négyes szövetséggé alakítva Ausztria függetlenségét biztosítsa. Ez nem sikerült neki, de a kormányzó látogatása Hitlernél, majd feleségével Bécsben, Rómában és az olasz állam feje Budapesten, mind annak jelei voltak, hogy *Magyarország elszigeteltsége megszűnt.* A másik

szektor, ahol a Gömbös-kormány bizonyos sikereket könyvelhetett el a honvédség szervezése és fejlesztése volt. Azonban katonaságunk erős nemzeti érzése, hazafisága nem talált viszonzásra a társadalom nagybefolyású köreinél, de az előző törvényhozásokban sem, mely másfél milliárd pengős költségvetésből úgy költekezett, mintha Krőzus lenne, a vitézségi érem pótdíjak fizetéséhez szükséges ötmillió pengőt sohasem tudta költségvetésébe állítani” (Málnási, 181. old.).

Polgárságunkból hiányzott a magyar katonai hagyományok és szellem tisztelete s ezért inkább nyűgnek, mint erénynek látta a fegyveres szolgálatot. A honvédség pedig magát a revízió esz-közének tekintette és készült a történelmi országrészek visszavételére. *De látták, főleg a vezérkariak a lelki felkészülés hiányát, a testi nyomorúságot és a belpolitika dibdabolását, a reformok szabotálását az uralkodó körök által.* Nem csoda tehát, hogy a legjelentősebb politikai mozgalom ezekből a felismerésekből és a leghazafiasabb testületből, a hadseregből indult el, amikor nyilvánvalóvá vált Gömbös reformterveinek megbénítása.

A szellemi és a politikai spektrum

Kétségtelen, hogy már az első népi írók Magyarországon és a kisebbségi életben kivirágzott erdélyi, felvidéki és délvidéki magyar irodalom, most a harmincas évek közepetáján a nemzet legjobbjainak arcát a parasztság felé fordította. A népi mozgalom azonban nem jelentett politikai polarizálódást, vagy tettet: a szélső baltól a szélső jobbig mindenki olvashatta őket és beletartozónak érezhette magát, aki nem szakadt el népétől, nemzetétől. Ám csak szellemi mozgalom maradt, inkább irodalmi síkon. *Nem öltött politikai testet akkor, amikor időszerű volt, hogy akár törvényesen, parlamentáris, akár forradalmi úton rendszerváltozást harcoljon ki.* A reformerek munkája esetleg évtizedeket vesz igénybe és az események, az idő nem várt.

Az országos elkeseredettség, a földnélküli parasztság messiásvárása minden politikai szalmaszálhoz kapaszkodott, de a közigazgatás, a politikai rendőrség az 1921-es államvédelmi törvénnyel kétfelé, a bal és jobboldali radikalizmus ellen vagdalko-

zott. Emlékszünk bizarr dolgokra; a földosztást hirdető, követelő „paraszt apostolra” Virrasztó Koppányra, akit súlyos börtönbe tettek elmekórház helyett; a „kaszás-keresztes” Böszörményire, aki toborzott, hogy „Marcia su Budapestet” csináljon megszédített, földéhes parasztaival: a világforradalom vörös Messiásában hívő magyar ifjúmunkásokat és értelmiségieket léprecsalta és lebuktatta a prozelita Hetényi Imre főkapitány politikai rendőrsége (az, aki az usztrasáknak két balkézzelel magyar útlevelet adott!).

A politikai vákuumban és a „reform”-kormány felülről bevágott útján megjelentek a feketeinges Meskó és más fasiszta és nemzetiszocialista utánzatok, vagy az igényesebb Szász Béla, a Bartha Miklós Társaság volt elnökének Magyar Nemzeti Szocialista Pártja. De most, 1934-ben jelentkezik, egyelőre Gömbösnél kihallgatáson Szálasi Ferenc vezérkari őrnagy, a HM hadsereg-szervezési osztályáról, akinek neve és személye az elkövetkező évtized magyar politikai arénáját dominálja. Az intelligens, kitűnően képzett és minősített vezérkari tiszt meglepte Gömböst, aki képviselőiséget ajánlott föl pártjában, majd katonai attaséi kinevezést, de az kitartott elvei mellett, mert fő kifogása a kormány megalkuvása és a miniszterelnök „revideált” álláspontja volt. Nem a legteljesebb barátságban váltak el, és Szálasi rövidesen kihelyezték csapatszolgálatra „jutalmul”. Ismételt kérésére aztán elbocsátották a hadseregből. Már a vezérkarnál, töprengve az ország állapotán, a „mindent vissza” revízió kivihetlenségén (saját katonai erőtlenségünk és az antagonista nacionalizmusok miatt, az utódállamokban) új harmonikusabb megoldást keresett. Tanulmányában „Hungária Egyesült Földek és Népek”, majd később a „Kárpát-Duna Nagy Haza” fogalmában, „connacionalista” elvében találta meg a Duna-medence szocialista és nacionalista népeit összehétköztesítő eszméjét.

Érdekes megjegyezni, hogy mielőtt hungarista mozgalmával elindult, felkereste Szabó Dezsőt (mint később Málnási Ödön is, már Szálasi párthíveként) és kérte támogatását, hogy az öreg Mester által hirdetett új, paraszti honfoglalást politikai síkon kiharcolják. Ebből nem lett semmi, mert az akkor már magányos bölényként élő Szabó Dezső gúnyolódni tudott, de együttműködni senkivel sem. Szálasi elindította mozgalmát, mely két

pilléren, a hungarizmuson és connacionalizmuson nyugodott. Hungarizmus a magyarság államának és népének kiteljesedését jelentette a szocializmusban. Először ő mondta ki a nemzeti oldalról: „Erős iparral bíró parasztállamot akarok”.

Az etnikai kisebbségekkel és a környező népekkel pedig egymás egyenlőségét, nyelvét, kultúráját, művelődését, nemzeti érzését és szocializmusát tisztelő kibékülésben látta Magyarországot és Közép-Európa jövőjét. Hasonlóképpen az „úri osztályból” ő volt az első, aki a munkások közé ment és nagyon hűséges híveket szerzett magának. Ez nem demagógia volt részéről, hanem mélyen átértzett kereszténység, és ez is új volt, szemben a kommunizmussal, és a német nemzetiszocializmussal, melyek vallás és egyházellenesek voltak. De Szálasi nem elégedett meg a mozgalommal mint a „népiek,” hanem a politikai cselekvés fegyverét a látható pártot is sorompóba állította. És ha a közigazgatási üldözésben, fogásokban oly rafinált hatóságok az egyiket feloszlatták, más és új pártot alakított, hogy harcát folytathassa. Sorspróbáló idők következtek: Gömbös Gyula térdre kényszerült a láthatatlan kormány előtt és súlyos betegségében 1936 októberében meghalt. „Utolsó hónapjaiban már csak a politikai bukás, vagy a hatalomsebészeti beavatkozás között választhatott... a kérdés megoldásától a halál elvonta” (Málnási 169. old.). „Halálos ágyán írt levelet Sztranyavszky Sándornak, pártja elnökének, melyben drámai szavakkal kötötte lelkére, hogy a titkos választójogot, a magyarság megmaradásának zálogát, azonnal csinálják meg (Sulyok, 301. old.). De csak 1938-ban, Darányi Kálmán miniszterelnök betérjesztésében lett törvény, erősen megfejelve; titkos szavazás, de nyílt ajánlási rendszerrel, és 2 évvel felemelt aktív és passzív választójoggal!

Darányi tisztességes, puritán politikus volt, aki komolyan vette a rég beígért reformokat és ez lett a veszte. Meg az, hogy Szálasisal tárgyalt, átvette annak az államfőhöz küldött memorandumát, meggyőződött becsületességéről és részeltetni kívánta a parlamentáris kibontakozásban. Amikor letartóztatták és három hónapra elítélték, Darányi közbelépett és kiszabadította.

Az összes kisebb nemzetiszocialista pártok egyesültek Szálasi

alatt a Vigadóban tartott nagygyűlésen. Akkor hangzott el a sajtó által elferdített „Célunk a hatalom átvétele”, de kihagyták belőle „az államfő és a nemzet közös akaratából”, és így tálalták Horthynak. Hasonló, még eredményesebb trükkje volt Hetényinek a nyilasok nevében kiadott röpcédula: „Ki a várból Rebekával”, mely a Purgly családban állítólagos zsidó vérkeveredésre célzó otromba hamisítás volt, de jó arra, hogy örökre megmérgezze Szálasi Horthyhoz való viszonyát. Se személy szerint, se híressé vált memorandumát, soha nem fogadta a kormányzó lojális volt vezérkari tisztjét, egész addig, amikor már késő volt. „*Szálasi az ismeretlenségből, mint üstökös emelkedett fel*”, mondja Macartney. „1935-ben talán félezer embere ha volt; 1937-ben hangos volt nevétől egész Magyarország. A hatóságok rettegték, a zsidók pénzt ajánlanak föl, angol ügynökök keresik fel.” Példája hatott. Szegény, de megvesztegethetetlen volt abban az országban, amelyben a pártváltás hozzátartozott az előhaladáshoz (Bethlen, Teleki Pál, Gömbös, Eckhárdt, Bajcsy-Zsilinszky, hogy csak néhányat említsünk).

A kormány elkezdte új törvény alapján rendőri felügyelet és internálás útján harcát a „szélsőségek ellen” és bírósági eljárását a „felforgatók” ellen. Kovács Imrét 3 hónapi elzárásra ítélték. Rövidesen Matolcsy Mátyás interpellált a Parlamentben és felolvasott egy nyilatkozatot, amit Bartók Bélától Tóth Aladárig 15 szellemi ember írt alá tiltakozásként. Most érkezett el szerintem a válaszütra a népi mozgalom, hogy a magyar politikai mozgalommal, Szálasisal összefogva, rendszerváltozást és népi Magyarországot csináljon. Ez az alkalom a bekövetkező események miatt elsikkadt és a kormány megosztó taktikája egymásután lőtte ki az elszigetelt magyar radikálisokat. Darányit, — miután Győrben meghirdette a hadsereg felszerelésére a fináncnöke igénybevételét — skartba tették a láthatatlan kormány hatalmasai, mert a földkérdés és a zsidó probléma megoldására is hajlandóságot mutatott. Szálásit bebörtönözték (ami csak népszerűségét növelte), megtagadásával az ellenzékbeli kormánypárti főkorifeusok lettek, bársonyszékhez, vagy zsíros pozícióhoz jutottak. Pártja a Nyilas-kereszties Párt parlamenti képviselőt nyert Hubai Kálmán képviselővé választása után, őt pedig gyorsított eljárással elítélték a

kommunisták ellen hozott törvény alapján és azokkal együtt őrizték a Csillagbörtönben.

A Felvidék egy része visszatér

Az 1938 márciusában bekövetkezett „Anschluss” a félelmetes dinamikájú Németországot szomszédunkká tette. Nemcsak becsukódott a nyugati kapu, hanem eddigi főprotektorunk, Olaszország dunai és balkáni befolyását is kezdte kiiktatni. Vészesen közeledtek azok az idők, amelyek miatt gyökeres *rendszerváltozást* ajánlott Szálasi a kormányzóhoz beadott memorandumában, *„hogy a magyar népet megerősítsük. Félő, hogy ha nem történik rendszerváltozás, 1939-ben olyan sorsdöntő események jönnek, amelyek nemcsak a magyar állam, de az egész magyar nemzet létét veszélyeztetik”*. Évekkel azelőtti felmérése, idejében leadott vészjelei, jóslatai, sajnos beváltak és *a megosztott, gyenge Magyarország nem tudott önállóan kezdeményezni, vezetői csak vitették magukat az árral*. Imrédy Béla lépett Darányi örökébe. Tető alá hozta a zsidótörvényt Teleki Pál kultuszminiszter (a „*numerus clausus*” megalkotója) közreműködésével és vállalta a kormányzó és köre megbízását a nyilasok letörésére, akik nagy lendülettel folytatták a munkásság, parasztság és értelmiség szervezését, nem téve lakat alá radikális elgondolásaikat, főleg gyökeres földreform és telepítési terveiket. Imrédy akkor még liberális pénzember, hogy *„kifogja a nyilasok vitorláiból a szelet”*, miniszteri rendelettel kitiltotta a közalkalmazottakat a Nyilas Pártból (főleg) hogy csak a *„csőcselék”* maradjon és felhasználta propagandájában az éppen Budapesten tartott Eucharisztikus gyűlést is. Pálfordulása a kormányzópárral és külügyminiszterével, Kányával tett németországi látogatása után történt, ahol elutasították Hitler ajánlatát az egész Felvidék fegyveres katonai visszafoglalására. Visszatérése után Imrédy szeme kinyílt és meglátta, hogy csak *a feudális klikk eszköze, amely a nagybirtok védelmében hajlandó a zsidókat is feláldozni, csak saját uralmukat menthessék*.

A német-cseh krízis azonban rövidesen magyar-csehszlovák válsággá is szélesedett, de Chamberlain és Daladier a másik két

nagyhatalomra bízták e kényes kérdést. A szlovák-magyar tárgyalások, magyar szabadcsapatok bevetése, nem hozott eredményt. Itt volt szomorú igazolása az eddigi vezetés hibáinak: hiányzó kisebbségi törvény, feudál-kapitalista rendszer, a vitézi rezolúciót nélkülöző katonapolitikánk és a szlovák kapcsolatok (Tuka és családja, stb.) elhanyagolása miatt, egy autonóm Felvidék közmegegyezései visszatérése helyett *olasz-német döntőbírótság elé kellett vinnünk vitás ügyünket*. A németek nem nagyon lelkesedtek értünk, úgy, hogy a Hitler által kedvelt volt miniszterelnök, Darányi Kálmánnak kellett külön Berchtesgardenbe mennie, és egy néprajzi határban megegyeznie: ahogy ő kirajzolta a térképen, úgy kaptuk vissza a magyarlakta területeket az I. Bécsi Döntéssel.

1938 novemberében megpattant hát a trianoni gúzs, hála Olaszország, de főleg Németország revíziós politikájának, nem utolsó sorban hadseregének. A frissebb felvidéki szellemmel és politikusokkal megerősödött Imrédy most már komolyabb reformokra is gondolhatott volna. Helyzetére jellemző, hogy amikor hatalma csúcspontján állott, a kabinetirodában szolgálatot teljesítő detektívnek megmutatták születési bizonyítványait, miszerint „látja, hogy tiszta keresztény és a nyilasok azt állítják, hogy zsidó”. Amikor aztán Horthy és a parlament, pártjának 71 konzervatív tagjának elpártolásával, (akik a születési bizonyítványokkal valamicske zsidó vért fedeztek fel benne), megvonta bizalmát tőle, mi történt?! Ugyanaz a magasrangú személy, talán elfeledkezve az előbbi beszélgetésről, ismét az Imrédy-okmányokat mutatva, ugyanannak a detektívnek mondja: „Itt van, látja, hogy zsidó és kormányzó akart lenni”. Így mentek a dolgok Hunniában. Teleki Pál vette át Imrédy örökét, ígérve, hogy folytatja annak politikáját. Majdnem húsz évvel első miniszterelnöksége után, talán tapasztaltabban, de annyival határozatlanabban. Belügyminisztere, az örök Keresztes-Fischer Ferenc, a kormányzó leghívebb csatlósa változatlanul a „nyilas veszedelem” ellen küzd. És amikor 1939 márciusában végre az új, de megfejtelt „általános titkos választójog” alapján országos választásokat tartanak, előtte 2 hónappal feloszlátják a Nyilaskeresztes Pártot. Ennek dacára és a képtelen törvény ellenére a szélső

jobboldal a szavazatok több, mint felét viszi el, de csak ötven képviselővel, a legnagyobb ellenzéki pártként kerül a Parlamentbe. Imrédy szintén ellenzékbe megy. *Matolcsy, keresve föld-reform terveinek a megvalósítását, nyilas képviselőként harcol tovább, akik magukévá tették elgondolását.* A külpolitikai események azonban ismét keresztetik a reform útját. A cseh válság önálló Szlovákiát teremt (megint egy magyar öngö!l!) és honvédségünk visszafoglalja a húsz év előtt elvesztett Kárpátalját. Helyre áll a történelmi lengyel-magyar határ, mindkét nemzet őszinte öröme.

A boldogság azonban rövid, féléves és az esztelenül fölösleges német-lengyel háború után, végzetes határeltolódással a szovjet birodalom lesz északi szomszédunk. Itt már abbahagyhatjuk a két háború közötti trianoni Magyarország történelmét, mert a továbbiakban már a lengyel háborúval megindult második világháború leírásához tartoznak.

Őszintén és tárgyilagosan, okulásunkra írtam a fentieket úgy, ahogyan én láttam. Országunk nem maradhatott ki a II. világháborúból, de az már a következő tanulmány tárgya.

Irodalom

1. A trianoni béke gazdasági vonatkozásai (Kópia, Sulyok D. „A magyar tragédia”, Litho, Newark, 1954, 42. o.). Magyarország területe a fegyverszünet létrejöttkor Horvát-Szlavon-országgal együtt 325.411, anélkül 282.870 négyzetkilométer volt. Ezt a területet a trianoni béke 7 részre tépte szét. Románia kapott 103.093 négyzetkilométert 5.257.467 lakossal, Magyarországnak meghagytak 92.963 négyzetkilométert 7.615.117 lakossal, Jugoszlávia kapott 63.092 négyzetkilométert 4.131.249 lakossal, Csehszlovákia 61.633 négyzetkilométert 3.517.568 lakossal, Ausztria 4.020 négyzetkilométert 261.618 lakossal, Lengyelország 589 négyzetkilométert 23.662 lakossal és Olaszország 21 négyzetkilométert 49.806 lakossal. Az ország gazdasági életét a szerződés a következőképpen csonkította meg: visszamaradt Magyarország részére a mezőgazdaságilag művelt terület 42 %-a, a rétek és legelők 28 %-a, az erdők 14.5 %-a, a szőlők 70.5 %-a, a buzatermelés 45.8 %-a, rozstermelés 63.1 %-a, árpatermelés 47.4 %-a, zabtermelés 32.2 %-a, kukoricatermelés 35 %-a, burgonyatermelés 39.2 %-a, cukorrépatermelés 41.9 %-a, kendertermelés 23 %-a, lóhere és lucernatermelés 37.2 %-a. Megmaradt a falepároló ipar 50 %-a, a kender és lenfeldolgozó ipar 58.7 %-a, a selyemipar 62.76 %-a. Megmaradt a loállomány 46.8 %-a, a szarvasmarha állomány 34.9 %-a, a sertésállomány 15.1 %-a, a juhállomány 27.7 %-a. Tölgyerdőinkből meghagytak 32.5 %-ot, bükk és egyéb lombterdőkiből 13.5 %-ot, fenyőerdőkiből 2.8 %-ot. A sóbányákat teljesen elvették. Visszamaradt a vasércbányák 16.3 %-a, a barnaszénbányák 71.2 %-a. A rézbányákat elvették. Az ország területén üzemben volt iparvállalatokból visszamaradt 48.9 %, az ipari lóerő 50.5 %-a, az alkalmazott munkások 50 %-a, a piacra termelt ipari érték 55.9 %-a, a vasipar 50.7 %-a, a gépipar

82.2 %-a, a kő és agyagipar 59.7 %-a, fa és csontipar 22.3 %-a, bőr és serteipar 57.8 %-a, szövőipar 41.8 %-a, ruházati ipar 74.7 %-a, papíripar 23.4 %-a, élelmiszeripar 57.6 %-a, vegyipar 54.9 %-a, nyomdaipar 89.2 %-a. A 4241 gyáriparinak számító telepből elvettek 2166-ot, visszamaradt 2075; 48.9 %. Az ország 4780 bank és takarékpénztárából elvettek 2929-et, maradt 1861; 38.9 %. A pénzügyi vállalkozások elvesztették érdekeltységük 29.9 %-a, különlegesen a takarékpénztárak betéteik 32.6 %-át. A biztosítások összege elvesztette korábbi állományának 60 %-át. A magyar vasutak hossza a háború előtt 19.723 kilométer volt, ebből elvettek 11.359 kilométert, visszamaradt 8.364 kilométer; 42.2 %. A műutak hossza 43.629 kilométer volt, elvettek 26.299 kilométert, maradt 17.330 kilométer; 39.7 %. Az országnak a felosztása előtt volt 6.011 kilométer közlekedésre felhasználható belvizi útja, amiből elvettek 3.883 kilométert, maradt 3.128 kilométer; 35.4 %. A tényleg hajózható vizeitükből maradt 1063 olyan kilométer-hosszúság, mely gőzhajók hordására alkalmas.

2. Málnási Ödön: Magyarország őszinte története. (II kiadás, München, 1959.)

3. Borbándi Gyula: A magyar népi mozgalom. (Püski, New York, 1983)

4. Recollections of Tibor Eckhardt: Regicide at Marseille. (New York, 1964)

TERÜLETI
VÁLTOZÁSOK 1920-BAN

Hazánk a II. világháborúban

Országunk „bölc” vezetői, mint láttuk Csehszlovákia „erősza-
kos felbontásában” nem vettek részt, jó pontot várván ezért
Nyugattól. A jogászok érvelhetnek azonban, hogy az államilag
szervezett önkéntes szabadcsapatok bevetése a Felvidéken, majd
Kárpátaljának katonai visszafoglalása az esztelen német—lengyel
háború kitörése előtt pár hónappal, fegyveres támadás volt-e
Csehszlovákia ellen, avagy a béke biztosítása Közép-Európában?
Ismervén a nyugati hatalmak nagy formalizmusát és képmuta-
tását, nem kétséges ítéletük, mint azt majd látni fogjuk a maga
idején.

Azt már leszögeztük, hogy Lengyelországnak öngyilkosság
volt a háború. A Ribbentrop—Molotov megegyezés után a mai
helyzetnél jobbat nem várhatott, mint százezreinek hiábavaló fel-
áldozását a semmit érő francia—angol, majd amerikai garanciák
és szólamok oltárán. Beck külügyminiszter és Ridz—Smigly mar-
sall hazárdjátéka után a világháború ajtónkon kopogtatott.
Szomszédosak lettünk Szovjet-Oroszországgal, annak a bolseviz-
musnak gyakorlatával, melynek ellenzése szülte a magyarországi
„keresztény antikommunista” rendszert, minden erényével és
hibájával egyetemben. Most diplomáciai viszonyunk helyreállott
és a darabont kormány volt belügyérének, Kristóffy nevét viselő
követünk és v. Faraghó Gábor csendőrtábornok katonai attasénk

képviselték az akkor még erősen bolsevista-ellenes kormányunkat és országunkat a vörös fővárosban. A szerencsétlen lengyel vezetés áldozatait pedig példás módon látták el társadalmi és politikai tényezőink, mihelyt e szerencsétlen menekültek átlépték a magyar határt. Aki akart, tovább vándorolhatott Nyugat felé, aki akart a magyar „békeszigeten” menedéket nyert. Iskolákat szerveztek számukra és foglalkoztatták a dolgozni akarókat. Ez szép gesztus volt Magyarország részéről, ha nem is aratott osztatlan tetszést, sőt még rossz sajtót is kaptunk emiatt a sovíniszta németektől. Mindenesetre elkezdődött játékunk a tűzzel, mert a háború ekkor már európai méretűvé vált a francia — angol hadüzenettel és a nyugati „furcsa” csatározásokkal.

Belpolitikailag a Teleki-kormány a merev állapot tartására rendezkedett be. A felvidéki dinamikusabb politikusokat, így Jaross Andort, kisebb kabinetposzttal jutalmazták. A szenior Szüllő Gézát felsőházi tagsággal, ám nem csináltak képviselőválasztásokat, hanem behívott honatyákkal intézték el ezt a számukra kényes és bizonytalan kérdést. (A Sors íróniája, hogy precedenst csináltak ezzel Rákosinak!)

Természetesen e behívott képviselők mamelukok lettek; egyelőre Imrédy és barátjaival együtt a kormánypártban foglaltak helyet. További furcsaság a kivételes hatalom bevezetése volt az 1939 t.c.-kel, rendeleti kormányzással, mely szerint bárkit rendőri felügyelet alá helyezhetett a belügyminiszter, vagy bírósági végzés nélkül internálhatott. Meg is teltek Nagykanizsa, Kistarcsa, stb. szögesdróttal elkerített táborai, főleg nemzeti érzésű radikálisokkal, zömmel hungaristákkal. Csak elvéve kommunis-tákkal, mert az állítólagos vörös veszély alig létezett belpolitikailag, mivel Szálasi és munkatársai a magyar munkásság zömét kivették a régi hivatásos szoci vezeték kezéből. (Jellemző, hogy az 1939-es országos választások megtizedelték a Szoc. Dem. Pártot; Peyer, Szeder, Kéthlyn kívül csak egy páran jöttek be a Parlamentbe. Helyettük nyilasokat választottak a munkáskerületek. Ugyanilyen népítélet volt a Kisgazda Párt, mint hitelét vesztett politikusok fölött, mely erősen megtépázva elvesztette mandátumainak nagyrészét.

Magyarország viteti magát az árral

A Teleki-kormány belpolitikáját jellemezte a II. zsidótörvény meghozatala, melyet főleg maga a miniszterelnök szorgalmazott. A módosított törvény kivételezéseivel, mentesítéseivel, stb. oly komplikált lett, hogy végrehajtása megnehezült. Bő tere lett munkátlan kormánypárti korifeusok, elszegényedett arisztokraták és dzsentrik érvényesülésének, így az „Aladárok” gyár- és bankigazgatóságának, akik legtöbbször nem is értettek az ügyek viteléhez, a szakmához. Ám az uralkodó klikkhez tartozván, a legfelsőbb körökig (a kormányzóig) futó összeköttetések szálait bonyolították. Így lett a komoly (de nem legsúlyosabb!) nemzetpolitikai kérdésből botránykő és „diszgójok” sinecurája, sőt politikai manőver, hogy életfontos népi problémánkról, a földreformról és telepítésről elterelje a közfigyelmet. E két egymásba ágyazott kérdés továbbra is csak felszínes kezelésben részesült. Hozott ugyan a földművelésügyi miniszter (gr. Teleki Mihály) törvénytervezetet, de az messze volt a nemzetnek életfontos és szükséges radikális földosztásától, amint azt e kérdés legnagyobb magyar szakértője Matolcsy Mátyás, vagy Kerék Mihály, sőt Eckhárdt Tibor és előtte Bajcsy-Zsilinszky Endre is óhajtották. Csak szociális olajcseppeknek számíthatók a népjóléti (belügyi) államtitkár nevére Bonczos-házaknak elnevezett (Oncsa) ház-hely-, illetve lakásjuttatás dicséretes akciója. Ez a semminél több, de a szükségesnél jóval kevesebb volt.

A politikai szektort továbbra is a kormányzó bizalmasa, vitéz Keresztes-Fischer Ferenc dominálta (és családja, mert bátyja Lajos a honvédség vezérkari főnöke 1938-ban, majd a kormányzó katonai irodájának vezetője, öccse Béla pécsi al-, majd főispán.) Az erőskezű belügyminiszter (ahogy önmagát szerette emlegetni) volt tehát a tényleges hatalom és egyformán vagdalkozott a szélsőjobb, és szélsőbaloldal felé, hogy rövidesen csak a nyilasok üldözésére szorítkozzon. A Parlamentben erősen megfogyatkoztak a régi pártok képviselői. Feltűnő a szocdemek lepadása. A Kisgazda Párt hasonló fogyását nem ellensúlyozta Bajcsy-Zsilinszky Endre csődbejutott Nemzeti Radikális Pártjának csatlakozása. A kormány tehát a szélsőnemzeti jobboldali radiká-

lisok képviselőinek a kilövésére szorítkozott, egymásután fosztva meg 21 nyilas képviselőt mandátumától, a magyar parlamenti demokrácia nagyobb dicsőségére (ebben még egyházi hatóságok is segédkeztek, pl. Pröhle evangélikus lelkész, hungarista képviselőre lelkiényszert alkalmazva lemondásra bírták). A munkásságot a teljes töltéssel dolgozó (hadi) ipar foglalkoztatta. Az öregebbek egy része kitartott a szakszervezetek szoci (vagy burkolt kommunista) vezetői mellett. Fiatalabbja a Hungarista Mozgalomba kapcsolódott, esetleg a népi irodalmi mozgalom felé tájékozódott, de nem akart többé tudni a marxizmusról. Ugyanígy polarizálódott az egyetemi és tanuló ifjúság.

Külpolitikában a Kánya megbuktatása (akit főleg a Ribbentropp német, de Ciano olasz külügyér sem kedvelt már szókimondása és fölényes, kioktató modora miatt) Csákyt juttatta az élre, aki helyreállította a tűrhető viszonyt a németekkel. Ám sem ő, sem Teleki nem bírt a preferenciális olasz orientációból hasznot húzni Magyarország számára. Ennek oka az olasz külügyminiszter és apósa, Mussolininek növekvő ellenszenvé (és tehetetlensége), amit csak Szabó László altábornagy, magyar katonai attasé, a Duce személyes barátja tudott némileg mérsékelni. *Csáky németországi bemutatkozása alkalmával, az erdélyi határkérdést felvetve, az eddigi hivatalos felfogástól eltérő új álláspontot foglalt el; területi revízió helyett Erdély önállósítását javasolta.* (Sajnos, erről az egészséges elgondolásról letért a magyar vezetés, talán főleg Teleki hatására, mint azt látni fogjuk később.)

Ugyanezen időben a nyugati hatalmak felé is „modus vivendi” keresett a fiatal magyar diplomácia és normális viszonyt igyekezett velük fenntartani. A Felvidék változását, kényszerűn, de jure, vagy de facto (Kárpátalja) tudomásul vették. *A közös lengyel—magyar határ helyreállítását is érdekükben valónak találták és szinte örömmel fogadták Londonban és Párizsban.* Magyarországot azonban, sajtójuk és így a közvélemény, (bár kívül maradt a lassan európai háborúvá szélesedő konfliktusból), *a valóságban már fegyveres agresszornak tekintették a volt kisan-tant-államok és azok nyugati védnökei.*

Jugoszlávia és Románia a nyugati hatalmak távolsága és a Szovjet közelsége miatt, a gazdasági szálak erősítése mellett, po-

litikai orientációjukat is kezdték revízió alá venni. Horthy fő politikai tanácsadói azonban változatlanul Bethlen István, Károlyi Gyula és hasonló ó-konzervatívok maradtak és maga Teleki is származása foglyaként őrlődött két malomkő között. Erre jellemző eset volt a tudományos munkatársai (Teleki Pál Intézet) által rendezett agrárpolitikai kiállítás, mely a magyar szociális és földkérdést a maga valóságában tárta a közönség elé, Teleki rosszallásával találkozott és a szemléltetés betiltásához vezetett. Pedig tiltással, véka alá rejtéssel nem lehetett a háború szélére sodort ország fiatalságát a magyar sorskérdések gyors és radikális megoldásának igénylésétől és követelésétől eltéríteni. Akik bíztak Telekiben, azok is csalódtak, mert bemutató beszédekben a radikális földreform ellen foglalt állást (amiatt bukott meg végeredményképpen Imrédy is, nem az állítólagos egy zsidó nagy-szülő miatt. Azt elbírták volna a „láthatatlan kormány” hatalmasai, de azt hogy már ő is a földosztás és telepítés híve lett, azt nem bocsátották meg a látifundiumok urai.)

A Turul és más nemzeti diák egyesületek, melyek Gömbös felhívására vért és életet voltak hajlandók áldozni az ellenforradalmi keresztyén-nemzeti rendszerért, most a népi gondolat és mozgalom zászlóvivőjévé váltak. Ez örvendetes jelenség volt, végre a fejét, nemcsak torkát használta az ifjúság, a jövő vezető réteg. Ez egyúttal jellemző ezen évek izzó, forrongó kohójára, a belső tusakodásra, egy elkorhadt uralmi réteg alatt sarjadzó új Magyarországra. Megindult a népi kollégiumok szervezése, egy igaz magyar házaspár, Zsindely államtitkár és felesége Tüdős Klára hathatós támogatásával. Am a falukutatók és a népimoizgalom csak elkésve alakult át (és nem egyöntetűen) politikai párttá (1939. június 29-én) Nemzeti Parasztpárt néven, képviseletét nem vállalták a Parlamentben, szervezkedése erősen kezdetleges és eredménytelen volt. Nem csatlakoztak egyik országos párthoz sem, hagyták elsikkadni az utolsó béke éveket és ez lett aztán a végzetük a háború után.

Így, rendszerváltozás nélkül jött ránk az európai háború: a nyugati nagy német csatanyerés, Franciaország leverése, az angol expedíciós hadsereg menekülése, francia fegyverszünet. De a békekötés elmaradt, az amerikai hadbalépésre és segítségre ala-

lisok képviselőinek a kilövésére szorítkozott, egymásután fosztva még 21 nyilas képviselőt mandátumától, a magyar parlamenti demokrácia nagyobb dicsőségére (ebben még egyházi hatóságok is segédkeztek, pl. Pröhle evangélikus lelkész, hungarista képviselőre lelkikényszert alkalmazva lemondásra bírták). A munkás-ságot a teljes töltéssel dolgozó (hadi) ipar foglalkoztatta. Az öregebbek egy része kitartott a szakszervezetek szoci (vagy burkolt kommunista) vezetői mellett. Fiatalabbja a Hungarista Mozgalomba kapcsolódott, esetleg a népi irodalmi mozgalom felé tájékozódott, de nem akart többé tudni a marxizmusról. Ugyanígy polarizálódott az egyetemi és tanuló ifjúság.

Külpolitikában a Kánya megbuktatása (akit főleg a Ribbentropp német, de Ciano olasz külügyér sem kedvelt már szokimondása és fölényes, kioktató modora miatt) Csákyt juttatta az élre, aki helyreállította a tűrhető viszonyt a németekkel. Ám sem ő, sem Teleki nem bírt a preferenciális olasz orientációból hasznot húzni Magyarország számára. Ennek oka az olasz külügyminiszter és apósa, Mussolininek növekvő ellenszenvé (és tehetetlensége), amit csak Szabó László altábornagy, magyar katonai attasé, a Duce személyes barátja tudott némileg mérsékelni. *Csáky németországi bemutatkozása alkalmával, az erdélyi határkérdést felvetve, az eddigi hivatalos felfogástól eltérő új álláspontot foglalt el; területi revízió helyett Erdély önállósítását javasolta.* (Sajnos, erről az egészséges elgondolásról letért a magyar vezetés, talán főleg Teleki hatására, mint azt látni fogjuk később.)

Ugyanezen időben a nyugati hatalmak felé is „modus vivendi” keresett a fiatal magyar diplomácia és normális viszonyt igyekezett velük fenntartani. A Felvidék változását, kényszerűn, de jure, vagy de facto (Kárpátalja) tudomásul vették. *A közös lengyel—magyar határ helyreállítását is érdekükben valónak találták és szinte örömmel fogadták Londonban és Párizsban.* Magyarországot azonban, sajtójuk és így a közvélemény, (bár kívül maradt a lassan európai háborúvá szélesedő konfliktusból), *a valóságban már fegyveres agresszornak tekintették a volt kisan-tant-államok és azok nyugati védnökei.*

Jugoszlávia és Románia a nyugati hatalmak távolsága és a Szovjet közelsége miatt, a gazdasági szálak erősítése mellett, po-

litikai orientációjukat is kezdték revízió alá venni. Horthy fő politikai tanácsadói azonban változatlanul Bethlen István, Károlyi Gyula és hasonló ó-konzervatívok maradtak és maga Teleki is származása foglyaként őrlődött két malomkö között. Erre jellemző eset volt a tudományos munkatársai (Teleki Pál Intézet) által rendezett agrárpolitikai kiállítás, mely a magyar szociális és földkérdést a maga valóságában tárta a közönség elé, Teleki rosszállásával találkozott és a szemléltetés betiltásához vezetett. Pedig tiltással, véka alá rejtéssel nem lehetett a háború szélére sodort ország fiatalságát a magyar sorskérdések gyors és radikális megoldásának igénylésétől és követelésétől eltéríteni. Akik bíztak Telekiben, azok is csalódtak, mert bemutatkozó beszédében a radikális földreform ellen foglalt állást (amiatt bukott meg végeredményképpen Imrédy is, nem az állítólagos egy zsidó nagy-szülő miatt. Azt elbírták volna a „láthatatlan kormány” hatalmasai, de azt hogy már ő is a földosztás és telepítés híve lett, azt nem bocsátották meg a látifundiumok urai.)

A Turul és más nemzeti diák egyesületek, melyek Gömbös felhívására vért és életet voltak hajlandók áldozni az ellenforradalmi keresztyén-nemzeti rendszerért, most a népi gondolat és mozgalom zászlóvivőjévé váltak. Ez örvendetes jelenség volt, végre a fejét, nemcsak torkát használta az ifjúság, a jövőendő vezető réteg. Ez egyúttal jellemző ezen évek izzó, forrongó kohójára, a belső tusakodásra, egy elkorhadt uralmi réteg alatt sarjadzó új Magyarországra. Megindult a népi kollégiumok szervezése, egy igaz magyar házaspár, Zsindely államtitkár és felesége Tüdös Klára hathatós támogatásával. Am a falukutatók és a népimoizgalom csak elkésve alakult át (és nem egyöntetűen) politikai párttá (1939. június 29-én) Nemzeti Parasztpárt néven, képviselőjét nem vállalták a Parlamentben, szervezkedése erősen kezdetleges és eredménytelen volt. Nem csatlakoztak egyik országos párthoz sem, hagyták elsikkadni az utolsó békeéveket és ez lett aztán a végzetük a háború után.

Így, rendszerváltozás nélkül jött ránk az európai háború: a nyugati nagy német csatanyerés, Franciaország leverése, az angol expedíciós hardsereg menekülése, francia fegyverszünet. De a békekötés elmaradt, az amerikai hadbalépésre és segítségre ala-

pozó brit kormány rövidlátásán és Hitler angolimádatán megbukva, béke helyett hatéves világháborúvá „fejlődött”. *Magyarország, eltérve a Csáky által hangoztatott önálló Erdély, esetleges magyar–román megbékülés elvétől*, a stratégiai helyzet megváltozásában bízva, fiatal, de nem harcedzett honvédségével Erdély visszafoglalására készült. (A Károly-vonalként ismert román erődítmények értéktelenné váltak Kárpátalja magyar megszállásával.) Katonaságunk kétszer is felvonult a trianoni határra, pánikot keltve Romániában. A német vezetésnek azonban nyugalomra volt szüksége Közép- és Kelet-Európában: elsősorban a román petroléumra, mely nélkül hadigépezete dőcögésre, végül megállásra kényszerült volna. Ugyanakkor a szovjet kormány is a aggódva szemlélte a németek katonai sikereit. A balti államok és Finnország egy részének bekebelezésével kihasználta előbbi lehetőségeit, most déli határainak visszaállítását tervezte Besszarábia visszavételével. Ezzel a cárok balkáni aspirációinak útjára léptek, Nagy Péter politikai végrendeletének végrehajtóiként.

1940 márciusában, tehát a nyugati német győzelem előtt három hónappal, Molotov szovjet külügyér kihallgatásra kérte Kristóffy, Magyarország moszkvai követét és kijelentette, hogy a Szovjetunió az 1917-ben Romániához került Beszarábiát vissza fogja csatolni Oroszországhoz s akkor egyidejűleg a magyarok is érvényesíthetik Erdélyre vonatkozó *teljes* történelmi igényüket. (Persze Molotov nagyvonalúan hallgatott a különbségekről: vagyis arról, amit a román történétírók „rapirea Bassarabiei”, Beszarábia elrablásaként emelgetnek, hogy ezt a vitás területet eredetileg a kun — vlach Beszaráb havasalföldi vajda vonta uralma alá a XIV. században (innen a neve is) és csak a XVIII. században került orosz uralom alá. Erdély ezzel szemben 1918—20-ig magyar fennhatóság alá tartozott ezer éven át.) Kristóffy kötelességszerűen jelentette a külügyi népbiztos célzásait Budapestre. *Azonban a magyar kormány várásra lovagolt.* A német katonapolitika is nyugalmat kívánt a Duna-tájon, és a Balkánon, hogy minden erejével a nyugati fronton támadhasson. Ezeket a terveket nem volt tanácsos keresztezni. Se az angol—francia társult hatalmak tán még pislákoló rokonszenvét azzal, hogy a Szovjettel

együtt menetelve szerezzük vissza Erdélyt, történelmünk egyik legdrágább örökségét. *A húszéves antikommunista politika most konfliktusba kerül az ugyancsak egyidős revíziós követelésekkel:* a kormányzat kitérő válasza utasítja a követet, miszerint Magyarország közvetlen tárgyalások, vagy nemzetközi döntés alapján kívánja az erdélyi kérdést rendezni Romániával. Az elutasításban közrejátszhatott természetesen a Szovjet fenyegető terjeszkedése: az 1917 óta orosz uralom alól felszabadult kis balti nemzetek szovjet okupációja és a finn—orosz háborút követően Finnország megcsonkítása nem tette kívánatosná, hogy a nagy bolsevista hatalommal egy tából együnk cseresznyét. *A németek pedig a román petróleumért képesek voltak bármire.* Gazdaságilag már úgylis egész Közép-Európa fő cserepartnerei lévén, szintén türelemre intették a magyar és román kormányt. A forró nyár, a nyugati német győzelemmel meghozta a várva-várt megoldást.

Területi revízió Erdélyben

Az orosz vezetést is meglepte a nagy német hadisiker. A Hitler által módosított Schliffen-terv (az I. világháború előtti német hadműveleti tervek, von Schliffen vvkf. nevével, amit Manstein tkb. és Rundstedt tábornagy pártoltak, szemben a vezérkar többségével), Franciaországot térdre kényszerítették és Anglia katonai, meg légierőjét menekülésszerű visszavonulásra, a szigetországba. *Románia, és így Erdély sorsa eldőlt.* A szovjet vezetőség kényelmetlenül szemlélte a nyugati horizontot és ultimátumot küldött Romániának, Beszarábia azonnali visszaadására. A románok, mivel a nyugati (angol, francia) garanciákról már előbb lemondtak, egyedül maradván, kénytelenek voltak engedni. Az oroszok nagy erővel, ejtőernyősök bevetésével, néhány nap alatt birtokba vették az 1917-ben elvesztett tartományt. Megerősítették és ugródeszkának szánták Balkán és Nyugat felé, ha alkalom adódik. A bukaresti magyar követ, Bárdossy László jegyzéket nyújtot át az éppen területet veszített Romániának az erdélyi kérdés rendezésére. Ezt elutasították, mire Magyarország mozgósított s a fiatal honvédség felvonult a határra. Romániában a zűrzavar növekedett; de nem engedett, hanem

pozó brit kormány rövidlátásán és Hitler angolimádatán megbukva, béke helyett hatéves világháborúvá „fejlődött”. *Magyarország, eltérve a Csáky által hangoztatott önálló Erdély, esetleges magyar–román megbékülés elvétől*, a stratégiai helyzet megváltozásában bízva, fiatal, de nem harcedzett honvédségével Erdély visszafoglalására készült. (A Károly-vonalként ismert román erődítmények értéktelenné váltak Kárpátalja magyar megszállásával.) Katonaságunk kétszer is felvonult a trianoni határra, pánikot keltve Romániában. A német vezetésnek azonban nyugalomra volt szüksége Közép- és Kelet-Európában: elsősorban a román petroléumra, mely nélkül hadigépezete dőcögésre, végül megállásra kényszerült volna. Ugyanakkor a szovjet kormány is a aggódva szemlélte a németek katonai sikereit. A balti államok és Finnország egy részének bekebelezésével kihasználta előbbi lehetőségeit, most déli határainak visszaállítását tervezte Besszarábia visszavételével. Ezzel a cárok balkáni aspirációinak útjára léptek, Nagy Péter politikai végrendeletének végrehajtóiként.

1940 márciusában, tehát a nyugati német győzelem előtt három hónappal, Molotov szovjet külügyér kihallgatásra kérte Kristóffy, Magyarország moszkvai követét és kijelentette, hogy a Szovjetunió az 1917-ben Romániához került Beszarábiát vissza fogja csatolni Oroszországhoz s akkor egyidejűleg a magyarok is érvényesíthetik Erdélyre vonatkozó *teljes* történelmi igényüket. (Persze Molotov nagyvonalúan hallgatott a különbségekről: vagyis arról, amit a román történétírók „rapirea Bassarabiei”, Beszarábia elrablásaként emelgetnek, hogy ezt a vitás területet eredetileg a kun — vlach Beszaráb havasalföldi vajda vonta uralma alá a XIV. században (innen a neve is) és csak a XVIII. században került orosz uralom alá. Erdély ezzel szemben 1918—20-ig magyar fennhatóság alá tartozott ezer éven át.) Kristóffy kötelességszerűen jelentette a külügyi népbiztos célzásait Budapestre. *Azonban a magyar kormány várásra lovagolt.* A német katonapolitika is nyugalmat kívánt a Duna-tájon, és a Balkánon, hogy minden erejével a nyugati fronton támadhasson. Ezeket a terveket nem volt tanácsos keresztezni. Se az angol—francia társult hatalmak tán még pislákoló rokonszenvét azzal, hogy a Szovjettel

együtt menetelve szerezzük vissza Erdélyt, történelmünk egyik legdrágább örökségét. *A húszéves antikommunista politika most konfliktusba kerül az ugyancsak egyidős revíziós követelésekkel:* a kormányzat kitérő válasza utasítja a követet, miszerint Magyarország közvetlen tárgyalások, vagy nemzetközi döntés alapján kívánja az erdélyi kérdést rendezni Romániával. Az elutasításban közrejátszhatott természetesen a Szovjet fenyegető terjeszkedése: az 1917 óta orosz uralom alól felszabadult kis balti nemzetek szovjet okupációja és a finn—orosz háborút követően Finnország megcsonkítása nem tette kívánatosná, hogy a nagy bolsevista hatalommal egy tából együnk cseresznyét. *A németek pedig a román petróleumért képesek voltak bármire.* Gazdaságilag már úgylis egész Közép-Európa fő cserepartnerei lévén, szintén türelemre intették a magyar és román kormányt. A forró nyár, a nyugati német győzelemmel meghozta a várva-várt megoldást.

Területi revízió Erdélyben

Az orosz vezetést is meglepte a nagy német hadisiker. A Hitler által módosított Schliffen-terv (az I. világháború előtti német hadműveleti tervek, von Schliffen vvkf. nevére, amit Manstein tkb. és Rundstedt tábornagy pártoltak, szemben a vezérkar többségével), Franciaországot térdre kényszerítették és Anglia katonai, meg légierőjét menekülésszerű visszavonulásra, a szigetországba. *Románia, és így Erdély sorsa eldőlt.* A szovjet vezetőség kényelmetlenül szemlélte a nyugati horizontot és ultimátumot küldött Romániának, Beszarábia azonnali visszaadására. A románok, mivel a nyugati (angol, francia) garanciákról már előbb lemondtak, egyedül maradván, kénytelenek voltak engedni. Az oroszok nagy erővel, ejtőernyősök bevetésével, néhány nap alatt birtokba vették az 1917-ben elvesztett tartományt. Megerősítették és ugródeszkának szánták Balkán és Nyugat felé, ha alkalom adódik. A bukaresti magyar követ, Bárdossy László jegyzéket nyújtot át az éppen területet veszített Romániának az erdélyi kérdés rendezésére. Ezt elutasították, mire Magyarország mozgósított s a fiatal honvédség felvonult a határra. Romániában a zűrzavar növekedett; de nem engedett, hanem

szintén katonai intézkedéseket tett. Ekkor, német közvetítésre, a két ország közvetlen tárgyalásokat kezdett. Ezek voltak a turnuseverini izgalmas napok, a hajdani Szörénységben.

A magyar delegáció Hóry András volt varsói követünk vezetésével és Bárdossyval megerősítve a Zsófia hajón érkezett és *így nemzetközi területen*, a Dunán folyt a magyar — román diplomáciai mérkőzés. Döntést azonban nem hozott. A Románok nem engedtek: sajtójuk hangos volt a jelszótól „egy barátát sem!”. A tárgyalások megszakadtak. Katonai lépések következtek (éppen aratás idején?!) *míg végre a II. bécsi döntéssel német—olasz döntőbírótság visszaitélte Észak-Erdélyt Magyarországnak*. Egyben az új román határokat is garantálta a két hatalom és német „kiképző csapatok” vonultak be maradék-Romániába. (A bulgároktól 1913 és 1920-ban elvett Dobruzsát is vissza kellett adniok a románoknak!) *A visszatért fél-Erdély magyar lakossága örömmámorban úszott, amikor a magyar honvédség sorra bevonult történelmi városainkba, Nagyváradra, Kolozsvárra, Marosvásárhelyre és így tovább a Székelyföldön át az ősi határokig. Az élen Horthy Miklós kormányzó, az ország jelképeként, fehér lovon, mint 1938 őszén, a Felvidék visszacsatolásakor. A több, mint egymillió magyar és székely mellett egymillió román és csekély számú szász és sváb nemzetiség került vissza Magyarországhoz. Az erdélyi szászok és németek, „örök kisebbség;” az edélyi románok azonban a huszonkétévi többségi státuszukat veszítették el. Politikai és közigazgatási vezetőik nagyrésze, főleg regátiai, a dél-erdélyi részre távoztak, Nagyszebenbe, a császáriak régi központjába.*

Sajnos megint bebizonyosodott a szerves történelmi hagyományokon nyugvó nemzetiségi törvény hiánya. A bécsi döntés előtt Teleki és kormánya vihart kavart egy pohár vízben, amikor Hubay és Vágó ellenzéki képviselők törvény-javaslatlaltal a nemzetiségi kérdés korszerű, általános érvényű rendezésére nyújtottak be tervezetet a Képviselőházban. A magyar parlamentárizmus történetében is szinte egyedülálló módon a két honatyát megfosztották mandátumától. Viszont Teleki és Csáky a bécsi döntéskor aláírták, egyedül a német kisebbség jogait biztosító Volksbund-megegyezést, mely e szervezetnek szinte korlátlan le-

hetőségeket biztosított. Különb is kormányelnökünk és külügyminiszterünk eltért régebbi álláspontjától; valamikor Erdély önállósága mellett törtek lándzsát. Később belementek a félmegoldásba, mely sem a magyar, sem a román nacionalistákat nem elégítette ki. Megakadályozta azonban Románia teljes felbomlását és a Szovjethez való önkéntes vagy kényszerű csatlakozását. Továbbá, a plojesti petróleum kutak termelését biztosította a német hadigazdálkodás számára. Maradt tehát pacifikálás helyett a nemzetiségek tuszként való kezelése, az új határtól északra és délre, valamint Erdély, a viszály almájaként Románia meg Magyarország között. Nem mintha ez lett volna a magyar kormány célja és Teleki intenciója. Hisz végre a kárpátaljai autonómia is megszületett és ugyanúgy a regionális kormányzati elvet is igyekeztek érvényesíteni a különféle erdélyi kirendeltségekkel. Mégis, ha a románok szorongatták a délerdélyi magyarokat, vagy intézményeiket, Észak-Erdélyben rögtön hasonló rendszabályokat foganatosítottak, és viszont. Kiutasítások, hatósági erőszak és a végeredmény, ártatlanok kálváriája, szenvedése; circulus viciosus, bűvös kör, melyből az általános európai és világhelyzet miatt nem volt kilépés. *A hadviselő felek nem tudtak, vagy nem akartak megbékülni, s így a magyar—román vita sem oldódhatott meg egy általános európai békével, korszerű rendezéssel; sőt mindkét fél fegyveres leszámolásra készült.*

Az 1940-es év nemcsak a parlamenti művihar és Észak-Erdély visszatéréseivel lett emlékezetes a magyar politikában. A cári orosz hadsereg által a világhosi fegyverletétel alkalmával zsákmányolt honvédszászlókért kormányunk kicserélte a szegedi Csillagbörtönben üdülő Rákosi-Róth Mátyást, az 1919-es Tanácsköztársaság volt népbiztosát. A szent lobogók hazatértek, Rákosi pedig Moszkvába távozott, hogy majd idegen zászlók és szuronyok védelme alatt vonuljon be Magyarországra, mint a szovjet megszállók bizalmija, kiszolgálója, parancsaiknak gátlástalan, túlbuzgó végrehajtója.

A másik esemény a törvényesség látszatával elítélt szélsőnemzeti Szálasi Ferenc fogházi büntetésének megszakítása amnesztiával és szabadlábra helyezése. Az időzítés egybeesett a bécsi döntéssel (hogy szándékosan vagy anélkül?), a németek be-

avatkozásának látszatát keltően. Híveinek tízezrei gyülekeztek az Andrássy úton fogadására, amikor első látogatását tette pártjának székházában. De bár a legnagyobb ellenzéki párt vezére volt, hiába kérte kihallgatását az államfőnél, az nem fogadta. Pedig a tisztán látók előtt már világos volt, hogy a trianoni történelmi tragédia végjátékához érkezünk; a főszereplők részben a színen ágálnak, vagy a kulisszák mögött belépésre várnak. A furcsa magyarországi demokrácia folytatódott a maga módján. A kormány vagdalkozott jobbra és balra, az állam hajóját pedig csak sodorták az egyre erősödő szelek. Imrédy és hívei is radikálizálódtak. Kiváltak a kormánypártból és ellenzékbe mentek. De nem egyesültek a szélsőjobboldallal, csak laza, parlamenti együttműködésre szorítkoztak. Talán így kormányképesebbnek képzeltek magukat, mert a belügyminiszter nem üldözte őket, vagy semmi esetre sem olyan állati brutalitással, mint a nyilasokat. Teleki, bár Szálasit fogadta kihallgatáson, változatlanul ellenséges volt a hungaristákkal szemben. Olyannyira, hogy Szálasi kassai látogatásakor, a fejedelem sírjánál elhangzott nyilatkozatára, hogy „országunk szerencsétlensége, hogy népünk oly kevés jó példát látott maga előtt”, az elfogult és mérges kormányelnök e beszédet „elmekörtani jelenségnek” bélyegezte, nem sejtve, hogy egy éven belül saját cselekedetével igazolja Szálasi szavait.

A belpolitikai fronton a kormány a Felvidéken bevált módszerével, behívással oldotta meg a „népképviselőt”, választások helyett, félve a szélsőjobb további megerősödésétől. De az erdélyi örök ellenzéki szellemnek eleget téve „Erdélyi Pártba” tömörültek a kormányt támogató behívottak. Voltak közöttük csaklyások és jószándékú fiatalok, érdemes és érdemtelen emberek, vegyesen.

Azokban a napokban egy igen értékes régi, „transzilvanista” barátommal beszélgettem, aki erdélyi párti képviselő lett: nektek volt igazatok — mondta, és arra célzott, hogy szemben az ők belső, evolúciós megoldás-keresésükkel, csak kívülről lehetett az erdélyi kérdés gordiusi csomóját elmetszeni, Magyarország felől. Ám, mint a román világban a regátiak özönlötték el Erdélyt, most a magyarországiak inváziója következett, sok jogos panasz és elégedetlenség kútfejeként. Gyula diák szirupos indulója, („Édes

Erdély itt vagyunk”) melynek hangjai mellett vonultak be honvédeink a visszatért területre, rövidesen egy, a megváltozott hangulatra jellemző sorral bővült: „Téged lassan fölfalunk”. Kissé igaztalanul, de ilyenképpen változott sokak érzelme, mert a csonkaországi merev és ósdi mentalitású közigazgatás nem felelt meg a várakozásnak. A bukovinai székelyek visszatelepítése illusztrálja legjobban ezt a szerencsétlen anyaországi helyzetet. *Ez gyönyörű elgondolás lett volna, ha századok óta kitelepült nemzetestvéreinket a (csonka) magyarországi nagybirtokokból kihalított földekre ültetjük. De az tabú volt; tehát mehetek le Bácskába, a szerb határőrök elhagyott birtokaira, hogy azután Titóék előtt még egyszer elkezdjék vándorlásukat maradék-Magyarország felé.* Ez azonban már későbbi történet.

A magyar külügyi vezetés — miután a német—olasz—japán háromhatalmi egyezményhez csatlakozott (Anti-Comintern Paktum), mind jobban bevágta útját Nyugat felé. A történelmi országrészek visszacsatolása német—olasz döntéssel jött létre, de angol és amerikai fejszóválások között. *A német dinamika konjunktúráját használtuk fel, de nem használtuk ki teljes revízióra.* A német túlsúly miatt az olaszoknál reméltünk támaszt, de Ciano, az olasz külügyér, nem szerette, sőt utálta Csákyt (naplójában nevetségessé teszi Telekit is). Mussolini pedig osztozott veje véleményében, de különben is, már nem ő a prímhegedűs a tengelyben; nem bír a németekkel lépést tartani. Gyenge hadi teljesítményeik és a francia—olasz ellentét miatt, mely megakadályozta Hitlert, hogy békét köthessen Franciaországban; meg német—francia együttműködést, hozhasson létre dacára a kezdeti angol-ellenes hangulatnak Franciaországban.

Súlyosbította a magyar kormány nehézségeit, hogy a volt Kisantant államok vezetői Benessel, a kis Masarykkal, Tatarescuval, stb.-vel ellenkormányokat alakítottak Londonban és Anglia biztatta őket a trianoni határok visszaállításával. *A kevés kezdeményezési lehetőségekkel megvert magyar kormány déli szomszédunk felé tájékozódott.* Most azonban nem a horvátokkal törődött, akiket eddig szeparációra biztatott, hanem német jóváhagyással a szerbekkel, illetve a délszláv kormánnyal kötött „örökbarátsági szerződést”. Ez beleesett Hitler elgondolásaiba

is, a balkáni békesség biztosításába (de nem az olaszok görögországi terveibe!).

Igy lépett át az eddig vérnélkül gyarapodott Magyarország a végzetes Rubikonon. Angol—amerikai biztatásra meginduló belgrádi katonai puccs, majd német—jugoszláv szakítás, a magyar kormányt dilemma elé állította: Németország csapatai egy részének hazánkban való átvonulására kért engedélyt, és ajánlotta, hogy a honvédség működjön együtt egész Délvidék visszacsatolása fejében. Ekkor Teleki Pál miniszterelnök dilemmájából öngyilkosságba menekült. (Csáky már előbb meghalt súlyos máj-bajban). Horthy pedig parancsot adott a honvédségnek a felbomló Jugoszláviába való bevonulásra a „bácskai és muraközi magyarok védelmére”. A Bánátot a németek szállották meg, részben a szemérmesen huzakodó magyar vezetés, részben a román érzékenység miatt, akik már 1919—20-ban majdnem háborúba keveredtek Szerbiával e tartomány birtokáért, Londonban szónokias gesztussal Churchill egy üres széket ígért országunknak a béketárgyalásokon fenntartani Teleki emlékére; *ami mint látni fogjuk, üres ígéret maradt*. Az angolszász sajtó pedig egyszerűen hullarablóknak bélyegezte történelmi déli határainak egy részét visszafoglaló katonáinkat.

A politika pedig ugyanaz volt, mint előbb, ugyanazon eredménnyel. Itt „ejtőernyősöknek” nevezték a magyarországi új vezetőket az első felszabadulási mámort kiheverő délvidékiek. A vezetés rövidlátását és szellemét már ecseteltük a bukovinai székelyek szomorú sorsával. Egy nemrég megkérdezett résztvevő említi a szerb partizán parancsnok véleményét; „Lehetett volna a magyar kormánynak annyi előrelátása, hogy megvárja a háború végét a maguk letelepítésével”. Ám a nagybirtokosok földje helyett könnyebb volt a trianoni határra (igazságtalanul!) telepített dobrovojacok elhagyott tanyáiba, e nemzetiségi darázs-fészekbe ültetni a hazahozott székely családokat, semmint a latifundiumokból hasítani ki néhány ezer holdat! (Új honfoglalás is lehetett volna ebből a szapora és szorgalmas székelységgel!).

Persze a „vármegye urainak”, az ország ispánjainak erre is megvolt a kádenciájuk: „A németek ellenzik a földreformot, mert megzavarja a termelést”, és ezzel megvolt a bűnbak. A német, aki

nem adta vissza Szlovákiát, Bánátot, Dél-Erdélyt, nem engedi, hogy a románokat megtámadjuk (és esetleg kikapjunk modernizált hadseregüktől?) és még a földreformot is ellenzi. (Mindig más a hibás, sohasem mi, van itt önérzet kérem!?) Tényleg, a földbirtokosoknak nem volt piacproblémájuk. A kormány felvett minden terményt és szállított Németországba, közszükségleti cikkekért, hadfelszerelésért. Ipari üzemeink teljes töltéssel dolgoztak. Magyarország a „boldogság és béke szigete” volt. Azonban rövidesen a történelmi vihar minket is elkapott. 1941 júniusában kitört a német—orosz háború *A Teleki halála után következett Bárdossy-kormány, mint a délvidéki krízis esetében, engedett a katonai szakértők, meg Horthy nyomásának és hadat üzent a szovjetnek; belépett a II. világháborúba.* A formát azonban megtartottuk Kassa mindmáig rejtélyes bombázása volt a „casus belli”. A kis formahiba, hogy a Parlamentet csak utólag tájékoztatták, majd csak később fog számítani.

Magyarország a szovjet háborúban

Mint várható volt, az oroszok keményebben védekeztek, mint a Maginot- és népfrontos-szemlében szenvedő franciák. Az északkeleti határon a német—román hadak elkeseredett ellenállásba ütköztek, úgy hogy maga a német vezérőrnagyok is az első vonalban esett el. A gyorsadtest a később hírhedtté vált vitéz lófő dálnoki Miklós Béla parancsnoksága alatt lendületesen haladt előre a német déli hadseregcsoport jobb szárnyát biztosítva. Bár felszerelése gyenge és az oroszhoz viszonyítva korszerűtlen volt, ezt emberanyagának kiválóságával pótolta: bravúrosan harcolva a túlerőben lévő ellenséggel szemben, 1700 km utat tettek meg a Donyecig. 1941.június 27-én lépték át honvédeink az északi határt és november 24-én kezdődött, kivonulólétszámának 2/3-ára leharcolt alakulatnak hazaszállítása. Kivonásáig kb. 8000 fő vesztesége volt, melynek fele elesett, vagy eltűnt. A súlyos veszteségek egyik oka az utánpótlás elhanyagolása volt, mert a kormány katonáinak mielőbbi hazahozatalát tervezte vagy óhajtotta.

Ebből is nyilvánvaló, hogy a katonai és polgári vezetés felfo-

gása nem egyezett. A VKF erősebb, hathatósabb részvételt szorgalmazott, míg a kormány inkább csak szimbolikus jelenlétet kívánt. A németek meg egyáltalán nem erőltettek. A dilemmát Werth tbk. lemondása és Szombathelyi Ferenc vkf.-i kinevezése sem oldotta meg. A rezsim antikommunista múltja, az Anti-Komintern Szerződés (bár betű szerint nem voltunk kötelesek a Szovjet ellen harcolni, mert Németország volt a támadó fél), a románokkal való rivalizálás, akik azonnal két hadsereget vittek a frontra németek oldalán, a fokozottabb háborús tevékenységet elkerülhetetlenné tették kormányunk számára. Utólag persze a bölcsek és kávéházi konradok másképp ítélik meg a végzetes döntést, de a sokféle dilemmából nem volt más kiút. A képviselőház is aránylag könnyen elfogadta ezt a jelképes hadviselést, mely akkor célszerűnek és elkerülhetetlennek látszott a kilátásba helyezett gyors német győzelemmel. A nemzeti közvélemény is megkönnyebbülve vette tudomásul a kényelmetlen szovjet szomszédság hirtelen megszűnését. *A gyorshadtest feladatát közmegelegedésre végezte el, kisebb győzelmekkel és aránylag kevés veszteséggel.* Részvétele nem befolyásolta döntő módon a német hadműveleti terveket, inkább taktikai jellegű volt. A Leningrád és Moszkva felé úgy látszott, feltartóztathatatlanul tértnyerő német támadást Hitler állította le, a kievi katlancsata miatt a többmillióos szovjet hadsereg oldaltámadásától félve és a Donyec gazdag iparvidékének megszerzése végett.

A körülzárt orosz erők megsemmisítése miatt a moszkvai frontszakasz gyengítését, a támadás lefékezését rendelte el, dacára a vezérkar ellenvéleményének. A többit elvégezte a korai, szokatlanul kemény tél és a sztálini taktika, amely „honvédő” háborút, „nemzeti ellenállást” tudott létrehozni Moszkva előtt, valamint partizán mozgalmat a németek, meg szövetségesei hátában. Végül pedig a japánok szerződési hűsége, akik a Szovjettel kötött megegyezését állva, nem támadták meg a válságba került Oroszországot. Így a téli háborút könnyebben viselő távolkeleti, szibériai hadosztályokat be lehetett vetni nyugaton és „tél-tábornok” segítségével a főváros elesét meggátolni. A német katonai krízis fölött úrrá lett ugyan Hitler, de politikai megoldást nem hozott az elfoglalt hatalmas területek fölött és ez döntőbb mulasz-

tás volt, mint az első félév végén elszenvedett hadműveleti kudarc. *Lengyelország, Ukrajna felszabadítása, önállósítása és együttműködése különféle keretében elmaradt, vagy fel sem merült a tervek, feladatok keretében.* És ez nem Rosenbergen múlt (mint azt a háború után sokan állítják), aki ilyen irányba igyekezett Hitlert befolyásolni, *hanem a Führeren, annak és többi alvezérének idegengyűlöletén;* Himmler, Koch, Sauckel és társainak lehetetlen viselkedésén a megszállott területeken. Vlassov hadifogoly szovjet tábornok nemzeti felszabadító hadserege felállításának tervét maga Hitler akadályozta meg, hogy végül is csak néhány divízió legyen belőle, az is a háború végére, amikor már a vörös hadsereg ellen használhatatlanok voltak, bár a nyugati fronton megállták a sarat. Vlassov tragikus sorsa, de az ukrán nemzeti partizánok németek elleni tevékenysége példázza és igazolja tételünk helyességét. *A szovjet zsarnokság alól felszabadult népek öröme így változott ürömmé a német megnemérettés, keménység és önzés következtében.* A felszabadításra, igazi nemzeti és szociális berendezkedésre váró százmilliót kellett volna Németországnak maga és a maradék Szovjet Birodalom közé állítania az első menetben. Akkor nem lett volna kilátástalan a fegyveres és politikai harc a bolsevizmus megsemmisítésére. *Az igazság miatt azonban azt is meg kell mondanunk, hogy nem ígértetek, mint a nyugati hatalmak, akiknek politikai váltói, Atlanti Charta és a többi, máig sincsenek belváltva.* A fentiek hiányában más nem történhetett, mint a hódításra indult Németország és szövetségeseinek veresége, illetve behelyettesítése szovjet uralommal és négy évtizedes fenyegetéssel, Európa szívébe.

A doni katasztrófa

Tudva ezt a végeredményt, forgassuk vissza a magyar történe-
sek fekete-fehér filmjét. Az orosz nagytérben elvesző német had-
sereg most már nagyobb magyar részvételt követelt az 1942-es
támadásban. A már előzőleg igénybe vett idegen segítség (két ro-
mán, egy olasz hadsereg, szlovák, spanyol, francia stb. önkéntes
hadműveleti egységek) mellé így kerültek ki a honvédség
megszálló könnyű alakulatai és a II. Magyar Hadsereg. *Ezeknek*

gása nem egyezett. A VKF erősebb, hathatósabb részvételt szorgalmazott, míg a kormány inkább csak szimbolikus jelenlétet kívánt. A németek meg egyáltalán nem erőltettek. A dilemmát Werth tbk. lemondása és Szombathelyi Ferenc vkf.-i kinevezése sem oldotta meg. A rezsim antikommunista múltja, az Anti-Kommintern Szerződés (bár betű szerint nem voltunk kötelesek a Szovjet ellen harcolni, mert Németország volt a támadó fél), a románokkal való rivalizálás, akik azonnal két hadsereget vittek a frontra németek oldalán, a fokozottabb háborús tevékenységet elkerülhetetlenné tették kormányunk számára. Utólag persze a bölcsek és kávéházi konradok másképp ítélik meg a végzetes döntést, de a sokféle dilemmából nem volt más kiút. A képviselőház is aránylag könnyen elfogadta ezt a jelképes hadviselést, mely akkor célszerűnek és elkerülhetetlennek látszott a kilátásba helyezett gyors német győzelemmel. A nemzeti közvélemény is megkönnyebbülve vette tudomásul a kényelmetlen szovjet szomszédság hirtelen megszűnését. *A gyorshadtest feladatát közmegelegedésre végezte el, kisebb győzelmekkel és aránylag kevés veszteséggel.* Részvétele nem befolyásolta döntő módon a német hadműveleti terveket, inkább taktikai jellegű volt. A Leningrád és Moszkva felé úgy látszott, feltartóztathatatlanul tértnyerő német támadást Hitler állította le, a kievi katlancsata miatt a többmillióos szovjet hadsereg oldaltámadásától félve és a Donyec gazdag iparvidékének megszerzése végett.

A körülzárt orosz erők megsemmisítése miatt a moszkvai frontszakasz gyengítését, a támadás lefékezését rendelte el, dacára a vezérkar ellenvéleményének. A többit elvégezte a korai, szokatlanul kemény tél és a sztálini taktika, amely „honvédő” háborút, „nemzeti ellenállást” tudott létrehozni Moszkva előtt, valamint partizán mozgalmat a németek, meg szövetségesei hátában. Végül pedig a japánok szerződési hűsége, akik a Szovjettel kötött megegyezését állva, nem támadták meg a válságba került Oroszországot. Így a téli háborút könnyebben viselő távolkeleti, szibériai hadosztályokat be lehetett vetni nyugaton és „tél-tábornok” segítségével a főváros elesét meggátolni. A német katonai krízis fölött úrrá lett ugyan Hitler, de politikai megoldást nem hozott az elfoglalt hatalmas területek fölött és ez döntőbb mulasz-

tás volt, mint az első félév végén elszenvedett hadműveleti kudarc. *Lengyelország, Ukrajna felszabadítása, önállósítása és együttműködése különféle keretében elmaradt, vagy fel sem merült a tervek, feladatok keretében.* És ez nem Rosenbergen múlt (mint azt a háború után sokan állítják), aki ilyen irányba igyekezett Hitlert befolyásolni, *hanem a Führeren, annak és többi alvezérének idegengyűlöletén;* Himmler, Koch, Sauckel és társainak lehetetlen viselkedésén a megszállott területeken. Vlassov hadifogoly szovjet tábornok nemzeti felszabadító hadserege felállításának tervét maga Hitler akadályozta meg, hogy végül is csak néhány divízió legyen belőle, az is a háború végére, amikor már a vörös hadsereg ellen használhatatlanok voltak, bár a nyugati fronton megállták a sarat. Vlassov tragikus sorsa, de az ukrán nemzeti partizánok németek elleni tevékenysége példázza és igazolja tételünk helyességét. *A szovjet zsarnokság alól felszabadult népek öröme így változott ürömmé a német megnemérettés, keménység és önzés következtében.* A felszabadításra, igazi nemzeti és szociális berendezkedésre váró százmilliót kellett volna Németországnak maga és a maradék Szovjet Birodalom közé állítania az első menetben. Akkor nem lett volna kilátástalan a fegyveres és politikai harc a bolsevizmus megsemmisítésére. *Az igazság miatt azonban azt is meg kell mondanunk, hogy nem ígértetek, mint a nyugati hatalmak, akiknek politikai váltói, Atlanti Charta és a többi, máig sincsenek belváltva.* A fentiek hiányában más nem történhetett, mint a hódításra indult Németország és szövetségeseinek veresége, illetve behelyettesítése szovjet uralommal és négy évtizedes fenyegetéssel, Európa szívébe.

A doni katasztrófa

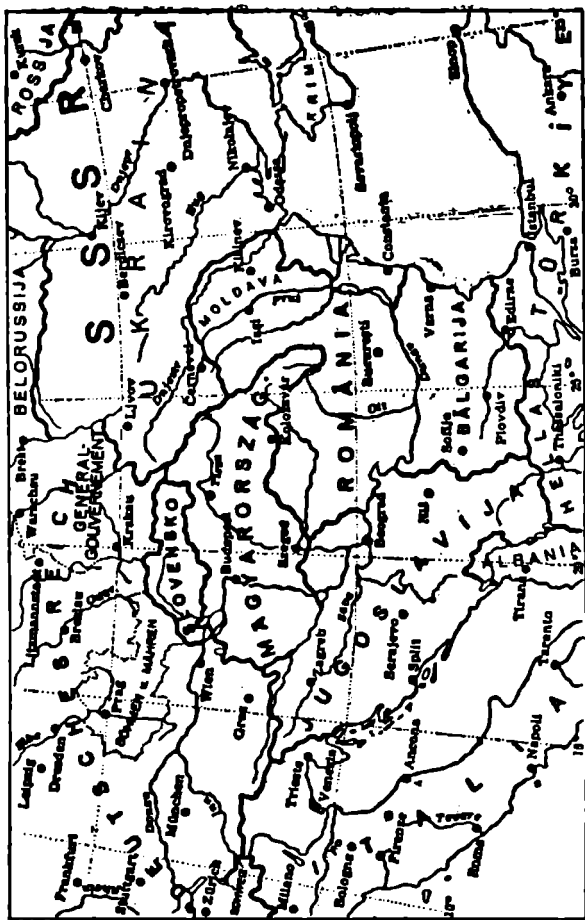
Tudva ezt a végeredményt, forgassuk vissza a magyar történe-
sek fekete-fehér filmjét. Az orosz nagytérben elvesző német had-
sereg most már nagyobb magyar részvételt követelt az 1942-es
támadásban. A már előzőleg igénybe vett idegen segítség (két ro-
mán, egy olasz hadsereg, szlovák, spanyol, francia stb. önkéntes
hadműveleti egységek) mellé így kerültek ki a honvédség
megszálló könnyű alakulatai és a II. Magyar Hadsereg. *Ezeknek*

A Don felé, 1941 őszén

Visszavonulás a Dontól, 1943 februárjában

A DUNATÁJ ORSZÁGAI 1940-BEN

sorsával bővebben kell foglalkoznunk, mert szomorú példája az elégtelen politikai vezetésnek. Furcsa dolgok történtek a II. Magyar Hadsereg csatasorba állítása körül. Először is a harcosoknak egy váltás fegyvere volt, amit cserélniök kellett a tartalékkal, amikor az arcvonalból pihenőbe mentek. A déli német hadsereg csoport (Heeresgruppe B) alárendeltségébe kerülő magyar parancsnok, v. Jány Gusztáv vezérezredes valójában berlini katonai attasénk útján érintkezett a német felsőbb vezetéssel. Bakáink nagyrészt gyalogmenetben értek az első vonalra; így például a IV. hadtest részei Gomeltől a Donig kb. 1000 km marssal jutottak! Jány bátor és képzett katona volt, de a német főparancsnok b. Weichs vezérezredessel nem értették meg egymást. A hadsereg-csoport feladata volt a Kaukázus és a Volga felé támadó német főerők északi szárnyának biztosítása. Az 1942 nyarán megindult támadáshoz csak a III. hadtestünk érkezett be idejében és változó erősségű harcokban elérték a Don folyót július 7-én. Ide zárkóztak fel a hadsereg egymásután beérkező részei, köztük az I. Páncélos Hadosztály, melynek gépkocsizó része kb. 2000 km-t tett meg kirakodási helyétől. A széles 200 km frontszakasz ellenőrzése a csekély magyar erőkkel (és az alájuk rendelt VII. német hadtesttel) nagy nehézségekbe ütközött. Az oroszok állandóan új hídfők létesítését kísérelték meg, vagy a régiek felszámolása nem sikerült, amik aztán nagyobb támadások gócaivá váltak. Nagyobb baj azonban az volt, hogy elégtelen erőkkel (9 könnyű hadosztály) herkulési feladatot vállalt kormányunk a németek által kért 25 hadműveleti egység helyett.

Embereink többségéből hiányzott a lelki felfegyverzettség. Nem értették meg, hogy miért kell nekik a hazától ezer és ezer kilométerre harcba keveredni? Mások a kormányt hibáztatták, hogy „feláldozza őket” a hadiisten oltárán, hogy a német konjunktúrát kihasználja politikai céljaira: odadob egy hadsereget, hogy a német győzelemből részesedjék. „Leírtak bennünket” érezték és mondták a II. hadsereg legénysége és tisztikara köreiben és ilyen hangulatban és morálban érte utól arcvonalunkat a sztálingrádi krízis: a VI. Német Hadsereg megsemmisülése, az olaszok összeroppanása és meghátrálása, majd a román hadsereg nehéz, veszteségteljes harcai (tábornokaik estek el az első

vonásban) végül honvédségünk doni katasztrófája (1943. január 12. és február 9. között). Jány már hónapokkal a nagy orosz támadás előtt megjósolta a várható offenzíva helyét és időpontját: új védőállásba való visszavételre kért, de nem kapott engedélyt. Hitler személyes beavatkozására a magyar frontszakaszt páncél-elhárítókkal erősítették meg és a v. Cramm hadtestet, mint a „Heeresgruppe B.” hadműveleti tartalékát helyezték készenlétbe, válságos helyzet esetére. Az erélyes, nagy túlerővel végrehajtott orosz páncélos támadások, dacára a hősiesség elhárító harcoknak (másfél orosz hadosztály egy saját gyalogezred ellen) január 15–17-ig végképp áttörte a doni frontot. *Mivel a magyar hadsereg parancsnokság javaslatát a németek nem fogadták el, katonaságunk sorsa megpecsételődött.* Fegyveres és fegyvertelen legénység összekeveredve a munkaszolgálatos ezredekkel a rettenetes hideg és az üldöző szovjet páncélosok áldozata lett.

A doni csatában a II. hadsereg fele, kb. 100.000 ember pusztult el (halottakban 35.000, sebesültekben 35.000, hadifoglyokban és eltűnőkben kb. 26.000). Hasonló méretű vereség nem ért még magyar katonát. Elveszett azonkívül felszerelésének, nehézfegyverzetének nagy része. Csúnya pánikjelenetek is adódtak. Egyes németek bajtársiatlan viselkedése különösen rossz vért szült, de még többet ártott a felsőbb vezetők suta és rosszindulatú híresztelése a magyarok teljesítményéről. *Tény ezzel szemben az, hogy v. Cramm páncélos hadosztálya január 15–16-án még menthette volna a helyzetet, de későbbi, elaprózott bevetése már nem segített. Ez a legfelsőbb német parancsnokság hibája volt.* Jány nagyon keményen ostromozta hadparancsában a fejetlenséget, a katonátlan magatartást. Szerencsére bőven voltak kivételek is. Így például az I. Páncélos Hadosztály a székely *Horváth Ferenc* altbn. vezetése alatt önfeláldozó vitézséggel fedezte a magyar és német visszavonulást: neki, tisztjeinek és legénységének köszönhető, hogy a voronyezsi vereség nem lett még nagyobb méretű. *A II. Hsg. harcképességének bizonyítéka, hogy mélységben végül is sikerült új védelmi vonalat felépítenie.* A visszaözlő csapatokból harccsoportokat létesítettek, melyek *Vargyassy vezérőrnagy parancsnoksága* alatt fedezték a visszavonulást egészen február 9-ig, amíg a páncélos hadosztály maradványaival együtt ki-

vonták őket az arcvonalból. *Végül azt mondhatjuk, hogy a vitézi helytállás (pl. v. Oszlányi vőgy. vagy a sok neves és névtelen hős fegyverténye) nem volt elég, ha a katona-szerencse elhagyta hadseregünket.*

Mi történt közben a hazában

Most megérthetjük Zrínyi Miklós jelszavát: "Sors bona, nihil aliud." Jószerencse és semmi más. Ráférne végre népünkre.

Annál is inkább, mivel már a nyár is gyászbza borította az országot. A kormányzó-helyettesnek megválasztott ifj. Horthy István a nehezen kezelhető olasz gyártmányú „Héjja” vadászgépen lezuhant és hősi halált halt. Utána rövidesen a kormányzó veje gr. Károlyi egy sportgépen, oktatójával együtt a Dunába veszett. Horthy, akinek mint legfőbb katonának, talán legnagyobb felelőssége volt a hadbalépésben, most egyszerre szabadulni kívánt Bárdossytól és a németektől. Bizalmas kihallgatásra hívta Kállay Miklóst, akit annak idején Gömbös kibillentett a fm. miniszteri székből. Miután Kállay hajlandó volt vállalni a megbízást, a kormányzó lemondatta Bárdossyt és őt nevezte ki helyette miniszterelnökké. Az új kormányban bent maradt Keresztes-Fischer és Horthy más bizalmi embere, de a németbarát Reményi-Schneller és Szász Lajos szakminiszterek is. *Ezzel kezdetét vette az a politika, amelyet „Kállay-kettősnek” hívtak, vagyis a kettőt jobbra, kettőt balra. Az új miniszterelnöknek feladata lett a nyugati hatalmakkal való hivatalos kapcsolatot felvenni.* Ezért emisszáriusokat küldött ki Svájcba, Isztambulba, Portugáliába és Amerikába. *Eckhárdt Tibor* vállalta a magyar érdekek képviseletét az USA-ban. Erre Baranyi Lipót 1 millió pengőt utalt át a Nemzeti Bank pénztárából, girbe-görbe utakon költségeinek fedezésére. Ám a volt, sokat próbált ellenzéki honatya kiutazása nem ment simán. Az angolok hosszú hetekig várakoztatták Kairóban, amíg vízumot adtak neki, de végül is sikerült kijutnia. Habsburg Ottóval együtt tervezték Rooseveltnél tájékoztatását és jóindulatának megnyerését.

Belpolitikában nem volt lényeges változás. A baloldali szervezkedést nem gátolta, sőt inkább favorizálta a belügyminiszter,

kivéve a kommunistákat. De még utóbbiaknál is erősebben üldözte a szélsőjobboldalt, azokból is a nyilasokat és közülük is a hungaristákat, kiknek nem voltak befolyásos német kapcsolataik. (Rothen hiába üzent Szálasinak, hogy hivatalos náci körök nem akarnak tudni a hungarizmusról, a magyarság középeurópai vezető szerepéről és a konnacionalizmusról, tehát adja fel elveit. Szálasin erre nem volt hajlandó és ezért a németek, Rothenék sugalmazására „ejtették” a hungaristákat.) A kormány talán rossz lelkiismerete miatt is, nem tájékoztatta az országot a doni vereség méreteiről. *Az álhírek és suttogó propaganda fellángol; sokszor hivatalos támogatással folyik a destrukció, melyben a kormányon kívül a zsidóságnak volt legnagyobb szerepe.* Megindult az ún. „ellenállási mozgalom”, de ebben is a való helyzet az volt, hogy egy-két jóhiszemű búsmagyar baleken kívül, főleg a Moszkvából irányított kommunisták voltak a főszervezők, „hazafias népfrent” színpalaival álcázva nemzetellenes tevékenységüket. Az igazi, hatékony ellenállók a Várban gomolygatták a szálakat. A valóságos, de nem nagyon titkos tanácsos, gr. Bethlen István és gr. Károlyi Gyula, a kormányzó és Kállay „éceszgeberei” voltak a fő konspirátorok. Ezek az ókonzervatív urak, mint jó lóversenyzők, az angol győzelemre tettek, azzal remélve neobarokk uralmuk átmentését a háború utáni időkre. *A kormány propaganda váltig hangoztatta, hogy „nem lesz mégegyszer 1918”, vagyis forradalmi rendszerváltozás.*

Közben Kállay, a kormányzó megbízásával a zsebében próbálkozott utat találni a nyugati hatalmak felé, hogy kedvező feltételeket biztosítva hátat fordíthasson a németeknek. Ezt a törekvését a román külügyminiszter hasonló tájékozódása is siettetette. Akuttá azonban Mussolini váratlan bukása, majd letartóztatása tette. Nem csoda, hogy a németek teljes bizalmatlansággal voltak Kállay iránt. Hiába fogadkozott Hitlernek bemutatkozó látogatásakor. Bár a kommunizmus elleni küzdelemben a változatlan kitartás híve volt, ő is, meg Horthy is, de csak az angolszászok, vagy legalább is garanciáik beérkezéséig. *A magyar felső vezetés vágyálma az volt, hogy a németek és oroszok holtraverik egymást, az angolok pedig rezesbandával bemaszíroznak Magyarországra, hol Horthy kormányzó és bizalmi embereinek uralmát, a státusz*

kvót változatlanul meghagyják. A polgári ellenzék tagjai hasonló délibábokkal áltatták magukat, míg a szocik és kommunisták hite napról-napra erősödött a szovjet "felszabadításban."

Magyarország német megszállása

Érdekes, hogy a zsidóság vezetői felkeresték Kállayt és kérték, hogy ne provokálja ki a német megszállást kétkulacsos politikájával, mert annak ők lesznek az első áldozatai. A miniszterelnök azonban bízott ügyességében és talán szerencséjében is. Ám a német hírszerzők sem aludtak. Pontos és gyors értesüléseik voltak Kállay „titkos” puhatolódzásairól, ügynökeinek működéséről. Ellen-terveket szőttek. Ezek alapján hívták meg Horthyt Klessheimbe, a Führerrel való sürgős találkozásra, 1944. március 19-re. A csapatösszevonások nem Magyarország ellen történnek, mondták megnyugtatóképpen, hanem a román arcvonal megerősítését célozzák. A találkozót leírták többen és többször tehát nincs szükség ismétlésre. Eredményeként Hitler parancsot adott hazánk katonai megszállására, hogy németbarát kormány kinevezésével a katonai és gazdasági együttműködést biztosítsa. Két lehetőség között választhatott a kormányzó; vagy enged s akkor csak átmeneti lesz a megszállás, amíg az új kormány ura lesz a helyzetnek. Ha a békés megoldás helyett ellenállást választ a magyar kormány akkor a megszállásban résztvesznek román, horvát, szlovák haderők és a visszaszerzett területek ismét elvesznek Magyarország számára. Sebess helyettes külügyér Horthy kíséretéből leadta a megbeszélrt rejtjeles táviratát Budapestre. *Kállay minisztertanácsot rögtönzött, mely az ellenállás ellen döntött és így a németek szinte puskaövérs nélkül szállták meg az országot a Tiszáig.* Egyedül a IX. hadtest parancsnoka mozgósított, de rövidesen azt is lefűjták s így pár nap alatt teljes lett az ország megszállása.

Horthy és kísérete a kelenföldi pályaudvaron szállott ki, feltűnést elkerülendő: a peronon Kállay, a német katonai főparancsnok és díszőrség fogadta. A miniszterelnökkel együtt a várba hajtattak és azonnal megindultak a tanácskozások. Német részről három csoport kapott ezekre megbízást. A politikai kibon-

takozásra a német külügyminiszter, Ribbentrop embere, Dr. Veesenmayer birodalmi főmegbízott, akinek a „békés” megoldást ajánló memorandumát elfogadta Hitler, még a tervezés idején. Külön alárendeltségben működött a katonai, illetve a rendőrségi vonal. Veesenmayer már útközben bemutatkozott a kormányzónak. Elkezdte azonnal a politikai pártok megbízottjaival az új miniszterelnök és kabinet kinevezését célzó tárgyalásait, melyek alapján az alkotmányosság látszatának megőrzésével tette meg a javaslatait Horthynak. Imrédyt ajánlotta kinevezésre: „Kit, azt a zsidót?” — kiáltotta a kormányzó és nem állt kötélnek. Ugyancsak nem volt hajlandó Endre László és Bakó miniszteri kinevezésére sem. Végül is megegyeztek Sztójay személyében és kormányában, melyben a MEP (kormánypárt) Imrédy (MMUP, azaz Magyar Megújulás Pártja) és Pálffy nemzeti szocialista csoportjának tagjai kaptak kabinetposztot. Vörös János vezérezredes lett a VKF (Imrédyék javaslatára) és Csatay a hadügyminiszter. *Szállasi és pártja nem vett részt a hatalomért való tülekedésben.* Épp ellenkezőleg, a megalázott és mindenki által elhagyott kormányzóhoz küldötte két képviselőjét, Szöllősy Jenőt és Vajna Gábort lojalitásának kifejezésére. Ugyancsak találkozott az új miniszterelnökkel Sztójayval is. Utóbbi korrekt magatartásának volt köszönhető, hogy hétéves ismételt kérései után végre Horthy elé járulhatott a Hungarista Mozgalom vezetője. Azonban a legfelsőbb körök mentalitása nem változott. Kállay a török követéségen keresett és talált menedéket. A láthatatlan kormány tagjai, a feudálplutokrata klikk a Várban és más kulisszák mögött reménykedett, hogy sikerül kibőjtölniök az angolszászok megérkezését és uralmukat évtizedekre meghosszabbítani. *Nem nyitotta ki szemüket a menekült cseh-szlovák kormány elismerése, sem Eden kijelentései az 1938 előtti határok szentségéről.* Az olasz hadszíntér Kesselring tábornagy mesteri hadászata folytán másodrangúvá süllyedt. A folyton erősödő orosz nyomás már sejtette, hogy előbb-utóbb a Kárpátok gerincét kell védenünk, amit azonban a németek hathatós támogatása nélkül nem bírnak véghez vinni. Dacára a terrorbombázásoknak, a nyugati partraszállásnak, a nyári szovjet offenzíva térnyerésének Magyarország helyzete nem volt kilátástalan. Komikus operában is ritkán látott tehe-

tetlenség és kapkodás után a légüres térben politizáló magyar vezetőség két szék között a földre ült.

Európa eladása

A yaltai konferencia megmutatta a fegyvertársak közötti súly eltolódást. Anglia az USA szatellitája lett. Churchillnek legnagyobb gondja az volt, nehogy az orosz cserben hagyja és kiegyezzen a németekkel. A kótya és halálos beteg Rooseveltt, meg kommunista, vagy társutas munkatársai teljesen szabad kezet adtak Sztálinnak („Uncle Joe”) Közép- és Kelet-Európában. Hitler pedig súlyosan ráfizetett a románok favorizálására és Antonescu barátságára, dacára utóbbi lojalitásának és nagy áldozatot jelentő gazdasági és katonai segítségének. (Érdekes, hogy Antonescu marsall a Hitler elleni merénylet utáni napokban tett látogatást a Führernél és fejcsóválva mondotta Guderíának: „Velem ez nem történhetett volna meg.” Búcsúzáskor Hitler utána szólt a kocsiba szállott román diktátornak: „Kerülje a királyi palotát, ne menjen Mihály király palotájába.” De ment. A német katonai szervek nem hittek a bukaresti magyar légügyi attasé jelentésének, hogy puccs készül. Az augusztus 23-i román átállás kaput nyitott a Szovjetnek Közép-Európába és a Balkánra. Hitler nem fogdta el Antonescu korábbi ajánlatát az arcvonal visszavételére, védhető állásokba. A II. Magyar Hadsereg, melynek feladata Erdély védelme lett volna, illetve előretörés a Kárpátok átjáróinak birtokbavételére — nem volt készenlétben.

Mire megindulhatott, a délnyugatról Aradot elfoglaló III. Magyar Hadsereggel összhangban, a románok 13 hadosztályt pumpáltak Dél-Erdélybe, az oroszok pedig erőltetett páncélos menetben betörték Észak- és Dél-Erdélybe. *Közel hat hétig tartó véres harcokban, a tordai csatában sikerült megállítani az oroszok egyik támadó oszlopát. A másik ék Temesvár—Arad—Nagyvárad irányában kijutott az Alföldre.*

Lássuk röviden a politikai fejleményeket, melyek sorsdöntően befolyásolták az elkövetkező történéseket. Kétségtelen, hogy a német megszállás a furcsa magyar parlamentáris demokrácia leg-

nagyobb traumáját jelentette. Először is képviselők, miniszterek lefogása, elhurcolása mentelmi joguk semmibevételével súlyos alkotmányértést jelentett. Ezt Horthy és Sztójay követelésére Veesenmayer orvosolta az országgyűlési képviselők szabadonbocsátásával; köztük az egyedüli ellenálló, Bajcsy-Zsilinszky Endre, akit tűzharc és haslövés után gyógyultan engedtek haza a rabkórházból. A szocdem képviselők és mozgalmisták közül is szabadultak, szinte azonnal, a nem-zsidók; így például a jellemtelen Marosán Gyuri, aki később a Rákosiék kiszolgálója, a magyar munkásság árulója lett. A németek, Endre és Baky állami titkárok közreműködésével deportálták a vidéki zsidóságot, kivéve azokat, akiket jószívű magyarok elrejtettek. Horthy a vidékiekkel cserében biztosította a budapesti zsidók mentesülését. Vagyonukat zárolták és a zsidó javak kormánybiztosának fennhatósága alatt leltározták. Horthy megvédte később is a pesti zsidókat, amikor Baky puccsszerűen akarta elhurcoltatni őket. Néhány honvéd alakulat riadóztatásával ezt megakadályozták. Viszont a német rendőrség feje Winckelman tbk. a leggazdagabb zsidó pénzmágnásokat és családtagjait részvényeik fejében kiszállította Portugáliába. Vagyonuk a német államra szállt. Erről a sötét ügyről még beszélünk jóval később.

A gyárakban, a gazdaságokban ment a munka a bombázó repülőök fokozódó tevékenysége dacára. A hadsereg fejlesztése is haladt tovább, a tervek szerint. *Horthy és tanácsadói készültek, hogy revansot vegyenek Hitleren.* A konspirációs irodát a Várban szervezték meg, élére a kormányzó kisebbik, de nem nagy képességű fia, Miklós került. Az ő kezébe futottak össze az ún. ellenállás szálai. Az alkalom, melyre a legfelsőbb körök vártak, augusztus 23-án jelentkezett a románok pálfordulásával. Horthy lemondatta az amúgy is szívbeteg Sztójajt és Lakatos tábornokot nevezte ki miniszterelnöknek. Az új kormány nagyrészt személyes hűségű emberekből tevődött össze; porhintés képpen megtartották a „németbarát” szakminisztereket, Szász Lajost a kereskedelmi, Reményi-Schnellert a pénzügyi és Jurcseket a közellátási poszton. Az új belügyminiszter első rendelkezése a politikai pártok feloszlata volt. A szélsőjobboldaliak összeírása, ami Kállay alatt indult meg, hogy majd kiszolgáltassák őket a győzteseknek,

tovább folyt. *Vörös János vkf. a minisztertanáccsal (és korona tanáccsal) összhangban három páncélos hadosztály azonnali leszállítását követelte Horthy fővezér nevében, mert ha nem, Magyarország kénytelen fegyverszünetet kérni.*

Kellemetlen meglepetésként a németek teljesítették a lehetetlennek tetsző ultimátumot, de a várbeli „ellenállók” megrökönyödésére a főváros és környékén rakódtak ki az elit harckocsis alakulatok. Az a rendszer, amelyik még Kállay alatt is hajlandó volt a kommunizmus elleni fegyveres harcra, most kétségbeesetten próbálkozott egykori antant megbízói felé újabb kapcsolatot keresni. Utolsó szalmaszálként elküldte parlamentéjét Casertába (Dél-Olaszország) repülőn Alexander, angol tábornagy főhadiszállására. Ott előszobáztatták a szerencsétlen tábornokot; a rádió összeköttetéssel is baja volt (a rejtjel kulccsal!), *végül is az oroszokhoz utasították a magyar kormányt, feltétlen megadásra.* További tragikomikus események következtek a magyar „ellenállásban”.

A németek tájékoztatása nélkül parlamenterek mentek át az orosz fronton (egyik br. Aczél Ede, kinek apja a román megszállók ellen harcolt 1918-ban, ő meg jó erdélyi hazafiként a román kémelhárító börtönében érte meg a bécsi döntést 1940-ben. Később, már a háború után, egyszerűen agyonverték az oroszok.) Majd ezen tapogatódzások után, az I. Hadsereg frontszakaszán, szlovák és ukrán partizánok segítségével fegyverszüneti bizottság érkezett Moszkvába, akiket először ignoráltak az oroszok (nem volt teljhatalmú megbízásuk aláírásra!?). Végre külön futárral (Nemes) azt is utánuk küldték, ami további idővesztést jelentett. Mindezek után Molotov fogadta a küldöttséget és Artimov a vkf. helyettese beolvasta a fegyvernyugvási feltételeket, melyek közt az egyik legsúlyosabb pont a németek megtámadása, illetve hadrendjükről való tájékoztatás volt. Erről tulajdonképpen már tájékoztatta Horthyt és bizalmasait a Malinovsky marsallhoz átküldött parlamentér (Utasy vk. ezredes, volt londoni katonai attasénk (akkor még a németeknek dolgozott) és segédtitiszje). *Mégis további huzavona, fejtelenség a Várban, ahol elfogadták ugyan elvben az elkerülhetetlent, de titokban*

reménykedtek valami „deus ex machinában”. Közben folyt a II. VH egyik legnagyobb páncélos ütközete, a debreceni csata.

A joggal bizalmatlan német sejtve a kettős játékot, sőt tudva is róla elég sokat, nem vetették be tartalékaikat, hanem várták a politikai fejleményeket, és készültek az ellenlépésre. Először is a Budapest biztosításával megbízott Bakay tábornokot csalták törbe és fogták el. Majd az ún. „kiugrási iroda” felelősét, ifj. Horthy Miklóst hívták tárgyalni Titó ügynökei a dunai szabadkikötő épületébe, de nem szerb, hanem a német kémelhárító és Skorzeny embereinek bizonyultak, akik rövid tűzharc után elfogták és szőnyegbe tekerve fogságba vitték a kormányzófit, ezt a naiv fiatalembert. Ám mégis áll Macartney találó megjegyzése, hogy „a magyarok ezeréves államiságuk alatt talán először voltak képesek egy titok megőrzésére”, ugyanis az aránylag jóhiszemű és indulatú német főmegbízott Veesebmayer október 15-én délben a kormányzótól távoztában (ahol biztosította Horthy, hogy nem köti a németek előzetes tájékoztatása nélkül fegyverszünetet) megörökönyödve hallja az ellenkezőjét; Horthy kormányzó szózatát a harc beszüntetéséről. Erre megindult a lavina.

1944. október 15.

A mai otthoni történetírók a honvédség német származású főtisztjeinek ellenszegülésével, a német katonai és rendőri szervekkel való összjátéknak, Szálasi és a nyilasok „árulásának” tudják be az „ellenállás” október 15-i kudarcát. A tény az, hogy honvédségünk zöme, bár felülről és hátulról megtévesztő hírverést kapott, harcolni akart hazájáért. Tehát nem kellett ehhez német származás, sőt igaz magyar hazafiság jele volt ez az elkésett harci föllángolás, a legjobb magyar katonai hagyományok szellemében. A másik érv politikai: sokan a háborúba lépés törvénytelenségén lovagoltak, a parlament csak utólagos tájékoztatásával (lásd majd a jobb sorsra érdemes Bárdossy László perét). Most ugyanez történik. A kormányzó az országgyűlés tudta nélkül fegyverszüneti szerződést írt alá. Pedig még a németek is visszahozták a törvénytelenül elhurcolt országgyűlési képviselők nagy részét. Mi lett tehát a végeredmény: egy operettszerű összeeskü-

vés, amit megghiúsítottak az ellenszegülő katonák, politikusok és elszánt szélsőjobboldali párttagok; abban a reményben, hogy három magyar hadsereg rendezésével, a puskaport nem szagolt, már előbb mozgósítottak felfegyverzésével, német tartalékok harcbavetésével megbírják védeni hazánkat és megkímélni az azóta is tartó szovjet megszállás borzalmaitól. Horthy lemondása, a németek kezében lévő adukkal aránylag könnyen ment Veesenmayernek és a segítségére hívott Rahn volt budapesti német követnek, aki jó viszonyban volt a kormányzóval. Az új kormány több párt koalíciójából adódott. Szálasi Ferenc nemzetvezető, az államfői teendők elvégzésével ideiglenesen megbízott miniszterelnök, Veesenmayerrel történt előzetes megbeszélések alapján állította össze kabinetjét. A koalíció mögött még Horthy kiugrási szerencsétlenkedése alatt képviselők és felsőházi tagokból létesült nemzeti szövetség állott. Tagjai a volt kormánypárt (MÉP), az Imrédy-párt (MMUP), Erdélyi Párt disszidensei, Pálffy nemzeti szocialista frakciója és Szálasi hungarista parlamenti csoportja voltak. Küldöttsége emlékiratban kérte a kormányzót az ország hathatós védelmének folytatására a németekkel egyetértésben. Horthy ezeket is biztosította szóban, hogy nincs szándékában letenni a fegyvereket. Természetesen az Erdélyi Párt vezetője, gr. Teleky Béla nem vett részt a Nemzeti Szövetségben, mert egyik előharcosa volt a mindenáron való fegyverszüneti klikknek. Ehhez Horthy katonai bizalmasai, így a I. és a II. Hadsereg parancsnoka és a már említett tanácsadó arisztokraták tartoztak. *A jó védelmi állásokban lévő I. Hadsereg parancsnoka, vitéz lőfő Dálnoki Miklós Béla csapatait cserben hagyva, egy nő és pár ember kíséretében október 15-én éjjel átment az oroszokhoz;* tehát teljes csődöt mondott a ráépített ellenállás. Dálnoki Veress Lajost, a II. Hadsereg parancsnokát, saját vkf.-e és a németek tartóztatták le és került haditörvényszék elé, mert állítólag a hadműveleteket irányító német vezetés parancsa ellenére visszavonult, és ezzel 24 kilométeres rést nyitott a vörös hadakat körülzáró gyűrűben, amelyen az oroszok kisétáltak. Vörös János vezérezredest, a kétfelé kacintó vkf.-t leváltották október 15-e után és becsületszóra balatoni villájába engedték, ahonnan átszökött az ellenséghez, egy óvatlan pillanatban. Hatz

(Hámori) Ottó vk. ezredes (mint jó vívó volt közismert) bulgáriai katonai attasé korában érintkezést létesített a nyugati hatalmak hírszerzőivel, majd élénken részt vett a németek oldalán Horthy eltávolításában, hogy utána rövidesen egy felderítő gépen „véletlenül” az orosz vonalakon túl szálljon le!? De elég a híres kis és a nagy vitézek katonátlan magatartásából, amely csak az 1918-as forradalom vezetőinek ténykedéséhez hasonlítható. *De talán annál is súlyosabb nemzetünk történetében, mert négyszáz éves küzdelem után végre önálló Magyarország vezetési csődjét jelentette.* Az új kormány minden igyekezetével a katonai helyzet megszilárdításán fáradozott. A hadsereg moráljának további züllesztését megakadályozandó, drákói rendelkezéseket fogasított. Bár Vörös János (apokrif?) ellenparancsa és Szálasi hadparancsa tisztázta a helyzetet, kétséghelen, hogy Horthy fegyveszüneti kiáltványa sokat ártott a honvédség moráljának. A katonaszökevények, a frontlógósok statáriális büntetésével nehezen lehetett segíteni, ha egyáltalán?! Viszont rossz vért szült, még nemzeti érzésű magyarokban is és később az ún. „nyilas terror” vádjának egyik sarkételét képezte.

A másik az „üldözöttekkel” való kegyetlenkedés. Kétségtelen, hogy voltak kilengések, törvénytelen cselekedetek, de azokat Szálasi és a koalíciós kormány nyakába varrni, mint máig is tesszik, igazságtalanság. Voltak hatalmaskodók, önkényeskedők, bosszúállók, „trigger happy” egyének; de háború volt, talán a történelem legembertelenebb háborúja. A levegő telítve az oroszok magyarországi viselkedésének borzalmas híreivel. *A Horthy-féle „ellenállás” első intézkedése 1944 nyarán a politikai pártok feloszlatása volt.* Tehát a törvényes keretek, a tagság irányítása, ellenőrzése megszűnt. Az őszi forradalmi megmozdulásnál, mint ilyenkor szokás, „lumpen elemek”, az ellenállók által hamisított tagsági igazolványok viselői, provokálók és merénylők váltottak ki jogos és jogtalan megtorlást. (Jellemző a zavarosban halászó desperádók szerepére az a merényletterv, melyet a Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség néhány tagja bárczyházi Bárczy István m.e.-ségi államtitkár meggyilkolására készített, s azt, *hogy kompromittálják a nyilasokat, az ő nevükben akarták elvégezni* Sztójay felháborodottan állíttatta bíróság elé az aljas merénylő-

ket, és feloszlatta a KABSz-t.) A háború közelsége, bombázások, a menekültek beözönlése megnehezítette a párttagok tevékenységének ellenőrzését. A pártépítés vezetője, a legfelsőbb tisztségviselő Szálasi után, erélytelenül elmulasztotta a jelentett törvényteleneségek megbüntetését, akár halállal is (amint azt Málnási rég ajánlotta hipotétikusan). Ami a zsidókérdést illeti, köztudomású, hogy a német „Sonderkomando” deportálta a vidéki zsidóságot a Sztójay kormány alatt a belügyminisztériumi államtitkárok segítségével. Az október 15-e utáni deportálásokat, mihelyt Szálasi tudomására jutottak, azonnal leállította és a németek által kivittek ügyében is lépéseket tett br. Kemény külügyminiszter útján, hangsúlyozva azok magyar állampolgárságát. Semmi esetre sem tervezte a zsidók elpusztítását, mert az ellenkezett hungarista elveivel, keresztény erkölcsiségével. Külön népcsoportnak tekintette őket és képviselőjük ott volt a nemzetvezetői munkatörzsben. Már 1938-ban a Reuter hírugynökség riportérének leszögezte, hogy a kitelepítés híve, hogy a „zsidóság szellemi és anyagi javaival részt vehessen új hazája építésében”. Azzal a kikötéssel, hogy „új országuk ne Magyarország területén valósuljon meg.”

Végül, a főváros védelme és nagy károsodása sem Szálasi „bűne”; *Horthy alatt vették át a hadműveletek irányítását és parancsnokságot a németek a Kárpát-Duna térségben. Az új magyar kormány nyílt városnak akarta nyilvánítani Budapestet és feladni, de a német hadvezetőség, mely időnyerésért küzdött, hogy új fegyvereit bevethesse, a védelem mellett döntött.* Bár legfőbb feladata a honvédelem volt, Szálasi utasította minisztereit, hogy reform és munkaterveit publikálják, melyekből mindenki tudomásul veheti, hogy a kormány milyen módon óhajtja a nagy nemzetpolitikai kérdéseket megoldani. Azonban a nyár óta szakadatlan harcokban a szovjet hadsereg, román és bolgár egységekkel kiegészítve november végére már a főváros keleti határáig nyomult előre; a Balkán felől Szerbián át nyugat felé törő oszlop elért a Dunántúlra és december elején elfoglalta Pécsét. Megkezdődött veszélyeztetett minisztériumok, katonai és polgári hivatalok kitelepítése a Dunántúlra, vagy még nagyobb biztonság okából Ausztriába. Ideje volt, mivel 1944. december 24-én megtör-

tént Budapest körülrzése, és megkezdődött közel két hónapig tartó ostroma. A nyugatról indított felmentési kísérlet erélyes páncélos támadását Hitler parancsa tiltotta le 20 km-re a fővárostól. A déli irányból futó elit páncélos hadosztályokkal végrehajtott tértnyerő támadást a német vezetés leállította Székesfehérvár visszafoglalása után (17 km-re Budapesttől).

Ezzel a főváros sorsa eldőlt, tenger szenvedést zúdítva a lakosságra és védőkre egyaránt. A budapesttől északra Pozsony—Bécs irányába óriási erővel indított orosz offenzívát sikerült megállítani, nagy orosz páncélos veszteségeket okozva. *Itt lángolt fel ismét a hagyományos magyar harci szellem és képesség, a Szent László hadosztály nevét örökre beírva a magyar haditörténet lapjaira.* Az Ipoly-menti harcokban felmorzsolódott elit alakulatot végül is kivonták Balaton mögötti megérdemelt pihenő állásába, feltöltésre. Más csapattesteket, polgári menekülteket, katonák hozzátartozóit, diákokat, levente ifjúságot kitelepítették Németországba, hogy a bolsevizmus elől megmentsék őket, abban a reményben, hogy a készülő tavaszi német—magyar offenzíva sikere után visszatérhetnek a felszabaduló Magyarországra. Hiú reménynek bizonyult. A március közepén megindult tértnyerő páncélos támadás nehéz harcokcsijai az alkalmatlanul választott terepen, a Sárvíz iszapjában ragadtak. Az orosz ellenlökés áttörte az arcvonalat és néhány hét alatt kiszorította az országból a maradék német és magyar katonaságot. A Szálasi-kormány és a kitelepült polgárság és katonaság zömmel Ausztriában kapott menedéket: eltekintve a határon történt csúnya incidensektől, ellátást is a háború végéig. Ez nem volt könnyű feladat, hisz 10 millió menekült zsúfolódott össze Németországban, főleg Kelet felől és a terrorbombázások a fegyverletételig folytak. *Magyarországra pedig lehullt a vasfüggöny. A Vörös Hadsereg nyomában visszatértek az 1919-es Tanácsköztársaság túlélői, élükön Rákosi Mátyással, az orosz maradéktalan kiszolgálására készen. De egyelőre az ún. debreceni kormány élére a szökött vezérezredest vitéz lófő Dálnoki Miklós Bélát tették. Hadügyminiszter pedig a szintén katonaszökevény Vörös János lett. Benne volt még Zsedényi, Vásárhelyi, Rákosi (miniszterelnök helyettes) és társutasai. Ez a kormány mi-*

helyt lehetett, Pestre tette át székhelyét, majd kiterjesztette árnyékhatalmát az egész országra. Kétmillió orosz szurony védelmében elkezdték rémuralmukat a kifosztott, megerősített országon és népén.

Összegezés

A trianoni Magyarország uralmi rendszerének végéhez értünk 1945. október 15-én. Már a II. világháború kitörésekor minden gondolkodó fő előtt világos volt, hogy a szoros, népszerűtlen rezsim nem élheti túl a véres harcokat; akárki győz, radikális rendszerváltozás fog következni.

A rövid német megszállást az azóta is tartó szovjet pánszláv hódoltság váltotta föl. Ez volt szomorú vége annak az uralomnak, amely az Antant kegyéből megbízott román királyi hadsereg győzelmével megbuktatott proletár diktatúra után — ellenforradalmi keresztény, antikommunista színekben játszva, aláírta az országcsontító trianoni békeparancsot. Ám nem tudott egy új szellemű mintaállamot és nemzeti testvériesülést létesíteni, amelyhez mint mágneshez vonzódtak volna vissza az erőszakkal leválasztott országrészek. Egy „snájdig” katona államfő, aki 1919-ben a zsidókat és kommunistákat akasztatta, 1945-ben mint a pesti zsidóság megmentője és a szovjettel titkos fegyverszünetet aláírató „legfelsőbb Hadúr” szerzett kétes történelmi érdemeket, teljes háromszázhatvan fokos körforgást írva le.

A Sors iróniája viszont az, hogy Horthy és hű támasza Keresztes-Fischer belügyminiszter kizárólag a németeknek köszönhetik életüket azal, hogy elvitték őket és nem kerültek az oroszok, megcsatlósaik kezébe (mint szerencsétlen Bethlen István). A 45 utáni koalíciós kormány Horthy zsidómentő és konspirációs érdemeiért elállott háborús bűnös-ként való kikérésről és népbírói peréről. Titónak pedig, aki az 1918-as pólai matrólázadás leverése miatt, vagy ürügyén szerette volna karmaiba kaparintani, szerencsére nem adták ki Nürnbergben. Különben ellenségeink öröme és országunk megbecstelenítése még teljesebb lett volna. Hisz a világ felé, de különösen az idegen uralmak alá került véreink szemében ő volt Magyarország látható jelképe, messziről.

Viszont, hogy nem lett csúfos vége a kormány jelmondatának, hogy „nem lesz mégegyszer 1918”; tisztán az október 15-i polgári és katonai nemzeti ellenállásnak tudható be. Az igaz magyar történetírás (valamint a tárgyilagos külföldi is) csak ezt az egyet, a hazánk megvédését célzót ismerheti el és nevezheti ellenállásnak, mihelyt az agyakra lefoszlik a mesterséges ködösítés. A többi lehet szabotázs, kémkedés, ellenséggel való cimborálás, hazaárulás, mindaddig, míg a honvédelmi háború folyik. Ez írott és iratlan erkölcsi törvény volt és az ma is! *A Szovjettől Amerikáig, minden államban hazaárulás az ellenséggel való egyetértés, összejátszás és mindenhol azonos a büntetés is — halál.* Az ún. magyarországi „ellenállásról” két hivatalos személy bírálatát idézzük Egyik Bartha Albert, aki Károlyi alatt kitűnt gerinces magatartásával, és aki a II. köztársaságban ismét hadügyminiszter lett, vezérezredesi ranggal: „Az egyes földalatti szervezetek nem tudták, hogy ki ellen harcoljanak inkább: a németek vagy az oroszok ellen. *Különben is az egész földalatti mozgalom később túlzottan kiszínezve jutott át a közvéleménybe. Valójában igen csekély volt és nem számottevő.* Később miniszter koromban, egy interpellációra válaszolva a földalatti mozgalomra vonatkozólag azt ekként voltam kénytelen jellemezni: „Budapesten a földalatti mozgalom nagy része abból állt, hogy az emberek a Vilmos császár úton beszálltak a földalatti villamosba és a Hősök terén kiszálltak.”

A másik tanú Rákosi Mátyás, útban a nemzet teljhatalmú „tanítómestere” cím és rang felé kijelentette, hogy utólag túl sok ellenálló van Magyarországon. Ha így lett volna, talán nem is lett volna szükség a Vörös Hadsereg a németek kiverésében.

A tény az, hogy rosszul, ügyetlenül konspiráltak és kevesen kockáztatták az életüket. Kivétel volt Bajcsy-Zsilinszky Endre, aki fegyverrel a kezében fogadta a német rendőröket és haslövés-sel került rabkórházba (igaz azonban az is, hogy az I. világháború előtt ő és Gábor bátyja revolverrel és füttykössel tört rá a békési parasztvezérre, Áchim Andrássra, és ölték meg a szerencsétlent hálósobájában). Tekervényes életpályájának motorja azonban férfias, forrófejű hazafiság volt és ezt Vajna Gábor hungarista belügyminiszter is elismerte, amikor a sokat próbált ember élete

gyertyáját eloltották Sopronkőhidán. „Le a kalappal előtte. — Eljen a független Magyarország! — voltak utolsó szavai”.

Nem kell tehát szégyenkezniük azoknak, akik fegyverrel a kézben próbálták megvédeni a hazát: Tordánál vagy Nyíregyházánál (amelyet a honvédek szuronyrohammal foglaltak vissza az oroszoktól!) Budán, vagy a Dunántúlon. Országát, szülőföldjét, saját magát és családját védte, nemzeti kötelességét teljesítette a harcoló magyar katoná. Az orosz hordák viselkedését észbe véve és a mai európai térképre tekintve nyilvánvaló, hogy mi elől akarta megvédeni a magyarságot a nemzeti ellenállás. Hogy ez nem sikerült, az nem a kormányon, nem honvédeinken, még csak nem is a németeken, hanem Roosevelttel improvizált „feltétlen megadási elvén” múlt. Egy kompromisszum megmenthette volna Európát, egy másik a Távols-Keletet. Hitler ardennesi offenzívájába bevett elit csapatokkal az orosz egész Közép-Európából kiverhették volna.

Viszont a szovjettel negyven éve hiába keresik a kompromisszumot. Sztálin és munkatársai annyira biztosra vették, hogy a „kaptyalickik” összeesküdtek és elárulják a háború után, hogy 1945 április végén Oshima tábornok berlini japán követ útján fegyverszünetet és békét ajánlott Hitlernek. A Sors lavináját rövidlátással nem lehetett megállítani. Nyugat törököt fogott a szovjettel, amely nem engedte el mindmáig. A gyertyáknak csonkig kellett égniök.

Magyar viszonylatban a Zrínyi-féle „Sors bona, nihil aliud” a „jó szerencse” hiányzott és a „vitézi rezolúció” sokakból. Enélkül nem lehet ilyen világméretű küzdelemben állani a sarat. *Az első világháborús magyar virtust, katonai teljesítményt csak részben érte el az új, önálló honvédség.* Ennek egyik oka, hogy a k.u.k. szellem uralkodott el kezdetben, majd pedig túlokosak akartak lenni vezetőink; katonák helyett diplomaták és politikusok. De azt is két balkézszel, és ebből adódott Horthy tragikomédiája. Csak a siker adhatott volna felmentést huszonkét év mulasztásai után. De nem sikerülhetett a várbeli kísérlet két évtizedes népellenes belpolitika után. Így operettből nemzeti szomorújáték lett; áldozatai pedig a nemzet minden rétegének legjobbjai, akik önzetlenül szerették és védték a hazát.

Igyekeztem a lehető legtárgyilagosabban jellemezni az eseményeket, melyeket átéltem, vagy később, az alábbi, részben felsorolt olvasmányaimból mint történelmi igazságot igyekeztem kihámozni. Ma, amikor még folyik otthon a hivatalos meakulpázás és öngyalázás (és még idekint is!), meg kell említenem a kontroverziális néhai Sulyok Dezső volt képviselő véleményét a területi revízióról. Sulyok nem vádolható szélsőjobboldali rokonszenvekkkel. *Könyvében azonban kifejti, hogy helytelen volt Horthy kormányzó elutasító magatartása, 1938-ban a kieli találkozáson, amikor Hitler közös akciót ajánlott Csehszlovákia ellen és az egész Felvidék visszavételét. Azután az erdélyi és délmagyarországi revízió is teljes lehetett volna.* Ez az utalás, váratlan oldalról ugyan, de erősen aláhúzza tanulmányunk második részében kifejtett tételünket, hogy *csak kellő erővel alátámasztott követelést lehet érvényesíteni.* Hiában áll oldalunkon a legteljesebb történelmi és emberi jog, ha nincs katonaság mögötte. A német felfegyverzés nélkül egy talpalatnyi sem került volna vissza az ősi ország-részeinkből. *Megtartásukhoz pedig nemzetiségi béke kell; egyenjogúság, kulturális és helyi önkormányzatok, meg közös gazdasági érdekből fakadó prosperitás.* Ezzel már a jövő feladatait érintjük. Vizsgáljuk meg tehát előbb Magyarország sorsát 1945 után, a vasfüggöny lehulltával.

IRODALOM

- v. **Adonyi Ferenc:** A magyar katona a második világháborúban, 1941-1945. (Fred. Kleinmayr, Klagenfurt, 1954)
- Carlile Aylmer Macartney:** October Fifteenth, A History of Modern Hungary 1929-1945. Edinburgh University Press, 2nd Edit. 1961
- David Irving:** Hitler's War, The Viking Press, New York, 1977
- Ótvedi Ignác:** A budai vár és a debreceni csata, Zrínyi Könyvkiadó. 1974 (lásd benne a fegyverszüneti feltételeket)
- Dr. Sulyok Dezső:** A magyar tragédia, I. A trianoni béke és következményei, szerző kiadása, Newark, 1954 (481 old. stb.)
- Dálnoki Veress Lajos** (szerk.): Magyarország honvédelme a II. világháború előtt és alatt (1920-1945) 3. kötet, München, 1973.
- Nyisztor Zoltán:** Vallomás magamról és kortársaimról, Róma 1969. (184., old.)

6. FEJEZET

Lehull a vasfüggöny.

Párizsi Béke, a valóságos Super-Trianon

1945. április 4-ével elültek a magyarországi harcok. Az ország, mint otthon hivatalosan hirdetik „felszabadult”. Ezt egyes naívak el is hitték. Mások viszont kezdettől fogva látták, tudták, hogy a máig és még ki tudja meddig tartó szovjet hódoltság vette kezdetét. Ezért a honi disszidensek az 1945-ös esztendőt inkább a „fordulat évének”, vagy „történelmi fordulatnak” nevezik, nem pedig a magyar nemzet és történelem arculcsapásaként „felszabadulásnak”. A Debrecenben szovjet bábáskodással megszületett ellenkormány és ideiglenes Nemzetgyűlés (1944. december 21.) a Németországba kiűrtett, utolsó törvényes (Csonka-) Parlament és alkotmányos formák betartásával kinevezett magyar királyi kormány távoztával, a tényleges végrehajtó szerv lett. Azonban a hatalom, *de facto* a Vörös Hadsereg és a Sztálin által kinevezett főmegbízott Vorosilov marsall, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnökének a kezében volt. (Az amerikai és az angol kormányt képviselő két tábornok inkább csak jelképesen szerepelt benne; így is a magyarországi és középeurópai helyzetben való abszolút tudatlanságukkal tűntek ki, szemben orosz vezérkari kollégáikkal, akiket hosszú tanfolyamokon oktattak ki katonai kormányzatuk alá kerülendő népek nyelvére, történelmére, geopolitikájára, stb.)

Kolozsvár, Nagyvárad, Budapest s a többi magyar város és területek elfoglalásakor bevezetett gyakorlat szerint a katonák és civilek elhurcolása folyt akadálytalanul tovább. Például fővárosunk elfoglalása után a moszkvai „magyar” rádió bejelentette, hogy 123 ezer hadifoglyot ejtettek és 50 ezer volt a védők vesztesége halottakban, pedig az egész budapesti gyűrűbe zárt német–magyar erők együtt nem érték el a 80 ezres számot. Arról nem beszélt sem a „Kossuth” adó, sem Sztálin, hogy a megadott számoknak megfelelő tömeget deportáltak a Szovjetbe, a hiányzó „hadifoglyokat” a polgári lakosságból pótolva válogatás nélkül.

Mire az országot elfoglalták, az elhurcoltak és igazi hadifoglyok száma meghaladta az egy milliót. Ezeknél is szerencsétlenebbek voltak azok, akik a magyarországi, vagy környező államokban felállított gyűjtőtáborok lakói lettek, ahol zsúfoltság, éheztetés, eltetvesedés folytán kiütéses tífusz tizedelte őket. Baló József híres pesti professzor is egy ilyen táborban kötött ki, s a szovjet parancsnok megtudván, hogy kórboncnok, elrendelte a hullák boncolását. Már az első után jelentette a tudós tanár, hogy a halál oka éhtífusz, azonban még százakat kellett felboncolnia, míg be tudta bizonyítani igazát és valami intézkedés történt. A foglyok és a lakosság kirablása, értékeik eltulajdonítása általánosan, szinte szervezeten folyt, párhuzamosan az ország mozgatható vagyonának eltulajdonításával, kivitelével, elrablásával.

A megbecstelenített magyar nők százezrei viselték a szovjet kultúra áldásaként a testi és lelki traumát, betegséget, hátralévő életük végéig, ha a barbár gyilkosok golyója nem végzett velük a vadállati tett után. Más szerencsétlenek öngyilkosok lettek, sokan férjestől, mint a Gyöngyösbokréta idős alapítója Paulini Béla és hitvese. Hogy hányan mások és egyáltalán mi történt, arról nem beszél a hivatalos magyar statisztika, vagy történelem a „szabad” országban.

Az ideiglenes látszat-hatalmat, mint már említettük, felosztották egymás közt a Horthy-kreálta katonaszökevény tábornokok, a Kisgazda Párt, a szocialisták, a moszkovita emigránsok kommunista klikkje (a magyarországi illegális marxista pártnak kb. 70 tagja volt 1944 nyarán), és a háború derekán alapított, de csak most szervezkedő Nemzeti Paraszt Párt. Ez a keret tette át

székhelyét mihelyt lehetett Budapestre, és kezdett lázas szervezkedésbe a maradék, ismét trianoni határok közé zsugorított, Nyugat és Kelet felé kiűrt országban. Egymás között osztották fel, valami érthetetlen kulcs alapján az intézményeket, minisztériumokat, szóval az államot és készültek az országos választásokra, hogy a fegyverszüneti szerződés által adott ideiglenes hatalmukat ténylegesen törvényesítsék. *Rákosi becsapta Vorosilovot, és önmagát, amikor elhitette és elhitte, hogy „a magyar nép hálás a fölszabadításért”*; ezért (az eddigi szovjet gyakorlat szemből) szabad, aránylag manipulálatlan általános, titkos választásokat engedélyezett az orosz főhatalom (és a báb Szövetséges Ellenőrző Bizottság). Az aránylag azt jelentette, hogy a szavazásra jogosultak listáját megrostálták „kissé”. Akiket lehetett, kiszűrtak valami ürüggyel a választásra jogosultak névjegyzékéből (háborús bűnösség, népellenesség, jobboldaliság, nyugatosság). Más százezrek Keleten, vagy Nyugaton tartózkodva nem vehettek részt a választásokon. Csak a baloldal indíthatott képviselőjelölteket, mint országos párt.

Jobb híján, az adott helyzetben a politikai spektrumon leginkább jobbkézre eső kisgazdapárti jelöltekre szavazott a nemzet nagy többsége, az 1945. október 4-én megtartott választásokon. Az új Nemzetgyűlésben a képviselők 57%-a volt kisgazdapárti. *Ez világszenzációt jelentett, amit csak mégjobban kihangsúlyozott a KMP gyenge szereplése.* A kommunisták csupán 17%-ot tudtak összetotalizálni, dacára minden kortéziájuknak, crkölsi terrorjuknak (kisnyilasok, köztisztviselők bekényszerítése a pártba, halálos fenyegetések és ígéretések árán, stb.) és két milliós szovjet katonaság jelenlétében. A régi munkásvezérek égisze alatt külön listán induló Szociáldemokrata Párt is hasonlóan végzett (17%), míg a legfiatalabbnak számító Nemzeti Paraszt Párt majdnem elérte a 10%-ot. Sajnálatos volt, hogy ez utóbbi nem a Kisgazdapártban tömörült, vagy legalább a választáson listát kapcsolva, annak világraszóló sikerét 66%-os többséggé emelte volna. Ilyen tömbbel még talán nehezebben bírt volna elbánni az uralomra törő moszkovita kisebbség és patronusai, a Vörös Hadsereg magyarországi urai. Ez a párt, melynek nevében a nemzeti jelzőt csak hosszas vita után fogadták el

alapítói, a kommunisták felé orientálódott, részben opportunistákból, másrészt egyes főemberei meggyőződésből, karriervágyból, akik a bársonyszék vonzásának nem akartak, vagy nem bírtak ellenállni. Közülük hites marxisták voltak Darvas, a kisgazdapárti Ortutay; Erdei (felesége Majlát Jolán befolyására) társutas; autodidakta dogmatizmusa és szerepelni, meg tennivágyásból *Veres Péter*, a kisparasztság testi képviselőjében.

Mindazonáltal, a külföldiek józan megítélése szerint is, a magyar nép törlesztett valamit modern tatárjárást jelentő szörnyű szenvedéseiért. Ám hiába, mert akik még valamicskét bíztak a sokak által remélt nyugati beavatkozásban, most további csalódásoknak nézhetek elébe. Ugyanis Vorosilovék Magyarországra kényszerítették a koalíciós kormányt, melyben az ún. munkáspártoknak volt többsége, és megkapták a kulcspozíciókat (belügyminiszter, stb.), ahonnet az ország bolsevizálását elvégezhetnék. *Ez volt az a pillanat, amikor a kisgazdapárti vezetők (Tildy, Varga Béla, Nagy Ferenc) valamelyes államférfi formátumot mutathattak volna és a hatalom helyett az emigrációt választhatták volna, mielőtt kezeiket még jobban beszennyezték, bevérezték. Ettől kezdve nem a kompromisszum, hanem a gyáva megalkuvás volt a Kisgazdapárt politikája; pedig nem arra adta szavazatait a nemzet többsége. Nem erre kapott megbízást a magyar néptől az addig jelentéktelen kis párt, a most jobb híján belé tömörült nemzeti felfogású választóktól.*

A legerősebb tárcák birtokában és Rákosi „szerény” miniszterelnök-helyettesi kinevezésével a kezdeményezés mindjobban a kommunisták kezébe csúszott. Minden téren, így a reformok követelésénél és kivitelezésénél is. A szocialista, meg nemzeti parasztpárti miniszterek, képviselők velük együtt meneteltek. Ezzel lehetetlenné tették azt, hogy az abszolút többséget kapott parlamenti párt kormányozhasson. Az oroszoknak különben is személyi és tárgyi vétójoguk volt mindenben. Megindult tehát először is a parlamenti többség lemorzsolása. Mint annakidején az ellenzéki képviselők mandátumait a keresztesfischeri demokráciában, most a kisgazdapártiakét egymás után semmisítették meg, illetve ajánlották nekik saját pártvezetőik a kilépésüket. Így 1946. március 12-én huszonegy képviselővel apadt a

Kisgazdapárt tábora, amit a „baloldali blokk” javaslatára maga a vezetőség vitt végbe.

„Ez az öncsonkítás volt a Kisgazdapárt leginkább rövidlátó, gerinctelen és öngyilkos cselekedete. Kimondta vele saját halálos ítéletét és elárulta az országot. Benne volt a bolsevizmus teljes diadala. Küzdelem helyett a behódolást választotta. Azokat bélyegezte meg, akik tagjai között leginkább voltak anti-kommunisták. Ezzel vált történelmi hivatásának teljesítésére méltatlanná és képtelenné” — így ír Sulyok Dezső, — aki a kizártak között az első helyen állott (Sulyok: A Magyar Tragédia. I. 589. old.).

A kommunista klikk mesterkedéseit több törvénytelen és „törvényes” tényező segítette elő. *Az Andrássy úton székelő politikai rendőrség lett a kommunista átállítás fő erőszakszerve, melynél csak a Szovjet Vörös Hadsereg, illetve a rettegett GPU-nak volt nagyobb hatalma a megszállott Magyarországon.* A politikai rendőrség teljhatalmának törvényes alapot az 1946 február elsején kikiáltott Köztársaság védelmére hozott törvény adott. (az 1946. VII.tc.), mely alapján bárkit börtönbe, internáló- vagy munkatáborba vethettek. Megkezdődtek koholt vádak alapján az ún. konstrukciós perek, ebben is elsőként a Magyar Közösség, illetve a Dálnoki Veres Lajos vezérezredes-féle légből kapott összeesküvés, melynek eredményeként a Kisgazda Párt ismét hét képviselőt veszített, mint állítólagos összeesküvőt (1946 decembere).

Majd a belügyminisztériumi „összeesküvés” következett az új év elején; aztán 1948 júniusában a földművelésügyi minisztériumban lepleztek le „összeesküvést” az örökké éber politikai hekusok. Jutalmul megbízójuk a Rákosi-klikk, illetve a kommunista belügyér rendeletet adott ki az *Államvédelmi Hatóság felállításáról, mely aztán valóságos állam lett az államban; élet-halál ura, a bolsevizálás legfélelmetesebb fegyvere. Működésük eredménye még ez évben a MAORT kirakatpere (a teljesen ártatlan, világhírű geológust Papp Simont, a magyar olajkutatás apját szabotázs vádjával halálra ítélik, majd életfogytiglani börtönre kegyelmezik).* Az ÁVH legnagyobb „sikere” az 1949 februárjában a elítélt Mindszenty József hercegprímás konstrukciós pöre, akit a Moszkvában kirafinált módszerekkel bírtak beismerő, sőt

önvállaló vallomásra és ítéltettek el életfogytiglani fegyházra. Jutalmul még az év májusában Péter Gábort az ÁVH fejét altábornaggyá nevezik ki. *Most már nincs akadály a Népköztársaság megalakításának, illetve a kommunista hatalom átvételnek és utána megkezdődhet a nemzeti kommunisták, titóisták üldözése, kiirtása.*

1949 szeptemberében Rajk László véreskezű belügyminiszter és társai lesznek Rákosi halálos áldozatai, majd 1951 májusában Kádár János és Kállai Gyula hithű kommunisták, volt miniszterek, meg magas katonai vezetők kerülnek a Farkasok, illetve Pálffy-Össterreicher katona-nyomozói kezébe. Most saját bőrükön kell érezniök a mártírok sorsát, szenvedéseit, akiket olyan könnyű szívvel csigáztattak, vagy küldtek halálba.

Csak nagy vonásokban mutattuk be a hatalomért való véres játékot, néhány kiemelkedő személy lebukását, fontosabb intézmény megszűnését, újabbak létesítését. Lássuk most már, hogy a „törvényes” vázat, hogyan töltötték ki a kommunisták és formálták át saját képükre, a kezükbe kaparintott országot.

Még folytak a harcok a Dunántúlon, amikor Pusztaszeren megkezdtek a földosztást (1945. március 29.). *Egy évszázad óta tartó vágy, több generációs küzdelem, a Zsilinszky testvérek meggyilkolta — Áchim Andrástól az ávós börtönőrök által elpusztított Matolcsy Mátyásig minden gondolkozó hazafinak, politikusnak és földéhes parasztnak legszentebb óhajta látszott beteljesülni.* A legfontosabb nemzetpolitikai kérdés a földreform; de telepítéssel, gépesítéssel, tagosítással, önkéntes és termelő- meg értékesítő szövetkezetekkel kivitelezve. Megfelelő időben! Nem pedig a kivérzett, kifosztott országban, iga és gépek nélkül tengődő falvakban, ahonnan még gyalogmenetben vagy zsúfolt marhacsikban szállították a hadifogyoknak kinevezett magyarokat és népi németeket, köztük bőven parasztokat. Ellenkező irányból még nem sokan térhettek haza honvédek közül, földet pedig nem igényelhetek az oroszországi táborokból. *Politikai labdajáték folyt a földkérdéssel, melynek célja a nemzet gerincét jelentő birtokos parasztság megtörése volt.* 1948 decemberében a kormány elrendelte a mezőgazdasági termelőszövetkezetek létesítését, egyelőre önkéntes alapon. Egyidejűleg megindult a sajtó-

hadjárat, a közigazgatási és közgazdasági terror a „kulákok” ellen. Amelyik gazda a kulák-listára került, annak és családjának élete meg volt keserítve. Ennek dacára még egy szörnyű évtizednek kellett eltelnie, míg sikerült a szövetkezetekbe, kolhozokba verni a termelési krízisbe hajtott és természetesen rezsim-ellenes parasztságot.

A magyar nemzet agytalánítása

A koalíciós kormány dicstelen nevéhez fűződik a Népbírószági intézmény megalkotása és az ún. „háborús bűnösök” elítélése. A Németországot megszálló amerikaiak kezébe került magyar politikusokat, magasrangú katonákat és tisztviselőket bilincsbeverve szállították haza Magyarországra, hogy hecc-perekben elítéljék és megsemmisítsék őket. E kannibálizmus első áldozata *Bárdossy László* volt miniszterelnök, akit 1945. november 13-án ítélt golyó általi halálra a Népbírószág. A vád a Szovjet elleni háborúbalépés volt. E nagy magyar államférfi bátor és fölényes intellektusa villogott a modern inkvizíciós „bírószágon” de főleg a kivégző osztag előtt elhangzott utolsó szavai maradnak örökké emlékeztetők: „Istenem, szabadítsd meg az országot ezektől a banditáktól.”

A következő áldozatok *Szálasi Ferenc* nemzetvezető és miniszter társai voltak 1946. március 12-én, akiknek pere, kivégzése a bosszúszomjas pesti csőcselék és vezető kommunisták őrvongése között folyt, megcsúfolva minden civilizált perrendtartást. A szadistán üvöltöző mob csak akkor, egy pillanatra csitult el, amikor Szálasi némán megcsókolta a pap által feléje nyújtott keresztet és az akasztófa alá lépett. *Imrédy Béla* volt többszörös miniszter, majd miniszterelnök perével kapcsolatban a kisgazdapárti Sulyok Dezső úgy vállalta a vád képviselőt, ha a közönséget fékentartják. Nem kért halálos ítéletet mint ügyész, a vádlottat mégis halálra ítélte a Népbírószág, ami jogi képtelenség. Kivégzése előtt átadta a börtönben kidolgozott pénzreform tervét, amely alapján végezték el Rákosi és társai a forint bevezetését, a *katasztrófális*, célzatos infláció megszüntetését.

Jány Gusztáv vezérezredes a II. Hadsereg volt parancsnokát

1947. október 4-én ítélte halálra a Népbíróság. Bűnbakként, mert mint előbb elmondtuk, csak kötelességét teljesítette, se a hadüzenetben, se a hadsereg kiejánlásában, *se a doni katasztrófában* része nem volt. A már említett konstrukciós perek s a naponta kivégzett kisebb magyarok mind azt célozták, hogy lehetőleg minden társadalmi réteg vezetés nélkül maradjon. A kiemelkedőbb fejeket levágták, a kisebbeket kivonták a forgalomból. Az ÁVH kezén, börtönein közel félmillió személy ment át a Rákosi-korszakban. Aki nem halt vagy nyomorodott meg, az némaságra volt kárhoztatva, mert mindent és mindenkit behálózó besúgóhálózatot épített ki az államvédelmi hivatal. 1949. december 28-án a Minisztertanács az ÁVH-t közvetlen maga alá rendelte, főtisztjeit az Elnöki Tanács nevezi ki és önálló költségvetéssel rendelkezik. Ezzel teljessé, korlátlaná vált a kommunista önkény, illetve egy terrorista klikk uralma. Erről a kisebbségről Sulyok Dezső (akit a legnagyobb elfogultsággal sem lehetne nyilas-barátnak vagy antiszemitának bélyegezni), a következőket írja tapasztalataiból: „... A zsidóság részén ennek ellentétéként egy új felfogás hangoztatásával lehetett találkozni. *Nyíltan kimondták, hogy több százezer mártírjuk megváltotta megmaradtak számára az országot, melyben most már őket illeti a politikai vezetés.*... Ezért, — míg a magyarságot rá nem nevelik sorsának önálló irányítására, addig ők kénytelenek a hatalmat kézben tartani... Nem szabad tehát a kormányt a kezükből kiadniok és magukhoz kell venniök a rendőri hatalmat is... A magyarországi zsidó nemzeti kisebbség kisebbsége ezt a diktatúrát a kommunista párton keresztül gyakorolja. A magyar kommunista párt tényleges vezetői kezdettől fogva mindvégig az ő soraikból kerültek ki... Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Révai József, Vas Zoltán, Farkas Mihály, Frisch István, Berei Andor, Péter Gábor, Donát Ferenc, Orbán László. Mellettük a kommunista párt minden más látszólagos vezetője kirakat figura volt. A közvetlen összeköttetést Moszkvával ők tartották fenn és kezdettől fogva ők irányították a párt politikáját... A rendőrséget — különösen a politikai rendőrséget — előzőnlötték és oda beosztott embereik az ország magyar népének kezükbe került részét válogatott rafinált kínzásokkal gyötörték sok esetben halálra.” (Sulyok, 524, 525. old.) Tudjuk, hogy ez a

szerző paranojásan elfogult ember volt sok tekintetben, de ebben a kérdésben a valóság kis hányadát sorolta föl, mint azt később nem magyar történészek adataiból láthatjuk. Ám ez a bünszövetkezet nem végezhetne volna el aljas munkáját kiszolgáló sameszek nélkül. Nem kis mőzerekre gondolok, kiket zsarolással, pénzzel használtak fel besúgásra: *A főbűnösöket magas polcra ültették, hol népet, hazát, hitet és elvet árulhattak*; mint Tildy Zoltán volt református lelkész, képviselő, miniszterelnök, végül államfő, de mindvégig Rákosi és az oroszok bábja, szolgálja. Bizony nem volt egy szemernyi sem benne a vallásukért üldöztetést, halált, gályarabságot vállaló magyar prédikátorok szelleméből, vagy a „háborús bűnösök” erkölcséből, bátorságából, akit Tildy a „palástos hóhér” koalíciós kormánya végeztetett ki. De kannibálokat is meghazudtoló cselekedete, amit Varga Béla nemzetgyűlési elnök és Nagy Ferenc miniszterelnök élénk közreműködésével, hármásban végeztek el. *Kovács Béla*, pártjuk harcos antikommunista főtitkárának lebuktatása volt, az ávósok és az oroszok beavatkozásával. E nemtelen cselekedete „jutalmául” 1948 júliusában kirúgták Tildyt a köztársasági elnökségből, prozelita vejének, a kairói nagykövetnek felakasztása után (műkincseket csempészett ki). Hasonló bordából szőtték kollégáját, Varga Béla katolikus plébánost, a kisgazdapárti képviselő csoport régi tagját, akinek parlamenti elnöksége alatt történt a két háború közti nemzeti politikai gárda megsemmisítése. Majd aktív szerepe volt a többségi párt önkéntes, kényszerű öncsonkításában. *Kovács Béla* lebuktatásában is legfőbb része (vagy főrésze volt neki volt (Sulyok, 591-600. old.) Varga, miután a rábízott szerepeket eljátszotta, s a kommunista államcsíny megtörtént, minden rendőrségi beavatkozás nélkül, iratainak, személyes értékeinek, két titkárának kíséretében címeres autóján a határra hajtatott és 1947. június 2-án átlépett Ausztriába. Kovács Bélát pedig letartóztatták az oroszok. Nagy Ferenc, e mesterhármás talán leggyengébb képességű tagja. Megalkuvásról megalkuvásra vurstlizott; hol aktív, hol passzív eszköze volt Rákosi szalámi taktikájának. Miután a mór megtette kötelességét, mehetett vakációra és 1947. június 2-án lemondása fejében átvehette a svájci határon fiát és ZIS autóját (Sztálin 1946-os ajándékát).

Gyenge negyedikként Balogh páter, a katolikussá keresztelkedett szegedi plébános nevét említhetjük, aki államtitkár, majd Kovács Béla utóda a Kisgazdapárt főtitkári székében.

A fent részletezett folyamatok az állami élet és a politikai erkölcsök rohamos lezüllesztéséhez vezettek. Ennek világos mutatója volt az a tény, hogy a legmagasabb méltóságokat mind gyengébb figurákkal töltötték be. Általában olyanokkal, akik bábuk voltak a kommunisták vagy a Vörös Hadsereg kezében, valamilyen mondvacsinált vétség, illetve ürügy folytán. Amikor megtörtént a Magyar Köztársaság kikiáltása, 1946. február elsején Tildyt választották meg az új állam elnökének. Állítólag azért, mert pártjában szabadulni akartak tőle!? A közjogi változás maga még nem lett volna nemzeti szerencsétlenség. Tulajdonképpen már 1919–20-ban meg kellett volna csinálni, hisz tisztázta volna a felemás közjogi helyzetet. A baj az állami tekintély célzatos lejárátása volt azzal, hogy erkölcsileg és szellemileg mind jelentéktelenebb emberek lettek államfők, miniszterelnökök, akikre nem főlnézett, hanem le a magyar nép. Érdekes, hogy még a „vörös gróf” Károlyi Mihály is túl jó volt nekik. Ezért Rákosi addig hátráltatta, halasztotta Károlyi hazatérését az emigrációból, míg Tildy megválasztásával befejezett tények elé állíthatták az első köztársaság gyenge és szerencsétlen fejét. Tildy után Rónai, Szakasits, Dobi, Dinnyés, stb., mint állam-, illetve kormányelnökök a magyar parlamentarizmus sokat látott történetében valóban a legmélyebb pontot jelentették. Ennél siralmasabb csak a szolgalelkű Nemzetgyűlés volt, de még az is, szemben az említett pribékek és lakájokkal, legalább egyszer gerincet mutatott, amikor megtagadta Kovács Béla mentelmi jogának felfüggesztését. Végeredményben csalárdsággal, választási csalásokkal, szocialista-kommunista fúzióval, az ávósok és az oroszok erőszakával Rákosi és moszkovitái győztek. 1949. augusztus 18-án törvénybe iktatják az új államformát, a Népköztársaságot. A megfélemlített és megbecstelenített ország, melyben minden kiemelkedő magyar fejet levágtak, minden nemzeti gondolatot kiirtottak, készen állott a vörös hódításra. Most már jöhetett az egyéni hatalomért való torzsalkodás, a kommunisták beharca, a titóisták kiirtása, egymás felfalása.

Társadalmi, gazdasági és szellemi változások

A földreform törvény végrehajtása folyt már, amikor 1945. december 6-án a Nemzetgyűlés elfogadja a MKP törvényjavaslatát a bányák államosításáról. Félév múlva állami ellenőrzés alá rendelik a Magyar Nemzeti Bankot. 1946 elején kibocsájtják az új, stabil pénzt, a forintot, amelyet a következő tavaszon a Nyugat-Németországba kimentett és az amerikaiak által visszaadott aranyfedezet és műkincsek támasztanak alá. Huszonhárom hónapon belül (1946 januártól 1947 novemberig) három Dunahidat építenek újra, a magyar nép élniakarásának jelképeként. Viszont a kommunisták 1945-ös választási propagandájában meghirdetett hároméves tervet is elindítják az „ország újjáépítésére”, 1947 nyarán. A szép jelszó valóságban a szovjet tervgazdálkodással való szinkronizációt fedi; mint ahogy a rákövetkező öt-éves, stb. tervek. Hogy az orosz katonai kormányzók oly lelkesen támogatták a gyárak, városok helyreállítását a kommunisták népszerűsítésén kívül, a csillagászati összegekre rúgó jóvátétel követelésük kiprélésén alapult. Bár nem olyan gyors tempóban, mint a földreform, de nem kevésbé radikálisan, megkezdődik 1948 tavaszán a *száznál több alkalmazottal bíró gyárak államosítása*. (Itt persze olyan figura is volt, hogy a volt tulajdonosok tovább vezették az üzemet, legfeljebb parazita (kommunista) ellenőröket akasztottak rájuk). A bankok államosítása mellett megindul 1949 őszén a nagykereskedelem hasonló átállítása. A német ipari és kereskedelmi érdekeltségeket viszont a Vörös Hadsereg vette át, ezzel is teljessé téve Magyarország gazdasági gyarmatosítását. *Az 1950. január elsején induló ötéves tervvel kezdődik az ország forszírozott iparosítása és a termelőszövetkezetek szervezésének erőltetése.*

A következő időszak nemcsak a politikai terror teljességét jelentette, hanem természeti kincseikkel való rablógazdálkodást is. Bauxit-, kőszén- és vasbányáink, petrólcum kutaink kiméletlen kitermelését részben a délibábos Rákosi—Gerő—Vass—Frisch-féle nehézipari tervek, részben a párizsi béke által ránszabott különböző jóvátételi fizetések miatt. Gyenge vasércünkől acélt akartak produkálni e jó elvtársurak, aminek

gyártásához rossz, vagy közepes minőségű szénükből kokszot kellett előállítani. *A pécsi uránércünket pedig teljes egészében a Szovjetbe kellett szállítanunk, de természetesen a világpiaci árnál jóval olcsóbban.* Az esztelen tervek miatt épült Sztálinváros, a kőbányai Ganz-gyár, a Dunavölgy Timföldgyár, a kiskunfélegyházi Vasszerkezet Gyár, a Tiszamenti Vegyiművek, az Inotai Erőművek, a Sztálin Vasmű, stb., stb. Ezekben és a régi elavult üzemekben „harcolnak a békéért” a magyar dolgozók. Hétnapos, dupla műszakokban, munkaversenyben, „önkéntes” túlórákban. No, meg a kényszermunkára ítélték, csendőrök, rendőrök, katonák, kulákok, tisztviselők és munkaszolgálatosok (a Hv. Miniszter 809. sz. rendelete a megbízhatatlanokat, vagy osztályidegeneket eltiltotta a fegyveres szolgálattól).

Nem sokkal volt jobb a kétbalkezes párt-doktrinének működése a mezőgazdaság terén sem. Annál is inkább, mivel a földművelésügyi minisztérium konstrukciós pöre után a szakértők nem mertek ellenvéleményt kockáztatni a bizarr, vagy kivihetetlen tervekkel kapcsolatosan. (Például a híres kecskeméti barackfák kiirtása száz és száz hektáron rizstermelés miatt.) A Vorosilov utasítására a debreceni kormány által elrendelt földosztás (1945. március 15.) 4 millió katasztrális hold egyházi és világi birtokot, meg antibolsevisták elkobzott vagyonát sajátította ki. De nem egészséges, életképes kigazdaságokat kreált, vagy a meglévők feltöltését, korszerűsítését végezték volna el, hanem 700 ezer új törpebirtokos létesítésével a földművesek kolhozokba hajtását alapozták meg (lásd Málnási, 238. old.)

Am az anyagi, gazdasági vonatkozásoknál súlyosabb az erkölcsi és társadalmi tatárjárás, mely szellemi örökségünk feldúlását, megsemmisítését célozta. Kezdődött az iskolák államosításával. Vallásüldözéssel folytatódott és a jövő vezető rétegének kiválasztásában, káderezésében kulminált. *Egyetemi, főiskolai felvételeknél kizárták az osztályidegenek és kulákok gyerekeit: csak megbízható, munkás származékok kerülhettek felsőbb oktatásra.* Ugyan „élelmes” gyárosok és nagykereskedők csemetéi hamisan, iparos és kiskereskedő minősítéssel bejuthattak kommunista vezetők cinkossága folytán, de magyar rosszkádereknek erre semmi reményük nem lehetett. A pedagógusok

hasonló szelektálása, a tanterv, mely nemzeti nevelés helyett marxista dialektikát és kötelező orosz nyelvoktatást írt elő, az ifjúság teljes kézbevételel egyengette. Cserkészteret úttörőkkel, levante oktatást a DISZ-szel helyettesítették be; a tiszta, harmónikus családi életet szabados erkölcsiséggel és freudi mélylélektan-nal. A promiszkuitást, lakásínséget az abortusz rendelettel „orvosolták”. Nemcsak a Vörös Hadsereg tagjai által megerős-zakolt szerencsétlenek esetében, hanem az új erkölcsök áldozataiban, 1956-ig 8 millió magyar gyermek születését gátolták meg a nemzeti élet ordas ellenségei, a polcon ülő moszkvai emigránsok és csatolt részeik. A régi nemzeti és egyházi ünnepeket igyekeztek eliminálni, helyette újakat hozni, például április 4. „a felszabadulás”, az ország és népünk arculcsapásaként ma is tartó ünneplése.

Az újságok, rádió, majd a TV átállítása és hazug hírverése egyik legsúlyosabb szellemi tehertétele volt (és van) a 45 utáni korszaknak. Eladó írók, bértollnokok, szemforgató, képmutató megnyilvánulásai a végtelen türelmű papíron, vagy az éter hullámain, célzatosan hazug ellentéte voltak a valóságnak, a mindennapok történéseinek, a guzsbakötött ország életének. Végeredményben egy veszélyes, aljas játék folyt, mely épp az ellenkező hatást váltotta ki a nemzet zöméből: teljes szkepticizmust minden hivatalos közlemény, hír és propagandával szemben. Soha még nagyobb lelki elkülönülés az ők (egy vékony uralmi réteg) és a *mi* (az isteni nép) között még nem volt országunkban. Szép intézmények, mint például társadalmi és politikai kezdeményezésekből, még az előző rendszerben megszületett népi kollégiumok, Kardos és társainak marxista tájékozódása folytán csödbe jutottak, mivel a moszkovita klikk a magyar parasztság legnagyobb ellensége volt (és viszont!). De vérbeborult szemük és fülük annyira becsapta az idegenből jött bárgyú vezetőket, hogy nem vették tudomásul a hallgató, néma nemzet belső izzását, forrongását és robbanásig növekvő feszültségét.

A kulturális élet Moszkvából bevonuló parancsnoka Révai-Kahána József (a dúsgazdag könyvkiadók elfajzott utóda, főideológus, de eléggé szolidáris őseivel, hogy a Révai céget legutoljára államosítsa), irtóhadjáratot viselt a magyar és népi írók ellen.

Még a liberális baloldali *Márai*, majd *Zilahy Lajos* is emigrációba kényszerült. *Erdélyi József* a népi reneszánsz első fecskéje és mások börtönbe kerültek. *Sinka István*, aki a legmélyebbről jött megúsza a legrosszabbat (talán *Veres Péter* és társai közbelépése folytán?), de szellemi internáltságban, közlési tilalomban és fájdalmas betegségben élt több, mint tíz éven át. *Németh László*, *Féja Géza*, *Kodolányi János* és mások az ország széleire, száműzetésbe kényszerülnek, hosszabb-rövidebb közlési tilalommal súlyosbítva. (Kodolányit is a politikai rendőrség karmaiból szedte ki *Szabó Lőrinc*.) Helyüket a keletkezett űrben kis és nagy senkik foglalták el, akiket erővel, vagy propagandával varrtak a nemzet nyakába. *Illyés Gyula*, akit a rendszer irodalmi cégérének szerettek volna használni, nem vállalta e becstelenséget. Mind jobban és jobban kilépett osztályelfogultságából, hogy az egész nemzet védőjévé, szószólójává váljék. A békehatárokon kívül szenvedő magyarságért való kiállása, amikor (majdnem) minden fejes hallgatott az országban, történelmi cselekedet volt. Jutalmul ezért a hatalmasok nem egy könyvét küldték papírmalomba.

A társadalmi békét, harmóniát mesterségesen feldúló rezsim hagyományainkat megcsúfoló cselekedete volt a népi németek kiűzése Magyarországról, *Nagy Ferenc* és *Kovács Imre* szorgoskodása mellett. Még *Miklós Béla*, a debreceni kormányfő indítványozta ezt az esztelenséget 1945. december 21-én, tehát a potsdami határozatok előtt 7 hónappal. Kivitelezésére 1946 február és 1948 novembere között került sor. Közel negyed milliónyi kitelepített több, mint félmillió holdnyi birtokára a szerencsétlen bukovinai székely menekülteket és másokat ültettek, akik természetesen nem tehettek erről. A kiüldözött németek helyére kerülő székelyek ügyében eljáró *Bodor György* és mások önzetlen, lelkes működését nem bírálata, hanem dicséret illeti. Ők társadalmi és nemzeti szolgálatot végeztek. Rajtuk sem politikai, sem erkölcsi felelősség nem szárad. *Ám Magyarország, melynek 5 millió állampolgára került idegen uralom alá, ilyen kényszer kitelepítéssel, nem állhat a világ elé, mert az valósággal felhívás a keringőre, az utóldállamok szemében. Így is történt. Benes, a szemfüles nagy demokrata, a szudéta németek után az őslakos felvidéki magyarság likvidálását határozta el, amit csak a világ*

közvéleményének mozgósításával sikerült leszerelni Magyarországnak és az emigrációnak, felvidéki nemzettestvéreink mérhetetlen szenvedései után. A régi rendszer felső-és középosztályának fizikai megsemmisítését célozta a tömeges kilakoltatás, elsősorban a fővárosból. Aki a belügyminiszteri végzést megkapta, 24 óra leforgása alatt várhatta a karhatalmat, járműveivel, szállító munkásaival, hogy motyójával együtt kényszertartózkodási helyre vigyék. Távoleső, elhagyott falvakba kerültek, rendőri felügyelet alá. Lakásuk, értékes berendezésük, ingatlanuk az új osztály kegyeltjeinek martaléka lett.

A párizsi békekötés

A debreceni kormány katonakörei, a Szovjet, meg csatlósainak unszolására 8 magyar hadműveleti egység felállítását tervezték. A román és bolgár példa szerint szerették volna új hadosztályukat az oroszok oldalán harcba vetni a német és magyar hadseregek ellen, hogy ellenségből fegyvertárssá válva jelenhessenek meg a béketárgyalásokon. E fordulattól jobb feltételeket véltek Magyarország számára elérni. Ez hiú ábránd volt több ok miatt. Először is, aki nem harcolt előbb az ország védelmében, vagy válogatott, hogy most igen, most nem, az nem volt hajlandó ismét felvenni az eldobott fegyvert. Továbbá a pesti ostrom alatt átálló honvédeket az oroszok maguk előtt hajtva vetették be ismét a harcokba, súlyos, saját veszteségeket okozva e hiszékenyeknek; vagy hurcolták őket a Szovjetbe, hadifogolyként, a remélt szabadulás helyett. Így a még Debrecenben elkezdett szervezés sovány eredményeként csak egy gyenge hadosztály jutott el Bécsig, de bevetésükre nem került sor. A május 5-én beálló fegyverszünet szerencsére megakadályozta a magyar katonabecsület további csorbítását. Később még visszatérünk a hadsereg átszervezéséhez, szovjetizálásához, igazolva azt a tételt, hogy amely nemzet nem hajlandó saját fegyvereit forgatni, az kénytelen idegenekét hordozni.

A csődöt mondott katonai kísérlet után a másik, még súlyosabb, erkölcsileg menthetetlen politika, amit a párizsi béketárgyalásokra való felkészüléssel támasztottak alá, a „háborús bűnösökkel” való könyörtelen leszámolás volt. *Azt hirdették,*

hogy ez jó pont lesz a győztesek szemében. Ennek fejében rendes békekötés, határ kiigazítás következik: az egy tömbben élő határszéli magyarokat nem fogják leválasztani az anyaországról, Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia javára. Ezt a tételt azonban csak politikai naívák, vagy bosszúszomjban elvakultak és idegen érdekeket képviselők hihették el, illetve tehették magukévá. Nagy Ferenc például büszkén hirdette, hogy egy állam sem számolt le olyan gyökeresen háborús bűnöseivel, mint Magyarország. Ma tudjuk, hogy 15 ezer embert ítéltek el, illetve végeztek ki ilyen címen és 60 ezret vertek agyon bíróság nélkül (viszont egész Európában 24 ezer volt a háborús bűnösség miatt elítéltek száma).

A koalíciós kormány nem-moszkovita tagjai sem vették tudomásul, hogy szervezett agytalanítás, gerinctelenítés folyik. A magyar népet fosztották meg minden vezetőképes egyedétől, hogy mások, idegen célok eszközei álljanak helyükre a mesterségesen létesített űrben. De nem így Párizsban: a békeszerződés indoklásában (1947) kimondják, hogy ha Magyarországnak ennyi háborús bűnöse volt, akkor megérdemli, hogy Erdélyt visszaadják Romániának. A külügyminiszter, Gyöngyösi János, hiába vitte magával a sok szakértőt, dokumentációs anyagot, a trianoni határokat állították vissza. Törvényesítették a Szovjetunió jóvátételi zsarolásait (30 millió arany forint), a Vörös Hadsereg bizonytalan ideig tartó megszállását (a mi költségeinkre továbbra is, az osztrák békekötésig — mondja a hivatalos „szövegelés”!).

A párizsi szerződés hatványozott Trianont jelent a magyarságnak. Nincs kisebbségvédelmi záradék benne, sem revíziós lehetőség, ami az előzőekben meg volt, legalább papíron. *Az idegen nemzetiségek teljesen ki vannak szolgáltatva az államok kommunista és sokszor sovinszta kormányainak, mint azt az azóta eltelt idő bizonyítja.* A magyarországi kommunisták úgy manővereztek kezdettől, hogy az aláíró külügyminiszter kigazdapárti legyen, s így az ódium, felelősség a rossz békéért azokat illesse. Viszont a kisszerű irigység, féltékenykedés megakadályozta, hogy egy nagyobb formátumú és ismertebb politikus képviselje az országot a békekonferencián. Például a Nyugaton és Keleten ismert Károlyi Mihály, aki világnyelveken beszélt, írt és jó összeköttetései

voltak Angliában, Franciaországban, Amerikában, tehát esetleg tehetett volna valamit Magyarország érdekében (törleszthetett volna talán az 1918-ban elkövetett hibáiért? Ehelyett nemsokára mehetett második emigrációjába Rajk melletti kiállása miatt. Titkárát agyonverték az ávósok, és ő lemondva párizsi nagyköveti megbízásáról, egy kis francia faluba vonult vissza haláláig). *Ott-hon pedig folyt tovább a nagy meakulpázó melldőngetés; magunk kicsinyítése, az idegen maszlag, hogy mindennek kizárólagosan mi vagyunk az oka; megérdemeljük sorsunkat. A sovinszta szomszédainknak van igaza és a nagy Szovjetuniónak. És ment az öncsonkítás, önpusztítás, nemzetgyalázás, nemzetirtás, kizsákmányolás gátlástalanul.*

A párizsi béke hatványozott Trianon

Szovjet megszállás alatt

Az 56-os forradalomtól napjainkig

Az elmondottak világossá teszik, hogy jönnie kellett a tisztító, mindent elsöprő viharnek. Jött is. Kirobbant az 1956-os magyar forradalom. Amikor az állatias marxista-moszkovita elnyomás, gyarmati kizsákmányolás, a pribékek pöffeszkedő magabiztosága, rémuralma, a besúgó és káderező rendszer terrorja teljesen megsemmisítőnek, öröknek látszott, akkor jött! Voltak ugyan jelek, jelenségek régebben is, például Pócspetri (1948), ahol a felháborodott nép, parasztpárti és szocdem községi vezetőkkel az élen, meglincselte egy rendőrt. Vagy amikor az 1954-es foci-világbajnokság elvesztése után feldühödött tömeg szétverte Sebes Gusztáv szövetségi kapitány házát, mert politikai megfontolások miatt felforgatta a győzelemre esélyes magyar csapatot. Ilyen események dacára az uralmi klikk úgy érezhette, hogy szervezett terrorlegényeivel képes megvédeni hatalmi rendszerét és ebben számíthatnak a szovjetizált, kiszűrt honvédségre, meg az orosz megszállókra is.

Ám a fák nem nőnek az égig, és az emberi élet — szerencsére — véges. 1953. január 1-én letartóztatják Péter Gábort, az ÁVH főnökét; de ami sokkal nagyobb bomba, meghal Sztálin ugyanez év március 5-én. Halála földindulást okozott a Kremlben és ennek lökései végigszaladtak Közép-Európán, hazánkon elsősorban. Mégpedig két hullámban. Az első lesodorta a polcról

1956. október 23. — Tüntetés a Bem szobor előtt.

„nemzetünk nagy tanítómesterét” Rákosit, aki önkritikát gyakorolva átadja helyét Nagy Imrének (1953. július 4.) Rákosi azonban helyi és moszkvai elv- és fajtársainak, öreg sztalinista barátainak segítségével megkapaszkodott a hatalom peremén, revánsra várva. Nagy Imre, bár mint hadifogoly részt vett Lenin forradalmában, régi kommunista, *de magyar, tehát humánusabb természet, mint elődje: kezdettől több bizalmat és rokonszenvet ébresztett az emberekben, amit mihelyt felkerülhetett az uralmi klikkel szemben, tettekkel igyekezett honorálni. Hirtelen lélekezethez jutottak az elnyomott milliók. Revideálták a politikai foglyok ügyét: börtönök, internáló- és kényszermunka-táborok rabjai kezdtek szabadulni. Megszüntették a kitelepítéseket, a pusztulásra szánt „osztályidegenek” elhagyhatták tartózkodási helyüket. Kisebbségnagyobb változások történtek a politikában, közgazdaságban, a mindennapi életben, úgy, hogy a remény kezdett feléledni az emberekben. Nagy Imre komoly reformokat ígért, és tervezett, de az idegen állampolgárságú moszkovita klikk, akik a Szovjetunió gátlátalan kiszolgálói és érdekvédői voltak, igyekeztek Nagy Imre kezéből visszaragadni a gyeplőt. Denunciálták Moszkvában s aztán nyíltan a M K P fóruma előtt reformjai miatt, míg végre sikerült őt a hatalomból, sőt a párt hierarchiából is kibuktatniok.*

Azonban a Kremlben is tovább folytatódott a hatalomért való harc, végül is Hruscsov és Kosigin kerültek ki győztesen a küzdelemből. A fő sztalinistákat félreállították, számkivetésbe küldték, de Beriát Zsukov marsall elfogatta és kivégeztette, mielőtt a GPU véreskezű főnöke komolyabb zavarokat okozhatott volna. A Nagy Imrét leváltó Gerő és Rákosi megkísérelték előbbi terrorista politikájukat folytatni. Azonban a történelem kerekét nem lehet büntetlenül visszaforgatni. Ha egy reformmozgalom megindul, vagy a terrorban enyhülés áll be, azt visszacsinálni nem lehet, mert akkor biztos, hogy kitör a forradalom. Hruscsov XX. Pártongresszuson elhangzott titkos beszéde megszabta a szovjet politika új irányát és hivatalossá tette a destalinizációt. A beszéd szövegének másolata amerikai kezekbe került. Elnökválasztási év lévén, egyik propaganda fegyver lett az Egyesült Államokban, valamint a külföldnek sugárzó rádió állomásokon. Eisenhower kortesútjain a vasfüggöny mögötti országok felszaba-

dításáról beszélt és hasonló propaganda szövegek a Radio Free Europe (Szabad Európa) adásaiban is. Mint előbb Kelet-Németországban, Lengyelországban forradalmi megmozdulások indultak el 1956 nyarán, amelyek átcsaptak Magyarországra is. Szeptemberben megmozdult a szegedi egyetemi ifjúság, majd a budapesti is.

Az Írószövetség, az újságírók, a Petőfi Klub vitaestjein, népes közönség részvételével, erősen kritikai hangot ütöttek meg a felszólalók; a márciusban holtá után rehabilitált Rajk László analógiájára, most a félreállított Nagy Imre törekvéseit, reformjait méltatva, visszatérést követelték. Gerő helyére, aki 1956 júliusában Rákosit követte a MDP Központi Vezetőségének elsőtitkárságában. Azonban az írók szava csak pusztába kiáltott volna, ha a diákság visszatérése ősszel váratlan fordulatot nem hoz. A budapesti József Nádor Műegyetem hallgatói csatlakoztak a szegediek memorandumához, mely a hivatalos ifjúsági szervezetből (DISZ) való kilépésüket és az egyetemi, meg főiskolai hallgatók független szervezetének megalakítását ajánlotta. *Ez maga már forradalmi lépés volt.* Ezt követte a műegyetemi aulában ülészők által az ország helyzetének megvitatása; a lengyelekkel érzett rokonszenv kinyilatkoztatása; a szovjet megszállás, gazdasági függés és kizsákmányolás megszüntetését követelő pontok megszövegezése, melynek átadását a kormánynak tömegfelvonulás keretében kívánták véghezvinni. *Amikor a belügyminiszter a tüntetést nem engedélyezte, a kocka el lett vetve! A diákság a tilalom dacára felvonnult, engedély nélkül sokszorosította követeléseit (mint az 1848-as márciusi forradalom 12 pontját annak idején) és vitte a rádió épületébe, leközlés végett. Az ott őket fegyverrel provokáló ávósok, az első halálos áldozatok a munkás ifjúságot is a diákmozgalomhoz vonták és a rádió ostromával kitört a forradalom. Az ávósok aljas merénylete, a Parlament előtt gyülekező békés tömegre a háztetőről leadott halálos sortűzzel és a szovjet katonaság beavatkozása a forradalmat az egész országra kiterjedő szabadságharccá változtatta.*

Megszólt az idegenszemű zsarnokság által már egy évtizede hallgatásra kárhoztatott paraszt költő, a Fekete Bojtár, a

legmélyebbről jött Sinka István, hogy magas szárnyalású ódában
köszöntse a szabadsághősöket és felszabadult népünket:

Üdv néked ifjuság

*Üdv néked ifjuság! Üdvöz légy magyar nép!
Ki lángban és vérben születettél ma újra
három nagy éjszakán-vad ágyúdörgésben!
Melyik nép írta fel mostanában nevé
Így, hogy aranyat adott kezébe Isten ujja?
S melyik nép beszélt így az önmaga nevében,
mint angyal, amikor harsonáját fujja?
Bús igájának fájára írja hát,
S mint annyiszor a megsürgült ezer évben
vérrel és vassal tanítja zsarnokát*

Buda, 1956, október 26

Az éppen induló forradalom és a győztes szabadságharc hangulatát, érzelmi velejáróját, tragikus áldozatát, önfeláldozását Tamási Lajos azóta klasszikussá vált verse fejezi ki leghívebben, örökreszólan.

PIROS VÉR A PESTI UTCÁN

*Piros vér a pesti utcán,
Eső esik és elveri,
mossa a vért, de megmaradnak
a pesti utca kövein.*

*Piros vér a pesti utcán,
munkások — ifjak vére folyt,
— a háromszín-lobogók mellé
tegyetek ki gyászlobogót*

*A háromszín-lobogók mellé
tegyetek három esküvést:
sírásból egynek tiszta könnyet,
s a zsarnokság gyűlöletét*

*s fogadalmat: te kicsi ország,
el ne felejtse, aki él,
hogy úgy született a szabadság,
hogy pesti utcán hullt a vér.*

1956. OKTÓBER 23.

Egykorú sajtó szemelvényt és fényképeket is közlünk előző oldalakon, amelyek érzékeltetik a tíznapos szabadság hősi halottainak rögtönzött végtisztességet, a nemzet kegyeletének könnyeit és virágait.

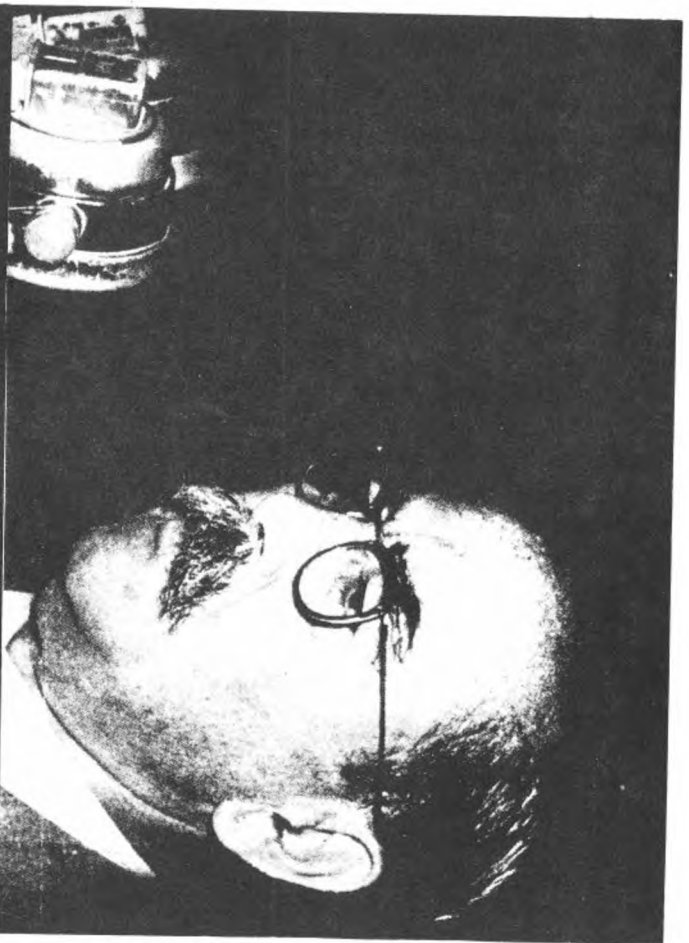
Őszi virággal borítva . . .

A lombot vedlő, útszéli fák alatt halottak mindenütt, munkások, lányok, gyermekek, felkelők, katonák, magyarok; a mi halottaink. Egy orosz tank mellett, a Rákóczi út és a régi Múzeum körút (ekkor már Felkelők útja) sarkán halott munkás fekszik kék overálban, viaszsárga arccal, de nyitott szeme kéken néz fel a csillagtalán égre. A kizsákmányolók és elnyomók golyója szeme alatt érte és ütőerét roncsolta szét. E napokban felbuzgó és túláradó kegyelet lócákkal kerítette körül a halott hőst, feje felett, a fatörzs derekán rajzszöggel felerősített nyomtatott sorok: győzött a forradalom, a magyar nép és a koszorúk, virágok szinte elborítják, akár egy frissen hantolt sírt. A virágok tetején, mint fejfa, személyazonossági igazolványa kinyitva, hogy mindenki a két élő szemével lássa, ki volt. Hogy ezeket a hősokeket gyalázták a moszkovita hóhérok fasisztáknak, rablóknak és csőcseléknek. S azt a fiatal lányt, talán húsz éves sem volt, ki két lépésre fekszik e munkástól, szétzilált, barna hajjal és hunyt szemmel, mintha most is csak aludna, álmodna a szabadságról. Valaki, igen: a nemzet — virágcsokrot tett karjára, azt szorítja. A szabadságért vérző haza hódolatát viszi magával az égi mezőkre. Isten, fogadd szívesen és olyan kegyelemmel és szeretettel, ahogy ő szerette nemzetét. Ahogy ő szerette azt a sebesültet, kinek sebeit éppen bekötözte, mikor a szovjet janicsárok agyonlőtték. Milyen szép még most is. Finoman metszett orra, szelíd, szépvonalú szája egy csók emlékéért őrzi talán, a vőlegényét, vagy a gyermekét.

Így fekszenek, őszi virággal borítva mindenütt, a vérző városban „csodásan ők”, a magyar földön, „ahol annyi búza, bor van”, azon a talpalattnyi, megmaradt földön, amit kifosztottak és pusztává változtattak, tarlóvá taroltak az orosz csizmák és tankok.

Magyarok, szomorúbbnál szomorúbb ez a mindenszentek

1956. NOVEMBER 4.

Nagy Imre utolsó rádió felhívása az egész világhoz.

napja, sírjátok. Könnyel és könnytelen sírunk; de a felhők s az éj már szakadozik. A sírokon fű sarjad majd tavasszal és a vérből áldás.

Hősök, nektek köszönjük, hogy már nem vagyunk egyedül, a világ magához ölelt, mint megvert, üldözött és meggyötört gyermekét az anyja.

(Magyar Világ, I. évf. 1. szám, 1956. nov.1.).

Ennek végső akkordja volt a gyászruhás magyar nők, mint ezer és ezer Antigone, fenséges felvonulásban búcsúztak hőseiktől Halottak napján, — nem törődve a Szovjet tankjaival, ágyuival, hogy az elesettek sírjaira az emlékezés gyertyáit helyezzék el.

Nem foglalkozunk részletesen Nagy Imre kormányra kerülésével, a dicsőséges szabadságharc lefolyásával, hisz ez ma már világtörténelem (lásd a tanulmány végén felsorolt irodalmat). Két nem magyar szerzőnek írásával azonban bővebben foglalkozunk. *David Irving* „Uprising” stb. című monográfiája, (illetve annak fedőlapján a hirdetés) azt mondja, hogy „there was a strong anti-semitic undercurrent” stb. Ez egyáltalán nem áll. Bár épp ez a munka névsor szerint *53 fő kommunisztát sorol fel, mint zsidót (néha pontatlanul is), a szabadságharcnak és forradalomnak nem voltak antiszemita jelszavai és cselekedetei. Az ávósokat nem azért végezték ki, mert zsidók, hanem mert gyilkosok voltak, és vagy fegyveresen ellenálltak.* Legtöbbjük fogságba került, védőrizetbe, bántatlanul és sok közülük a megtorlás eszköze lett a szabadságharc után. *Irving Nagy Imre és Mindszenty kritikáját sem oszthatjuk, bár elismerjük, hogy könyve talán a legjobb, leg-tárgyilagosabb s legrészletesebben dokumentált idegen nyelvű munka 1956-ról. Mártírokról, mint halottakról mondta a latin közmondás, csak jót, vagy semmit.* Nagy Imre kommunista lett ifjúkorában, de *56-ban a felkelőkkel való dialógusban, a szabadságharcban ország és nagyvilág szeme és füle előtt vált át magyar nemzeti hőssé, majd vértanúvá.* (Részben Titóék áldozataként!) Egyetértünk azonban a Bibő Istvánról írt szép sorokkal, aki nem menekült el, hanem a Parlamentben memorandumát írva nézett szembe a betörő szovjet vöröskatonákkal és sorsával.

A másik szerző *Bill Lomax*, szintén angol, aki serdülő gyerek volt a forradalom idején és csodálattal vett tudomást a magyar ifjúság hősi harcairól. Filozófiai doktorátusát később az 1956-os magyar forradalomról írta; megtanult magyarul, elment Magyarországra és könyvet írt a szabadságharcról. Tanulmánya különösen érdekes, mert a magyar ellenállás folytatásáról számol be. Részben a vidéki fegyveres harcokkal és főleg a munkástanácsok működésével foglalkozik, amelyek még hónapokig folytatták politikai ellenállásukat, sztrájkokkal, munka lelassítással, gyűlésekkel, röpcédulákkal. Nem ismerték el a hazaáruló Kádár-kormányt, hanem az orosz főparancsnokkal, Gebernikkel közvetlenül tárgyaltak. Csak annak visszahívása és Szerov tbk. kinevezése után a vezetők bebörtönzésével bírták a munkásság ellenállását megtörni, hónapokkal a fegyveres szabadságharc leverése után. Hasonlóképpen az északi bányavidék népének tüntetéseit, sztrájkját csak nagy vérengzések árán tudták megfékezni. (Különb. jellemző, hogy Bill Lomax könyvének lefordítása miatt Dr. Krassó Györgyöt, aki már a forradalom után 10 évet ült börtönben, a mai budapesti rezsim rendőri felügyelet alá helyezte, mert a magyar szöveg cenzurázás nélkül jelent meg Párizsban.)

Az ifjúság élete és vére által megvásárolt szabadság Eisenhower amerikai elnök és segédeinek árulása folytán a második orosz támadás tűzében hamvába hullott. A megtorlás halált, vagy deportálást jelentett, börtönt az elfogottak számára: kétszáz ezer, zömében jó magyar hagyta el hazáját, hogy Nyugaton, mint menekült szétszóródjon. A szovjet és pribék csizma alatt nyögő országban még százakat végeztek ki, gyilkoltak le, míg végre elcsendesedett a meggyötört nemzet. A forradalom viszont leplezte az egész világ előtt a marxista ideológia és gyakorlat teljes csődjét, meg a II. világháború alatt nyugaton szalonképessé tett szovjet barbarizmust. Ez a világtörténelmi cselekedet kinyitotta az otthoni értelmiségi és munkás fiatalság szemét is. Sok fiatal, aki kezdeti lelkesedésből, idealizmusból csatlakozott a kommunistákhoz, most súlyos lelkiválságon esett át s kilépett az egyedül üdvözítőnek hirdetett és hitt pártból.

Sokan a fiatal nemzedék tagjai közül börtönbe kerültek, de

azután sem léptek vissza a kommunisták közé. Nagy Imrét elhurcolták Romániába; Szinájában őrizték és vallatták. Valójában tanácstalanok voltak, hogy mitévők legyenek. Tervbe vették azt is, hogy esetleg szabadon engedik. De mivel nem volt hajlandó revideálni, önkritikázni, végül is lefolytatták titokban ő és társai ellen a bírósági cirkuszt, és halálra ítélték. Néháynak megkegyelmeztek, életfogytiglani elzárásra — hogy hét év múlva amnesztiával szabaduljanak, ha a börtönt túlélték. (Losonczy Gézát és másokat a rabkórházban intéztek el.) Nagy Imre nemzeti mártír lett, bár régi, hithű kommunista volt, mind jobban a magyar valóság talajára lépett, rájött a forradalom alatt az elmélet és a valóság közt tátongó űrre és a tömeggel folytatott drámai párbeszédben állott a felkelt nemzet élére. Emlékét még ma is gyalázza a hazaárulással uralomra jutott Kádár-rendszer, mely még mindig „ellenforradalomról” szajkózik. A forradalom hullámverésében felszínre dobott régi politikusok közül meg kell említenünk Tildy nevét, aki nem disszidált se a forradalom előtt, mint dicső társai, sem azután. Végül is börtönben végezte életét, talán levezekelve valamennyit súlyos vétkeiből. A hirhedt triumvirátus másik tagja, Nagy Ferenc, a győztesnek látszó forradalom hírére haza indult, de a szabadságharcosok megüzenték, hogy ne merje a határt átlépni, mert lövetni fognak rá. A KGP és a NPP vörösökkel együttműködő fejesei, akik a forradalom alatt elvették a lépést (Erdei, Darvas, Veres Péter, Ortutay) a fórumról visszavonultak.

A könnyen felejtő nyugati világ pedig folytatta kisedetéseit. Felszívta a menekült magyarokat, akik hősi cselekedetükkel zavarba hozták a kupeckedő politikusokat, hogy „három nap múlva” napjaink történelmének legfényesebb csodáját hamar véka alá rejtsek és beavatkozást követelő világ-közvéleményt elaltassák. És a szovjet külügyminiszter a nyugatiak gyávaságát látva, cinikusan megjegyezte, hogy „a nap azért fel fog kelni holnap is és Föld forog tovább”. A magyar glóbusz is folytatta körforgását. Bár a bolsevista megtorlás szadistán kegyetlen, a rombolás óriási, az emberveszteség pótolhatatlan volt (halottak, sebesültek, elhurcoltak, börtönbe zártak, menekültek), a magyar nép, hála hatalmas életerejének, ismét talpraállott az egy emberöltőn belül másodszori oroszdulás, vagy ha úgy jobban

tetszik, az otthoni uraknak „felszabadulás” után. A néparuló rezsimnek is engednie kellett lassan a szoros gyeplőn. A feloszlatott ávos terrorszervezetet rafináltabb, kevésbé láthatóval helyettesítették be és kezdték a mézesmadzagot elhúzni a dolgozók szája előtt. Kivéve a parasztságot, amelyet kíméletlenül termelőszövetkezetbe vertek az egész országban. A katonaságnak hízelegtek a forradalom alatti inkább passzív magatartása miatt. Határozott irány kezdett kialakulni a rendszer tervei között: a Párt mindenhatóságát nem hangsúlyozták. Sorait megrostálta a forradalom és a megtorlás. *Ehelyett az anyagi oldalon igyekeztek megfogni az embereket.*

Így állították vissza a parasztság megnyerése céljából a „háztáji” gazdálkodást, állítólag Erdei Ferenc tervei szerint (tehát ezzel talán ő is javított valamit kriminális erkölcsi helyzetén?). Ez huszárvágásnak, vagy a szó szoros értelmében „paraszt-fogásnak” minősíthető intézkedés volt és egyik oka lett a látványosan felszökő agrártermelésnek, de egyúttal a népi életforma, a magyar paraszti kultúra felszámolásának is.

Jött az „új gazdasági mechanizmus”. Kialakult kissé lazított kötőfékkal és szájkosárral az a rendszer, melyet Hruscsov gúnyosan „gulyás kommunizmus” — nak nevezett. Valójában a rezsim csak taktikát váltott, de dogmatizmusa, ideológiai merevsége megmaradt. Anyagi juttatásokkal, az életszínvonal emelésével párhuzamban, a szellemi, lelki, nemzeti vonalon nagyon kevés könnyítés, javulás, vagy fejlődés volt észlelhető. *Sőt az elnemzetlenítés tovább folyt.* Hisz a Rákosi-klikk, a moszkvai emigránsok társai, utódjai, a hírhedt kettős állampolgárságú muszkavezetők, akiknek a „nemzeti” szó vagy érzés valóságos tilalomfa (ez hiányzott belőlük, nekik ilyen nem volt) ott ültek és vannak ma is kulcspozícióban. Az eddig is nagyon gyatrán vonalas történelem-oktatást újabb megszorítás érte: levették érettségi tantárgyak közül a magyar történelmet! Csak a felháborodott közönség tízezreinek heves tiltakozására állították vissza a közelmúltban. Ezek után érthető, hogy a tagadhatatlan nagy anyagi előhaladás, termelési siker dacára, nemzeti szempontból katasztrofális a MNK mérlege. *Öngyilkosságban, alkoholizmusban és*

csökkenő népszaporodásban még mindig vezet Magyarország. Az utóbbi, dacára kormány- és társadalmi-akcióknak nem javul: úgy, hogy ma már nem szaporulatról, hanem népesség csökkenésről beszélünk. Ez a tény tisztán mutatja, hogy a magyar nép életösztönét fenyegető bizalmi válságról van szó. Gyógyítására a reményt, a jövőben való bizakodást kell visszaadni a magyar nemzetnek.

A másik, katasztrófával fenyegető nemzetpolitikai kérdés a mai kormányzat által ignorált ötmilliónyi magyar kisebbség ügye, mely 1945 óta az utódállamok erőszakos olvasztókemencéjében szenved. Ezekhez a negativumokhoz számíthatjuk még nemzeti emigráció szörvényai és a hivatalos Magyarország áldatlan viszonyát. A magyar politikai emigráció joggal ítéli el az otthoni szovjet kegyben élő kormány közömbösségét, vagy langyosságát nagy nemzet-politikai kérdéseinkkel és hagyományainkkal szemben.

A Magyarországon élő kisebbségekkel nagyvonalúan bánnak; de nem tudjuk megbocsátani a saját nemzettestvéreink elnyomását szónélkül tűrő magyar kormány gyáva hallgatását.

Budapestnek viszont nem tetszik az, hogy az emigráns különbséget tesz a rendszer és a nép között. Nem fogad el mindent, amit a pártpropaganda el akar hitetni velünk. Am azt az otthoniak sem fogadják el bíráló nélkül, tehát nagyon szép a szörvény gondozás, anyanyelvi konferenciák, tankönyvek, honi látogatások, ha azokat nem mérgeznék átlátszó, néha suta, néha erőszakos propagandával és a szókimondó hazai magyarok távoltageásával. Ha nem üldöznék az emigrációban népszerű, körünkben megfordult otthoni ellenzékieteket (lásd a Csoóri- és a Köteles-ügyet). Ha ahelyett, hogy szörvényainkat kulturális védelemben részesítenék az egész világon, — hazakacsintgató akarnokok és profi titkos ügynökök segítségével próbálják feldúlni nemzeti egyesületeink, intézményeink életét. Az elbújdosottak honvágyából, hazaszeretetéből nem szabadna csak üzletet vagy pártpolitikát csinálni. Ahogy oktalanság volt az emigráns vezetőktől gyermekeink, unokáink elzárása a szülőföldünktől, rokonainktól, ugyanakkora butaság az emigránst palinak, valuta-fejőstehénnek nézni. Vagy ügynök-jelöltnek! Nekünk, diaszpórában élő magyaroknak

meg vannak a sajátos problémáink, melyeknek megoldásához a legnagyobb egyetértésre, összefogásra van szükség. Nem pedig aknamunkára. Ugyanakkor a magyar sorskérdéseknek megoldásában az emigráció világhelyzetének óriási szerepe van és egyre fokozódik. Viszont, a *de jure* (jogszerű) elismerését az orosz behatásra keletkezett magyarországi rendszereknek (Rákosi, Kádár) dőreség elvárni attól az emigrációtól, amely azon rezsimiek miatt volt kénytelen elhagyni szülőföldjét, és a vándorbotot kezébe venni. A *de facto* (tényleges) helyzetbe kénytelen bele-törődni az, aki otthon él, de a külsországi magyarnak is el kell ismernie, hogy tizenegy milliónak a budapesti kormány köteles kenyeret és munkát biztosítani. Azt is tudomásul kell vennünk, hogy *a helyzet kulcsa nem Magyarországon, hanem elsősorban Moszkvában van* és csak egész kicsit Washingtonban. A magyarországi szociálkommunista rendszer három alappilléren, államközi szerződésen nyugszik. Nem népünk szabadon megnyilvánuló akaratából került uralomra, hanem orosz fegyverek kényszerével. Ezek a „nemzetközi szerződések” a következők:

1. *Varsói Paktum*, mely meghosszabbította a Szovjetunió csapattartási jogát Magyarországon, akkor is, midőn bécsi garnizonjának biztosítása azt már nem indokolja. Ez a katonai szövetség a rendszer élebiztosítása. Megvédte 1956-ban a halálos válságba jutott rezsimet és biztosítja létét ma is. A paktumból való kilépési szándék volt a győzelmes forradalom egyik sírásója. A másik, hogy Magyarország semlegesítési kísérlete nem sikerült. A Szovjet nem engedhette meg azt hogy egy csatlósa kilépjen a sorból, mert az földrengést okozott volna a közép-európai új rendben és uralma végét jelentette volna. Sajnos Nagy Imréknek bizalma az ENSz-ben meddőnek bizonyult és bevágta az útját egy kínai közvetítéssel létre jöhető kompromiszumnak.

2. *A Começon*, mely az orosz gazdasági gépezet hajtószíjára fűzte a Szovjet körül keringő szatellitákat, olyannyira, hogy a termelés és értékesítés azzal összhangban történik.

3. *A Cominform* pedig tudományos, kulturális és politikai cserét, közös frontot biztosít a kommunista államok részvételével, megint, mint a fentiekben elsődlegesen a Szovjet érdekeinek szemelőtt tartásával! De elvárhatnók, hogy ami kis kezdeménye-

zési lehetősége van az otthoni vezetésnek, azzal él is, országunk, népünk javára. Ezt minden reálisan gondolkodó embernek látnia kell és azt az aggodalmat, amivel követik az otthoniak a Kremlben lejátszódó uralom váltásokat, a moszkvai szelek járását, nehogy azzal szembe fordítsák a vitorlákat és felboruljon az ország hajója. Ez ad bizonytalanságot és ideiglenességet mindennek odahaza. Azok pedig akár otthon, akár külföldön a magyar gazdasági csodával dicsekszenek, azoknak meg kell mondanunk, ha nem tudják, hogy *mindezt az 56-os ifjúság élet- és véráldozatának köszönhetik*. A rendszer is leszűrte a tapasztalatokat — látva, hogy mi várhat rájuk fordulat esetén, ha a népet hóhérolják. A kis-kereskedelem és kisipar, a maszek engedélyezése, kezdeti eltűrése után, az utóbbi években már kormányprogram lett. Tehát amit leromboltak, tüzzel-vassal irtottak kezdetben, most a hivatalos kormányszakértők szerint közgazdasági súlypont (mint a „háztáji”, minőségi termelés is).

Ne felejtjük el azt se, milyen súlyos árat fizet a magyar nemzet a viszonylagos jóléért. Egyik a gyökerére vetett fejsze: a népesség csökkenés. A másik, amiért a rendszer is panaszkodik, az ifjúság teljes közömbössége a párttal szemben. De mit érdemel az olyan rezsim, és párt, mely negyven évvel a véres háború után saját népünk elesett katonáinak, hősi halottainak nem enged emléket állítani?

Nemzetünk jövője a biológiai versenyben való helytálláson múlik. Meggyőződésem, hogy ha reményt lát népünk, ha lesz miért lelkesednie, megteszi nemzeti kötelességét. Ugyanez áll az ifjúságra: már csak az „István a király” rock-opera páratlan sikere is mutatja, hogy fiatalságunk keresi, vágyakozik megtalálni igazi gyökereit. Közömbössége a hazugságnak szól. Ellenzékiségét pedig minden nyugati jelenség, termék pártolásával fejezi ki, legyen az zene, rágógumi, vagy farmer nadrág!

A fiatalokban, az egész világ magyar ifjaiban, azok testvéri összefogásában bizakodva fejezem be történelmi utazásunkat két legnagyobb nemzeti tragédiánk előzményeinek és következményeinek sűrű bozótjában. Óvja Isten a magyar nemzetet!

Összefoglalás

Magyarország történelmének legsúlyosabb korszakával foglalkoztunk. A szerző személyesen megélte, mint gyerek az első világháborút, az összeomlást; mint serdülő az első románvilágot: egyetemi éveit a trianoni Magyarországon töltötte; ugyanott érte a II. világháború, majd Erdélyben katonáskodott, és harcolva szorult mind nyugatabbra, amíg a szovjet csapatok elfoglalták egész Magyarországot. Közel hetvenkét év tapasztalata és több nyelven könyvtárnyi olvasmányai alapján vizsgálja az elmúlt időket, elsősorban azért, hogy saját maga tisztán lássa korának eseményeit, arról lehetőleg igazságos ítéletet formáljon és azt közölhesse másokkal is.

Magyarországon az I. világháború óriási véráldozatot hozott. Katonái minden arcvonalon megállották a sarat. A politikai vezetés és félrevezetettek hibája folytán, amikor saját hazájuk határait kellett volna védeniök, bénult meg az életösztön és szétvert, gyűlevész hadseregek betörését kellett eltűrniök. A Székely Hadosztály zászlóaljnyi erővel végzett védelmi harcai és Stromfeld felvidéki hadjárata bizonyítéka annak, hogy a magyar veteránok megvédehették volna a történelmi határokat, ha nem dobják el a fegyvert 1918-ban. A háború veszteségét követték a Párizs körüli békék, melyek felosztották az Osztrák—Magyar Monarchiát. A Trianoni Békediktátum Magyarországot hétfelé szakította: Erdélyt Romániának adták, árulásai és áldozatai jutalmául. Dél-Magyarországot, a Szerb—Horvát—Szlovén királyság kapta: tengeri kikötőnket Fiumét Olaszország; Észak-Magyarországot szintén egy új képződmény, Cseh-Szlovákia részére hasították ki hazánk testéből; de még a testvéri lengyelek is leszeltek valamennyit Árva megyéből. Mindennek betetőzése azonban Nyugat-Magyarország osztrák kiigénylése volt, amit már nem volt hajlandó eltűrni a meggyötört nemzet.

A Kun Béla-féle Tanácsköztársaság leverését a románok végezték el és az ország kirablását is. *Ilyen körülmények között indult a független Kis-Magyarország élete.* A románok kitarodása után uralomra került ún. „ellenforradalmi rendszer” kormány megbízottjai aláírták a trianoni békét, de felháborodott

hazafiak fegyverrel verték ki az osztrákokat Nyugat-Magyarországból. Csak később, a velencei szerződéssel vehette birtokába Ausztria ezt az ősi magyar várövezetet. *Sopron kivételével, mely népszavazással magyar maradhatott.* Ez is bizonyítja, hogy a wilsoni pontok betartása, az egész Magyarországra kiterjedő népszavazás esetén egész más magyar határokat létesített volna.

Ezen tények és történelmi államunk prédáján megnövekedett ún. „utódállamok” magatartása, az alájuk vetett magyarok elnyomása szabta meg a trianoni Magyarország külpolitikáját. Lefegyverezve, kirabolva, gúzsbakötve — a legyőzöttek, vagy csalódottak táborában kellett kikötnie hazánknak. *Külpolitikája tengelyében a békés területi revízió és kisebbség-védelem állott, amit szinte egy emberként támogatott az egész nemzet.* A népszövetségben azonban nem sok sikert ért el egyik törekvésünk sem. A rossz belpolitika pedig a nép megerősödését, felkészülését akadályozta. Végre az olasz, majd a német politika szétörte a békek bilincseit, kiszabadított a Kis-Antant fojtogatásából, elszigeteltségünk megszűnt. Ebben a konjunktúrában Magyarország visszakapta, vagy szerezte (nemzetközi döntéssel, vagy fegyveres beavatkozással) történelmi területeinek egy részét. *De nem készült fel, se lelkiileg, se fizikailag annak minden áron való megvédésére.* A német—orosz háború végzetes fordulata, az USA rövidlátása egész Közép-Európát Szovjet érdekkörbe utalta.

A Párizsi Békével visszaállították a trianoni helyzetet. Sőt, annál rosszabbat: elismerték Kárpátalja Szovjet anektálását, amely sok százados orosz imperialista törekvés betetőzését jelentette; *átjutni a Kárpátokon.* És amit éppen Magyarország hiúsított meg a történelem folyamán (például az I. világháború véres, győztes csatáiban). Talán éppen ezért most még a Nyírségből is hozzájuk csaptak egy szeletet. *Másik, számunkra roppant súlyos béke-pont a kisebbség védelem mellőzése; a szerződés rábízta az egyes államok kormányaira a nemzetiségek gondozását.* Hogy milyen eredménnyel, azt megmutatta az utolsó négy évtized. *Ötmilliónyi magyar teljes jogfosztottságban, másodrangú állampolgárként szenved ősi földjén és Magyarország kormánya egy szavát sem emeli fel értük.* Dél-Afrikáért az egész világ lázban él, de ezer éve őslakos európai nép hóhérolása mehet

büntetlenül hosszú évtizedek óta? És éppen a magyaroké. akik a szovjet — szláv rabszolgasággal szemben kétszer keltek fel a II. világháború óta, példát mutatva a világnak: először az első és utolsó szabad parlamenti választásokon, amikor 68%-os többséget szereztek a polgári pártok a marxistákkal szemben, két millió orosz szurony árnyékában. Másodsor: az 1956-os magyar forradalom és szabadságharcban, mely az erőszakos bolsevizálás, rendőrruralom, orosz kizsákmányolás következménye volt. Egy világhatalom fegyveres tömegei verték le a felkelt ifjúságot a második szovjet orvtámadással.

A szörnyű megtorlás gyászba borította Magyarországot, de leleplezte az addig Nyugaton szalonképesre mázolt Szovjetet. A muszkavezető bábkormány fokozatosan engedni kényszerült, és így alakult ki a „gulyáskommunizmus” Magyarországon; egy aránylag szabadabb közigazdaság és kisebb szájkosár. Viszonylagos anyagi jólét, hogy elkozmetikázza a nemzet sebeit. Hogy miként fog fejlődni tovább, az elsősorban Moszkvától, másodsorban a két óriás hatalom viszonyának alakulásától függ. *Három pusztító népbetegség aggasztja a nemzetünk jövőjét vizsgáló honfiakat: öngyilkosság, iszákosság, és népesség csökkenés.* Nemzeti szempontból a harmadik a legsúlyosabb, de mindhárom oka a jövőben való bizakodás és remény elvesztése folytán az életösztön megbénulása. Bizunk benne, hogy a magyar nemzet, mely történelme folyamán hatalmas regenerációs képességéről sokszor tett bizonyosságot, ezúttal is magára talál és kilábal e halálosan komoly válságból is. Mielőbb, mert az idő könyörtelenül sürget.

IRODALOM

- Málnási Ödön:** Magyarország őszinte története, München, 1959, 189-278 old.
David Irving: Uprising, Horder and Stoughter, London, 1981 (német kiadás, Aufstand, Albert Krams, 1981).
Bill Lomax: Az 1956-os magyar forradalom (magyarra fordította Dr. Krassó György, Budapest, kiadva Párizsban).
Csonka Emil: Az ötvenhatos magyar forradalom oknyomozó története 1945-57.
Oltványi László: Harcok Dél-Budapesten, 1956.
Pongrácz Gerely: Corvin-köz, 1984.
Gosztonyi Péter: Der Ungarische Volksaufstand in Augenzeugenberichten, Düsseldorf, 1966.

Trianon! nem, nem, soha!

1920. június 4-én érkezett Magyarország történelmének legnagyobb tragédiájához: *a trianoni rokokó palotában akkor írták alá a magyar delegátusok az első világháborút követő parancs-békét.* A négy éves harcokban, hol tíz milliós tömegek álltak szemben egymással, 600.000 magyar, 2 millió francia, ugyanannyi német és hasonló számú más nemzetbeliek estek el. A pazarló anyagcsáták, az európai tengerzár miatt éhező Európa, a 28 millió áldozatot követelő „spanyol” járvány, nem a békülékenység, hanem a *bosszúállás szellemét* ültették a győztesek szívébe. Ebben a franciák vezettek, élükön a „Tigris”, Clemenceau és „kis sakáljai” ahogy Benest és társait nevezte Lloyd George az angol miniszterelnök. A háború végén, már a fegyverszünet idején megindultak a francia, szerb, román és cseh megszállók, de az akkori magyar vezetők bizakodtak, hogy a béketárgyalások, a wilsoni elvek, igazságos rendet hoznak Közép-Európában. Ennek az ellenkezője következett be. A magyar békeküldöttséget, élén Apponyi Alberttel, Magyarország „nagy öregjével”, majdnem közönséges bűnösökként kezelték, szakértőt nem hallgatták meg, csak a diktátum aláírására és egy rövid nyilatkozatra szorítkozhattak.

Az 1919-es román megszállás alatt teljesen kifosztott *Magyarország* csillagászati összegeket volt köteles fizetni azoknak, kik *területeinek 71 %-át, népességének pedig 64 %-át rabolták el.* Az amerikai elnök, Wilson, a háború talán leghatásosabb lélektani

fegyverét vetette be, amikor a népek önrendelkezési jogának tiszteletben tartását hirdette meg, azonban a fellegekben járó fantasztá jószándéka helyett a francia katonai hatalomra épülő „reálpolitika” érvényesült. Ezzel az elvakultsággal vetettek alá 3 és félmillió magyart, a Kárpát medence őslakóit, védőit zöld asztal mellett kiagyalt, mesterséges államoknak, mint Csehszlovákia, Jugoszlávia, Nagy-Románia. Nemzettestvéreinket kisebbségi sorba taszították, négy új, ellenséges vámhatárt teremtettek Nagy-Magyarország helyére. Ezzel saját népüket is nyomorították, mert az egészséges gazdasági vérkeringés is megszűnt ezen a területen. Végül állig felfegyverezve „örködtek” a megcsónkított, kirabolt és lefegyverzett Kis-Magyarország fölött. Ez a nemzeti katasztrófa olyan méretű volt, hogy Mohács (1526) ehhez képest csak közepes jelentőségű csatavesztés. Az ország még 1541-ig egyben volt és a későbbi, jórészt saját hibáinkból eredő következményekben is volt egy fénylő pont, az önálló Erdély. De főleg ismeretlen volt az a sovinizmus, amely 1920-ban urrá lett és hóhérolta azt a magyarságot, mely hazát adott minden idegennek, nem tört létükre, nem akarta beolvasztani őket és főleg *nem úgy bánt velük, mint ők velünk Trianon után*. Pedig egyetlen egy felelős vezető volt a Monarchiában, aki ellenezte a háborút, a magyar miniszterelnök, gróf Tisza István, a mártír halált halt államférfi.

A trianoni békeparancs kísérő irata, az ún. „Millerand levél” kilátásba helyezte ugyan a szerződések esetleges módosítását, de a Népszövetséget a franciák és a Kis-Antant dominálták. Így változás nem történt mindaddig míg Németország önhatalmúlag meg nem kezdte a békeszerződés korlátjainak ledöntését. Lloyd George előre megjósolta, hogy a rossz békének újabb katasztrófa lesz a következménye, tehát II. Világháború valóságos oka Versailles, ha *ürügye* más is volt.

A második béke (Párizs, 1947) megtetézte az első hibáit, sőt túltett azon, mert a Szovjet élettérnek engedte át Közép-Európát és fél Németországot. A leggyökeresebb változás azonban az, hogy először tenyerelt át az orosz medve a Kárpátokon. bekebelezve Nagy-Magyarország északkeleti bástyáját Kárpátalját.

Hiába volt a tudós magyar delegáció, hiába irtotta ki az új rezsim az előtte kormányzó rendszer neves és névtelen ezreit, nem volt Magyarország számára kegyelem.

A párizsi béke még a revízió gondolatát is elvetette, eltiltotta. Az erdélyi kérdést Molotov egy mondattal elintézte: „Ezt az ügyet a Szovjetunió és a román királyi kormány rendezte”. Egyetlen egy ellenvetés Ausztrália miniszterelnöke részéről és Erdély lekerült a napirendről. Amiként az első világháború wilsoni elvei, ugyan úgy a második nagy amerikai jelszavai, „a kis népek szabadsága, a demokrácia, a félelem-mentes élet” csak hazug és üres szavak a szovjet ígában elő népek fülében.

A dicsőséges magyar forradalom cserben hagyása 1956-ban betetőzte Nyugat sorozatos árulásait és rá kell döbbsen mindenkit arra, hogy csak magunkban bízhatunk. Világosan lássuk saját hibáinkat és mulasztásainkat is! Ne keressünk bűnbakot olyanért amiért minket terhel a felelősség. Lássuk meg azt is, hogy a jó szándék megvolt ellentétes oldalon állóknál is. Mindenki a maga módján próbálta menteni a hazát, de a problémák nagyobbak voltak, mint a mi erőink. Ebben egyek lehetnek az összes politikusok, jobb és bal egyaránt, senkinek sem sikerült, semmi sem sikerült. Erőinknél nagyobb erők működtek itt.

A történelem s a sors kereke végig dübörgött rajtunk. Nincs szükség tehát önmarcangolásra, egymás elleni hadakozásra, „az üsd nem apádra”, hanem tényleg zárjuk szorosabbra sorainkat, tartsuk egységesen amink megmaradt: nyelvünk, zenénk, irodalmunk, táncaink, versenyzőink fizikai kiválósága és utoljára, de nem utolsó sorban, helytállásunk a munka frontján, akár testi, akár szellemi erőfeszítésről legyen is szó.

A trianoni és párizsi fátumot csak a biológiai, élettani és erkölcsiben erős, egységes magyarság fordíthatja meg. Ez a magyar anyán és az ifjúságon múlik. Tisztában kell lennünk azzal, hogy ez a harc generációkon keresztül tart. A két háború között és alatt „Burgerland”, Dél-Erdély és Kelet-Bánát kivételével majdnem egész Nagy-Magyarország helyreállott. Ezért nem szabad feladni a harcot és a reményt. Igazságot követelünk és várunk, nemcsak a magyarság, de a velünk együtt élt és ma szintén szovjet járomban elő más nemzetbeliek számára is.

A csillagok járása változni fog. Nem szemünk előtt nőtt-e fel a Szovjet hátában a vele ellenséges kínai világhatalom? Nem osztódik-e újra meg újra a sokat tömjénezett kommunista egység? Ezért reménykedünk és emlékezünk. Ahogy Trianon nem lehetett a magyarság sírja, Párizs a szuper-Trianon sem lesz!

Emlékezzünk és dolgozzunk — amíg 16 millió magyarnak is felvirrad egyszer. Várunk, de nem sült galambot, hanem jogot és életet követelünk jobb sorsra érdemes nemzetünknek.

Magyarország II. világháborús veszteségei

1945-ben Halottak napján Karintiában a Wörthi-tó melletti városka, Velden temetőjében voltunk. Az I. világháború magyarjainak, akik valószínűleg e frontmögötti kórházvárosban haltak meg, sírjain égtek a kicsi gyertyák; fejfájukon nevük, születési évük, elmúlásuk dátuma és hantjuk gondozva, tele virággal — hatvan évvel a nagy háború után, idegen földben.

Hasonlóképpen amikor az olasz front nagy ütközeteinek helyein jártam az ötvenes évek végén, a Monte Cristallo oldalában ott voltak elszórtan a magyar katonasírok, a hősi halott nevével, épen, tisztán, gondozottan. Vagy az olaszországi katonatemetőkben egymás mellett a talján és a magyar hősi halottak, békességben.

A trianoni Magyarország minden községében, városában emléktáblák, vagy emlékművek rótták le a kegyelet adóját az elesetteknek. És hasonló módon Európa, Amerika és Ázsia országokban tiszteletet adtak nemcsak az I. világháború hőseinek, hanem a második áldozatainak is. *Nem úgy a mai Magyarországon! Nincs egy emlékmű vagy márványtábla, mely megőrkítené a II. világháború magyar katonáinak vagy polgári áldozatainak nevét. Zsidó veszteségről lehet, sőt kell beszélni, de magyar holokausztról nem volt ildomos, nem szabadott, de még pontos*

felmérés sem történt, hogy hány nemzettestvérünk lett a II. világháború halálos áldozata. *Ezért megilletődött lélekkel hallgattuk Für Lajos otthoni magyar történész megdöbbenő előadását, hogy „Mennyi a sok sírkereszt?”*

A fiatal tudós Vas megyei születésű; tehetsége feltűnt a falusi iskolában, s ezért társadalmi úton lehetővé tették a szegénysorsú ifjú továbbtanulását a csurgói református kollégiumban 1941-ben; érettségi után a debreceni egyetemre került történelem szakra, de a politika másképp döntött. Az 1956-os események kapcsán a debreceni forradalmi bizottság tagjává választották. A szabadságharc leverése után börtönre és állásvesztésre ítélik. Mint kétkézi dolgozó kereste családjának és magának a mindennapi kenyeret.

Csak évek múlva tudott visszakanyarodni szaktudományához és doktorált anya-egyetemén, Debrecenben. Két évvel ezelőtt látta Sára Ferenc hat órás dokumentum filmjét, a „Pergőtűz”-et a doni katasztrófáról egykori híradók és túlélők visszaemlékezései alapján. A befejező kép egy öreg palócasszonyt mutat, aki negyven év óta minden Halottak napján gyertyát gyújt odaveszett férjének emlékére. Ebből kapta az indítást Für Lajos és két év alatt kikutatta a magyar Apokalipszis elborzasztó nagyságát és megírta otthon az „Alföld” hasábjain azt, amit most élőszóban hallottunk tőle, hogy *több, mint másfél millió lakosa pusztult el a II. világháború hullámveréseiben az akkori, megnövekedett Magyarországnak!* Mindezt negyven évvel a nagy világégés után úgy kellett kiásnia, felbecsülnie, mert csak egy-két, nem egészen megbízható adat állott rendelkezésére.

Azt, hogy hány ház, gyár, híd, birka, szarvasmarha és sertés veszteségünk volt, arról pontos statisztikát készítettek; de hogy hány emberáldozata volt a katonaságnak és/vagy a polgárságnak, arról sután és sunyin hallgattak a hatalom szócsövei, meg tudós berkei négy évtizeden át. *Minden évben megkoszorúzzák a szovjet, román és bulgár elesettek hősi emlékműveit, de nem a magyar halottakét, mert ilyen márványtáblák nincsenek a mai Magyarországon.* Pedig még csak nem is 1956-ról van szó — amiről tilos őszintén beszélni.

Hisz még Romániában, az erdélyi székely falvak főterén is ott

vannak kőbe vésve az elesettek nevei és a kegyelet virágai. *A halott nem ellenség. A hősi halottak nem perelnek egymással.* Franco tábornok megépíttette Spanyolhonban a „Valle de los Caidos”-t (az Elesettek Völgyét), ahol egymás mellett fekszenek a vörös és fehér katonák, a polgárháború áldozatai, a hegy gyomrában épített grandiózus székesegyházban. Mire vár tehát az otthoni rezsim? Végre lássunk egy gesztust. *Legyen vége a kegyelet sértésnek.* A következményeket, mint látni fogjuk alább, úgy is rettenetesen nehéz jóvá tenni. Igen, de hol a határ? Akkor sok tízezer mártírt kel rehabilitálni és az 56-ban elesetteket is, meg az orosz fogolytáborok, a Gulag által elemésztett százazereket felróni az emléktáblára úgy, ahogy a szülői és testvéri szívekben élnek még. *Amerikában, Akron városában van az egyetlen ilyen emlékmű az egész világon, ahol nincs személy válogatás a halottak között.* Ajánljuk ezt és a spanyol modellt az otthoni hivatalosoknak.

Für Lajos földink úttörő, de sziszifuszi munkát végzett. Az utódállamoknak nem szívügye (mint a magyarországinak?!) együttműködni pontos felmérésben. Mert akkor kiderülne, hogy a Maniu-gárdisták vérengzéseinek tízezrei és Sztálin javaslatára a Duna-deltába deportált negyedmilliónak nagyrésze a magyar holokausztot növelte.

Titó és pribékjei az újvidéki megtorlást („hideg napokat”) tízszeresen, egyesek szerint harmincszorosan bosszúlták meg: „Hideg napok” helyett „hideg hetek és hónapok” következtek a délvidéki magyarságra, harminctól százezerig terjedő emberáldozattal. A csehek és megkerült szlovákok atrocitásai is napfényre kerülnének tudományos kutatással. Ezek és más szubjektív szempontok akadályozták mindmáig, hogy a kegyelet győzzön a politikán.

Ez tűrhetetlen állapot: *a megemlékezés a halott joga, de az élő kötelessége, mióta világ a világ.* Elpusztul az a nemzet és az az állam, amely elfeledkezik, nem becsüli halottait, hőseit. Annál is inkább, mert legsúlyosabb nemzeti és országos gondunk egyik forrása az, hogy népünket megtizedelte a II. világháború; ha egyharmad zsidó veszteséget leszámítunk, akkor is minden tizedik magyar esett ki az egymillió halottal — ami akár abszolút számban, akár arányosítva, az összes népek között is egyik legsú-

lyosabb áldozatot jelenti. Nem beszélve a politikai, gazdasági és társadalmi okokról, *a magyar holokauszt az egyik gyökere az ország népesség csökkenésének*. A fiatalok kiesésével katasztrófálisan növekszik ez a veszteség a családalapítás elmaradásával, vagy a házasság megszakadásával. Ezek a népszaporodást döntő módon befolyásoló tényezők.

Franciaországot Napoleon háborúi vitték népesség csökkenésbe. Hiába mondta egyik tábornoka, hogy Párizs egyetlen szerelmes éjszakája pótolja az emberveszteségeket, ha a francia anyák nem akarták agyútöteléknékné világra hozni gyermekeiket. Aláhúzhatjuk tételünket Deák Ferenc híres mondásával, aki Ferenc József második újoncozási kísérletét azzal szerelte le, hogy *„nálunk az anyák csak egyszer szülnek egy esztendőben”*. A halottak, a pártában maradottak, a kivándoroltak teljes kiesést jelentenek egy nemzet életében. Ehhez járulnak fokozva a politikai, szociális, gazdasági és lelki tényezők. Főleg az utóbbi, mely a természetes szaporodási ösztönt lefékezve, megbénítva, öngyilkosságra sodorja nemzetünket.

Érthető tehát, hogy ha a megrázó előadás hallgatói aggódva kutatták a jelen lehetőségeit a magyar jövő érdekében. Eppen ezért még egyszer hangsúlyoznunk kell az összefüggéseket: *Az a nép, mely halottait nem becsüli, nem becsülheti, az a kormányzat, mely emléküket nem ápolja kegyelettel, nemcsak a minden társadalomra érvényes hagyományt, hanem biológiai jövőjét is sárba tapossa.*

Köszönjük Für Lajosnak, hogy erre próbálja rádöbbeneni a maradék országot és a határokon kívüli magyarokat. Kívánjuk, hogy missziója sikerrel járjon és bízunk abban, hogy Magyarországnak népe, mint annyiszor, meg fogja találni a kivezető utat.

Harcoljunk a román nemzeti-kommunizmus ellen!

Most nem kívánok történelemmel, régészettel, vagy földrajzzal foglalkozni, hanem kizárólagosan Erdélyben élő, őslakó, államalkotó magyar nemzetiségünk sorsa érdekel és az a nagy kérdés, mit tehetünk értük? Ma nem vitatkozom a románokkal, hogy hányezer éve alakítottak államot Erdélyben a szkita-fajú dákok, aztán a rómaiak és hogy Ceausescu vajon Decebál, vagy Traján császár ükunokájától származik-e? Ezekről hallottunk és írtunk eleget. *Ma Erdély változásairól beszélünk, főleg az 1944 óta kialakult és egyre súlyosabb helyzetről. A sovinizmus és bolsevizmus kettős igájában szenvedő, a „vörös malom” kövei között őrlődő népünkről.*

Hogyan Kezdődött?

Említsük meg néhány mondatban a közvetlen előzményeket. Kárpátalja birtokában honvédeink kétszer is felvonultak a román határra 1939 után. A nyugati német győzelem 1940-ben meggyorsította azt a lavinát amely már 1938-ban a Felvidék magyar többségű részének visszatérésével indult el és az Első Bécsi Döntéssel (1938. nov. 2.) rést ütött a trianoni békeszerződés rideg falán. A második nagy revíziós siker Kárpátalja visszavétele volt

(1939 március), melynek érzelmi és politikai jelentőségén kívül (közös magyar—lengyel határ, végre egy velünk hagyományosan barátságos szomszéd) *komoly hadászati fontossága volt az, hogy kinyitotta az észak-keleti utat Erdély felé, a megerősített román „Károly vonal” mögött.* Románia rövidesen lemond az angol—francia garanciáról és a németek felé tájékozódik. Viszont Molotov 1940 tavaszán magához kérette Kristóffy, moszkvai követünket és tájékoztatta őt a Szovjet terveiről, kijelentve, hogy az oroszok Beszarábiába való bevonulásakor „Magyarország is érvényesítheti teljes történelmi igényeit Erdélyben”. A követ jelentette ezt Budapestre, de kitérő választ kapott. Csak amikor 1940 nyarán a „Vörös Hadsereg” teljes háborús felkészültségben, nagy erővel átlépte a Dnyesztert és ismét birtokba vette ezt az 1917 után elvesztett tartományt, mozdult meg Budapest.

A román—magyar közvetlen tárgyalások Turnu Severinben nem vezettek eredményre, következett az érdekelt felek felkérésére a II. Bécsi Döntés Erdély kettévágása, olasz—német, tehát *nemzetközi határozattal.* Észak-Erdély magyar fennhatóság alá került, Dél-Erdély visszamaradt Romániának. Egyidejűleg német csapatok vonultak be és a tengely-hatalmak garantálták az új román határokat. (Elsősorban a Szovjet ellen!) 1941-ben a jugoszláv válságot követő háborúban, Bácska visszatérésével, megint csak részleges revízió következett, tehát a hivatalos magyar külpolitika, mely húsz év óta a trianoni béke teljes felülvizsgálatát, módosítását és területi rendezést követelt történelmi meg népi alapon, kénytelen volt megalkudni az adott lehetőségekkel. Hogy erre mennyire nem volt felkészülve lelkileg, szellemileg a magyar nemzet, politikailag és közigazgatásilag az állam, arról most ne beszéljünk. Az külön tanulmány tárgyát képezi.

A Szovjet elleni háborúban félszívvel, de csak egy gyors hadtesttel, majd két, illetve végül három hadsereggel vettünk részt. A „hűség”, „németbarát” Románia több mint egymillió katonával. Mindkét állam állandóan szállított élelmet, nyersanyagot Németországnak, amelyek között hadászati szempontból első helyen állt a *román petróleum.* Amikor a német hadigépezet elkopott az orosz nagytérben, és a Vörös Hadsereg védekezésből támadásba lendült, egyidejűleg Moszkva diplomáciai manőve-

rekbe is kezdett. Ezek egyike, mely tárgyunkhoz tartozik, az „Önálló Erdély Szovjet garancia mellett” sokat ígérő, de hamis jelszava. *Ez a trójai faló muszka változata, amit jóhiszemű, hiszékeny magyar (esetleg román???) értelmiségiek, erdélyipárti és — vagy — kommunista politikusok elhittek, terjesztettek, míglen jött a valóság hideg zuhanya, Erdély orosz előzönlése és visszaadása Romániának.*

1944 szeptember végén csapataink kiürítették a Szélelyföldet, október 10-én Erdély fővárosát Kolozsvárt, majd a debreceni csata eredményeként biztosított észak-keleti részen át folytatták visszavonulásukat Magyarországra. Erdély, történelmi orszá-
gunk keleti bástyája, a magyar államegység eszméjének örök hordozója ismét elveszett. Másodsor, egy emberöltő életében. Azonban, szemben az 1918-as tragédiával, midőn csak a maroknyi Székely Hadosztály védte a Maros vonalat, zászlóalnyi erővel, a legidőszerűtlenebb forradalom ájultságába zuhant Magyarországon, 1944-ben, stratégiailag hátrányosabb helyzetben (a Kárpátok délkeleti átjárói román kézben) a magyar honvédség német fegyvertársaikkal együtt a legvéresebb harcokban, két hónapig védtek az erdélyi földet a Szovjet és az áruló román hadseregek nyolcszoros túleréjével szemben. Erdély feladásával megkezdődött a magyarság számára a második „román világ”, Szovjet — orosz megszállással karöltve.

Néhány hirhedt esemény tette örökre emlékezetessé az új uralmat. Egyik, a Mániu-gárdisták kegyetlenkedése, a legsötétebb középkort megszegyenítő csikszentdomonkosi és szárazajtai, stb. vérengzései. A másik, a kolozsvári „hadifoglyok” esete a Szovjettel. A Mániu-gárdát Bukarestben szervezték és fegyverezték fel; zászlóikat megáldották a pópák, mint 1848-ban. Ezek a legravasabb erdélyi román politikusról, Nagy-Románia úttörőjéről elnevezett haramiák rátörtek a front mögötti védtelen székelységekre és tömeggyilkosságokat követtek el, Olteanu Gavril, ma is szabadlábbon élő (?) vezérük személyes részvételével. Ezek a favágó tőkén, fejszével a faluk piacán — az orvgyilkosok által — végrehajtott kivégzések még az oroszoknak is sok volt; úgyhogy Malinovskij tábornagy, a frontszakasz szovjet főparancsnoka kikergette a háta mögött garázdálkodó oláh bandákat és ideig-

lenesen visszaállította a magyar közigazgatást az elfoglalt Székelyföldön. *A másik hirhedt esemény azonban a vöröskatonák lelkén szárad: Kolozsváron napokkal a város elfoglalása után a békésen sétálgató lakosok tömegét összefogdosva, marhavagyonokba zsúfolták és Moszkvába szállították. A túlélőket az orosz októberi forradalom emlékénnepén mint hadifoglyokat, Sztalin előtt parádéztatták.* Volt közöttük magyar és román, konzervatív és kommunista, munkás, paraszt és értelmiségi, nem volt személy-válogatás. Sokan még a mai napig sem tértek vissza! Ez volt Erdélyben a „felszabadítás”! A szárazajtai tragédiáknak volt egy máig átnyúló, szomorú utóhangja: egy kis székely községben nemrég iskolai dolgozatot íratott a tanító: „Emlékeim a felszabadulás idejéből” címmel, amire az egyik gyerekecske azt írta, hogy „akkor fejezték le nagyapámat a piactéren”! Tudom, nem kapott dicséretet szegényke erre a dolgozatra. Így indult tehát a második román világ Erdélyben és a Székelyföldön, 1944-ben.

Az új rendszer kialakulása

A következő évek a lassú, de fokozatosan növekvő kommunista átállítás korszaka. Két szakasza volt; a bizonytalan, átmenetileg enyhébb idő, mely a *Gróza-kormány* működésével kezdődik (1945. március 5.) és a királyság megszüntetésével végződik (1947 április). Ekkor indul az új alkotmánnyal a második felvonás, a *román nemzeti kommunizmus kialakítása*, Gheorghiu-Dej és Ceausescu máig tartó uralmi rendszere.

Gróza Péter erdélyi születésű román ügyvéd magyarbarát politikus volt. Magyar iskolákat, egyetemet járt, ismerte és becsülte kulturánkat, népünket. *Ama ritka románok közé tartozott*, — mint Mihályi, vagy Gozdsu (Justh Zsigmond barátja, szerb—román eredetű földbirtokos, törvényszéki bíró, magyar regényíró), *akik a két nemzet közötti megértés és barátság hívei voltak.* Gróza a radikális népi irányzat harcosa; az „Ekés Párt” vezetőjeként megjárta a két háború közt a román királyság erdélyi és regáti börtöneit, néppárti nézetei, meg tevékenysége miatt. Már akkor ismert volt magyarbarátságáról. A román parasztság bizalmából került kormányra. Pártja gyenge volt, tehát amíg re-

gáti szervezeteit felállította az erdélyi románokra és magyar szocialista—kommunista értelmiségre, szakszervezetekre s azok politikai vetületére, a Magyar Dolgozók Szövetségére (MADOSz) támaszkodott. Ezek között Moszkva ígérete is munkált: például Bányai-Baumgärten László gyulafehérvári felső-középosztályból származó intellektuel, Majláth püspök bérmafia, a csikszeredai katolikus gimnázium tanára, az embertelen román börtönöket megjárt marxista teorétikus (aki Szovjet sugalmazásra is) a már Jászi Oszkár idején csődbe jutott eszmék (Erdély: Keleti Svájc) változatát propagálta. (B. L. mindmáig hű kiszolgálója lett Bukarestnek!) Vagy az öreg „sarlós”, a Pozsonyból átszármazott, kiutasított, erdélyi német származású kommunista *Balogh Edgár, aki bár megcsömörödvé, de még megvan, és becsületére legyen mondvá, kitartóan küzd ma is a magyar anyanyelvi oktatásért, iskolákért.* Ez csak két, de különböző értékű név az azóta megítélt szocialista magyarok közül, akiknek javarésze jóhiszeműen, rövidlátóan hitt az erdélyi kérdés méltányos, igazságos, „lenini megoldásában”. Ilyen hangulatban kezdte 1945-ben viszonylagos szabadságban a romániai magyar nemzetiség másodszori kisebbségi életét megszervezni, művelődési és politikai kerekeit felállítani, intézményeit kitározni, háborús veszteségeit — ha lehetséges — pótolni. *Gróza kormánya talán a legjobb román rendszer volt, a magyar kisebbség életében, 1918 óta.* Személyesen is megjelent és felszólt a magyar népgyűléseken. Szívesen és szépen beszélt magyarul. Budapestre is többször ellátogatott és őszinteségével rokonszenvenessé tette magát Magyarországon is. *A moldovai csángók történelmük folyamán először kaptak magyar iskolákat és tanítókat!* Ebben, az aránylag háborítatlan periódusban *iskoláink, egyházaink, magyar egyetem és főiskolák működtek. Székely—magyar (látszat?) autonómia létesült; városokban, községekben megalakultak a MADOSz politikai szervezetei.* De a Moszkvából irányított kommunisták is megkezdtek áldatlan működésüket. És ahogy nőtt a regáti és erdélyi román marxista káder, úgy fogyott a magyarság befolyása a bukaresti nagypolitikában. Egyelőre azonban minden biztatónak látszik, még Gróza szellemében megy a kormányzás, aki a Segesváron megtartott Petőfi ünnepségre küldött üdvözlő levelét így fejezte

be: „A román és magyar nép testvériesülésének jegyében közösen dolgozva, Petőfi Sándor, a hősi halott emlékének — a szabadságnak, a népek közötti békés együttélésnek, az emberi haladásnak áldozunk.”

Azonban a moszkoviták már készültek Gróza megbuktatására. A kommunista párt, élén Pauker, Gheorghiu-Dej, Patrascanu és egy Luca-ra átírt, Moszkvából jött magyar munkás(?) Luka László állott. Ezek tervei szerint játszódott le 1947 tavaszán, orosz páncélosok közreműködésével az a puccs, mely Mihály királyt eltávolította és bevezette a köztársasági államformát. Az államszínny egyúttal sorsforduló is volt, nemcsak a magyar nemzetiség, de az összklakosság életében is. A politikai légkör megromlott. A vezér-négyes között eldőlt a hatalmi vetélkedés, a Szovjetkegyelte proletár. Gheorghiu-Dej javára. A zsidó Pauker Annát félreállították, aztán a román intellektuel Patrascanut fogták le és eliminálták. Majd Luka Lászlóra járt rá a rúd, akinek ezután már nem román helyesírás szerint írták a nevét, hogy magyar származását kihangsúlyozzák, és röviden eltüntették a felső vezetőségből. A „fasizmus felszámolása” címen megindult, osztályharcos szellemben, a vezetőképes magyarok kiiktatása, aztán deportálása, a Duna-delta haláltáborai: 280.000-re tehető az elhurcoltak száma. Ki ott pusztult, a klíma és az embertelen bánásmód miatt a román Gulágban, vagy gyógyíthatatlan betegséggel tért vissza, például mint László Dezső, a kolozsvári Farkas utcai református templom köztisztviselőben álló, megboldogult prédikátora. Folytatódott a hivatalos üldözés, bűnbak keresés: ujjal mutattak a magyarokra, de a többi kisebbségire is, mint minden baj és hiba forrására, a megkisebbsített Romániában. Sok magyarországi eseményt, orosz—magyar ellentétet, feszültséget használt ki a román vezetés a kiszolgáltatott magyar nemzetiség ellen. Így a székelyudvarhelyi születésű Rajk László budapesti kirakatpöre alatt és után székelyföldi barátait és ismerőseit, fiatal magyar kommunistákat fogtak le, jobbra való elhajlás ürügyével. Ekkor börtönözték be a fiatal, tehetséges székely Fórist és ki is végeztették. De az 56-os szabadságharc eseményeinek visszhangja illusztrálja legjobban a román kommunista vezetők gátlástalan machiavellizmusát. Első menetben megrökönyödés,

lazítás, lapulás, de mihelyt a széljárás megfordult, a Szovjet megtorlások hasonló román magatartást váltottak ki. *A magyar, de a román fiatalok közül is, kisszűrték a bátrakat és elégedetleneket, akik tüntettek, vagy csak együtt éreztek a szabadságharcosokkal.* Természetesen elsősorban magyarokat ért utól börtön, üldöztetés, kivégzések. Ne feledjük, hogy szegény, vértanúvá lett Nagy Imrét és társait kezdetben Romániában, Szinájában őrizték a „megbízható” román titkosszolgálat és vezetés közreműködésével.

A Román nemzeti kommunizmus igájában

A román macska megint talpra esett: látva, hogy a Nyugat cserbenhagyta Magyarországot, s a Szovjet letiporta a „szocialista testvérét”, *G-Déjék elérkezettnek látták az időt a romániai magyarság teljes guzsbakötésére.* Ebben az első lépés az egész világ becsapása, félrevezetése volt: az úgynevezett új külpolitikai tájékozódás. Kihasználva a Szovjet hálát és pillantnyi kegyes engedékenységet, Románia nyitott Peking és Washington felé, ugyanakkor pedig óvatosan, de belső hírveréssel a Szovjettől való elszakadó mozdulatokat színlelt. *Am kergette könnyörtelen sztalinista módszerekkel az „egységes szocialista román állam” kialakításának délibábját, a homogén román haza lázálmát, ha kell, egy tucát más nemzetiség megfojtása árán is! Elsősorban az őslakó hárommilliónyi államalakító magyarságot kell eliminálni és a velünk közel 900 éve együtt élő erdélyi szászokat, akiket még az Árpádházi királyaink telepítettek be. Az új alkotmány, közigazgatási törvények, de legfőképp a titkos végrehajtási utasítások, mind a céltudatos románosítás szolgálatában állanak.* Ilyen lépés az egyházi önkormányzat, intézmények és javak felszámolása, államosítása. *Minden művelt magyar tudja, hogy mit jelentettek a sok évszázados erdélyi kollégiumok, a patinás iskolák kultúránknak, de még a román középosztálynak is!* A zilahi „Wesselényi Kollégium”, Ady Endre „ősi skólája”, az enyedi „Bethlen Kollégium” nagy fejedelmünk alapítása, a szászvárosi „Kun Kollégium”, a „Farkas utcai Református Kollégium” sok híres magyar ember, többek között Szabó Dezső volt iskolája, a

nagyszerű „Mariánum” Erdély női társadalmának egyik leg-nevesebb nevelőintézete, megszűnnek a vezetőképzés szolgálatában. Ami történelmi feladat és erény volt, a tradicionális egyházi oktatás Erdélyben, szemben az újabb, gyökértelenebb állami iskolákkal, egyszerre tehertétellé és sebezhetősséggé vált a szocializálással.

Ezt a gyilkos iskolapolitikát betetőzte a Kolozsvári Magyar Egyetem, a „Bólyai” egyesítése a román ággal, majd a magyar tagozat fokozatos elsoványosítása. *A kulturális genocidium rafinált módján, amit óvodától egyetemig következetesen véghezvittek, előbb kényelvű tagosítás, aztán csak román tanítás nagy magyar-többségű városokban, falvakban.* Külön is ki kell térnünk ennek a gyászos mérföldkönek, a magyar egyetem megölésének ismertetésére, mert *a gyilkos kéz, mely a tört vezetete, Románia mai államelnöke, nyugat kedvence, Ceausescu volt, akkor még fiatal bukaresti párttitkár, G. -Děj samesze.* A végzetes gyűlésen csak meghívóval lehetett megjelenni. Reggel 9-től éjjel 11-ig tartott: az államvédelmiök lezárták az egyetem körüli utcákat és megkezdődött az inkvizíció. C. szót adott Vasile Vajdának, aki ismertette a párthatározatot („elszavalta”!), majd rövid szünet után Dajkovic rektor ajánlatára Ceaucescu fölszólította Dezső Ervin adjunktust, *hogy a szünetben hallott megjegyzéseket kommentálja!*? Ez az ember aztán névszerint denúciálta Szabédi László prorektort, a neves író és költőt, a magyar irodalom professzorát és Balogh Edgárt, a régi kommunista harcost, szintén kolozsvári egyetemi tanárt. Szabédi első mondata után ráförmedt C.: „Hogy mer ilyen párt-ellenes magyar — nacionalista propagandát kifejteni?” Mire Szabédi észbekapva „önkritikát gyakorolt” és ugyanazt tette Balogh Edgár is, aki utána következett. Ilyen légkörben történt meg a kolozsvári egyetem „egységesítése”. *Utána — ki rövidebb, ki hosszabb idő múlva — Szabédi László, Gaál Gábor, Jordáki Lajos, Szilágyi Domokos, Balog Éva és Forró László, hat kolozsvári professzor (legtöbbje régi kommunista vagy szocialista), öngyilkosságukkal tiltakoztak a román nemzeti kommunista kormány kulturális barbársága ellen. Ők az erdélyi anyanyelvi oktatás, a magyar művelődés vértanúi. Emlékük meg-nemalkuvó harcra kötelezi az egész világ magyarságát.*

Így indult el, 1958-ban a magyar anyanyelvű iskoláztatás ellen a szószerinti halálos roham, mely egyidejűleg támadta a fa koronáját, törzsét és gyökereit. Hová lett a kolozsvári Zenede, hová a Színészeti Főiskola? Mi történt a marosvásárhelyi „magyar” Orvosi és Gyógyszerészeti Intézettel? Az ottani „Művészeti Főiskolával”? A moldovai csángók 72 magyar iskolájával, amit e szórványok történetében először, a Gróza-kormány létesített számukra, 150 tanítóval? Hová lettek színmagyar községek, városok óvodái, elemi iskolái, gimnáziumai, ipariiskolái, színházai, múzeumai, könyvtárai, levéltárai? Csak egy példát említek: 1947-ben Marosvásárhelyen volt 6 magyar, 12 román tanintézet. Ma Marosvásárhelyen van 8 magyar, 32 román tanintézet!! A tanerők száma 110 magyar, 1000 román!!!

A példa bár beszédes, de nem általános: van rosszabb is dandárral! A román könyvtár-politika hasonló, mint a tanügyi. Bánffyhungyad, a Kalotaszeg központja: 30 ezres könyvtárból csak 5761 a magyar könyv! A könyvkiadásban ugyanez az átkos szellem érvényesül. Domonkos Géza, az írószövetség alelnöke, oroszlánként küzd, hogy eredeti magyar művek megjelenhessenek, mert számukra legtöbbször „papírhány” van, hivatalból! Ugyanakkor román könyvekre van papír bőven. Magyarországi kiadványokat, szépirodalmat, tudományos szakírókat, publicistákat egyaránt kirekeszti a két szocialista ország között feszülő „extra-vasfüggöny”.

Őröl a sovinszta-kommunista vörös molnár

Ha ehhez hozzávesszük a gyerek és felnőtt fejekbe naponként beletöltött történelmi ferdítéseket, gyalázkodásokat, a magyarság kicsinyítését a hirhedt Panescu bemondó szájából és a románok istenítését a rádió, TV és egyhangot fúvó napi sajtó utálatos propagandájában (magyarul is!) a mindennapos agymosást, akkor valami fogalmunk lehet az erdélyi és romániai magyarság állandó lelki kínzásáról, a kulturális népgyilkosságról. Adjuk hozzá ehhez a fizikai bántalmazást, kínzásokat, terrort, gyilkosságokat, a közgazdasági nyomást és a biológiai oláhosítás keresztjeit, hogy véreink Kálváriája teljes legyen. A látszat-autonómia, amit az 50-es

években bevezettek csak parasztfogás volt, hogy a külföldet fél-revezessék. Közben az így létesített Hargita-megyében (a régi Udvarhely vm., a történelmi Magyarország *legmagyarabb* egy-sége), hogy a székelyek népi többségét felhígítsák, összeötvözzék a szomszéd járások és községek románjaival. *Eltörölték tehát az évezredes magyar, székely és szász közigazgatási beosztást (megye-, illetve szék-rendszert) hogy az új alakulatokban már ne lehessen magyar többség!* Hasonló elgondolással folytatják a királyi „Nagy-Románia” törvénytelen telepítési politikáját; ugyanis a trianoni béke tiltó rendelkezése dacára, *a magyar határra regáti (szörénységi, olténiai) hegyi oláhokat telepítenek, iparosítás ürügyén, hogy a magyar néprajzi határokat fellazítsák, elmosssák; nehogy mégegyszer határkiigazítást, revíziót követelhessen Magyarország, mint tette a koalíciós kormány a párizsi béketárgyalásokkal kapcsolatosan, kérve 24 ezer négyzetkilomé-teres határsáv (Nagykárolytól—Aradig) visszacsatolását. Ugyan-csak iparosítás örve alatt a székely és magyar városokba, falvak-ba román, legtöbbször regáti, magyarul sem beszélő közigazga-tási, ipari és vagy pártvezetőket hoznak: igazgatótól—munkáso-kig óromániai személyzettel töltik meg az új gyárakat. A magyar diplomásokat, szakembereket pedig szétszórják a Kárpátokon túlra! Munkásaink ingázhatnak a távoli gyárakba, mert tilos nekik beköltözni az elrománosításra ítélt történelmi városainkba!*

A biológiai felszívás eszköze a vegyes házasságok favorizá-lása és az ortodox egyházba való „visszatérítés”. Tiszta magyar községekben, városokban görögkeleti templomot építenek, de nem egyházi, vagy állami pénzen, hanem a lakosság kényszer-adományából (például Sepsiszentgyörgyön az első 2000 leit a helyi magyar újság szerkesztője adta „önkéntesen”).

A magyarság kezdetben sikeres politikai szervezete a MADOSz megszűnt. Az új alakulat a „Magyar Nemzetiségi Dol-gozók Tanácsa” nem képviseli és nem védi népünket. Egy — két szemenszedett, nagy pipájú, kevés dohányú pojáca ágál a buka-resti kirakatban úgy, ahogy a bábszínház igazgatója Ceausescu mozgatja őket. Nincs is becsületük nemzetük előtt, szolgálalkú megalkuvásuk miatt. Az erőszakos románosítás minden jóérezsű magyarban ellenérzést és ellenállást vált ki. A 60-as évek végén a

tűrhetetlen helyzet különböző bátor politikai lépésre készített néhány erdélyi magyar kommunista közéleti férfit. Erre és főleg a szabadföldön élő magyarság egységes fellépésére, a newyorki és washingtoni tüntetések eredményeként kisfokú enyhülés állt be a kérlelhetetlen, durva oláhosításban: rafináltabb eszközökhöz nyúltak. *De még mindig a „Hora Unirii”, az „Egyesülés Tánca” -val kezdi és végzi napi műsorát a bukaresti tévé; az „idegen gaz kigyomlálását” követeli a románok „tisztá búzájából” és ró-lunk, mint betolakodott „barbárokról” beszél! Vegyük ehhez, hogy a magyar tanulóknak szánt tankönyvekben Hunyadi János, Mátyás király, Dózsa György az ő fajtájuk, az ő nemzeti hőjük és a román irodalmi lexikon szerint Szemlér Ferenc (és mások) román író, aki magyarul fejezi ki magát! Nem csoda tehát, ha a magyar történelmi és nemzet-tudat szétmálik, szétrágódik, mint Szent László okmányai, vagy a születési anyakönyvek, amelyeket levéltárakból, egyházakból elrekviráltak és nedves állami pin-cékben penész és egerek martalékaik lesznek!*

Nem hiszem, nem hihetem, hogy ez lesz az erdélyi magyarság sorsa. Az erősek erősebbek lesznek e századvégünkhöz méltatlan üdözésben, a gyengébbek pedig megtalálják a túlélés módját: hajolnak, de nem törnek. *A mai erdélyi magyar irodalom, mint 1918 után is volt, olyan erő, és világító fáklya, amely átsegíti őket nemzeti életük legsötétebb éjjelén.* Mert az idők rettenetes súlyosak Romániában! Ezt nem hangsúlyozhatjuk elég nyomatékkal, hogy mindenki megértse. *Az őslakos, államalkotó erdélyi magyarság, mely 1918-ig, májd Észak-Erdélyben 1940-től 1944-ig saját országában élt, ma teljes jogbizonytalanságban, a román nemzeti bolszevizmus kettős igájában élet-halál harcot vív. A sovinizmus és a lélektelen marxista materializmus két malomköve őrli őket.*

A magyar népköztársaság felelőssége

Az otthon ma sokat szidott, hivatalos zsargonban „átkosnak” nevezett, valóban maradi kis-magyarországi politikai rendszer, tenger nehézsége dacára *sohasem feledkezett el a kisebbségeiről, a népek önrendelkezési jogát megcsúfoló trianoni békével elszakított történelmi területeiről. 1919 óta állandóan a világ közvéle-*

ménye elé vitte a megkérdezésük nélkül és akaratuk ellenére idegen fennhatóság alá kényszerített magyar milliók, így az erdélyiek ügyét is. Aztán, ha csak hosszabb-rövidebb időre is, de megtörte a trianoni büntetőbéke igazságtalan rendelkezéseit, felszabadította a magyarlakta területek nagy részét. Ezt ma természetesen elhallgatják Budapest satrafái.

Harminc évjárat nem tanulta az iskolában, hogy történelmi városaink a világ négy sarkán, közvetlen mai határainkon kívül esnek, a fél országot kitevő magyar népességgel együtt. *Erdély nevét sem lehetett leírva látni a közelmúltig, csak Románia, vagy Román Szocialista Köztársaság volt; Felvidék helyett csak Csehszlovákia létezett, Nagyvárad helyett „út Oradea felé”, s a trianoni, meg párizsi békéről csak meakulpázva, öngyalázással lehetett megemlékezni a közelmúltig. A legsúlyosabb azonban az, hogy a mai hivatalos Magyarország kisujját sem mozgatta meg erdélyi testvéreink védelmében 1946 óta! Pedig a honi közvélemény nyomja őket, mert százezrek látogatnak át évente Erdélybe és látják a szörnyű helyzetet.*

A II. Világháború óta eltelt 41 év, de még ma sincs magyar konzulátus az erdélyi határvárosokban, a kishatárforgalom és egyáltalán az odautazás korlátázott, éppen úgy, mint a tartózkodási engedély, vagy Magyarországon való iskolázás, diplomázás. Hallgatás annyi, mint beleegyezés, vagy legalább is a teljes tehetetlenség bevállása. De azt nem akadályozhatta volna meg a román kormány, hogy Magyarország erősebb tévé állomást építsen, amit a Székelyföldön is, nemcsak a határ mentén lehessen fogni? Talán a silány programjaikat szégyellik? Hasonló szemérmességet tapasztaltunk a ritka magyar—román hivatalos tárgyalásoknál, mint a közelmúltban lezajlott Aczél—Ceausescu találkozáskor Bukarestben. A zárónyilatkozat, a máskor már agyoncsévelt frázisokkal úgy beszél „kisebbségeinkről”, mintha összehasonlítható fogalom volna az országhatártól nyugatra lakó párezer beszivárgott román és a 3 milliós őslakos magyarság, székelység és csángóink. Ha a mai magyar rezsím valóban nagyvonalú nemzetiségi politikája a kölcsönösség alapján viszonzást nyerne, akkor a gyulai román gimnázium ellenértékeként a moldovai csángóknak legalább két—három középiskola járna és

ugyanannyi napi-, illetve hetilap! Ma már elemi iskolájuk sincs anyanyelvükön. Így néz ki a magyarságvédelem a Magyar Népköztársaságban. Szégyenletes mérleg 41 elfecsérelt esztendőről: naív hiszékenységek, eszmei kótyaság, pipogya gyávaság, közöm-bösség, ötmilliónyi elcsatolt magyar sorsával szemben.

Rügyek és reménység

De nem síránkozom tovább. *Sőt, büszkén állapítom meg, hogy az erdélyi és romániai magyarság nem hajlandó önként be- dugni fejét a fojtogató hurokba. Soha annyi Attila, Csaba, Árpád, Levente, Emese, Gyöngyvér, Ildikó nem volt szülőföldemen, mint ma. Hogy nevüket ne bírják „elérni” románra a hatóságok, mert ez az első elidegenítési kísérlet az újszülött magyarral szemben. Kalap le azok előtt, akik a kettős igában kitartanak és szolgálják népüket, Reményik példája szerint, „ahogy lehet”!* Tisztelet azoknak, akik nyíltan, vagy burkoltan ellenállnak a rafinált, álnok vagy brutális, sokszínű rendszernek. *Király Károlyról és Takács Lajosról van itt szó elsősorban, akiknek panasziratai bejárták a világsajtót és leleplezték a népünket hóhéroló nemzeti-kommunista román kormányt. De hasonló szolgálatot végeztek a „Romániai Magyar Értelmiség Memoranduma”, vagy az „Ellenpontok” és a nemrég megjelent „Szamizdat” névtelen írói, melynek nyomában újabb terrorhullám, letartóztatások, kínzások folynak másodrendű állampolgárokká lefokozott népünk között. De beszélünk kell a Sütő Andrásokról, Kányádiakról, Farkas Árpádokról, Bekékről, Veres Danikról, többek között, és színészeinkről, művészeinkről, lelkészeinkről, tanítóinkról, tanárainkról, orvosainkról, mindenkiről, akik erdélyi, moldovai, havasalföldi (Bukarest, nagy magyar város!) közösségeinket és szórványainkat szolgálják, látogatják s anyanyelvükön lelki táplálékkal erősítik őket. Ugyanakkor lélekben öleljünk meg minden dolgozót, akik nem csupán a munka, de a nemzetiség frontján is helyt állnak, hogy a magyarság ősi földjén megmaradjon, virágozzék és teremjen. Úgy hírlik, hogy a népszaporodásunkkal nincs baj Erdélyben, nem úgy, mint a csonka hazában.*

Viszont ne higyük, hogy a román nép többsége elégedett. Kü-

lönösen ma, amikor az élelmiszer rekvirálással, a gazdasági káosszal mindenkire rájár a rúd, bármilyen nemzetiségű is legyen. Már a legelfogultabb románok sem hiszik el a hivatalos hírverést, hogy a magyarok az okai mindennek, így a sanyarú helyzetnek is. Emlékezzünk a zsilvölgyi bányászok forrongásaira, amikor a nagyfőnök személyesen szaladt hozzájuk, persze testőrei kíséretében, s csak az orosz—magyar megszállás mumusával bírta lecsillapítani a megcsalt, kiuzsorázott munkásokat. (Persze a sztrájk szervezőit „elintézte” a hírhedt állambiztonsági hivatal, a „securitate”). Íme ez az erdélyi helyzet dióhéjban, s ezzel elérkeztünk feladataink felvázolásához.

Erdély ügye és a szabadföldön élő Magyarság

Amikor Erdélyt mondunk, akkor minden magyar kisebbségére és századunk két szégyenbékéjének igazságtalanságaira is gondolunk — ha rövidség okából nem is mindig beszélünk róluk. E gondolatban bámulatosan egységes az emigráció és az egész nemzet. Árnyalati különbségektől eltekintve, minden csoport a jelenlegi állapotok sürgős megszüntetését követeli és korszerű, igazságos rendezést kér Erdélyben. (L.: a „Magyar Világtalálkozó” zárójelentését, Torontó, 1982). Mit tehetünk, hogyan segíthetünk keserves sorsukon, politikai és anyagi elesettségükön? Első feladat a helyzet és történelmi háttér ismertetése világnyelveken. A magyar emigrációnak 1968-ig nem volt versenytársa. A magyar szabadságharccal a magyar név világmárka lett. Nemzettestvéreinkből sokan már az első generációban, de még többen a másodikkal, vezető pozíciókba kerültek világszerte. Izrael felállításával a történelmi jogot elismerték az Egyesült Nemzetek. Ami igazságunkat tehát három döntő érv támasztja alá, az emberi jogok, a nemzetiségi jogok és a történelmi juss. Magyarok ott vannak mindenütt az egész földtekén, mondhatnám kulcspozícióban. Mikor, ha nem most kellene, lehetne igazságunknak érvényt szerezni? S ahelyett, hogy minden erőnket ebbe a nagy feladatba vetnők be, egymást szőrözzük, skatulyázzuk lassan 40 év óta, hogy ki az igazi demokrata, ki a fasiszta, ki a vörös közöttünk: vegyük már egyszer tudomásul, hogy nagy nemzetpolitikai kér-

désben a pártállás másodrangú! Az erdélyi, felvidéki helyzet, a maradék ország népességének bejósolt csökkenése egyformán fáj minden magyarnak, akár baloldali, akár jobboldali felfogású. Halálos veszélyben vagyunk, ne játsszunk a szavakkal! Nekünk magatartásunkkal bátorítanunk kellene azokat, akik elnyomatásban élnek. Ez egy másik fontos feladata a nemzeti emigrációnak; hitet és reményt sugározni hazafelé, a vasfüggönyök mögé, vagy a kijövő látogatóknak, hogy új erőt merítsenek kitarásra, további helytállásra.

Sokan nem veszik még tudomásul, hogy Hiroshíma bombázásának a napja korforduló, korszakváltó volt. Az új idők új eszméket, új tervekét követelnek, és bármilyen távolinak látszik is a cél, úgy kell felkészülnünk egy közép-európai rendezésre, mintha holnap történe meg. Az atom-hasítás kora, melyben élünk már is egy nagy realitással szolgált: 1945 késő nyara óta csak két önálló óriás-hatalom maradt, az USA és a Szovjetunió, a kókuszdióvá zsugorodott földtekén, meg az azt körülölelő világűrben. Utóbbi a két Nagy szabad prédája, vadászterülete.

Ám tekintsünk el most e világhelyzet minden más érdekes vonatkozásától és csak Erdély ügyét vizsgáljuk ebből a szempontból. Mindkét szuper-hatalom a status quo alapján áll 1946 óta; vagyis a határok állandósága úgy, ahogy, azokat a párizsi békében megszabták, európai politikájuk sarkpontja. Tehát az erdélyi ügyben változás csak a „két nagy” viszonyában való változással történhet. Nagyjából két eshetőség lehetséges: békés megegyezés vagy háborús megoldás. A békés megoldás technikailag kivihető egyszerűen szovjet nyomásra, vagy közös amerikai—oroszlépcsésre. A háborús változtatástól Amerika fél legjobban, mert kétélű stratégiai fölénye elenyészett, konvencionális stratégiai és taktikai gyerekekben pedig hátrányban van.

De mi történne például akkor, ha a Szovjet megúnvá Románia kettős játékát, megszállná Romániát? Ez „casus belli”-nek számít-e Amerika és szövetségeseinek számára, vagy elnézik neki, mint a budapesti vérengzést, vagy a „prágai tavaszt”, avagy Afganisztán ma is folyó tragédiáját? Ám a fenti hipotétikus eset bármikor megtörténhet s akkor egyszerre akuttá válhat az erdélyi

kérdés megoldása, Szovjet kezdeményezésre?! Ekkor esetleg Kádár, illetve a hivatalos, szovjet-barát magyar kormány befolyása érvényesülhet, hogy önálló Erdély létesüljön, vagy visszacsatoltassék Magyarországhoz? De ha Románia szokás szerint kiegyezne az oroszsal, akkor is könnyítene kell nemzetiségünk helyzetén, tehát az erdélyi magyarság lélegzethez jutna. Elméletileg beszélünk, de a történelem nem ismer lehetetlent s egy ilyen krízis bármikor bekövetkezhet.

Ha bekövetkezne, az eddig lapuló szatelita magyarországi rezsim létének nagy válaszüjtára kerülne, s eldőlné, hogy mennyi jutalmat érdemel Moszkva szemében eddigi, túlteljesített hűségéért? *A mi feladatunk mindentől függetlenül az, hogy Erdély soha ne kerülhessen vissza Romániához, se ebben a menetben, se másban! A szabad magyarságnak minden szellemi, erkölcsi és anyagi erejét mozgósítania kell még ma! Adatok birtokában be kell bizonyítani a két béke esztelen rendelkezéseit, történelmi jogainkat Erdélyhez és Románia rablógazdálkodását (immár 70 éve) ezen a vegyes lakosságú területen. Ne csak panaszokkal, negatívumokkal dolgozzunk. Korszerű, méltányos, igazságos tervekkel, praktikus megoldásokkal kell előjönni. Erdélyt regionálisan kormányozták, a középkortól egészen 1848-49-ig; az akkor oly hön óhajtott „Unio” (Erdély egyesítése Magyarországgal) a szabadságharc bukásával megszűnt és csak a Kiegyezéssel, 1867-től folytatódott 1918-ig. A rövidlátó román uralom sohasem állított fel regionális kormányzást, hanem teljesen alárendelte Erdélyt a bukaresti rendszernek. A jövő útja akár önálló kisállamban, akár másképpen, de csakis az erdélyi nemzetek teljes egyenlősége alapján, magyar, román, székely és szász önkormányzatok szövetsége, Magyarország, Románia, a Nagyhatalmak és az Egyesült Nemzetek garanciája mellett. Az 1918 óta, a magyar népiség gyengítése végett betelepített ó-romániaiakat vissza kell költöztetni (kellő kárpótlással, hisz nem önhibájukért szenvednek viszont az 1918 óta kikényszerült magyarok, szászok, illetve utódaik visszatérhessenek. Elméleti részleteket már most kell kidolgozni. A világ elé kell tární az eddigi magyar kezdeményezéseket, pl. a Kossuth—Jancu-féle megegyezést (a „Magyar—Román Kibékülés” 1849 július). Ez a fiatal havasalföldi történész. Bal-*

cescu által közvetített szerződés még mindig aktuális. Csak annak szellemében lehet ezt a történelmi viszályt elintézni.

*Megállapíthatjuk, hogy a magyar politikusok java mindig ke-
reste e kérdés igazságos és korszerű megoldását. Legmesszebb
Kossuth Lajos jutott el új alkotmány-tervezetével (1851) és Du-
nai Konföderáció eszméjével (1862), sajnos csak elméletileg, a
nemzetiségi kérdés megoldásában, valamint a dunamenti népek
összefogásában, a fenyegető imperializmusok ellen. Ám terve-
inek osztrák és orosz-ellenes éle lehetetlenné tették a Kiegyezés
mámorában és konjunkturájában megsemmisülés felé tántorgó
országot halálos kurzusának megváltoztatására bírní egy emig-
ráns Kasszandra-jóslatával, még ha Kossuth apánk szájából jött
is. Egyetlen későbbi elmélet, vagy javaslat sem haladta túl a
volt kormányzó emigrációs tervezeteit: se Mocsáry, se Jászi, se
Hubay—Vágó, se Bányai—Baumgarten tervei, bár újabbak, de
nem voltak radikálisabbak, mint Kossuthé; ám sorsuk ugyanaz
lett — a sikertelenség. Következmény: a nemzetiségi kérdés kor-
szerű megoldásának hiánya szolgáltatott ürügyet a Monarchia és
Magyarország feldarabolására Trianonban, bár ez a háború
utolsó évének elejéig nem tartozott az Antant hadicéljai közé!*

*E végzetes év, 1918 utolsó hónapjaiban történő gyakorlati pró-
bálkozások, mint a Károlyi-kormány szlovák-, illetve rutén ön-
kormányzata, vagy az 1919-es Stromfeld-vezette felvidéki had-
járat után, a felszabadított Észak-Magyarországon létesített „Ön-
álló Szlovenszko” (magyar szövetségben) elkésett, kétségbeesett
intézkedések voltak. Akkor már Benes, Masaryk, a délszláv
Trumbics és az előbb kegyvesztett Bratianu ismét nyeregbe ültek
Párizsban. Hasonló sikertelen kísérlet, mely pedig történelmi for-
dulatot jelenthetett volna és hét évtized szenvedéseitől kímélte
volna meg Erdélyt, a magyar-román perszonálunió terve 1919-
ben, majd Bethlen István volt miniszterelnök kezdeményezésére a
harmincas évek elején.*

Összegezés és végkövetkeztetés

A felsorolt sikertelenségek azonban ne hangoljanak le. A tét olyan nagy, hogy minden lehetőséget meg kell vizsgálnunk, meg

kell vitatnunk és elméletileg ki kell dolgoznunk, hogy a kezdeményezés, meg a jó lelkiismeret velünk maradjon. Az *előbbi fejezetekből mindenki előtt nyilvánvaló, hogy nekünk nincsen szégyenkezésre okunk, száz év előtti dolgokért; mondjuk Bánffy Dezső volt szolnokdobokai főispán, majd miniszterelnök ún. „erős kezű” nemzetiségi politikája miatt, mert a rövidlátó sovénizmust nem ő találta fel, hanem a francia Chauvin: az akkor általános európai stílus és gyakorlat volt. Ám Magyarországon még akkor sem bántak úgy a nemzetiségekkel, mint ahogy az angolok (későbbi bíráink Trianonban) bántak az írekkel és a búrokkal, vagy a poroszok a lengyelekkel, hogy csak néhány példát említsünk. Régebbi időkre szabott panaszokra pedig éppen a románnak kinevezett Hunyadiak példája bizonyítaná legjobban, hogy nálunk még a középkorban is ország-kormányzó, illetve király lehetett belőlük, annyira elnyomtuk őket!? Az is történelmi tény, hogy eleink soha nem bántak úgy a románokkal, mint ahogyan ők bánnak a mi népünkkel ma, két véres, irtózatos háború után, melyek állítólag a nemzetiségek jogaiért és a kis népek szabadságáért folytak?*

Nyugati jótét lelkek síkra szállnak ázsiai és afrikai népecskék, egyének, emberi jogaiért, önrendelkezéséért, de hallgatnak, amikor egy ezeréves nemzet fiait több, mint ötmillió magyart, őslakó államalkotó, művelt népet hóhérolnak a Kárpát — Duna térségében. *Ez a politika anakronizmus a huszadik század kilencedik évtizedében és százszorosan az a Szovjet érdekszférában, ahol állítólag a világot megváltó szocializmus diadalát, a lenini nemzetiségi politikát szemlélhetjük?*

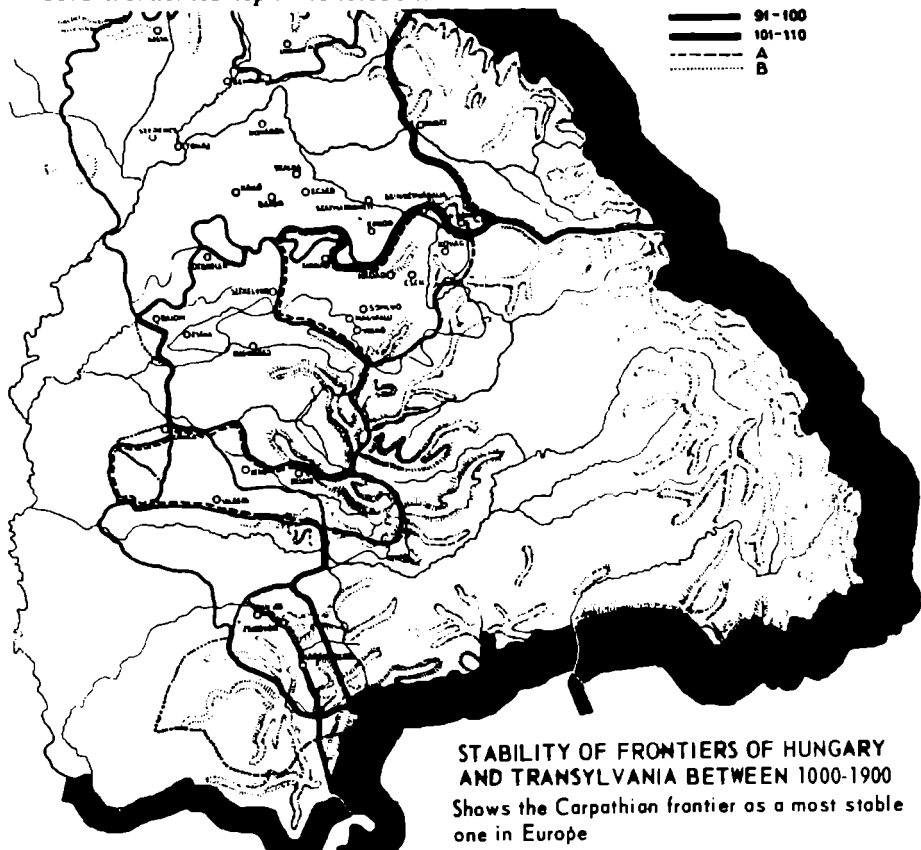
Lássuk azonban, hogy az elméleteken túl, mi az azonnali parancsoló tennivaló? Az *első*, hogy látogassuk, támogassuk erdélyi rokonainkat, barátainkat, ismerőseinket, ott vagy ha kilátogatnak, akkor itt. *Hadd érezzék, hogy nincsenek egyedül, elfeledve, „leírva”!* A másik feladat, hogy sérelmeiket világnyelven ismertessük. A többi között *Amerika és Kína* barátságát, támogatását szerezzük meg, *egyenlő jogot, szabadságot követelve erdélyi és romániai magyarjainknak.* A helyzet olyan súlyos, hogy csak sürgős változás hozhat javulást. Végre tömörítsük minden erőnket, az anyagiakat is, testvéreink megmentésére. Ne csak

várjuk, teremtsük is meg az alkalmat! *Én, mint azt már több írásomban kifejtettem, a magyar—román megértésnek, megbékélésnek vagyok a híve, mert csak az hozhat igazságos rendezést Erdélyben.* De igyekszem megérteni sokak őszinte aggodását és kételyét e tekintetben. Éppen ezért megállapítom és kijelentem, hogy *itt nem a magyarság jogainak elárulásáról vagy feladásáról van szó:* erre épp úgy nincs jogom, mint más emigráns társamnak az egész nemzet, vagy az anyaország népére kötelező döntésekbe, kötésekbe belemenni.

Éppen azt akarom hangsúlyozni, hogy *a lehetőségeken belül mozogjunk.* Államközi kezdeményezések, tárgyalások az emigránsok szféráján kívül esnek. Területi revíziót csak a párizsi békét aláíró Magyarország kormánya kérhet. Ezt nem tette 1947 óta és még az is kérdéses (eddig magatartása alapján), hogy a kormány elfogadná-e bármelyik történelmi tartományunkat, ha visszakaphatná? A másik súlyos kérdés a revízióval kapcsolatosan az együttlakó nemzetiségek döntése, akarnak-e velünk egy államban élni, hisz egy részük 1918 óta egyfolytában „saját” nemzeti országában lakik! Ezért kell — mint hangsúlyoztam — megtalálni azt a bűvös képletet, mely minden kárpát-dunai népnek igazságos aspirációit kielégíti. Ez a formula adva van a magyar politikai hagyományokban, a korszerűsített kossuthi eszmékben!

De Magyarország még annyit sem tehet, mint a nemzeti emigráció, mert a románokkal nem lehet érdemlegesen tárgyalni, amíg a megalomániás nemzeti-kommunista elnyomásban élnek. Kormányuk mindent megígér, de semmit sem teljesít, viszont Nyugat (Amerika) Távol- és Közel-Kelet (Kína, Izrael) kedvencei. *Románia csak Mohács-szerű nagy nemzeti tragédia után fog leszállni a magas lóról; vagyis politikai realitásokban gondolkodni és élni. A Végzet sötét fellegei gyülekeznek fölötte. A II. Világháború frontváltásai dacára Beszarábiát, Bukovinát, Dél-Dobruzdát elvesztette, csak Erdély bírásától kell megválnia, hogy visszaessen arra a szintre, ahonnét elindult, a kis oláh fejedelemségek egyesülésekor (1859).* Ezért ragaszkodik minden ízével Edélyhez, ezért románosít tüzzel-vassal, ezért ünnepli államának kétezredik évfordulóját ahelyett, hogy a magyarság ba-

rátságát keresné tisztességes viselkedéssel. Nagy-Románia megszünt 1940-ben, de a nagy-román eszme tovább pusztít, nemcsak a nemzeti kommunista vezetőkben, hanem megszállott jobboldali emigránsaik között is. De hál' Istennek más hangok is jelentkeznek s ezért szeretné a tisztánlátó magyarbarát Gomákat és társait az államfő egyszerűen elteteti lábálól bérgyilkosaival, mint Párizsban történt, világbotrányt okozva, 1982 nyarán. Így fogja a vörös malom megőrölni önmagát és bohócsapkás molnárait. Akkor jön el az a pillanat, hogy e történelmi perben igazságos, korszerű és tartós rendezés történjen, Erdély minden nemzetének boldogítására. Ezt a pillanatot nem szabad elszalasztani, mert utána új lapot írhatunk a két sokat szenvedett, testvértelen, jobb sorsra érdemes nép történetében.

Az erdélyi-kárpáti határok állandósága

Névjegyzék

A, Á

Ábrahám D.me. 46
Áchim A. 117, 125
Aczél E. br. 110
Aczél Gy. 110, 172
Ady E. 26, 31, 70, 167
Adonyi v. F. 119
Alexander Lord 110
Almássy L. 56
Andrássy id. Gy. gr. 12, 29, 30
Antonescu J. 108
Ápis. 15, 35
Apponyi A. gr. 34, 45, 47, 51, 52, 54, 55,
69, 76, 153
Artimov. 110
Arz tbk. 11
Avarescu tbk. 18

B

Babits M. 70
Bacsó B. 55
Bajcsy-Zsilinszky E. 82, 89, 109
Bakay Sz. 111
Baky L. 107, 109
Balcescu N. 176, 177
Baló J. 121
Balog É. 168
Balogh E. 165, 168
Balogh I. 129
Bánffy D. gr. 34, 178
Bánffy M. gr. 51, 58
Bányai-Baumgarten L. 165, 177
Baranyi L. 104
Bárczy I. 129

Bárdossy, L. 93, 99, 104, 111, 126
Bartók B. 70, 82
Bartha A. 42, 118
Barthou L. 78
Bauer vk. ez., 56
Benárd Á. 54, 55
Beck J. 87
Beke Gy. 173
Benedek tbn. 11
Benes E. 38, 42, 56, 57, 97, 133, 177
Berei A. 127
Beria 138
Berinkegy D. 22, 43
Beszaráb S. 92
Bethlen I. gr. 46, 60, 61, 63, 64, 66, 67,
68, 69, 71, 72, 73, 74, 82, 91, 105, 116,
177
Bibó, I. 143
Bismarck 11, 29, 30, 33, 36
Bleyer J. 64
Bodor Gy. 133
Bonczos M. 89
Boroevic tbk. 20
Boros J. 8
Böszörményi Z. 80
Bratiánu J. 53, 177
Brussilov tbk. 16
Burián br. 13
Buza B. 43

C

Ceausescu 161, 164, 168, 170, 172
Chamberlain N. 83
Chauvin 32, 178
Churchill W. 20, 98, 108, 178

Ciano G. 90, 97
Clemenceau 52, 153
Cramm v. 103
Csáky I. gr. 90, 92, 94, 97, 98
Coburg F. 30
Conrad, vagy Konrád lásd Hötzendorf

Cs

Csatay L. 107
Csonka E. 152
Csoóri S. 67, 147

D

Dajcovic 168
Daladier E. 83
Dálnoki Miklós B. 99, 112, 115, 133
Dálnoki Veress L. 112, 119, 124
D, Annunzio G. 15
Darányi I. 31
Darányi K. 81, 82, 83, 84
Darvas J. 123, 145
Deák F. 32, 63, 160
Decebál 161
Denis H. 34
Dezső E. 168
Diaz tbn. 21, 40, 68
Dinnyés L. 129
Dobi I. 129
Dollfuss E. 77
Domonkos G. 169
Donát F. 127
Dózsa Gy. 171

E

Eden A. 107
Eckhardt T. 76, 78, 82, 89, 104
Eifel 8
Eisenhower D. 138, 144
Erdei F. 123, 145, 146
Erdélyi J. 133
Endre L. 107, 109
Eötvös J. br 32, 62, 63
Esperay d, F. 21, 22, 40, 42
Eszterházy 30

F

Farkas Á. 173
Farkas M. 125, 127
Falkenhayn E. 14, 17
Faraghó G. 87
Féja G. 35, 76, 133
Ferdinánd kir. I. 46
Ferenc F. 8, 9, 12, 35, 48
Ferenc J. kir I. 7, 61
Festetich S. 30, 43
Friedrich I. 38, 43, 46
Foch tbn. 42, 45
Foris 166
Forró L. 168
Frangepán 9
Frisch I. 127, 130
Für L. 158, 159, 160

G

Gaál G. 168
Garbai S. 44, 63
Gebernik tbn. 144, 153, 154
George Ll. 58, 153, 154
Gerő E. 127, 130, 138, 139
Gheoghiu-Dej 164, 166, 167, 168
Giolitti 15
Goma P. 180
Gömbös Gy. 43, 46, 74, 75, 76, 77, 78,
79, 80, 81, 82, 91, 104
Görgey A. 9
Gosztonyi P. 152
Grant-Smith M. 58
Grätz G. 64
Gróza P. 164, 165, 166
Gozsdu E. 164
Guderian H. 108
Gyóni G. 14
Gyöngyösi J. 135
Gyula d. 96
Gyulay-Edelsheim gr. 11

H

Habsburg 9, 11, 30, 48, 57, 104
Hatz-Hámori O. 112
Hegedűs L. 59, 60
Hetényi I. 80, 82
Himmler H. 101

Hitler A. 78, 83, 84, 92, 93, 97, 98, 100,
101, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 115,
119
Hindenburg P. 15
Hodzsza M. 35, 42, 44
Horthy I. if. 104
Horthy M. if. 108, 111
Horthy M. kor. 23, 46, 47, 56, 61, 63,
66, 67, 74, 75, 82, 84, 91, 94, 99, 100,
104, 105, 106, 107, 109, 110, 111, 112,
113, 114, 116, 118, 119, 122
Horváth F. 103
Hóry A. 94
Hötzendorf v. C. (K.) 11, 13, 14, 15, 20
Hruschov N. 138, 146
Hubay K. 82, 94, 171, 177
Hunyadi J. 171, 178
H. Mátyás kir. 171, 178

I

Illyés Gy. 76, 133
Imrédi B. 83, 84, 85, 88, 91, 96, 97, 107,
113, 126
Irving D. 119, 143, 152

J

Jancu A. 176
Jaross A. 88
Jánky K. 49
Jány v. G. 102, 103, 106
Jászi O. 33, 43, 49, 63, 165, 177
Jedlicska 69
Joffre J. J. C. 14
Jonescu T. 39
Jordáky L. 168
József fhg. 21, 40, 43, 46
Juhász Gy. 70
Julier F. 7, 23, 27, 46
Jurcsek B. 109
Justh Zs. 164

K

Kardos L. 132
Kádár J. 125, 145, 146, 148
Kállai Gy. 125
Kállay M. 75, 104, 105, 106, 107, 109,
111

Kálnoky Gy. gr. 29
Kánya K. 77, 83, 90
Kányádi S. 173
Karagyorgyevics 12
Károly kir. IV. 20, 21, 38, 39, 40, 48, 56,
57
Károlyi Gyö. gr. 104
Károlyi I. gr. 74
Károlyi M. gr. 20, 21, 22, 23, 26, 30, 38,
40, 41, 42, 43, 44, 45, 48, 49, 50, 63,
129, 135, 177
Károlyi Gyu. gr. id. 73, 74, 91, 105
Kemál A. 20, 26
Kemény G. br. 114
Kerék M. 89
Kerensky 18
Keresztes-Fischer B. 89; F. 84, 89, 104,
116; L. 89
Kesselring A. 107
Kéthly A. 88
Khuen-Héderváry S. gr. 35
Király K. 173
Kléberlsberg K. gr. 62, 63
Koch E. 101
Kodály Z. 70
Kodolányi J. 133
Kosigin 138
Kossuth F. 34; L. 9, 30, 34, 41, 63, 77,
176, 177
Kotek Zs. 8, 36
Kosztolányi D. 70
Kovács B. 128, 129; I. 31, 76, 82, 133
Kövess H. 21, 41, 49
Köteles P. 147
Krassó Gy. 144
Kristóffy J. büm. 35; J. köv. 87, 92, 162
Kun (Kohn) B. 23, 39, 43, 44, 45, 46,
50, 62, 150
Kunfi Zs. 38, 44

L

Lakatos G. 109
László D. 166
Lengyel Á. 7; B. 7; L. 7, 8
Linder B. 21
Lenin U. V. 18, 37, 39, 44, 49, 138
Lomax B. 144, 152
Losonczy G. 145
Luca (Luka) L. 166

Ludendorff E. F. W. 15
Lukács L. 34
Lüeger 33

M

Macartney C. A. 32, 82, 111, 119
Mackensen A. 17, 21, 22, 40, 41
Majlát J. 123
Makkai J. 123; S. 70
Malinovsky 110
Manstein, v. F. E. 93
Marosán Gy. 109
Matolcsy M. 75, 77, 82, 85, 89, 126
Málnási Ö. 10, 12, 31, 42, 65, 72, 74, 79, 80, 81, 114, 131, 152
Maniu I. 23, 159
Masaryk, J. 97; T. 34, 38, 177
Márai S. 133
Meskó Z. 43, 80
Mihály kir. 166
Mihályi 164
Millerand E. A. 54, 55, 154
Milotay I. 35, 75
Mindszenty J. 124, 143
Mocsáry L. 152, 177
Molotov V. 87, 92, 110, 155, 162
Móricz Zs. 23, 70, 75, 76
Mussolini B. 15, 68, 78, 90, 98, 105

N

Nagy F. 123, 128, 133, 136, 145; I. 138, 139, 143, 145, 148, 167, 171; P. cár 13, 92
Nagyatádi Szabó I. 60, 73
Napoleon B. 160
Nemes 110
Németh. I. 75; L. 76, 133
Nitti 52, 68
Nyisztor Z. 119

O, Ö

Obranovics 12
Oláh Gy. 75
Olteanu G. 163
Orbán L. 127
Oltványi L. 152

Ortutay G. 123, 145
Oshima H. 118
Oszlányi v. K. 104
Ölvedi I. 119

P

Paléologue M. 55
Pallavicini ögr. 30, 76
Panescu 169
Papp S. 124
Pasics 15
Patrascanu 166
Pauker A. 166
Paulini B. 121
Pálffy F. 30, 107, 113
Pálffy-Österreicher 125
Peidl 46
Pétain H. P. 45
Péter G. 125, 127, 137
Petőfi S. 165, 166
Peyer K. 88
Pilsudsky J. 56
Poincaré R. 38
Pongrácz G. 152
Popoviciu 35
Potiorek II. 14
Princip G. 9, 12, 36
Prónay P. br. 57
Pröhle S. 90
Purghly es. 82

R

Rahn 112
Rajk L. 125, 136, 139, 166
Rákóczi F. 41
Rákosi J. 35
Rákosi (Roth) M. 88, 95, 115, 118, 122, 123, 126, 127, 128, 129, 130, 138, 139, 146, 148, 149
Reményi-Schneller L. 104, 109
Reményik S. 24, 70, 173
Rennenkampff P. K. 56
Révai (Kahána) J. 127, 132
Ribbentrop J. v. 87, 89, 107
Ridz-Smigly 87
Romanelli 46, 68
Rónai Z. 129
Roosevelt F. D. 104, 107, 119

Rosenberg A. 101
Rothen F. 105
Rothermere Lord 69
Rotschild 60, 72
Rudolf fhg. 47
Rundstedt G. 93

S

Sasanov 36
Sauckel F. 101
Sauerbruch F. 30, 35, 45
Sándor B. 18
Sándor kir. 78
Sára F. 158
Schliffen v. 14, 93
Schönborn-B. F. 30
Schuschnigg K. 78
Sebes G. 137
Seton-Watson W. 34, 38
Simonyi-Sémadám 47, 51
Sinka I. 133, 140
Skorzeni O. 112
Smuts J. C. 45, 54
Somogyi B. 55
Stalin (Sztálin) 56, 108, 120, 121, 128,
137, 159, 164
Stromfeld A. 23, 45, 46, 149, 177
Sulyok D. 81, 85, 119, 124, 126, 127, 128
Supillo 34
Sütő A. 173
Szabédi L. 168
Szabó D. 24, 25, 70, 71, 75, 80, 167; L.
v. 76, 90, 105, 110; Lő. 133; Z. 77
Szakasits A. 129
Szálasi F. 80, 81, 82, 83, 88, 95, 96, 97,
105, 108, 111, 112, 113, 114, 126
Szász B. 80; L. 104, 109
Szeder F. 80
Szemlér F. 171
Szemere B. 34, 63
Szent László 171
Szerov 145
Szilágyi D. 168
Szombathelyi v. F. 171
Szöllősy J. 107
Sztranyavsky S. 81
Sztójay D. 107, 109, 113
Szurmay S. 18
Szőllő G. 88

T

Takács L. 173
Tamási Á. 23, 76; L. 141
Tamássy atbn. 14
Tardieu A. 53, 57
Tatarescu 97
Teleky B. gr. 112
Teleky M. gr. 89
Teleki P. gr. 43, 46, 51, 56, 82, 83, 84,
88, 89, 90, 91, 94, 95, 96, 97, 98, 99
Tersánszky J. J. 24
Tildy Z. 123, 128, 129, 145
Titó 98, 111, 116, 143, 159
Tisza I. gr. 9, 10, 12, 13, 15, 16, 20, 25,
34, 35, 36, 37, 39, 42, 46, 48, 49, 154
Tokaji L. 31
Tóth A. 82
Traján cs. 161
Trefort Á. 62
Trockij L. 37, 56
Trumbics A. 177
Tuchacsevsky M. 56
Tuka, B. 69, 84
Tüdős K. 91

U

Ugron G. id. 32
Utassy v. 110

V

Vajda V. 168
Vajna G. 107, 117
Varga B. 123, 128
Vargyassy 103
Vas Z. 127, 130
Vass J. 61
Vágó P. 94, 177
Vásárhelyi I. 115
Vázsonyi V. 39
Veesenmayer E. 107, 109, 111, 112
Veres P. 23, 123, 133, 145
Veress D. 173
Victor E. kir II. 19
Vilmos cs. II. 11, 13, 14
Virrasztó K. 80
Vlassov tbk. 101
Vorosilov 120, 122, 131

Vörös 107, 110, 112, 113, 115
Vyx, ezd. 22, 44, 49

W

Weichs M. br. 102
Werth H. 100
Weygand M. 56
Wilson W. 19, 20, 28, 48, 49, 53, 58, 153
Winckelman tbk. 109

Z

Zilahy L. 23, 76, 77, 133
Zilahy-Sebess D. 106
Zita kn. 57
Zrinyi M. 9, 50, 104, 118
Zsedényi B. 115
Zsilinszky G. 118; tvk. 125
Zsindely F. 91
Zsukov G. 138